T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİNE ETKİSİ

CANSU ATILGAN
167A3038

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. CENAP ÇAKMAK

İSTANBUL
2017

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİNE ETKİSİ

CANSU ATILGAN
167A3038

TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. CENAP ÇAKMAK

İSTANBUL
2017

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
STRATEJİ VE STRATEJİK ARAŞTIRMALAR
ANA BİLİM DALI
ULUSAL VE ULUSLARARASI GÜVENLİK STRATEJİLERİ
DOKTORA PROGRAMI

DOKTORA TEZİ

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİNE ETKİSİ

CANSU ATILGAN
167A3038

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih:

Tezin Savunulduğu Tarih:

Tez Oy Birliği / ~~Oy Çokluğu~~ ile Başarılı Bulunmuştur

	Unvan Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı	: PROF. DR. CENAP ÇAKMAK	
Jüri Üyeleri	: PROF. DR. ALİ RIZA BÜYÜKUSLU	
	PROF. DR. ATİLLA SANDIKLI	
	DOÇ. DR. VİŞNE KORKMAZ	05.06.2017
	DOÇ. DR. HASAN DURAN	

İSTANBUL
NİSAN 2017

ÖZ

BM GÜVENLİK KONSEYİ'NİN KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİNE ETKİSİ

Cansu Atılgan

Nisan, 2017

Bu çalışmanın temel amacı koruma sorumluluğu kavramının ortaya çıkış ve gelişme süreçlerini raporlar, örnek olaylar, devlet görüşleri, BM Genel Kurul tartışmaları ve BM Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda irdeleyip uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bağlamında kavramın norm niteliğini çözümlemeye çalışmaktır. Koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğini özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin etkinliğini değerlendirerek ortaya koyan bu çalışmada uluslararası ilişkilerde ve uluslararası hukukta norm kavramı ele alınmış, bir normun yasal bir norma dönüşme süreci koruma sorumluluğu özelinde incelenmiştir. Bu doğrultuda yapılageliş hukuku çerçevesinde temel belgeler ve devlet görüşleri çözümlemelerinde elde edilen bulgulara dayanarak kavramın bir yapılageliş kuralı olma yolunda olmadığı ve ilerleyen süreçte olmasının oldukça düşük bir olasılık olduğu savı ileri sürülmüştür. Bununla birlikte kavram yumuşak ve sert hukuk ilişkisi bağlamında değerlendirilmiş, sert hukuka dönüşebilmesinin zayıf bir olasılık olduğu sonucu çıkarılmıştır. Koruma sorumluluğunun birçok sert hukuk düzenlemesiyle sıkı bağlantıları vardır ve kavrama ilişkin gelişmeler sert hukuku tamamlayıcı yumuşak hukuk belgeleriyle düzenlenmiş bir kavram olduğu savını desteklemektedir. Güvenlik Konseyi'nin uygulamaları ve Konsey'e yönelik tartışmalar kavramın yerleşmesini ve yasal bir norm olarak değerlendirilme sürecini etkilemektedir. Kavram Konsey kararlarıyla sıkça dile getirilmiş, örnek olaylarla yayılmıştır ancak özellikle müdahale konusundaki olumsuz deneyimler bu sürece engel olmaktadır. Kısa sürede geniş bir uzlaşı elde edildiği düşünülse de birçok sorunun hala yanıtlanmamış olması ve belirsizlikler kavramın gelişim sürecini olumsuz etkilemektedir. Kavramın ilk iki sütunu büyük oranda geliştirilir ve desteklenirse müdahale olgusuna gerek duyulmadan çatışmaların önüne geçilebileceği, müdahale konusunun koruma sorumluluğu kapsamından çıkartılabileceği ya da devletler arasındaki daha ileri tartışmalarla uzlaşılabilir hale getirilebileceği ve ilk iki sütunla ilgili daha etkin işleyebilecek düzenlemeler yapılabileceği öngörülmekte bu konudaki çalışmaların artırılması gerektiği değerlendirilmektedir. Uluslararası alandaki değişiklikler uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarının kapsamını genişletmekte ve yeni tartışma konularını gündeme getirmektedir. Koruma sorumluluğu kavramı bu iki alanın sıkı sıkıya bağlı olduğunu ve ortaya çıkan sorunların yeni çözüm arayışları doğurduğunu ortaya koyan en önemli örneklerden biridir.

Anahtar Kelimeler: Koruma Sorumluluğu, Norm, Yapılageliş, Yumuşak Hukuk, Müdahale, BM Güvenlik Konseyi.

ABSTRACT

UN SECURITY COUNCIL'S EFFECT ON THE NORM CHARACTERISTICS OF THE RESPONSIBILITY TO PROTECT CONCEPT

Cansu Atilgan
April, 2017

The aim of this study is to try to analyze the norm characteristics of the responsibility to protect concept in the context of international relations and international law by examining the emergence and development processes and in direction of reports, case studies, state opinions, UN General Assembly debates and UN Security Council resolutions. In this study which emphasizes the norm characteristics of R2P especially by assessing the effectiveness of the UN Security Council, the concept of norm in international relations and international law were dealt and the process of transforming of a norm into a legal norm were examined in specific to R2P. Consequently, it is asserted that based on the findings of the basic documents and state opinion analyzes in the context of the customary law the concept is not in the way of being a customary rule and it is very unlikely to be in the proceeding process. However, the concept were evaluated in the context of soft and hard law relationship, and it was concluded that it is a low possibility to be transformed it into the hard law. R2P is tightly linked to many hard law regulations and the developments related to the concept supports the argument that the concept is regulated by soft law documents supplementing hard law. The implementations of the Security Council and discussions about the Council effect the settling of the concept and the process of being assessed as a legal norm. The concept has been frequently expressed in Council decisions and has been distributed through case studies, but the negative experiences about intervention in particular prevent to this process. Although it is thought that a wide consensus was obtained in a short time, remaining of many problems still unanswered and the uncertainties, effect the development process of the concept negatively. If the first two pillars of the concept will be developed in large scale and supported it is predicted that the conflicts can be avoided without the need for intervention phenomenon, the issue of intervention can be excluded from the scope of the responsibility to protect, or that the consensus can be ensured with further discussions between the states and the more efficient arrangements can be made with regard to the first two pillars, and it is thought that studies should be increased about this subject. Changes in the international arena are expanding the scope of international relations and international law and bringing new debate issues to the agenda. The concept of R2P is one of the most important examples showing that these two fields are tightly bound and that the emerging problems in need of new solutions.

Key Words: Responsibility to Protect, Norm, Custom, Soft Law, Intervention, UN Security Council.

ÖN SÖZ

Koruma sorumluluğu birçok köklü tartışmayla bağları olan bir kavram. Başlangıçta korkmadığım ve süreci daha zevkli kılacağını düşündüğüm bu durumun süreç içerisinde araştırmayı sınırlandırma konusunda beni zora soktuğu anlar oldu. Şimdi ise bunu bir düğümün çözülmesine benzetebiliyorum. Kafamın karışmasının aslında iyi bir şey olduğunu öğrendim. Türkçe literatürde konuya ilişkin çok fazla kaynak bulunmaması da beni bu konuda çalışmaya iten sebeplerden biri oldu. Bu konudaki Türkçe çalışmaların artmasını dileyerek bir adım da ben atmak istedim. Sanıyorum bir araştırmayı değerli kılan şeylerden biri sonrası için de insanın aklında sorular bırakabilmesi. Ben ya da bir başkası bir sonraki adımı da atabilsin diye mümkün oranda bağlantılı ya da bir başka araştırmada daha derin bir biçimde tartışılabilecek konulara da özellikle dipnotlarda yer vermeye çalıştım. Merakla ve heyecanla başladığım bu yolda öngöremediğim zorluklarla yüzleştiğim, hayatın her zaman planlarım doğrultusunda ilerleyemeyeceğini, benden bağımsız pek çok etmenin hayatımı kolaylıkla değiştirebileceğini öğrendiğim, biraz daha olgunlaşmamı sağlayan, başarıların, unvanların bir insanın kendisi olmasıyla pek ilgisi olmadığını, tüm bunlardan bağımsız insanın kendisine duyduğu saygının ve verdiği değerin, sevdikleriyle paylaştıklarının ve biriktirdiği anıların her şeyin üstünde olduğunu bir kez daha anladığım, öğrenmenin zevkini yaşatan, çok sevdiğim kitaplarla daha da yakınlaştıran, deneyimine hayranlık duyduğum insanlarla fikirlerimi paylaşmama ve yeni insanlarla tanışmama aracı olan, sabrımı zorlayan, hayata ilişkin sorularımı çoğaltan, çocukluğun merak duygusunu hala canlı tutmamı sağlayan, akademik heyecanımı körükleyen ve biraz da körelten bu tez yazma sürecini yaşadığım için mutluluk duyduğumu belirtmek istiyorum. Yalnızca edebiyat konusunda değil bu dönemde de bana hep destek olan değerli hocam Afşar Timuçin bir şiirinde "yaşamak alışmaktır işportada satılan kadın geceliklerine, alışmak manavlara, doçentlik tezlerine" der. Ben de bu doktora tezine alıştım. Eskişehir'den İstanbul'a aştığım yollarda yorgun düştüğümde, gözlerim bozulduğunda, bileğim incindiğinde, huysuzluğumda, can sıkıcı olaylar yaşadığımda, güçlü durduğumda ya da zorlandığımda kısacası bu süreçte her ne olduysa hepsinde yıllardan yollardan bağımsız yanımda olan sevgili ailem; güzel ve arkadaş annem Ferhan Atılgan, mücadeleci yönümü kendisinden aldığım güçlü babam Bekir Atılgan, sorumluluk duygusunu ilk kez ve en tatlı biçimde tattıran kardeşim Yiğitcan Atılgan'a, iyi ki yollarımız kesişti de artık birlikte yürüyoruz dediğim yüreğine, aklına hep güvendiğim yazım sürecinde diğer gözüm olan Word'le benim için savaşan Fatih Pazvantoğlu'na, çocukluğumun en güzeli Çiğdem Okutan'a, beni yüreklendiren, yönlendiren, akademik konulara ve daha da önemlisi insana dair çok şey öğrendiğim danışman hocam Cenap Çakmak'a, sık sık odamı ziyaret eden, doktoramı bir an önce bitirmemi dileyen Osmangazi Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'ndeki sevgili öğrenci arkadaşlarıma, soru işaretleriyle ve endişelerle başladığım geçiş sürecini bizim için kolaylaştıran ve yardımcı olan değerli hocam Vişne Korkmaz'a, bu süreçte hayatıma bir şekilde dokunan ve olumlu ya da olumsuz değer katan herkese çok teşekkür ederim.

Eskişehir; Nisan, 2017 Cansu Atılgan

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI ii
ÖZ iii
ABSTRACT iv
ÖN SÖZ v
İÇİNDEKİLER vi
TABLOLAR LİSTESİ x
KISALTMALAR xi
1. GİRİŞ 1
2. KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMI 11
2.1. Tarihsel Süreçte Vestfalyan Egemenlik Anlayışı ve İç İşlerine Karışmama İlkesi 11
2.2. Mutlak Egemenlik Kavramının Aşınması ve Sorumlu Egemenlik Düşüncesi 15
2.3. İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğu Kavramına Geçişte Evrilme Süreci 18
2.4. Koruma Sorumluluğu Kavramını İçeren Temel Belgeler 23
2.4.1. Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (ICISS) 2001 Raporu 23
2.4.1.1. ICISS, Egemenlik ve İnsani Müdahale 23
2.4.1.1.1. Koruma Sorumluluğu ve İnsani Müdahale: Ayrışan Yönler 29
2.4.1.2. ICISS, İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Gelişmeleriyle Değişen Uluslararası Düzen ve İnsani Güvenlik 31
2.4.1.2.1. ICISS ve İnsan Hakları-İnsancıl Hukuk Gelişmeleri 31
2.4.1.2.2. ICISS ve İnsani Güvenlik 33
2.4.1.3. ICISS ve Önleme Sorumluluğu 37
2.4.1.4. ICISS ve Müdahale 39
2.4.1.4.1. ICISS ve Barış İçin Birlik Kararı 44
2.4.1.5. Genel Değerlendirme 45
2.4.2. Tehditler, Zorluklar ve Değişim Üzerine Üst Düzey Panel, “Daha Güvenli Bir Dünya, Paylaşılan Sorumluluğumuz” (The High Level Panel on Threats, Challenges and Change, “A More Secure World, Our Shared Responsibility”) 47

2.4.3. BM Genel Sekreteri Raporu: “Daha Geniş Bir Özgürlükte: Herkes için Gelişim, Güvenlik ve İnsan Haklarına Doğru” (The Secretary General, “In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All”) 49
2.4.4. 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi’nde Koruma Sorumluluğu (Responsibility to Protect in the 2005 World Summit Outcome Document) 50
2.4.5. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon’un Berlin Konuşması 53
2.4.6. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon’un R2P Üzerine Raporları 53
2.4.6.1. 2009 Raporu: Koruma Sorumluluğunu Uygulamak (Implementing the Responsibility to Protect) 53
2.4.6.2. 2010 Raporu: Erken Uyarı, Değerlendirme ve Koruma Sorumluluğu (Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect)..... 55
2.4.6.3. 2011 Raporu: Koruma Sorumluluğunun Uygulanmasında Bölgesel ve Alt Bölgesel Bağlantıların Rolü (The Role of Regional and Sub regional Arrangements in Implementing R2P)..... 56
2.4.6.4. 2012 Raporu: Koruma Sorumluluğu- Zamanında ve Kesin Karşılık (Responsibility to Protect- Timely and Decisive Response)..... 57
2.4.6.5. 2013 Raporu: Devlet Sorumluluğu ve Önleme (State Responsibility and Prevention) 58
2.4.6.6. 2014 Raporu: Koruma Sorumluluğu: Uluslararası Yardım (Responsibility to Protect: International Assistance)..... 58
2.4.6.7. Vahşet Suçları Çözümleme Çerçevesi (Framework of Analysis for Atrocity Crimes) 59
2.4.6.8. 2015 Raporu: Yaşamsal ve Kalıcı bir Bağlılık: Koruma Sorumluluğunun Uygulanması (A Vital and Enduring Commitment: Implementing the Responsibility to Protect)..... 62
2.4.6.9. 2016 Raporu: Ortaklaşa Eylemi Harekete Geçirme: Koruma Sorumluluğunun Gelecek On Yılı (Mobilizing Collective Action: The Next Decade of the Responsibility to Protect) 63
2.4.6.10. Genel Değerlendirme..... 64
3. ÖRNEK OLAYLAR VE DEVLET GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE KORUMA SORUMLULUĞU 65
3.1. Koruma Sorumluluğuna Göndermede Bulunan BM Güvenlik Konseyi Kararları ve Örnek Olaylar 65
3.1.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Burundi 65
3.1.2. 1674 Sayılı Karar: Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması..... 69
3.1.3. Sudan (Darfur) 69
3.1.4. Libya Müdahalesi..... 72
3.1.4.1. BM Güvenlik Konseyi 6490. Toplantı, Gündem: Afrika’da Barış ve Güvenlik 74
3.1.4.2. 1970 Sayılı Karar..... 74
3.1.4.3. 1973 Sayılı Karar..... 74
3.1.5. Fildişi Sahili 78

3.1.6. Güney Sudan 81
3.1.7. Yemen 85
3.1.8. Mali 88
3.1.9. Somali 93
3.1.10. Orta Afrika Cumhuriyeti 96
3.1.11. 2117 Sayılı Karar: Çatışmalarda Hafif Silahların Kullanılması 100
3.1.12. 2150 Sayılı Karar: Uluslararası Barış ve Güvenliğe Tehdit-Soykırımın Önlenmesi 100
3.1.13. 2286 Sayılı Karar: Sivillerin Korunması (Silahlı Çatışmada Sağlık Hizmetleri) 101
3.1.14. Suriye 101
3.1.14.1. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Durum: 66/253 (21 Şubat 2012) 104
3.1.14.3. BM ve Arap Birliği Ortak Özel Temsilcisinin Altı Nokta Önerisi (Six-Point Proposal of the Joint Special Envoy of the United Nations and the League of Arab States) 105
3.1.14.4. 2043 Sayılı Karar 106
3.1.14.5. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Durum: 66/253-B (7 Ağustos 2012) 106
3.1.14.6. 2139 Sayılı Karar 107
3.1.14.7. 2165 Sayılı Karar 107
3.1.14.8. Suriye ve Koruma Sorumluluğuna İlişkin Tartışmalar: Libya Karşılaştırması 108
3.1.15. Örnek Olaylar ve Güvenlik Konseyi Kararlarına İlişkin Genel Değerlendirme 113
3.2. Koruma Sorumluluğuna İlişkin Devlet Görüşleri 115
3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri 115
3.2.2. Çin 118
3.2.3. Rusya 119
3.2.3.1. İnsan Hakları ve Uluslararası Hukuk 119
3.2.3.2. Libya ve Suriye 120
3.2.3.3. Müdahale ve Güvenlik Konseyi 123
3.2.3.4. Koruma Sorumluluğuna Yönelik Eleştiriler 125
3.2.3.5. Rusya Müdahaleleri 126
3.2.4. Diğer Devletler 128
3.2.4.1. Brezilya 131
3.2.4.2. Türkiye 133
3.2.4.3. Afrika Birliği ve Avrupa Birliği 134
3.2.5. BM Genel Kurul Tartışmalarında Koruma Sorumluluğuna İlişkin Devlet Görüşleri 136
3.2.5.1. İnsan Hakları 136

3.2.5.2. Hukukun Üstünlüğü ... 138
3.2.5.3. Özel Danışman Ataması Sorunu ... 139
3.2.5.4. Kapsam Genişlemesi Tartışması ... 144
3.2.5.5. Güvenlik ve Diğer Konular ... 145
3.2.5.6. Olumsuz Görüşler ... 147
3.2.5.7. Olumlu ve Ilımlı Görüşler ... 151
3.2.6. Genel Değerlendirme ... 153
4. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİ ... 156
4.1. Norm Nedir? Uluslararası İlişkilerde Norm Kavramı ... 156
4.2. Uluslararası Hukukta Norm Kavramı ... 160
4.2.1. Yapılageliş Hukukuna Göre Koruma Sorumluluğu Kavramının Norm Niteliği ... 161
4.2.2. Sorumluluk ve Yükümlülük Ayrımı ... 165
4.2.3. Yumuşak Hukuk ve Sert Hukuk Bağlamında Koruma Sorumluluğu ... 167
4.2.3.1. Yumuşak Hukuk: Tanım ve Kapsam ... 167
4.2.3.2. Yumuşak Hukuk: Tartışmalar ... 172
4.2.3.3. Yumuşak Hukuk ve Sert Hukuk İlişkisi ... 174
4.2.3.4. Genel Değerlendirme ... 179
4.2.4. Yumuşak Hukuk ve Koruma Sorumluluğu ... 181
5. BM GUVENLİK KONSEYİ VE KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİ ... 184
5.1. Yasallık ve Meşruluk Tartışmaları ... 184
5.2. Güvenlik Konseyi Yetkisi Olmadan Müdahale Tartışmaları ve Koruma Sorumluluğu ... 187
5.2.1. Barış için Birlik Kararı ... 191
5.3. Koruma Sorumluluğu ve Güvenlik Konseyi'nin Etkinliği ... 192
6. BULGULAR VE YORUM ... 199
6.1. Koruma Sorumluluğunun Norm Niteliğine Yönelik Genel Tartışmalar ... 199
6.2. Genel Değerlendirme ... 204
7. SONUÇ ... 210
KAYNAKÇA ... 222
ÖZ GEÇMİŞ ... 256

TABLOLAR LİSTESİ

Tablo 1: ICISS Raporu Doğrultusunda İnsani Müdahale TartışmalarındaYaklaşımlar 28
Tablo 2: Ortak Risk Etmenleri Tablosu 61
Tablo 3: Özellikli Risk Etmenleri Tablosu 61
Tablo 4: Uluslararası Yumuşak Hukukta Birbirine Rakip Dört Yaklaşım 171
Tablo 5: Birbirlerine Seçenek Oluşturduklarında Yumuşak ve Sert Hukukun Kazanımları ve Olumsuzlukları 177

KISALTMALAR

AB : Avrupa Birliği

ABD : Amerika Birleşik Devletleri

BM : Birleşmiş Milletler

BRICS : Brazil, Russia, India, China, South Africa

DKC : Demokratik Kongo Cumhuriyeti

ECOWAS : Economic Community of West African States

GIBSA : Germany, India, Brazil, South Africa

HLP : High Level Panel

ICISS : International Commission on Intervention and State Sovereignty

NATO : North Atlantic Treaty Organization

OAC : Orta Afrika Cumuriyeti

R2P : Responsibility to Protect

RWP : Responsibility While Protecting

UAD : Uluslararası Adalet Divanı

UCM : Uluslararası Ceza Mahkemesi

UHK : Uluslararası Hukuk Komisyonu

UNGA : United Nations General Assembly

UNSC : United Nations Security Council

1. GİRİŞ

Uluslararası toplum tarih boyunca birçok katliama şahit olmuş, pek çoğuna seyirci kalmıştır. Günümüze değin sıkça yaşanan mezalime karşı alınan pek çok karar tartışmalıdır. Bu kararları tartışmalı yapan; kavramlar, kavramların norm haline gelme süreçleri ve kavramlarla uygulama arasındaki çelişkilerdir. Bu kavramlardan biri olan müdahale kavramı başlı başına tartışmalı bir geçmişe sahipken, insani müdahale, askeri müdahale ve genel itibarıyla uluslararası müdahale kavramları bu tartışmalardan uzak kalamamıştır.

Vestfalyan egemenlik anlayışı ve iç işlerine müdahale etmeme ilkesi bu tartışmaları daha ateşli kılan ögelerdendir. Söz konusu katı egemenlik anlayışında yaşanan değişiklikler, uluslararası sistemin değişen yapısı, güncel gelişmeler tartışmayı dindirmek yerine alevlendirmiştir. Bu süreç yaşanırken tartışmalara açıklık getirme ve kavramlara ilişkin sorunları çözme ya da en azından ortaya koyarak çözümlenmelerine yardımcı olma niyetiyle ortaya çıkan koruma sorumluluğu kavramı da bu karmaşanın bir parçası olmuştur. Kanada'nın kurduğu Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu- International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS)-'nun 2001'de yayınladığı Responsibility to Protect isimli bir rapor ile geliştirilen kavram sonrasında yaşadığı süreç göz önüne alındığında bu karmaşadan sıyrılıp sıyrılamayacağına ilişkin soruyla oldukça ilgi çekici bir hal almıştır.

Koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğinin belirsizliği çalışmanın ana merak ögelerinden birini oluşturmaktadır. Kavramın sınırları ısrarla çizilmeye çalışılsa da norm niteliğine yönelik birçok farklı görüşün ortaya atılması gerekçesi iyi ortaya konulmuş savlara olan gereksinimi artırmaktadır. Belirtilen nedenlerle koruma sorumluluğunun norm niteliği araştırma konusu olarak seçilmiştir. Genel olarak koruma sorumluluğuyla ilgili yapılan bilimsel çalışmalar özellikle son yıllarda oldukça artmıştır. Kavramın konu olduğu raporlar, kararlar arttıkça belirsizlik giderilmemiş aksine çoğalmıştır. Bununla birlikte örnek olaylar ve uygulamalar ise farklı görüşteki çalışmaların artmasına neden olmuştur.

Uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarında çalışan bilim insanları birçok farklı yönden kavramı değerlendirmeye tabi tutmuştur. Konunun güncel olması ve devam eden bir süreç içerisinde yer alması çalışmaların yürütülmesini güçleştirmekle birlikte söz konusu çalışmalar bir sonrakiler içim adım olmaktadır.

Daha önce belirtildiği gibi insanlığın barış ve güvenliğini tehdit eden olaylar geçmişten günümüze çokça yaşanmış ve yaşanmaktadır. Bu durumun önlenmesi noktasında getirilen düzenlemelerin, alınan kararların incelenmesinin yanında bu gibi bilimsel çalışma ve çözümlemeler çözüm için atılan adımlara destek olacaktır. Her ne kadar son yıllarda artmış olsa da özellikle Türkiye'de konuya ilişkin çalışmaların azlığı ve hemen hemen aynı kapsamda olması çalışmayı önemli kılmaktadır.

Bu çalışmanın temel amacı; koruma sorumluluğu kavramının ortaya çıkış ve gelişme süreçlerini örnek olaylar, raporlar, tartışmalar, devlet görüşleri, Birleşmiş Milletler Genel Kurul tartışmaları, Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararları doğrultusunda irdeleyip uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bağlamında kavramın norm niteliğini çözümlemeye çalışmaktır. Bu amaçla şu alt konularda cevap aranmaya çalışılacaktır:

- Koruma Sorumluluğu nedir?
- Koruma Sorumluluğu kavramını içeren rapor ve kararlar hangileridir, örnek olaylar ve devlet görüşleri çerçevesinde kavram nasıl işlenmiştir?
- Uluslararası İlişkilerde ve Uluslararası Hukukta norm nedir ve her iki alanda bir normun gelişim süreci nasıl değerlendirilmektedir?
- BM Genel Kurulu'nun ve özellikle BM Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğuna gönderme yapan kararlarının kavramın gelişimine ve norm niteliğine etkisi ve katkısı ne ölçüdedir?
- Koruma sorumluluğu kavramı uluslararası yasal bir norma dönüşebilir mi?
- Koruma sorumluluğu kavramı uluslararası bir norm, yapılageliş hukuku kuralı ya da bir yumuşak hukuk aracı mıdır?
- Koruma sorumluluğu kavramı özelinde uluslararası güncel gelişmeler uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarının kapsamını ve iki alanın etkileşimini nasıl etkilemektedir?

Araştırmanın yönteminde kuramsal/kavramsal çerçeve şu şekilde belirlenmiştir: Çalışmada kavramlar çoğunlukla uluslararası rapor ve kararlardan yola çıkılarak değerlendirilecektir. Bununla birlikte ilgili uluslararası ilişkiler kuramları, yapılageliş hukuku, sert ve yumuşak hukuk ilişkisi kavramın norm niteliğinin çözümlenmesinde dayanak oluşturacaktır.

Çalışmanın varsayımları şu şekildedir:

- Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda önleyici rol üstlenen etkin bir yapı olduğu belirtilmektedir ancak bu etkinlik yaşanan gelişmelerle birlikte sorgulanır hale gelmiştir.
- BM Genel Kurulu'nun ve BM Güvenlik Konseyi'nin kararları, BM çatısı altındaki raporlar, devlet görüşleri ve tartışmalar koruma sorumluluğunun norm niteliğinin belirlenmesine etki etmektedir.
- Koruma sorumluluğu kavramı uluslararası literatürde ağırlıklı olarak siyasi ya da ahlaki bir kavram olarak değerlendirilmektedir.
- Koruma sorumluluğunun bir yapılegeliş hukuku kuralı olamayacağı savı ağır basmaktadır.
- Koruma sorumluluğu kavramı siyasi, ahlaki bir sorumluluk ya da hukuki anlamı dışında yükümlülük olarak değerlendirilmektedir.
- Koruma sorumluluğu kavramı sert hukukta yer alan kavramları da içermekle birlikte sert hukuku tamamlayıcı yumuşak hukuk belgeleriyle düzenlenmiş bir kavramdır, bütün olarak sert hukuka dönüşmesi zayıf bir olasılıktır.
- Koruma sorumluluğu kavramı uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarında yaşanan gelişmelerle birlikte bir cevap arayışı olduğunu göstermektedir.

Çalışmanın sınırlılıkları şu şekildedir: Çalışmada özel olarak koruma sorumluluğu kavramı incelenecek, söz konusu kavramın norm olarak niteliği karar, rapor, devlet görüşleri, örnek olay incelemelerinde elde edilen veriler değerlendirilerek ve konuya ilişkin çalışmalara yer verilerek çözümlenecektir. Çalışmada örnek olayların siyasi, toplumsal boyutuna gerek olduğunda değinilecek, problemler esas olarak uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk boyutu ile değerlendirilecektir. Çalışmada çoğunlukla uluslararası antlaşma, karar, bildirge, rapor, resmi açıklamalar vb. kaynaklar temel belgeler olarak kullanılacaktır. Araştırmada yalnızca Türkçe ve İngilizce kaynaklardan yararlanılacaktır.

Çalışmada nitel araştırma modelinde belgesel tarama ile yapılan bir araştırma sonucu hazırlanacaktır. Araştırmada kullanılacak veriler, kütüphanelerden, internetteki akademik veri tabanlarından, bilimsel yayın tarama sitelerinden, görüşme, röportaj ve resmi kurumlarla yazışmalardan, medya ve genel ağ sayfalarının belgeliklerinden, resmi genel ağ sayfalarından elde edilecek birincil ve ikincil kaynaklardan yararlanılarak toplanacaktır. Verilerin çözümü ve yorumlanmasında, çoğunlukla basılı ve hukuki metinler kullanılacağından nitel araştırma tekniklerinden belge incelemesi, içerik ve söylem çözümlemesi yöntemleri uygulanacaktır.

Çalışmanın ilk bölümünde Koruma Sorumluluğu Kavramı tüm hatlarıyla sunulmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken kavramın oluşma sürecinde yer alan diğer kavram ve düzenlemelere de yer verilmesi gerekmektedir. Bu doğrultuda ilk olarak Tarihsel Süreçte Vestfalyan Egemenlik Anlayışı ve İç İşlerine Karışmama İlkesi başlığı altında egemenlik kavramının tarihsel temeline yer verilecek, tarihsel süreçteki gelişme evrelerine değinilecek, uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bağlamında nasıl tanımlandığı, kapsamı ve konu olduğu düzenlemeler aktarılacaktır. Egemenlik ve iç işlerine karışmama ilkeleri çalışma konusunun zeminini oluşturacak şekilde sunulacak, sonraki tartışmalara ışık tutacak şekilde sınırlandırılacak ve değerlendirilecektir.

Egemenlik kavramının tarihsel gelişimi verildikten sonra belirli kırılma noktaları üzerinde durulup mutlak egemenlik kavramının aşınması noktasına nasıl gelindiği, bunun ne anlama geldiği ve bu gelişmeyle birlikte sorumlu egemenlik düşüncesinin nasıl ortaya çıktığı çalışmada Mutlak Egemenlik Kavramının Aşınması ve Sorumlu Egemenlik Düşüncesi başlığı altında sunulacaktır. Sorumlu egemenlik tanımlanması gereken bir düşüncedir. Bu nedenle bu bölümde sorumlu egemenlik tanımına yer verilerek bu düşüncenin oluşmasına katkı sağlayan gelişmeler sıralanacaktır. Sorumlu egemenlik düşüncesi koruma sorumluluğu kavramını anlamlandırmada önemli ögelerden biridir.

Sonrasında İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğuna Geçişte Evrilme Süreci başlığı altında koruma sorumluluğu incelenirken en çok gönderme yapılan kavramlardan biri olan insani müdahaleye değinilecektir. Kavramın koruma sorumluluğu düşüncesine nasıl ve hangi yönden temel oluşturduğu, koruma sorumluluğunun insani müdahaleyi hangi noktalara kadar içerdiği, benzer ve ayrışan yönleri gibi konulara cevap aranacaktır. İnsani müdahaleye ilişkin görüşler koruma sorumluluğuna ışık tutacak şekilde verilecek sonraki değerlendirmelere yardımcı olacak şekilde özellikle eleştiriler üzerinde durulacaktır.

Koruma sorumluluğuna temel oluşturan belgelerin incelenmesi, kavramı yakından tanımaya ve uygulama bazında yorumlanmasına yardımcı olacaktır. Bu nedenle bir diğer başlıkla Koruma Sorumluluğuna İlişkin Raporlara yer verilecektir. Bu raporlardan ilki ve en önemlilerden biri olarak kavramın ilk olarak detaylı bir biçimde düzenlendiği Kanada'nın kurduğu Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (ICISS)'nun 2001'de yayınladığı Responsibility to Protect isimli rapor detaylı bir biçimde incelenecek çalışmanın temel sorularına yanıt olacak biçimde raporda yer alan bilgiler derlenecek ve aktarılacaktır. Rapordaki kavramlar tanımlanacak, raporda yer alan bilgiler ve örnek olaylara ilişkin görüşlere yer verilecektir.

Rapor öncelikle içeriğinde yer alan bilgiler doğrultusunda ve bahsedildiği gibi çalışmada yer verilecek tartışmanın temelini oluşturacak şekilde egemenlik ve insani müdahale çerçevesinde değerlendirilecektir. Bu doğrultuda rapora göre egemenliğin tanımı, insani müdahale konusundaki yaklaşımlar, eleştiriler ve raporla birlikte bu konuda yapılmak istenenler gibi konulara değinilecektir. Aynı gerekçelerle bir diğer alt başlıkla İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Gelişmeleriyle Değişen Uluslararası Düzen ve İnsani Güvenlik konuları incelenecektir. İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk'ta yaşanan gelişmelerin koruma sorumluluğu düşüncesine nasıl katkıda bulunduğu ve özellikle koruma sorumluluğuyla ilgili çalışmalarda çokça gönderme yapılan insani güvenlik konusu söz konusu gelişmeler ve güvenlik çalışmalarına da değinilerek aktarılacaktır. Önleme Sorumluluğu bölümünde ise raporun oldukça önemli mesajlarından birini oluşturan önleme konusuna yer verilecek bununla birlikte karşılık konusunun nasıl ele alındığına değinilecek ve bu kapsamdaki belli başlı olumlu ve olumsuz bazı eleştiriler paylaşılacaktır. Müdahale alt başlığıyla ise çalışmada da en önemli tartışma konusu olarak yer alan müdahale konusunun raporda nasıl düzenlendiği sonraki tartışmalara zemin oluşturulacak şekilde sunulacaktır.

Bir diğer BM raporu olan Tehditler, Zorluklar ve Değişim Üzerine Üst Düzey Panel, “Daha Güvenli bir Dünya için, Paylaşılan Sorumluluğumuz”, BM Genel Sekreteri Raporu, “Daha Geniş bir Özgürlükte: Herkes için Gelişim, Güvenlik ve İnsan Hakları’na Doğru” başlıklı raporlar da aynı kapsamda incelenecektir. Söz konusu raporlarda kavramın gelişimine katkıda bulunan farklı ya da öncekileri destekleyici ifadeler ve değerlendirmeler yer bulacaktır.

2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi çalışmanın kapsamı, koruma sorumluluğunun norm niteliği konusundaki en önemli belge olmakla birlikte genel itibarıyla da koruma sorumluğunun doğum belgesi olarak anılmaktadır. Bu çerçevede ayrı bir başlık altında söz konusu belgede koruma sorumluluğunun nasıl düzenlendiği ve bu belgenin neden doğum belgesi niteliği kazandığı değerlendirilecektir. Belgede yer alan ve koruma sorumluluğuna temel oluşturan iki maddeye ayrıca yer verilecektir. Son olarak belgeye ilişkin görüşler ve eleştiriler aktarılacaktır. Çalışma boyunca da sıklıkla gönderme yapılacak bu belgenin genel bir çerçevesi çizilecektir.

BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon uluslararası alanda oldukça önemli bir isim olduğu gibi koruma sorumluluğu kavramı açısından da kilit isimlerdendir. Sekreter’in konuşma ve raporları kavramın gelişme sürecine oldukça katkıda bulunmuş ve ses getirmiştir. Bu bakımdan söz konusu raporlara yer verilmesi ve bu kapsamda bir değerlendirme sunulması önem taşımaktadır. Ban Ki Moon’un önem atfedilen Berlin konuşmasından sonra diğer tüm raporları tarih sıralamasıyla verilecektir. 2009 Raporu: Koruma Sorumluluğu’nu Uygulamak, 2010 Raporu: Erken Uyarı, Değerlendirme ve Koruma Sorumluluğu, 2011 Raporu: Koruma Sorumluluğu’nun Uygulanmasında Bölgesel ve Alt Bölgesel Bağlantıların Rolü, 2012 Raporu: Koruma Sorumluluğu- Zamanında ve Kesin Karşılık, 2013 Raporu: Devlet Sorumluluğu ve Önleme, 2014 Raporu: Koruma Sorumluluğu: Uluslararası Yardım, 2015 Raporu: Yaşamsal ve Kalıcı bir Bağlılık: Koruma Sorumluluğu’nun Uygulanması, 2016 Raporu: Ortaklaşa Eylemi Harekete Geçirme: Koruma Sorumluluğunun Gelecek On Yılı şeklinde alt başlıklarla tüm rapor değerlendirmeleri aktarılacaktır.

Bu raporlar aktarılırken önemli bir diğer belge olan Vahşet Suçları Çözümlemelerinin Çerçevesi’ne tarihsel sıralamayla 2014 raporundan sonra yer verilecektir. Bu çerçeve gözlemci ve çözümleyiciler için bir rehber görevi görmektedir. İçeriğinden bahsedilecek bu çerçevede yer alan ve çerçevenin söz konusu rehberliği nasıl gerçekleştirdiğini gösterecek olan risk etmenleri tabloları çalışmaya eklenecektir.

Bu değerlendirmelerden ve temellendirmeden sonra bir diğer bölüme geçilecektir. Bu bölümde koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğini daha iyi çözümleyebilmek için örnek olaylar ve devlet görüşlerine yer verilecektir. Örnek Olaylar ve Devlet Görüşleri Çerçevesinde Koruma Sorumluluğu başlıklı bu bölümde öncelikle Koruma Sorumluluğuna Gönderme Yapan BM Güvenlik Konseyi Kararları ve Örnek Olaylar sunulmuştur. Bu kapsamda kararlarında koruma sorumluluğu ifadesi açıkça yer alan Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Burundi, Sudan (Darfur), Libya, Fildişi Sahilleri, Güney Sudan, Yemen, Mali, Somali, Orta Afrika Cumhuriyeti, Suriye örnekleri ele alınacaktır. Ülkelerin çatışma geçmişi çözümlemeye yardımcı olmak ve genel bir tablo ortaya koymak amacıyla künye oluşturularak aktarılacaktır. Bu örnek olaylarda çıkan Güvenlik Konseyi kararları aynı amaçla ayrıntılı bir biçimde sunulacaktır.

Örnek olay kararlarının yanında 1674 Sayılı Karar- Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması, 2117 Sayılı Karar- Çatışmalarda Hafif Silahların Kullanılması, 2150 Sayılı Karar-Uluslararası Barış ve Güvenliğe Tehdit-Soykırımın Önlenmesi, 2286 Sayılı Karar- Sivillerin Korunması (Silahlı Çatışmada Sağlık Hizmetleri) kararları içeriklerinde yer alan benzer kararlarla birlikte değerlendirilmeye eklenecektir.

Söz konusu örnek olaylarda Libya ve Suriye örnekleri ayrı bir yer tutmaktadır. Literatürde ayrı başlıklarla en çok incelenen, en çok tartışılan ve karşılaştırma yapılan örnek olaylar Libya ve Suriye'dir. Suriye örneğinin güncelliğini koruması ve koruma sorumluluğu kavramı uygulamasıyla ilişkisi dikkat çekmektedir. Bu doğrultuda Libya ve Suriye örneklerini diğerlerine oranla daha ayrıntılı incelemek çalışmanın kapsamı çerçevesinde de yerinde olacaktır. Bu amaçla Libya ve Suriye'ye ilişkin alınan kararlar alt başlıklarla incelenecek, Suriye ve Koruma Sorumluluğuna İlişkin Tartışmalar: Libya Karşılaştırması başlığıyla bu iki önemli örnek olayın karşılaştırıldığı görüşlere yer verilecektir.

Toplanan tüm bu verilerden yararlanarak Örnek Olaylar ve Güvenlik Konseyi Kararlarına İlişkin Genel Değerlendirme başlığı altında genel bir çerçeve çizilecek örnek olay künyelerindeki ve çıkan kararlardaki benzerlikler ve ayrışan yönler, kararlarda en çok nelere işaret edildiği, nasıl bir süreç izlendiği ve nasıl hareket edildiği değerlendirilecektir. Koruma sorumluluğunun norm niteliği konusunda BM Güvenlik Konseyi'nin yeri ayrı bir önem oluşturmaktadır. Sonraki bölümlerde bu konuya ayrıca değinilecektir.

Koruma sorumluluğuna İlişkin Devlet Görüşleri başlığı altında öncelikle koruma sorumluluğu konusunda etkin rol alan devletlerden olan ABD, Çin ve Rusya'ya yer verilecektir. Özellikle Rusya bu konuda kilit aktör niteliği taşımaktadır. Bu nedenle Rusya'nın resmi açıklamalarına geniş yer verilecek görüşlerin ve tartışmaların ne doğrultuda şekillendiği ortaya konulacaktır. Rusya'ya ayrı bir önem atfedilmesinin bir diğer sebebi koruma sorumluluğu konusunda müdahale üzerine eleştiriler yaparken ve uluslararası hukuku yücelten açıklamalarda bulunurken kendisinin güncel müdahaleleriyle söz konusu eleştirilerin hedefi olmasıdır. Rusya'nın bu konudaki görüşlerine de ayrıca yer verilecektir.

Bu ülkelerin yanında üçüncü dünyanın, Arap ve Müslüman ülkelerin, Almanya, Hindistan, Tayland, Danimarka gibi dünyanın çeşitli bölgelerindeki ülkelerin koruma sorumluluğuna bakışı özetlenecektir. Bununla birlikte Brezilya'nın koruma sorumluluğu konusundaki kavramsal çalışmalarına da değinilecektir. Bu gibi devlet görüşlerini daha detaylı görebilmek adına BM Genel Kurul'daki tartışmaların incelenmesi yerinde olacaktır. Bu oturumlarda devletler koruma sorumluluğuna ilişkin görüşlerini açık bir biçimde ortaya koymuştur. Bu doğrultuda önemli başlıklar altında gerçekleştirilen toplantılarda dile getirilen söylemlere yer verilecektir. Çalışmanın en önemli kısımlarından birini oluşturan bu bölüm BM Genel Kurul Tartışmalarında Koruma Sorumluluğu'na İlişkin Devlet Görüşleri başlığı altında diğer alt başlıklarla birlikte verilecek, tüm görüşler sunulduktan sonra genel bir değerlendirme yapılacak ve bu kısım çalışmada ortaya atılacak savlara dayanak oluşturacaktır.

Çalışma derinleştirilirken bir diğer ve çalışmanın iskeletini oluşturan bölüm olan Uluslararası İlişkiler ve Uluslararası Hukuk Bağlamında Koruma Sorumluluğu Kavramının Norm Niteliği bölümüne geçilecektir. Bu bölümde öncelikle Norm Nedir? Uluslararası İlişkilerde Norm Kavramı başlığıyla uluslararası ilişkiler kuramları çerçevesinde özellikle İnşacı yaklaşımların uluslararası ilişkilerde norm kavramı konusundaki görüşlerine değinilecektir. Bu noktada uluslararası normların ortaya çıkışı, sınıflandırılması, çeşitleri ve norm evrimi konuları çalışmada yer bulacaktır. Normların etkinliği konusunda yasal, siyasi ve ahlaki normlardan ayrıca bahsedilecek özellikle inşacıların yasal normları nasıl değerlendirdiği ele alınacaktır. Yasal normları ve süreçlerini incelemenin uluslararası ilişkilerdeki önemi irdelenecek, normların hukuka dönüşümlerinin çözümlemesi konusundaki görüşlere yer verilerek genel bir çerçeve çizilecektir.

Bir diğer başlıkla bu kez Uluslararası Hukukta Norm Kavramına değinilecektir. Yasal bir normun nasıl tanımlandığı sorusu sorularak bu kapsamda Yapılageliş Hukukuna Göre Koruma Sorumluluğu Kavramının Norm Niteliği incelenecektir. Yapılageliş hukukunun sınırları ve ögeleri açıktır, bu ögelere yer verilerek koruma sorumluluğunun bir yapılageliş hukuku kuralı olma yolunda olup olmadığı değerlendirilecektir. Bu konuda birçok görüşe yer verilerek farklı değerlendirmeler sunulacaktır. Bu aşamada Genel Kurul tartışmalarında elde edilen veriler önem taşımaktadır.

Sorumluluk ve yükümlülük ayırımını yapmak ve bu konudaki görüşlere yer vermek koruma sorumluluğunun norm niteliğini belirlerken yardımcı olacaktır. Bu amaçla Sorumluluk ve Yükümlülük Ayrımı alt başlığı altında sorumluluk ve yükümlülük eylemlerinin nasıl tanımlandığı koruma sorumluluğundan bahsedilirken hangi anlamda sorumluluk ve hangi anlamda bir yükümlülükten bahsedildiği sorularına yanıt aranacaktır.

Koruma sorumluluğunun norm niteliği incelenirken önem taşıyan bir diğer tartışma kavramın yumuşak hukuk şemsiyesi altında değerlendirilip değerlendirilemeyeceğidir. Bununla birlikte eğer yumuşak hukuk altında değerlendirilebiliyorsa sert hukuka dönüşebilme olasılığı da önem kazanacaktır. Bu nedenle Yumuşak ve Sert Hukuk Bağlamında Koruma Sorumluluğu başlığı altında yumuşak hukukun ne olduğuna, nasıl ortaya çıktığı ve nasıl yaygınlaştığına, yumuşak hukuka ilişkin olumlu ve olumsuz görüşlere, kazanımları ve olumsuzluklarına, sert hukukla ilişkisine ve yumuşak hukuk bağlamında koruma sorumluğuna bu bölümde yer verilecektir.

Genel olarak norm konusuna ve koruma sorumluluğunun uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk şemsiyesi altında bir norm olarak nasıl değerlendirilebileceğine değindikten sonra en önemli aktör olarak BM Güvenlik Konseyi'nin bu konudaki etkinliğini ve katkısını ortaya koyabilmek adına BM Güvenlik Konseyi ve Koruma Sorumluluğu Kavramının Norm Niteliği bölümü sunulacaktır. Bu bölümde Yasallık ve Meşruluk Tartışmaları alt başlığıyla Güvenlik Konseyi ve müdahale konusu üzerinde durulacak alınan ya da alınamayan kararların yasallığı ve meşruluğu tartışmaları irdelenecektir. Bu durumun koruma sorumluluğu açısından nasıl değerlendirildiğine yer verilecektir. Koruma sorumluluğunu bir norm olarak belirsizliğe sürükleyebilecek bir tartışma olan Güvenlik Konseyi Yetkisi Olmadan Müdahale Tartışmaları ve Koruma Sorumluluğu alt başlığında bu ifadeyle neyin kastedildiği ve örneklendiği aktarılacaktır.

Yer verilen tüm bilgiler ışığında son olarak Bulgular ve Yorum kısmında Koruma Sorumluluğunun Norm Niteliğine Yönelik Genel Tartışmalar başlığı sunulacaktır. Bu başlık altında çalışmanın genelinde yer verilen tüm bilgi ve veriler göz önünde bulundurularak koruma sorumluluğunun norm niteliğiyle ilgili görüş ve değerlendirmelere yer verilecektir. Genel Değerlendirme başlığı altında ortaya atılan savları sonuca ulaştıracak tüm süreç özetlenecek ve savlar bu konudaki görüşlerle desteklenecektir. Sonuç bölümünde koruma sorumluluğunun norm niteliğiyle ilgili elde edilen sonuçlar değerlendirilecek, ortaya atılan savın konusu tanımlanacak, kullanılan yöntemler özetlenecektir. Sonuçlara göre çıkarımlar, öngörüler ve genellemeler yapılacak, bu bölümde yer verilen varsayımlara ne kadar ulaşıldığı ve ileriye yönelik çalışmalar için öneriler belirtilecektir.

2. KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMI

2.1. Tarihsel Süreçte Vestfalyan Egemenlik Anlayışı ve İç İşlerine Karışmama İlkesi

Egemenlik tarihsel olarak sıkça tartışılan, birçok farklı şekilde tanımlanan içerdiği anlamlarca derin ve köklü bir kavramdır. Çalışmanın kapsamı doğrultusunda genel bir çerçeve çizmek gerekirse sosyal bilimler bağlamında yer alan bir tanıma göre egemenlik "Ulusal veya uluslararası düzeyde siyasal karar alma ve bu kararları uygulama yetkisinin, herhangi bir birey, grup veya kuruma değil, sadece devlete ait olması" şeklinde ifade edilmektedir[1]. Genel itibarıyla devletin ülke toprakları üzerinde siyasi yönetim yetkisini kullanma hakkı olarak tanımlanan egemenlik kavramının iç içe geçmiş hukuki ve siyasi anlamlara sahip olduğu değerlendirilmekte, içsel ve dışsal egemenlik olarak iki anlamda kullanılmakta olup dışsal egemenliğin hukuki anlamda devletin davranışları üzerinde kendi rızasına dayanmayan hiçbir dışsal insani sınırlamanın meşruiyetini tanımaması anlamına geldiği belirtilmektedir[2]. Çalışmada bu kapsamda ele alınacak egemenlik kavramına altyapı oluşturan köksel sürecin belli başlı noktalarına değinmek kavram konusundaki çerçeveyi sağlamlaştıracaktır.

Temellendirmeyi Rönesans'la başlatmak yerinde olacaktır. Rönesans düşünürlerinden Machiavelli gibi Jean Bodin de devlette yetkeyi, sözü geçerliği en üstün değer saymıştır. Bodin, devletin özel ayrımı olan egemenliğin kesin olarak belirtilmesini istemiş, devlet gücünün tek elde toplanmasını doğru bulmuştur. Bunun yanında ahlak ve hukuk yasalarının hükümdarın egemenliğine bir sınır çizeceklerini belirtmiştir[3]. Egemenlik kavramını irdelerken öne çıkan en önemli isimlerden biri olan Bodin'in ifade edildiği üzere politik kuramını mutlak egemenlik kavramına

[1] Ömer Demir, Mustafa Acar, **Sosyal Bilimler Sözlüğü** (Ankara: Vadi Yayınları, 2002), 124.
[2] Faruk Sönmezoğlu, **Ansiklopedik Politika Sözlüğü** (İstanbul: İletişim Yayınları, 1985), 60.
[3] Macit Gökberk, **Felsefenin Evrimi** (İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979), 43.

dayandırdığı görülmektedir[4]. Mutlak egemenlik kavramı daha sonra gelen 18.yy düşünürlerinden Vattel'in tanımlamalarında da oldukça belirgindir[5].

Machievelli ve Bodin gibi egemenlik kavramını çıkış noktası yapan ve rönesansta demokrat devlet düşüncesini geliştiren düşünürler takımı Monarkomaklar'a göre asıl egemen halktır. Devletin başındakilerin halkın efendisi değil görevlileri olduklarını, görevlerini kötüye kullandıklarında halkın da onlara karşı ayaklanabileceğini, onları görevlerinden uzaklaştırabileceklerini ileri sürmüşlerdir. 17.yy'a damgasını vurmuş düşünürlerden, devletin bir dev (Leviathan) gibi olması gerektiğini savunan Hobbes'a göre ise devletin ödevini gerektiği gibi yerine getirebilmesi (genel güvenliği sağlaması) için otoritesi eksiksiz ve koşulsuz olacaktır[6]. Hobbes egemenliğin maddi bir olgu olup tanrıdan veya başka bir doğa ötesi kökenden türetilemeyeceğini belirterek, bireysel güvenliği öncelemekte ve toplumsallığa sıklıkla göndermede bulunmaktadır[7]. Mutlak egemenliğe vurgu yaparken egemen gücün mutlak ve sınırsız yetkilere sahip olmasının yurttaşların özgürlüğü ile çelişmeyeceğini yurttaşların haklarını sözleşmeyle egemen güce kendilerinin devrettiğini belirtmektedir[8]. Rousseau ise Toplum Sözleşmesi ile genel istem kavramını ortaya atmış egemeni genel istemi oluşturan bütün yurttaşlar olarak tanımlamıştır[9]. Tarihsel süreçte egemenlik çalışmanın konusuyla bağlantılı olarak genel hatlarıyla bu çerçevede düşünülmüş, tartışılmış ve tanımlanmıştır.

Yaşanan önemli tarihsel olaylar penceresinden baktığımızda Fransız Devrim Savaşları öncesinin en büyük Avrupa Savaşı olarak nitelendirilen Otuz Yıl Savaşları'nı bitiren 1648 Vestfalya Barışı'nın belirli kurallara göre hareket eden ve aralarında düzenli ilişkiler bulunan egemen eşit devletlerin oluşturduğu uluslararası sistemi doğurduğu bilinmektedir[10]. Vestfalyan uluslararası toplumun dayandığı üç ilkeden biri olan "rex est imperator in regno suo" yani kral kendi krallığında hükümdardır deyişi her kralın bağımsız ve diğer krallarla eşit olduğunu ifade

---

[4] William Ballis, **The Legal Position of War: Changes in its Practise and Theory from Plato to Vattel** (The Hague, Netherlands: Springer Science+ Business Media, 1937), 169.
[5] Emer De Vattel, **The Law of Nations, Or, Principles of the Law of Nature**, Applied to the Conduct and Affairs of Nations and Sovereigns, with Three Early Essays on the Origin and Nature of Natural Law and on Luxury (Liberty Fund, 2008), 108.
[6] Gökberk, **age**, 44, 57.
[7] Ekrem Ekici, Hobbes ve Rousseau: Toplumsal Sözleşme Kuramı, **Kaygı: Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**, s. 6, (Bahar 2006): 80,84.
[8] Thomas Hobbes, **Leviathan**, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi (İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005), 137-145.
[9] Jean-Jacques Rousseau, **Toplum Sözleşmesi**, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi (İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006), 23-30.
[10] Oral Sander, **Siyasi Tarih**, İlk Çağlardan 1918'e (İstanbul: İmge Kitabevi Yayınları, 1989), 100, 101.

etmektedir[11]. Egemenlik ve eşitlik kavramlarının doğadaki simbiyotik[12] ilişkiye benzer biçimde birbirlerini tamamladıkları söylenebilecektir. Vestfalyan anlayışta devletler arası eşitlik, uluslararası hukuka ve egemenlik haklarına saygı ve bir başka ülkenin iç işlerine karışmama ilkeleri de birer norm olarak yer almaktadır[13]. Bununla birlikte 1789 Fransız Devrimi ardından yayımlanan İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nin 3. maddesinde egemenliğin temelinin esas olarak ulusta olduğu hiçbir kuruluşun hiçbir kimsenin açıkça ulustan kaynaklanmayan bir iktidarı kullanamayacağı ifadesi yer almaktadır[14]. 18. ve 19.yy'larda kuram alanında egemenlik soyut bir kavram olarak tanınmış ve böylelikle yönetenler devlete ait olan yasal sığanın temsilcisi ve taşıyıcısı olmuştur[15].

Çalışmada detaylı olarak yer bulacak insani gerekçelerle askeri müdahale kavramı tarihte egemenliğin doğası ve haklı savaş tartışmaları üzerine kurulmuştur. Aristotle, Augustine, Thomas Aquinas ve Grotius gibi düşünürler bu tartışmaların ivme kazanmasında etkili olmuştur. Vestfalyan düzenin günümüzde yansıtılan şeklinin aksine gerçekte egemenliğin mutlak olmadığı egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerinin farklı olduğu, tiranlık ve toplu katliamlar oldukça azken bile 20. yy egemen devlet müdahalelerinin meşru sayıldığı belirtilmektedir[16].

Çalışmada yer verileceği üzere 2. Dünya Savaşı sonrası mutlak egemenlik sorgulanmaya başlanmış, Soğuk Savaş'ın sonlarından itibaren ise egemenlik kavramının durağan bir kavram olmaktan çok toplumsal ve tarihi olarak olasılıklı olduğu anlayışı yükselmeye başlamıştır[17]. Bu farklılıkların süreç içerisinde nasıl çakıştığı irdelenecek konular arasındadır.

---

[11] John Baylis, Steve Smith, **The Globalization of World Politics** (Oxford University Press, 2005), 54.
[12] Simbiyotik sözcüğü "birlikte yaşayan" anlamına gelmektedir.
[13] Ali Şevket Ovalı, "Westfalyan Adaletten İnsan Merkezli Adalete, Uluslararası Adalet ve Adaletsizliğin Gündemi", **Ege Akademik Bakış**, c.10, s. 3 (2010): 913, 914, 924.
[14] Declaration of the Rights of Man and Citizen, 3.madde, (26 August 1789) https://chnm.gmu.edu/revolution/d/295/ , [06.06.2015].
[15] Matthew Craven, Malgosia Fitzmaurice, Maria Vogiatzi, **Time, History and International Law** (Leiden Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007), 18.
[16] Gerrit Kurtz, Philipp Rotmann, "The Evolution of Norms of Protection: Major Powers Debate the Responsibility to Protect", **Global Society**, c. 30, s. 1 (2016): 10-11.
[17] Luke Glanville, "The Myth of "Traditional" Sovereignty", **International Studies Quarterly**, c. 57 (2013): 87.

Görüldüğü üzere egemenlik kavramı düşünsel altyapısı ve tarihsel olaylardaki yansımasıyla benzer durak noktaları etrafında şekillenmiştir. İçeriği ve anlamı durağan kalmamıştır ve yaşanan gelişmeler göz önüne alındığında kalmayacaktır. Günümüzde yaşanan olaylarda da egemenliği bu temeller üzerine değerlendirmekte ancak kırılma noktası sayılabilecek bazı olaylar ve devamında yaşanan süreçler doğrultusunda egemenlik tartışmalarına yeni boyutlar eklemekteyiz.

Uluslararası hukuk bağlamında ise egemenlik yetkisi devletin yetkisini kullanmada uluslararası hukukun öngördüğü yükümlülükler dışında hiçbir başka otoriteye bağımlı olmamasını ve ülkesi üzerine egemenlik yetkisini münhasır bir biçimde kullanmasını içermektedir. Bu yetkiyi hiçbir otoriteye bağlı olmadan kullanma, devletin uluslararası hukuk kurallarının öngördüğü durumlar dışında hiçbir otoriteden buyruk almayacağı ya da izin istemeyeceği anlamına gelmektedir[18]. Mutlak egemenlik kavramının uluslararası hukukla bağının zayıf olduğu belirtilmekte bunun nedeni olarak da uluslararası hukukla kastedilenin dış hukuk olması ve içeriğindeki antlaşmalara saygı gösterme ilkesine rağmen devletlerin antlaşmalara uymasının iradelerine bağlı olması gösterilmektedir[19]. Rıza olgusu uluslararası hukukun temel taşlarından biridir ve ilerleyen bölümlerde yer verileceği üzere bu çerçevedeki tartışmaların kilit noktasında bulunmaktadır.

Çalışmada başvurulan en önemli belgelerden biri olan Birleşmiş Milletler Şartı'nın 2. maddesinin 1. fıkrasına göre örgüt tüm üyelerinin egemen eşitliği ilkesi üzerine kurulmuştur. Bununla birlikte 4. fıkrada üyelerin uluslararası ilişkilerinde gerek herhangi bir başka devletin toprak bütünlüğüne ya da siyasal bağımsızlığına karşı gerek BM'nin amaçları ile bağdaşmayacak herhangi bir biçimde kuvvet kullanma tehdidine ya da kuvvet kullanılmasına başvurmaktan kaçınacakları belirtilmiştir[20]. Bu noktada uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk açısından çarpıcı bir konu olan devletlerin kendi vatandaşlarına karşı ağır insan hakları ihlalleri egemenlik ve müdahale etmeme ilkelerini çatışmaya düşürmektedir[21]. Özellikle uluslararası hukukun devletler ve vatandaşları arasında aracı olmaya başlaması ve insan haklarının bazı olaylarda devletlere karşı ele alınması uluslararası düzendeki değişiklikler açısından en önemli örneklerden biridir. Çalışmanın devamında

[18] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 4. bs. (Ankara: Turhan Kitabevi, Mart 2006), 149.
[19] Wilhelm F. Hegel, **Hukuk Felsefesinin Temel Prensipleri**, çev. Cenap Karakaya (Ankara: Sosyal Yayınlar, 2004), 263.
[20] Birleşmiş Milletler Genel Ağ Sayfası, BM Şartı: http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml [07.06.2015].
[21] Martha Finnemore, "Constructing Norms of Humanitarian Intervention", **The Culture of National Security**, ed. Peter Katzenstein (Columbia University Press, 1996): 313.

egemen eşitlik ve müdahale kavramlarının nasıl ve hangi şekillerde etkileşime girdiği koruma sorumluluğu kavramı kapsamında değerlendirilerek aktarılacaktır.

2.2. Mutlak Egemenlik Kavramının Aşınması ve Sorumlu Egemenlik Düşüncesi

Tarihsel olarak bakıldığında sorumluluğa yol açan egemenlik düşüncesinin 19. yy'da ve 20. yy'ın başlarında Avrupalı uluslararası toplum ve Avrupalı olmayan dünya arası ilişkilerde, sömürgecilik ve insani müdahale gerekçelerinde gözlemlenebileceği belirtilmektedir. BM vekilliği ve "uygarlık ölçünleri" sorumluluk olarak egemenlik ve koruma sorumluluğu kavramlarının çekirdeğinde yer almaktadır. Tarihsel seyirde sömürge karşıtlığının getirdiği çözülme egemenlik ve insan hakları konularında gelişmelere yol açmıştır[22]. Bu etkileşim sonrasında daha büyük ve neredeyse köklü değişikliklere yol açılmasında önemli bir adım olmuştur.

Zamanla şekillenen küresel siyasi sistemde ulusal ve uluslararası ayrımının belirsizleşmesi terörizm, kirlilik, iklim değişikliği gibi birçok ulusal sorunun uluslararası nitelik kazanmasına ve eylem gerektirmesine neden olmaktadır. İnsan hakları da bunlardan biri olarak karşımıza çıkmıştır. Antartika, Gazze şeridi ve devletsiz uluslar gibi artık mutlak egemenlik çerçevesinde ele alınamayacak konular mutlak egemenliğin artık pek gerçekçi bulunmamasına gerekçe olarak gösterilmektedir. İnsan haklarının artan önemi de devletlerin iç egemenliğini sınırlayan unsurlardan biri olarak görülmektedir[23].

Karşılıklı bağımlılık da egemenliğin değişikliğe uğramasında çok etkili olmuştur. Dünyanın artan oranda uluslararasılaşmasının uluslararası alanda devlet eylemlerinin ve etkileşimlerinin güncel gerçekliği ve yasal statü arasındaki boşluğu büyüttüğü ifade edilmekle birlikte gönüllü olarak katıldıkları birçok antlaşmada (insan hakları, insancıl hukuk normlarını içerenler gibi) devletler birçok dış yükümlülüğü ve uluslararası denetlemeyi kabul etmişlerdir[24]. Bu kabuller sistemin getirdiği gerekler haline dönüşmüştür.

---

[22] Luke Glanville, "The antecedents of Sovereignty as Responsibility", **European Journal of International Relations**, c. 10, s. 1 (2010): 11, 12, 15.
[23] Laçin İdil Öztığ, "Globalization and New Medievalism: A Reconsideration of the Concept of Sovereignty", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, c. 6, s. 21 (2010): 128, 135.
[24] Ramesh Thakur, "Outlook: Intervention, Sovereignty and the Responsibility to Protect, Experiences from ICISS", **Security Dialogue**, c. 33, s. 3 (2002): 330.

Egemenliğin sorumluluk getirdiği düşüncesi yeni bir düşünce olarak yansıtılsa da 1776 Amerika Bağımsızlık Bildirisi'nde[25] ilan edilmiş sonrasında 1789 İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirisi'nde[26] de tekrarlanmıştır. Ancak tanınırlık kazanması sonraki tarihsel gelişmelerin birikimiyle gerçekleşmiştir.

Konuya ilişkin tarihsel süreçte kırılma noktası olarak görülebilecek Soğuk Savaş sonrası insan hakları konusundaki gelişmeler neticesinde sorumluluk olarak egemenlik BM bünyesinde sıkça dile getirilmeye başlamıştır. 1990'ların sonunda ABD ve İngiltere liderlerinin açıklamaları sorumluluk olarak egemenliğe katkıları olarak görülmüştür. Örneğin Blair küreselleşmenin geleneksel egemenliği tarihi geçmiş kılacak şekilde dünyayı değiştirdiğini neden göstererek egemenliğin yeniden kavramsallaştırılması gerektiğini savunmuştur. Bu görüşler karşısında Çin'in görüşü insan haklarının önemine vurgu yapar niteliktedir ancak Çin bu kavramın kişisel çıkarlarla lekelendiğini belirterek söz konusu görüşlere karşı çıkmıştır[27]. Devlet liderlerinin ve genel tutumlarının bu gibi konulardaki önemi yadsınamaz bir gerçekliktir.

Sorumluluk olarak egemenlik kavramını destekleyenlerin devletlerin iç ilişkilerinde uluslararası toplumun rolü konusunda temel bir değişikliği meşrulaştırma arayışında oldukları, egemenliğin uluslararası biçimde paylaşılır hale geldiği ve ulusal egemenliğin sorumlulukların yerine getirilmesine dayalı bir ayrıcalık olduğu belirtilmektedir[28]. Sorumluluk sıkça dile getirilmeye ve kavramsallaştırılmaya çalışılmıştır.

Sorumluluk olarak egemenliğin normlaşma sürecinde koruma sorumluluğu ve ülke içinde zorla yerinden edilen insanların korunması kavramlarına öncülük ettiği ve daha geniş bir yorumlamayla bu normların onunla ortaya çıktığı değerlendirmesi yapılmaktadır[29]. Sorumluluk olarak egemenlik kavramına öncülük eden isim, sonrasında koruma sorumluluğu kavramına da önemli katkıları olan Soykırımın Önlenmesi Özel Danışmanı Francis M. Deng olmuştur. 1996 yılında Brookings Enstitüsü'ndeki meslektaşlarıyla koruma sorumluluğu kavramına temel oluşturan bu

[25] The National Archives and Records Administration (NARA), Declaration of Independence, July 4 1776, http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html [27.09.2015].
[26] The Avalon Project, Documents in Law, History and Diplomacy, Declaration of the Rights of Man, August 26 1789, Yale Law School, Lillian Goldman Law Library, http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp [27.09.2015].
[27] Alex J. Bellamy, "Kosovo and the Advent of Sovereignty as Responsibility", **Journal of Intervention and Statebuilding**, c. 3, s. 2 (2009): 166-170.
[28] Amitai Etzioni, "Sovereignty as Responsibility", **Orbis**, c. 50, s. 1 (Winter 2006): 74.
[29] Jessica Anderson, "Sovereignty as Responsibility: R2P and IDP Protection", **Public Policy and Governance Review**, c. 4, s. 2 (Winter 2013): 56-71.

düşünceyi kavramsallaştırmışlardır[30]. Sorumlu egemenlik kavramı devletin hem onun adına iktidarı elinde bulundurduğu kendi halkına hem de kendisiyle eşit konum, hak ve statüye sahip olan diğer devletlere karşı sorumluluğu olarak tanımlanmaktadır. Devletin tüm uygulama ve edimlerinde evrensel hukukun temel ilkelerine bağlı kalmak, insan haklarını ihlal etmemek ve üstlendiği yükümlülükleri yerine getirmek açısından kendi halkına karşı sorumlu olduğu ifade edilmektedir[31].

Sorumlu egemenlikte idari meşruluk en alt düzeyde insani normlara bağlılığa vatandaşlarını onların güvenliklerine yönelik şiddetli tehditlerden koruma sığasına sahip olmaya ve kötü ülkesel koşullardan vatandaşlarını soyutlamaya dayanmaktadır[32]. Ulusal ve uluslararası normların ihlallerine karşı yargılama düşüncesi de uluslararası toplumda bir devletin saygınlığını pekiştiren sorumlu egemenlik kavramının yerleştirilmesi arayışlarına bir örnek oluşturmaktadır[33]. Bu düşünce bir itici güç olarak görülmektedir.

Gelecekte egemenliğin bir devletin diğerine ne yaptığıyla ilgili olmak yerine evrensel güçlerin (devletlerin gücü hükümet dışı örgütler, terör grupları, bankalar gibi birçok egemen olmayan aktörle paylaştığı belirtilmektedir) devletlere ne yaptığı ve devletlerin vatandaşlarına ne yaptığına ilişkin yasal ve siyasi ilkeler benimsemeyi gerekli kılan mücadelelerle ilgili olacağı öngörülmektedir[34]. Uluslararası toplum bireylerin koruyuculuğunu üstlenmeyi artan oranda sürdürdükçe mutlak egemenliğin meşruluğunu kaybetmekte olduğu değerlendirilmektedir[35]. Değişen düzen ve yaşanan gelişmeler odak merkezlerini de değiştirmekte sorunlara farklı aktörlerin gözlerinden bakmayı gerekli kılmaktadır.

Bu gelişmeler doğrultusunda uluslararası hukuk, egemenlik ve iç içlerine karışmama normlarıyla donatılan Vestfalyan sistemin adalet anlayışı da tek taraflı ve korumacı olarak görülmüştür. Vestfalyan adaletin güncel sorunlara çözüm üretebilmesi birey merkezli, eşitlikçi ve yeniden dağıtımcı olarak geliştirilmesine bağlanmıştır. Küresel sorumluluk da bu doğrultuda ortaya çıkan kavramlardan

---

[30] Francis M. Deng, Sadikiel Kimaro ve diğ., **Sovereignty as Responsibility-Conflict Management in Africa** (Brookings Institution Press, 1996).
[31] Emrah Beriş, "Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme", **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, c. 63, s. 1 (2008: 75).
[32] Richard Falk, **Human Rights Horizons-The Pursuit of Justice in a Globalizing World** (Routledge, 2000), 69.
[33] Richard Falk, **The Declining World Order: America's Imperial Geopolitics** (Routledge, 2004), 117.
[34] Richard N. Haass, "Sovereignty", **Foreign Policy**, 150 (Sep/Oct 2005): 54.
[35] Jeninifer Michelle Ramos, "How Actions Affect Ideas: Military Intervention and Conceptions of Sovereignty" (Doktora Tezi, University of California, Political Science in the Office of Graduate Studies, Davis, 2008), 280.

biridir[36]. Uluslararası sistemin oyuncuları arasındaki etkileşim ilişkilerde izlenecek yolları yeniden düzenleme ihtiyacı doğurmaktadır.

Soğuk Savaş döneminin aksine devletlerin halklarını koruma konusunda uluslararası topluma karşı sorumlu olduklarının büyük oranda kabulünün söz konusu olduğu, egemenliğin denetleme, kınama, yaptırımların uygulanması ve hatta askeri müdahaleye karşı bir kalkan oluşturamayacağı kanısının yaygınlaştığı belirtilmektedir. Bu bakış açısıyla koruma sorumluluğu kavramı ile birlikte yaşanan gelişmeler de geleneksel egemenlik anlayışından ayrılışa işaret etmektedir[37].

Bu çerçevede önemli kırılma noktalarından biri olan Kosova müdahalesi sonrası sorumluluk olarak egemenlik görüşünün insani müdahale hakkı ve egemenlik ile insan hakları kavramlarını yarıştıran tartışmalarla engellendiği ancak uzun vadede bu müdahalenin sorumluluk olarak egemenlik düşüncesi ve kavramın sonrasında detaylandırılacak olan 2005 Dünya Zirvesi'ndeki onayına katkı sunduğu ileri sürülmüştür[38]. Büyük tartışmalara yol açan müdahalenin kavrama katkısı olduğunu ileri süren bu görüş bu gibi konularda tartışmaların olumlu etkisi olabileceğine işaret etmektedir. Bu bilgiler ışığında koruma sorumluluğu kavramının insani müdahaleden nasıl evrildiği irdelenecek sonrasında kavram içerisinde egemenliğin yeri ayrıca sorgulanacaktır.

2.3. İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğu Kavramına Geçişte Evrilme Süreci

İnsani müdahale tartışmaları tarihsel süreçte pek çok örnek olayda karşımıza çıkmaktadır. Kavram üzerine tartışmalar yakın geçmişten itibaren şiddetlenmeye başlasa da insani amaçlarla müdahale olgusunun temeli daha eskiye dayanmaktadır[39]. 2. Dünya Savaşı sonrası yaşanan gelişmeler sonucunda mutlak egemenliğin sorgulanmasıyla başlayan süreç sistematik insan hakları ihlallerinin yaşanmasıyla uluslararası toplumu insani müdahale konusundaki tartışmaları derinleştirmeye itmiştir. Savaştan sonra insan hakları dikkatlerin odağında ve birçok BM düzenlemesine konu olmuştur. Zamanla müdahaleler için itici güç oldukça değişikliğe uğramıştır ve insani gerekçeler söz konusu olmaya başlamıştır. Örneğin geçmişte (1870'lerdeki savaşlarda) büyük güçleri Balkanlar'a getiren düşüncelerle

[36] Gönderme ve uluslararası adalet/küresel sorumluluk tartışması için bkz: Ali Şevket Ovalı, "Vestfalyan Adaletten İnsan Merkezli Adalete: Uluslararası Adalet ve Adaletsizliğin Gündemi", **Ege Akademik Bakış**, 10(3) (2010): 924.
[37] Glanville, 2013, 86.
[38] Bellamy, 2009, 176, 182.
[39] Ayrıntılı bilgi ve örnek olaylar için bkz: Ellery C. Stowell, **Intervention in International Law** (Washington: John Byrne&Co., 1921), 51-277.

1990'larda NATO ve Rusya'yı bağlayanların oldukça farklı olduğu çıkarımı yapılmıştır[40]. Müdahalenin amacı ve seyri farklılaşmıştır. Özellikle Soğuk Savaş'ın bitiminden sonra Kuzey Irak, Somali, Bosna Hersek, Ruanda, Kosova ve Doğu Timor'da siyasi çatışmalar sonucu sivillerin şiddetin hedefi olduğu örnekler yaşanmıştır[41]. Bu örneklerle tartışmanın kapsamı genişlemiş ve bir bakıma yön değiştirmiştir.

İnsani müdahale sınırlı siyasi amaçlarla yapılan kısa vadeli bir eylem olarak nitelendirilmektedir. Bu nitelendirmeye göre söz konusu yerde sonsuz barış sağlamak, yeni ya da yenilenmiş bir siyasi sistem oluşturmak değil yaşanan en kötü acılara son vermek niyetiyle eyleme geçilmektedir[42]. Uluslararası hukuk temelinde özetlenecek olursa, askeri araçları içeren insani müdahalenin yapılabilmesi için, Güvenlik Konseyi'nin ülke içerisindeki insan hakları ihlallerinin barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu saptamasının yanı sıra, bu ihlalleri sona erdirecek bir zorlayıcı gücü yetkilendirmesi gerekmektedir. Böyle bir yetkilendirmenin olmadığı durumlarda, insan haklarına saygılı olması için bir devlete yapılacak müdahale, BM Kurucu Antlaşması'nın 2(4). maddesinin ihlali olarak değerlendirilmektedir. Bu kapsamda insani krizler sınırları aşmadığı sürece müdahaleyi 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa hakkı açısından değerlendirmek mümkün olmamaktadır[43].

Kosova müdahalesi örneği bu aşamada bir dönüm noktası oluşturmaktadır. Koruma Sorumluluğu kavramını açıklarken de sıklıkla göndermede bulunulan söz konusu müdahalede tartışmalar iki temele dayandırılmaktadır: Birincisi insani müdahale öğretisine yöneliktir. İkinci tartışma ise Kosova müdahalesinin insani müdahale ölçütlerine uygun olup olmadığıdır. Bu bağlamda, öğretinin meşruluğunun belirlenmesinde Kosova olayı önemli bir rol oynamaktadır. Kosova müdahalesinin insani müdahale kavramının savlarına katkısı önemli boyutta olmuştur[44]. NATO yetkilileri Kosova'ya müdahale gerekçesi olarak Yugoslavya'daki insani krizi gerekçe göstermişlerdir. Buna göre Yugoslav askeri ve milis güçlerinin insan hakları ihlalleri müdahalenin meşru zeminini oluşturmaktadır[45].

---

[40] Stephen D. Kresner, "Sovereignty", **Foreign Policy**, 122, (Jan/Feb 2001): 22.
[41] Taylor B. Seybolt, **Humanitarian Military Intervention The Conditions for Success and Failure** (Oxford University Press, 2008), 46.
[42] **age**, 6.
[43] Bruno Simma, "NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects", **European Journal of International Law,** 1 (1999), 5.
[44] Kerem Batır, **Humanitarian Intervention in International Law: European Conflicts** (VDM Publishing, 2010).
[45] Adam Roberts, "NATO's Humanitarian War over Kosovo", **Survival**, c. 41, s. 3 (Autumn 1999): 107-108.

Özellikle Yugoslavya müdahalelerinde iç ve dış egemenliğe ilişkin sorular da müdahale çözümlemelerinin merkezinde olmuştur[46]. Arkasında sorular ve tartışmalar bırakan bu yeni deneyim uluslararası toplumu insani nedenlerle güç kullanımı konusunu daha detaylı düşünmeye itmiştir.

Kosova müdahalesinde Güvenlik Konseyi kararı olmamasının, BM Güvenlik Konseyi'nin tehdit değerlendirmesi ve meşru savunma dışında insani gerekçelerle de güç kullanımının olası olduğunu ifade eden yeni bir eğilimin ilk işaretleri olduğu belirtilmektedir. Bu dönüm noktası ve sonrasında insan hakları ve uluslararası ceza hukukunda oluşan açılımlarla birlikte modern uluslararası sistemi temellendiren devletlerin eşit ve egemen olması ve bu devletlerin iç içlerine karışılamayacağı ilkelerine istisnalar getirilebildiği görülmektedir[47]. İnsanlık tarihinin en kötü olaylarından çoğunu içinde barındıran ve uluslararası sistemin temellerinde değişiklikler yaratan bu süreç elbette çok sancılı biçimde ilerlemiş ve ilerlemektedir.

İnsani müdahalenin yalnızca insani amaçlarla gerçekleşmediği, amaçlardan birinin bu olabileceği ancak birçok farklı nedenin bir arada olduğu düşüncesi insani müdahaleye ilişkin görüşler arasındadır[48]. İnsani müdahale kavramı terimler dizgesi (terminolojik) açısından uyumsuzluklara da neden olmuştur, Kızıl Haç gibi insani yardım örgütleri insani sözcüğünün askeri müdahaleyi içerecek şekilde kullanılmasına karşı çıkarken egemenliği önceleyen diğer taraf da müdahalenin öznel, çıkarlara uygun kullanılabilecek, hileye uygun bir kavram olduğunu ileri sürmektedir[49]. Görüldüğü üzere kullanılan dil ve kavram açısından da eleştiriler çok yönlü olarak sürmektedir.

İnsani müdahaleyi modern zaman yayılmacılığının parlak renkler ardına gizlenmesi olarak kabul eden görüşler de vardır. Küreselleşmenin etkisiyle dengenin egemenlikten insan haklarına kaymasını yayılmacılık dürtüsünün BM'nin kuruluşundan beri değişmemiş olmasına bağlayan bu görüş egemenliğin korunmasının insan hakları kurallarını bünyesinde barındıran kendi kaderini belirleme ilkesini ve aynı zamanda devletleri savaş tehlikelerinden ve insan hakları ihlallerinden koruyacağını ileri sürmektedir. Buna göre insani müdahale kısa vadede insan hakları krizlerini ortadan kaldırsa da yayılmacı dürtülerle hareket edildiğinde

---

[46] Helen Thompson, **"**The Case for External Sovereignty", **European Journal of International Relations***,* 12, 2 (Jun 2006): 264.
[47] Cenap Çakmak, **Uluslararası Hukuk, Giriş, Teori ve Uygulama, Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı** (Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2014), 194.
[48] Funda Keskin, **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler** (Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998) 128.
[49] Gareth Evans, Mohamed Sahnoun, "Intervention and State Sovereignty: Breaking New Ground", **Global Governance**, c. 7, s. 2 (Apr-June 2001): 122.

uzun vadede insan haklarının gelişmesine katkı sağlayamayacaktır[50]. Egemenlik öncelenirken insan haklarının gözetildiğini ileri süren bu görüş çok yönlü eleştiriler arasında yerini almıştır.

Irak müdahalesi de müdahale ve egemenlik tartışmalarında çok önemli bir yere sahiptir. Daha sonra da sıkça tartışılacak ve şüphelere gerekçe olacak insan hakları ihlalleri nedeniyle müdahale ve rejim değişikliği konusu gündeme gelmiş pek çok soru işaretini de beraberinde getirmiştir. Bununla birlikte geçmişte egemenliğe sıkı sıkıya bağlı olanların genel olarak Amerika başkanlığındaki bu müdahaleyi desteklediği, egemenliğin gevşetilmesini ya da ortadan kaldırılmasını isteyenlerinse savaşın insani gerekçelerine karşı durmak için ilkeye bağlı kaldığı alaysı bir durum olarak görülmüştür[51]. Bu gibi örnek olaylarda var olan görüşlerin değişkenliği şaşırtıcı olmamaktadır.

İnsani müdahalenin normları, ölçütleri ve yöntemleri konusunda henüz bir fikir birliğine varılamadığı ve bu kavramın geleneksel uluslararası hukuka karşı olduğu görüşü özellikle bahsi geçen 1991 Irak müdahalesi örneğiyle desteklenmektedir. Devletler uzlaşana kadar amaca özel (ad hoc) kararların hüküm sürmeye devam edeceği öngörülmektedir[52]. Bununla birlikte savunucular tarafından da insani amaçlarla müdahale konusunda -soykırım sözleşmesindeki kadar yüksek olmasa da- çıtanın yüksek olması gerektiği vurgulanmaktadır[53]. Görüleceği üzere görüşlerin farklılaşmasında örnek olaylar ve benzer tartışmaların etkisi oldukça büyüktür.

Kimilerine göre ise anlaşmazlığın siyasi kökeninde mutlak ya da sorumlu egemenlik meselesi bulunmamaktadır, etkin ve sorumlu müdahalenin nasıl ve neyle olacağı sorusuna cevap aranmaktadır. Tartışmaların merkezinde insani gerekçelerin diğer siyasi çıkarlar için (rejim değişikliği gibi) kullanılması ve toplu katliamlara karşı etkin bir korumanın nasıl sağlanacağı yer almaktadır[54]. Eleştirilerin odak noktası sabit kalmamakta bu örnekte olduğu gibi ilkeden uygulamaya da kayabilmektedir.

İnsani müdahale destekçileri Şart'ın 2(4). maddesine yönelik bir karşıtlık olmadığını çünkü müdahalenin doğrudan toprak bütünlüğüne ya da siyasi

---

[50] Justin Conlon, "Sovereignty vs. Human Rights or Sovereignty and Human Rights?", **Race&Class**, c. 46/1 (2004): 76-78, 86, 96.
[51] John Roskam, "After Iraq: Is Sovereignty Dead?", **Review - Institute of Public Affairs,** 55,1 (Mar 2003): 24.
[52] M. S. Rajan, "Sovereignty of States and Intervention", **International Studies**, 40, 3 (2003): 278.
[53] Gareth Evans, Ramesh Thakur, "Correspondence: Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect", **International Security**, c. 37, s. 4 (Spring 2013): 204.
[54] Kurtz, Rotmann, **age**, 15.

egemenliğe yönelik olmadığını ileri sürseler de birçok hukukçunun herhangi bir sözde müdahale hakkının yalnızca devlet egemenliğini değil BM Şartı'ndaki güç kullanımına ilişkin sıkı kısıtlamaları baltalayacağından ve böylelikle güçlü devletlerin kendi çıkarları için müdahalelerine bahane olacağından endişe ettikleri aktarılmaktadır[55]. Uluslararası hukuk açısından insani müdahale kaygan bir zemin olarak görülmektedir. İnsani müdahale koruma sorumluluğu kavramını incelerken yer verilecek belgelerde de karşımıza çıkmaktadır, bu belgeler çözümlenirken söz konusu evrilme süreci daha belirgin görülebilecektir.

Koruma Sorumluluğu düşüncesi ortaya atılmadan kısa süre önce egemenlik ve müdahale tartışmalarında insan haklarını önceleyen fikirler sıkça ortaya atılmaya başlanmıştır. İnsan haklarının önemi konusunda yeni bir fikir birliğine varılmasının önemi vurgulanmış, örneğin Hollanda Dış İşleri Bakanı Jozias Van Aartsen'in BM Şartı bugün yazılsaydı var olan Şart'taki hiçbir şeyin bir üye devlete kendi halkına terör uygulama yetkisi vermeyeceğini söyleyen bir ek maddesi olacağını söylediği aktarılmıştır. Bu çerçevede BM Şartı kapsamında insan haklarının ulusal egemenlikten önceliği devraldığı bir değişiklik teklifi sunulması ve Genel Kurul'da kabul edilmesi halinde karşı çıkanların uyum sağlayamamış görünecekleri ifade edilmiştir[56]. Bu gibi uzlaşma çabaları görülse de uygulamada başarı sağlamak kolay olmamaktadır.

Koruma Sorumluluğu kavramı tüm bu gelişmeler ışığında Kanada'nın kurduğu Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (ICISS)'nun 2001'de yayınladığı Responsibility to Protect/Koruma Sorumluluğu isimli bir rapor ile geliştirilmiştir. Kavram Kofi Annan'nın uluslararası toplumun insani amaçlarla ne zaman müdahalede bulunması gerektiği konusundaki sorusuna karşılık olarak şekillendirilmiştir[57]. Komisyon koruma sorumluluğu fikrini, 1990'larda geliştirilen ve 1999'da NATO'nun Kosova müdahalesiyle zirve noktasına ulaşan insani müdahale kavramı etrafında dönen zorlu uluslararası tartışmaların üstesinden gelme niyetiyle geliştirmiştir. Kosova müdahalesi insani müdahale ve ulusal egemenlik tartışmalarında Güvenlik Konseyi'nin merkeze koyulmasına neden olmuştur. Konsey hali hazırda var olan sorunlarla baş edemezken bir de NATO'nun tartışmaya eklenmesi bir diğer sorun olarak yansımıştır. Bu tartışmalarda fikir birliği sağlama

---

[55] Gregory C. Shaffer, Mark A. Pollack, "Hard Versus Soft Law in International Security", **Boston Collage Law Review**, c. 52, s. 4 (2011): 1212.
[56] Frank Ching, "UN: Sovereignty or Rights?", **Far Eastern Economic Review**, 162 (1999): 40.
[57] United Nations General Assembly, A/57/303 (14 August 2002), http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/57/303 [6.7.2015].

çabalarından biri olarak nitelendirilen koruma sorumluluğunun izlediği yolu başlangıçtaki diğer tartışmalara borçlu olduğu belirtilmektedir[58]. Böylelikle insani müdahale konusundaki görüş ayrılıkları, boşluklar ve Konsey'in durumu göz önünde bulundurularak ortaya konan bu uzlaşı çabası oldukça önemli bir adım olarak görülmektedir. Bu noktada çalışmanın temel belgelerinden biri olan komisyon raporu detaylı biçimde incelenecek ve çözümlemeler rapor üzerinden yapılacaktır.

2.4. Koruma Sorumluluğu Kavramını İçeren Temel Belgeler

2.4.1. Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (ICISS) 2001 Raporu

2.4.1.1. ICISS, Egemenlik ve İnsani Müdahale

Çalışmanın başında altyapısı sunulmaya çalışılan ve koruma sorumluluğu kavramını anlamak için oldukça önem verilmesi gereken egemenlik kavramı raporda da geniş yer bulmuştur. Egemenliğe bir giriş niteliğinde yer verildikten sonra müdahale kavramı çerçevesinde kavram tekrar daha detaylı ele alınmıştır. Buna göre bu konudaki önemli ifadelerden biri devlet egemenliğinin en güçlü savunusunun bile bir devletin kendi halkına istediğini yapmak için sınırsız gücü olduğu iddiasını taşımadığıdır. İç ve dış egemenlik tanımlanmış, bu ayrımın anlamının dışarda diğer devletlerin egemenliğine içerde de halkın birliği ve temel haklarına saygı olduğu ifade edilmiştir. Bu ikili sorumluluk egemenlik anlamının modern anlayışıdır[59]. Bu giriş egemenliğe bakış açısını koruma sorumluluğuna temel olacak şekilde yönlendirmektedir.

Raporda egemenliğin anlamı irdelenmiş "müdahale etmeme ilkesi" tartışmada yerini bulmuştur. Egemenliğin Vestfalyan anlayışta uluslararası hukukta bir devletin yasal kimliği olduğu vurgulanmış, egemenliğin Şart'taki tanım ve anlamına yer verilmiştir. Birleşmiş Milletler devlet egemenliğinin gerçekleştiği en tepe noktadır[60]. BM ve BM Şartı'na yer verilmesi bir taraftan örgütün konumunu güçlendirirken bir taraftan da sınırları belirtme ihtiyacı olarak görülebilecektir.

Raporda da egemenlik konusunda halka vurgu yapılarak "Sorumluluk olarak Egemenlik" anlayışına zemin oluşturulmuştur. Rapora göre bu anlayışla birlikte devlet egemenliğinde bir değişiklik ya da seyrelme söz konusu değildir. Ancak bir

---

[58] Blanca Antonini ve diğ., **Security Council Resolutions Under Chapter VII** (Spain: Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior, 2009), 153.
[59] International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), **The Responsibility to Protect** (International Development Research Centre, December 2001), 8.
[60] ICISS, 13.

yeniden tanımlamanın/nitelendirmenin gerekli olduğu yadsınamaz bulunmaktadır. İç işlevlerde ve dıştaki görevlerde denetim olarak egemenlikten sorumluluk olarak egemenliğe geçiş söz konusudur. Sorumluluk olarak egemenlik üçlü öneme sahiptir denilmektedir. Birincisi devlet otoriteleri vatandaşların yaşamlarını koruma, emniyetlerini sağlama ve refahlarını yükseltme konularında sorumludur. İkincisi ulusal siyasi otoriteler içte vatandaşlarına ve BM doğrultusunda uluslararası topluma karşı sorumludur. Ve son olarak üçüncüsü devlet yetkilileri eylemlerinden sorumludur. Yetkililere görev ve ihmalleri için hesap sorulabilir[61]. Daha önce belirtildiği gibi sorumlu egemenlik anlayışının ortaya çıkışıyla mutlak egemenlik anlayışından uzaklaşıldığı görülmektedir. Koruma Sorumluluğu'nun büyük oranda destek görmesinin sorumluluk olarak egemenlik düşüncesinin daha önce kabulüyle ilişkili olduğu müdahalenin nasıl ve kim tarafından yetkilendirileceğine açıklık getirildiği ve böylelikle R2P[62]'nin sorumluluk olarak egemenliğin çoklu müdahaleye açık kapı bıraktığı korkusunu gidererek başarılı olduğu fikri de ortaya atılmıştır[63]. Bu olumlu kanılar daha sonra yer verileceği üzere R2P'yi olumsuz eleştirilerden kurtaramamıştır.

Müdahale hakkından koruma sorumluluğuna geçiş devletin iç ve dış sorumluluğu ile temellendirilerek haklı çıkarılmaktadır. Bu çifte sorumluluğun ihlalinin zarar gören nüfusu destek için devletler topluluğunca eylem gerektireceği belirtilmektedir. Ayrıca devletlerin uluslararası düzenin sürdürülmesinde çıkarı vardır[64]. Böylelikle sorumluluk düşüncesi müdahale konusunda temele yerleşmektedir.

Sorumluluk konusunda eşiğin nerede duracağı oldukça önemli bir konu olarak yansıtılmıştır. Eşik çok düşük olduğunda kavramın çok geniş yorumlanması söz konusu olabilecek ve devletin sınırlı sorumsuzluklarında bile dış güçler tarafından askeri müdahale yapılabilecektir. Çok yüksek olduğunda ise devletlerin müdahaleden kaçınacakları birçok gereklilik karşılarına çıkabilecektir ve uygulamada isteksizlik kavramın meşruluğunu yitirmesine yol açacaktır[65]. Örnek olay ve deneyimlerin bu çıkarımdaki etkisi açıkça görülmektedir.

Bir uluslararası hukuk ihlali olan soykırım söz konusu olduğunda dahi eyleme geçebilecek devletlerin bunu reddederek egemenlik haklarını başka bir devletin

---

[61] ICISS, 13.
[62] Koruma Sorumluluğu çalışmanın kalanında İngilizce karşılığının kısaltması olan "R2P" şeklinde kullanılabilecektir. Literatürde kavram RtoP olarak da kısaltılmaktadır.
[63] Bellamy, 2009, 181.
[64] ICISS, 31.
[65] Etzioni, **age**, 79.

halkını korumak için kendi vatandaşlarını tehlikeye atmayarak kullandıkları belirtilmektedir. Bosna, Rwanda ve Sudan örneklerinde egemenliğin, büyük devletlere, çıkarlarına olacağına inanmadıkları durumlarda sorumluluklarından kaçınmak için kılıf oluşturduğu ileri sürülmekte ancak soykırım durumlarında sadece müdahale hakkının değil aynı zamanda sorumluluğun da söz konusu olduğu vurgulanmaktadır[66]. Uluslararası toplumu derinden sarsması beklenen durumlarda gösterilen duyarsızlık çıkar temelli eleştirileri güçlendirmiştir bununla birlikte sorumluluk konusu daha fazla vurgulanmaktadır.

Bir diğer yaklaşıma göre negatif egemenlik müdahale etmeme ilkesi doğrultusunda uluslararası anarşiye karşı koruyucu niteliktedir ve devletleri BM Şart'ının 2(4) ve 2(7) maddeleri uyarınca yükümlü kılmaktadır. Pozitif egemenlik ise insan hakları suçlarına karşı koruyucu nitelikte olup sorumluluk olarak egemenlik düşüncesi ve ardından R2P kavramıyla gelişmiştir[67]. R2P ve egemenlik ilişkisinin insan haklarının korunması konusuyla sıkı bağlantısı bu ayrımda da görülmektedir. Bununla birlikte rapor Vestfalya'dan beri toprak, yetki ve nüfus olarak kabul edilen egemen devlet niteliklerine insan haklarına saygı niteliğinin eklenmesine büyük ölçüde katkı sağlamıştır[68].

Müdahale kavramı çalışmada olduğu gibi koruma sorumluluğu çerçevesinde ele alınmıştır. Raporda tartışılan insani müdahalenin büyük oranda askeri nitelikte olan müdahaleyi içerdiği ancak Komisyon'un askeri müdahaleden farklı bir seçenek bulma arayışında olduğu vurgulanmıştır. Sorunların yeniden kavramsallaştırılması söz konusudur[69]. Bu değişiklik çabası daha sonra da görüleceği üzere raporun geneline yansımaktadır.

NATO'nun Kosova müdahalesi ile insani müdahale kavramı konusundaki anlaşmazlıklar doruk noktasına ulaşmıştır. Müdahalenin önlediği zarardan daha çok zarar verdiği söylenirken NATO'nun müdahale şekli hakkında çok ciddi eleştiriler yapılmıştır. Somali, Bosna ve Kosova'da olduğu gibi (Ruanda'da başarısızlıkla sonuçlanan) insani amaçlarla gerçekleştirilen dış askeri müdahaleler her zaman

---

[66] Bruce Cronin, "The Tension Between Sovereignty and Intervention in the Prevention of Genocide", **Human Rights Review**, c. 8, s. 4 (July 2007): 295-296. 293-305.
[67] Gönderme ve Egemenlik İnşası/Pozitif Egemenliğin Boyutları/Libya Örneği konularında detaylı bilgi için bkz: Touko Piiparinen, "Sovereignty-building: Three images of Positive Sovereignty Projected through Responsibility to Protect", **Global Change, Peace & Security:** formerly **Pacifica Review: Peace, Security & Global Change**, 24-3 (2012): 408. 405-424.
[68] Thomas G. Weiss, "The Sunset of Humanitarian Intervention? The Responsibility to Protect in a Unipolar Era", **Security Dialogue**, c. 35-2 (2004): 138. 135–153.
[69] ICISS, 9.

tartışmalı olmuştur. Ve temelde sunulmak istenen ana fikir daha fazla Ruanda'nın yaşanmaması doğrultusundadır. Raporda müdahale ikilemi ifadesiyle anlatılmak istenen insani müdahalenin gerçekleştiğinde de gerçekleşmediğinde de tartışmalı olduğudur. Belirtildiği gibi 1994'te Ruanda da eylemsiz kalındığı için bir başarısızlık yaşanmıştır. 1999'da Kosova'da, tartışmaları zirve noktasına ulaştıran müdahalede yaşanan Güvenlik Konseyi yetkisi meselesi ve geride bıraktığı çokça soru bir diğer önemli örnektir. Aynı şekilde Bosna (1995) ve Somali (1992-1993) örneklerinde de benzer bir başarısızlık ve tartışmayı görmekteyiz. Ortaklaşa eylemden büyük beklentilerin olduğu bir dönemde yaşanan bu dört örnek olaya müdahale konusunda ayrı bir önem atfedilmiştir[70]. Gerçekten de bu olaylar sürekli olarak tartışmaların merkezinde yer almıştır ve bahsedildiği gibi önemli bir ikilem doğurmuştur.

Rapora göre insani müdahale kavramı tartışmalarında ilerleme kaydedilememiştir. Geçmişteki tartışmalar müdahale hakkı için ya da ona karşı olmuştur. Bu tartışma eskimiş ve çözüme yardımcı olmamaya başlamıştır. Bu gibi nedenlerle Komisyon müdahale hakkından değil koruma sorumluluğundan bahsetmeyi tercih ettiğini ifade etmiştir[71]. Daha sonra yer verilecek örnek olayların desteğiyle de görüleceği üzere R2P kavramı bir algı değiştirme çabası olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kavrama dek insani müdahale hep askeri müdahaleyi çağrıştırmıştır. R2P insani müdahaleyi bu algıdan sıyırmak için düzenlenmiş izlenimi vermektedir.

Bir diğer ifadeyle Komisyon tartışmanın müdahale hakkı değil koruma sorumluluğuna odaklanması görüşündedir. Terimler dizgesi (terminoloji) konusu raporda oldukça önemsenmiştir. Çünkü terimler dizgesinde önerilen değişiklik bakış açısında da değişiklik anlamına gelecektir. Bu noktada tercih edilen terimler dizgesi -aslında hep olması gerektiği gibi- toplumları toplu katliamdan, kadınları sistematik tecavüzden ve çocukları açlıktan koruma görevine odaklanmaktadır. Öncelikli sorumluluğun devlete ait olduğu sadece devletin yetersiz ya da isteksiz olduğu durumlarda ya da fail söz konusu devlet olduğunda bu sorumluluğun uluslararası toplumun olduğu tekrar vurgulanmıştır.

[70] ICISS, 1.
[71] ICISS, 11.

R2P müdahale ve egemenlik arasında köprü kuran bağlayıcı bir kavramdan fazlası olmaktadır. Müdahale hakkı ya da müdahale görevi diyerek böyle bir dil kullanmak haliyle daha tartışmalıdır. Rapora göre birçok örnek olayda devlet sorumluluğundan muaf olma eğilimindedir ve uluslararası toplumun temsilcileriyle etkin ortaklık arayışındadır. Ayrıca R2P yalnızca tepki gösterme sorumluluğu anlamına gelmemektedir, aynı zamanda önleme sorumluluğu ve yeniden inşa sorumluluğunu da içermektedir[72].

Koruma sorumluluğu kavramının ortaya çıkışından önce devletlerin şimdiye kadar birçok kez insan hakları ve insani normları güç kullanımını haklı çıkarmak için kullandıkları insani müdahalenin koruma sorumluluğu çerçevesinde dilinin değiştirilmesinin ne zaman ve nerede masum sivillerin korunacağını ve mezalimin durdurulacağını belirleyen temel siyasi dinamikleri değiştirmediği de ileri sürülmektedir[73]. Bu yaklaşım olumsuz eleştirilerin odağında olmaya devam etmektedir. Rapora yöneltilen eleştirilerden biri de rapordaki gerçekçi yaklaşımın çifte standardına ilişkindir insani amaçlarla büyük devletlere savaş açmanın daha büyük çatışmaları tetikleyeceği ve daha büyük yaşam kayıplarına yol açabileceğinin açık olduğu ileri sürülmektedir[74].

Koruma sorumluluğu kavramı müdahaleci devletlerin güdülerini en aşağıya çekmek için insani müdahale ilkesini yeniden tanımlama çabası olarak görülebilmektedir. Shaw'a göre bu kavram kuşkusuz özellikle BM eylemi kapsamında uluslararası toplumun önemli ve etkili bir eğilimini yansıtmaktadır. Shaw geniş ve esnek bir biçimde önerildiği gibi insan haklarının korunmasında devlet yükümlülüğü gerekliliği ve askeri eylem konusunda birincil odak noktasının BM oluşuyla insani müdahale ilkesinin kesin sınırlarının körleştirilmiş olduğunu belirtmiştir. Shaw ayrıca koruma sorumluluğununa ilişkin belgelere dipnot olarak yer vermiş diğer bir dipnotta söz konusu belgelerin devletlerin müdahale hakkı konusunda belirsiz olduğunu vurgulamıştır[75].

---

[72] ICISS, 17.
[73] Melissa Labonte, **Human Rights and Humanitarian Norms, Strategic Framing, and Intervention, Lessons for the Responsibility to Protect** (Routledge, 2013), 174.
[74] David Chandler, "The Responsibility to Protect? Imposing the 'Liberal Peace'", **International Peacekeeping**, 11-1 (2004): 76. 59-81.
[75] Malcolm N. Shaw, **International Law**, 6. bs., (Cambridge University Press, 2008), 1158. Söz konusu dipnotlar için ayrıca bkz: 205, 206.

Tablo 1: ICISS Raporu Doğrultusunda İnsani Müdahale Tartışmalarında Yaklaşımlar

Karşıtlar	**Bilinemezciler (Agnostikler) ve Kuşkucular (Septikler)**	**İyimserler (Optimistler)**
Kınayan görüş: Sorumluluk olarak egemenlik düşüncesi ve R2P'nin dünyayı medeni ve medeni olmayan diye ayırma potansiyeli "Bunu yap ama buna bir öğreti yaklaşımı deme" görüşü: Olay bazlı yaklaşımın getirdiği seçiciliğin meşruluğu etkilemesi (Yasallık ve meşruluk arasındaki boşluk) Geri adım görüşü: İnsani müdahaleden vazgeçme (Standart uygulama yöntemlerine devam edilmeli) Mülteci Örgütleri görüşü: Kavramın siyasi güdülemeyle yorumlanmasının etkileri konusunda uyarı	Eylül 2001'den beri uluslararası güvenliğe odaklanan temel dergilerde insani müdahale hakkındaki ciddi tartışmaların eksikliğine gönderme. R2P'nin uygulamalı bir öğretiye ilk adımdan daha çok zekice bir laf çevirme örneği olduğu iddiası.	Rapor oldukça hayalci ancak uzun vadede gerçekçi ve önemli bir adım. R2P eylem konusunda insani müdahale tartışmalarında gelişme sağlayacak bir rehber. Müdahale- Egemenlik karşıtlığının üstesinden gelmede en kapsamlı girişim.

S. Neil MacFarlane, Carolin J Thielking, Thomas G Weiss, "The Responsibility to protect: Is Anyone Interested in Humanitarian Intervention?", **Third World Quarterly**, 25-5 (2004): 979-981. Söz konusu bilgiler tablolaştırılarak sunulmuştur.

Raporda Yeni Bir Yaklaşım: Koruma Sorumluluğu başlığı altında insani koruma amaçlı müdahale için yeni bir yaklaşım geliştirirken neler yapılması gerektiği sıralanmıştır. Bu doğrultuda sıralananlar: ne zaman ve nasıl müdahale edileceğine karar verilirken daha açık kurallar, yöntemler ve ölçütler oluşturmak, diğer tüm yaklaşımlar başarısız olduğunda ve askeri müdahaleye gerek olduğunda yasal zemin oluşturmak, askeri müdahale gerçekleştirileceğinde yalnızca sunulan amaçlar doğrultusunda gerçekleştiğinden, etkili olduğundan, önceliğinin doğacak zararları en alt seviyeye indirmek olduğundan emin olmak, sağlam ve sürdürülebilir bir barış şansını artırırken çatışmanın nedenlerini azaltmaya yardımcı olmak şeklindedir[76]. Tartışmaların odağında yer alan müdahale konusu daha sonra detaylı olarak incelenecektir.

2.4.1.1.1. Koruma Sorumluluğu ve İnsani Müdahale: Ayrışan Yönler

Komisyon Raporu'nda genel olarak bu şekilde tanımlanan, çerçevesi çizilen ve insani müdahaleden ayrı tutulmak istenen R2P'nin insani müdahaleden ne gibi farkları olduğunu ortaya koymak bu algı değişikliği çabasını anlamlandırmaya yardımcı olacaktır. İnsani müdahale ve koruma sorumluluğu karşılaştırmasında koruma sorumluluğunun tartışmalı ve Şart'ın birçok temel hükmüyle, özellikle güç kullanımının yasaklanmasıyla çelişen insani müdahale kavramından daha çok gelecek vadettiğine inanılmaktadır. Bu görüşe göre koruma sorumluluğu istikrarlı bir uluslararası düzen için oldukça önemli bir adımdır[77].

En önemli farklardan biri olarak insani müdahale müdahaleci devletlerin bakış açılarına, tercihlerine ve önceliklerine ayrıcalık tanırken R2P bunun aksine kurban ve halk merkezli olarak nitelenmekte, zulüm kurbanlarının ihtiyaç ve çıkarlarını müdahaleci güçlerinkilerden üstün tutmaktadır. İnsani müdahalenin yalnızca askeri zorlama ile ilgili olmasına karşın R2P'nin önleyici ve tepkici karşılıkların tümünü benimsediği ve zorlayıcı eylemin yalnızca en aşırı ve ayrıksı durumlar için saklandığı belirtilmektedir. R2P çok boyutlu ve incelikli iken insani müdahale eski, tek boyutlu askeri bir kavram olarak nitelenmektedir[78]. Bu çok boyutluluk ve önleme konusundaki vurgu özellikle Komisyon'un raporuna göre bir

---

[76] ICISS, 11.

[77] Árpád Prandler, "The Concept of 'Responsibility to Protect' as an Emerging Norm Versus 'Humanitarian Intervention'", **International Law between Universalism and Fragmentation**, ed. Isabelle Buffard, James Crawford, Alain Pellet, Stephan Wittich (Leiden: Martinus Nijhoff Publishers, 2008): 727.

[78] Evans, Thakur, **age**, 200-202. Söz konusu makale Robert A. Pape'nin, "When Duty Calls: A Pragmatic Standard of Humanitarian Intervention", **InternationalSecurity**, c. 37, s. 1 (Summer 2012): 41-80 künyeli makalesine karşılık olarak yazılmıştır.

bakıma müdahaleye gerek duyulmayabilecek bir sistem oluşturmaya çalışıldığı anlamına gelmektedir.

Müdahaleleri müdahalecilerin gözündense kurbanların gözünden değerlendirmenin insan hakları ve insancıllık adına yapılan müdahalelerin yasallığı ve meşruluğunu yeniden tanımlamak açısından da önemli bulunmuş bu anlamda yeni bir yol açtığı belirtilmiştir[79]. Bu bakış açısı değişikliği değişen dille birlikte bir algı değişikliğine de yol açabilecek mağdurların gözünden olayların değerlendirilmesi daha farklı olacaktır. Çalışmada bu konuya ayrıca yasallık meşruluk tartışmalarında da yer verilecektir.

Raporun uluslararası toplum tarafından müdahale konusunda bütünüyle yeni ölçütler getirdiği ve bunu güçlü temellere dayandırdığı görüşler arasındadır[80]. Tartışmanın yönünün müdahale hakkından koruma sorumluluğuna ve aday müdahaleciden zor durumdakilerin bakış açısına çevrilmesi kavramın "devrimsel" olarak nitelendirilmesine gerekçe olmuştur[81]. Bu değişiklik oldukça köklü ve önemli olmasına karşın bir devrim niteliği taşıyabilmesi için hızlı ve nitelikli olması da gerekmektedir. Yaşanan gelişmeler ve tartışmalar nitelik konusunda soru işaretleri yaratmakta ve kavramın birdenbire değil süreç içerisinde gelişim gösterdiği göz önüne alındığında bir anlamda evrimleştiği söylenebilecektir.

İnsani müdahale ve R2P arasındaki bir diğer önemli fark suç düzenlemesi konusunda ortaya çıkmaktadır. R2P uygulaması daha sonraki belgelerde yer aldığı üzere soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlar olarak dört suçla sınırlandırılmıştır ancak insani müdahale kapsamı benzer bir şekilde hiç tanımlanmamıştır[82]. ICISS'de suç kapsamının belirlenmesi ve sınırlandırılması yer almamış bu önemli adım sonrasında gündeme gelerek R2P'yi güçlü kılan bir gelişme olmuştur.

---

[79] Joelle Tanguy, "Redefining Sovereignty and Intervention", **Ethics & International Affairs**, 17-1 (2003): 148. 141-148.
[80] Mary-Wynne Ashford, "The Responsibility to Protect: A New Notion of State Sovereignty", **Medicine, Conflict and Survival**, 19-1 (2003): 38. 35-38.
[81] Ramos, age, 142.
[82] Dorota Gierycz, "From Humanitarian Intervention (HI) to Responsibility to Protect (R2P)", **Criminal Justice Ethics**, 29-2 (Aug 2010): 114. 110

Uluslararası siyasi, ekonomik ve askeri müdahalelerin özellikle rejim kurbanları yaratan suçları engellemelerinin gerektiği görüşüne göre de R2P oldukça önemsenmektedir. Vahşet suçları her zaman olmasa da kaçınılmaz olmayıp, zararlı sonuçlarının sınırlanabileceği, uluslararası toplumun R2P'ye uyumu da bunu başarmaktaki adımlardan biri olarak görülmektedir[83]. Tüm farklarına ve R2P'nin yeni ortaya koyduğu görüşlere karşın koruma sorumluluğunu insani müdahalenin norm sürecinin son aşaması olarak değerlendiren bu doğrultuda her anlamda olmasa da birçok yönden uzlaşı sağlandığını savunan görüşler de bulunmaktadır[84]. Raporda da sıklıkla vurgulandığı üzere insani müdahaleden birçok yönden ayrılan koruma sorumluluğuyla odak noktaları değişmiş, insani müdahalenin askeri eylem algısı kırılmaya çalışılmıştır.

2.4.1.2. ICISS, İnsan Hakları ve İnsancıl Hukuk Gelişmeleriyle Değişen Uluslararası Düzen ve İnsani Güvenlik

2.4.1.2.1. ICISS ve İnsan Hakları-İnsancıl Hukuk Gelişmeleri

Koruma sorumluluğu kavramı insan hakları ve insancıl hukuk gibi alanların içeriklerinden ve bu alanlarda yaşanan gelişmelerden ayrı düşünülememektedir. Aralarındaki sıkı bağlara kavramla ilgili tüm çalışmalarda sıklıkla göndermede bulunulmaktadır.

Yeni talep ve beklentiler konusunda rapor da insan haklarına vurgu yapmıştır. İnsan haklarının uluslararası hukukun önemli bir parçası olduğu insan haklarına saygının uluslararası ilişkilerin merkezinde ve sorumluluğunda olduğu ifade edilmiştir. Bu noktada anahtar kilometre taşları İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, Uluslararası Silahlı Çatışmalar Hukuku üzerine dört Cenevre Sözleşmesi ve Ek Protokolleri, 1948 Soykırım Sözleşmesi, 1966 Medeni, Siyasi, Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Haklara İlişkin iki Sözleşme, 1998 Uluslararası Ceza Mahkemesi Statüsü olarak sıralanmıştır[85]. Anahtar kilometre taşları belirtilen insan hakları konusunda 2. Dünya Savaşı sonrasında büyük başarılar kazanıldığı hatırlatılmıştır. BM Şartı 1. madde 3. fıkra sunulmuştur. Bu maddeye göre "Ekonomik, sosyal, kültürel ve

[83] M. Cherif Bassiouni, **Crimes Against Humanity** (Cambridge University Press, 2011), 83.
[84] Sarka Moravcova, "The Controversy over Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect", **Perspectives**, c. 22, s. 2 (2014): 65-86. Bu uzlaşının koruma sorumluluğunda askeri müdahale düzenlemesiyle kırıldığını savunan fakat koruma sorumluluğunu benzer bir süreç içerisinde değerlendiren bir diğer çalışma için bkz: Eve Massingham, "Military intervention for Humanitarian Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force for Humanitarian Ends?", **International Review of the Red Cross**, c. 91, s. 87 (2009).
[85] ICISS, 6.

insancıl nitelikteki uluslararası sorunları çözmede ve ırk, cinsiyet, dil ya da din ayrımı gözetmeksizin herkesin insan haklarına ve temel özgürlüklerine saygının geliştirilip güçlendirilmesinde uluslararası işbirliğini sağlamak BM'nin amaçları arasındadır[86].

Uluslararası insancıl hukuk "Çatışmalarda doğrudan yer almayan veya artık çatışmalara katılmayan kişileri koruyarak, şiddetin miktarını sınırlayarak şiddet kullanılmasını düzenleyen bir hukuk dalı" olarak tanımlanmaktadır[87]. Daha genel bir ifadeyle "İnsancıl hukuk, savaş veya silahlı çatışma durumlarının etkilerini sınırlandırmak amacıyla insanlara (çarpışan ve siviller) yapılması gerekli olan asgari davranış ve yardıma dair kurallar bütününü içeren bir hukuk dalıdır"[88]. Savaş sırasında elde bulunduran devlet ya da işgal güçleri tarafından verilen ceza veya disiplin yaptırımları, insancıl hukuk tarafından saptanmış olan hukuksal garantilerce düzenlenmektedir. Yaptırımlar iki kategoride ele alınmaktadır. Bunlardan ilki Cenevre Sözleşmeleri ile öngörülmüş yaptırımlar sistemi iken diğeri uluslararası mahkemelerin yaptırımları olmaktadır[89]. İnsancıl hukuk ihlallerin tanımlanması ve sınırlarının belirlenmiş olması koruma sorumluluğu açısından büyük önem taşımaktadır. Bununla birlikte koruma sorumluluğuna zemin oluşturan bu önemli alanın kurallarının kavramın değerlendirmesi açısından da iyi anlaşılmış olması gerekmektedir[90].

İnsan haklarının ihlal edilmesi durumuyla ilgili olarak, insan haklarıyla ilgili birçok sözleşme uluslararası bir yaptırım sisteminden yoksundur. Yalnızca silahlı çatışma hukuku ile ilgili Cenevre Sözleşmeleri ağır suçların tanımı ve ceza yaptırımını içeren bir düzeneğe sahiptir. Raporun başında devletler arası çatışmaların yerini bıraktığı iç çatışmalara gönderme yapılmıştır. Soğuk Savaş sonrası artık devletler arası çatışmaların yerini iç çatışmalara, sivil çatışmalara bıraktığı görülmektedir. Raporda şiddetin bir yaşam biçimi haline geldiği belirtilmiş ve iç çatışmaların neden kaynaklandığı, nasıl gerçekleştiği örneklendirilmiştir[91]. Bununla ilgili olarak da insancıl hukuk düzenlemeleri yapılmıştır. Uluslararası olmayan Çatışmalara ilişkin 1977/II. Protokol, Cenevre Sözleşmeleri Ortak 3.

---

[86] ICISS, 14; BM Şartı md. 1/3.
[87] Atalay Kocatepe, **Silahlı Çatışma Hukuku Açısından Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri El Kitabı** (İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 2009), 4.
[88] Ayşe Nur Tütüncü, **İnsancıl Hukuka Giriş** (İstanbul: Beta Yayıncılık), 2006.
[89] F. Bouchet-Saulnier, **İnsancıl Hukuk Sözlüğü** (İstanbul: İletişim Yayınları, 2002), 162.
[90] Koruma sorumluluğu ve İnsancıl Hukukun benzeşen ve ayrışan yönleri için bkz: Australian Red Cross, **International Humanitarian Law and the Responsibility to Protect-A Handbook** (2011), 16-21.
[91] ICISS, 4.

Madde[92] ve İnsan Hakları düzenlemeleri uygulamadaki zorluklara rağmen uluslararası toplumun uluslararası nitelikte olmayan silahlı çatışmalar sırasında insani değerlere saygı gösterilmesini sağlama konusundaki çabalarında yardımcı olmaktadır[93]. Uluslararası insan hakları hukuku da kavramın genişletilmesinde önemli bir temel oluşturmuştur. İnsan hakları hukukunun koruma sorumluluğu çerçevesinin en az tartışmalı ve en açık sütununda yer aldığı söylenebilecektir. Özellikle önleme, tepki gösterme ve yeniden inşa bölümleriyle sıkı sıkıya bağlantılıdır[94]. Sonuç olarak koruma sorumluluğu kavramı söz konusu iki alandan bağımsız ilerleyemeyecektir. Kuram ve uygulamada yer edinirken bu alanlara gönderme yaparak güç kazanmıştır. Söz konusu etkileşim daha sonra yer verileceği üzere norm niteliği konusunda da karşımıza çıkmaktadır.

2.4.1.2.2. ICISS ve İnsani Güvenlik

Bir diğer bağlantılı konu olarak güvenlik/uluslararası güvenlik raporda koruma sorumluluğu kavramına ışık tutacak şekilde incelenmiştir. Öncelikle 1945 BM Şartı'nın imzalanmasından sonra güvenlik kavramının genişlediği bilgisi aktarılmıştır. İnsan güvenliği, insanların güvenliği yani fiziksel emniyeti, ekonomik ve sosyal refahı, onurlarına saygı ve temel özgürlüklerini koruma anlamına gelmektedir. Güvenlik kavramı devletler kadar insanları da içermeli anlayışı yaygınlaşmakta, tanınmaktadır. Ulusal güvenlik kavramı hala çok sınırlıdır, hükümetler dışardan gelen askeri saldırılara odaklanmaktadır. Günlük hayatta var olan sağlık, kişisel emniyet, insan onuru gibi, açlık, hastalık, yetersiz barınma, suç, işsizlik, sosyal çatışma, çevresel risk vs. de içerecek biçimde insani güvenliğin temel ögeleri için koruma bu yüzden geri planda kalmaktadır[95]. Bu ikincil önem uluslararası alanda sarsıcı olayların yaşanmasına neden olmaktadır.

İkinci Dünya Savaşı sonrasında ortaya çıkan güvenlik sözcüğü sonradan kavramsallaştırılmış bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrasında kavram dönüşmeye başlamış yalnızca askeri güvenliği önceleyen yapısından uzaklaşmıştır. Güvenlik varlığa yönelik bir kavram olarak askeri, ekonomik, siyasi, sosyal ve çevresel değerler ekseninde şekillenmektedir.

---

[92] Cenevre Sözleşmeleri Ortak 3.md. çatışmalara katılmamış olan ya da artık bu çatışmalarda yer almayan tüm insanlar için öngörülmüş temel garantileri belirtmektedir. Uluslararası nitelik taşımayan çatışmaları ilk kez düzenleyerek temel hukuksal ilkeleri koymuştur. https://www.icrc.org/ihl/WebART/375-590006 [15.08.2015].

[93] Fatma Taşdemir, **Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku** (Ankara: Adalet Yayınevi, 2009), 269.

[94] Emma McClean, "The Responsibility to Protect: The Role of International Human Rights Law", **Journal of Conflict & Security Law**, c. 13, s. 1 (Oxford University Press, 2008): 143.

[95] ICISS, 15.

Soğuk Savaş sonrası dönemde tehdit algılamalarının çeşitlenmesi ve bu doğrultuda güvenlik kapsamının genişleme ve derinleşme sürecinin başlaması söz konusu olmuş insani güvenlik kavramı da askeri odaklı kökleşmiş güvenlik anlayışını tamamlayan çok boyutlu bir güvenlik yaklaşımı olarak karşımıza çıkmıştır[96]. İnsani krizlerle ilgili çözümlemelerde bahsedildiği gibi güvenliğin karşılıklı bağımlılığı egemenliğin yalnız hakları değil sorumlulukları da taşıması anlamına gelmektedir[97]. Bu genişleme ve derinleşme yaşanan gelişmelere bağlı olarak güç kazanmaktadır.

Güvenlik tartışmaları başladıktan sonra güvenlik çalışmaları alanı, uluslararası ilişkilerde en dinamik ve en kapsamlı alanlardan biri haline gelmiştir. Sosyal Yapılandırmacı anlayışlar ekseninde Barry Buzan, Ole Wæver ve çalışma arkadaşları tarafından, Kopenhag Okulu olarak adlandırılacak olan yapı içerisinde güvenliğin kollara ayrılması söz konusu olmuş güvenlik beş bölüme ayrılmıştır. Bu var olan güvenlik sistemlerini incelemek için bir ağ olarak görülmektedir. Kopenhag Okulu'na göre, askeri, çevresel, ekonomik, siyasi, toplumsal, her bir bölümde güvenliğin göndergesi değişmektedir[98]. Güvenliğin alanı genişlemiş "insan" ögesinin eklenmesi güvenliği derinleştiren gelişmelerden biri olmuştur[99]. İnsan odaklı güvenlik anlayışı konusundaki gelişmelerde güvenliğe çok boyutlu yaklaşımın önemli bir yeri bulunmaktadır.

İnsani güvenlik devletin güvenliğini merkez alan anlayışın dönüşmesine yol açmıştır. Böylelikle bir anlamda güvenliğin sadece devlete göre değil insanın gereksinimlerine göre de şekillendirilmesine çağrı olarak nitelendirilmektedir. Soğuk Savaş sonrası yaşanan ülke içi çatışmaların dikkatleri devlet merkezli tehditlerden insanlığa yönelik yeni tehditlere çekmesi, uluslar üstü ve sınır aşan nitelikteki yeni tehditlerle tek başına mücadelenin güçlüğü ve böylelikle vatandaşların güvenliğini sağlama görevinin devletin tekelinden güçlükle de olsa çıkması, ulusal egemenlik kavramının evrimi, devletin güvenlik sağlayıcı rolünün tartışılmaya başlanması ve dünyanın herhangi bir yerindeki birey ve toplumların güvenlik gereksinimlerini düzenleyen uluslararası normların ortaya çıkması insani güvenliğin ortaya çıkış etmenleri olarak sıralanmaktadır[100]. İnsani güvenliğin kavramsallaştırılmasına

---

[96] Muharrem Aksu, Faruk Turhan, "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik", **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi**, c. 4, s. 2 (2012): 74. 69-80.
[97] Barnett R. Rubin, "Constructing Sovereignty for Security", **Survival: Global Politics and Strategy**, 47-4 (2005): 105.
[98] C. M. Williams, "Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics", **International Studies Quarterly**, c. 47, s. 4 (2003): 511–531.
[99] Bülent Sarper Ağır, "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı", **Güvenlik Stratejileri**, s. 22 (2011): 124. 97-131.
[100] A. Şevket Ovalı, "Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması", **Uluslararası İlişkiler**, c. 3, s. 10 (Yaz 2006): 4, 17. 3-52.

basamak oluşturan bu gelişmeler bazı kavramların aşınması ya da sınırlanırın zorlanmasıyla yeni kavramların ortaya çıkış sürecine bir örnek oluşturmaktadır.

İnsani güvenlik kavramı ilk kez 1994 BM İnsani Kalkınma Raporu'nda ayrıntılı betimlemelerle sunulmuştur[101]. Sonraki yıllarda birçok raporda karşımıza çıkan kavram çalışmada da detaylı yer verilecek olan 2005 Dünya Zirvesi Belgesi'nde insanların yoksulluk ve çaresizlikten uzak biçimde özgürlük ve saygınlık içinde yaşama haklarına vurgu yapılmıştır. Tüm bireylere, özellikle savunmasız insanlara yokluk ve korkudan uzak tüm haklarını kullanma ve insani gizil güçlerini tümüyle geliştirebilecek eşit fırsatlara sahip olma hakkı tanınmıştır. Bu amaçla insan güvenliği kavramının Genel Kurul'da tartışılması ve tanımlanması sözü verilmiştir[102]. 2012'de yayımlanan ve bu paragrafa dayanan bir Genel Kurul kararında ise kavram ayrıntılarıyla sunulmuştur[103]. Bununla birlikte 2004'ten beri "İnsani Güvenlik Birimi" BM çatısı altında çalışmalarını sürdürmektedir[104]. İnsan güvenliği kavramının BM'nin gündem maddesi olması kavramın güçlendirilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.

İnsani güvenlik söyleminin 2. Dünya Savaşı sonrası havanın Soğuk Savaş sonrası için yeniden canlandırılmasının bir parçası olarak 1990'da ortaya çıktığı, 1940'ların "korkudan uzak", "yokluktan uzak" ve "insan saygınlığı" dilini kullandığı ve bu söylemlerin birbirine bağlı olduğu vurgusunun yapıldığı belirtilmektedir[105].

BM Kalkınma Programı'nın da kullandığı bu söylemler akademisyenler, karar vericiler ve Kanada, Japonya gibi devletler tarafından geniş ölçüde kabul edilen bir yaklaşım olmakla kalmamış insani güvenlik sorunlarına yönelik oldukça dikkat çekici

---

[101] United Nations Development Programme (UNDP), **Human Development Report 1994** (Oxford University Press, 1994).

[102]UN General Assembly, A/RES/60/1 (24 October 2005) http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf [21.09.2015].

[103]UN General Assembly, A/RES/66/290 (25 October 2012) https://docs.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/GA%20Resolutions%20and%20Debate%20Summaries/GA%20Resolutions.pdf [21.09.20159].
BM'de İnsani Güvenlik kavramı konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: United Nations Development Programme Human Development Report Office, **Human Security, A Thematic Guidance Note for Regional and National Human Development Report Teams**, http://hdr.undp.org/sites/default/files/human_security_guidance_note_r-nhdrs.pdf [21.09.20159].

[104] Human Security Unit hakkında bkz: http://www.un.org/humansecurity/human-security-unit/about-human-security-unit-0 [21.09.2015].

[105] Des Gasper, Oscar A. Gomez, "Human Security Thinking in Practice: 'Personal Security', 'Citizen Security' and Comprehensive Mappings, **Contemporary Politics**, 21-1 (2015): 102.

deyimler olarak yer bulmuştur[106]. Söylemlerin bu gibi kavramsallıştırmalardaki önemi bu örnekle bir kez daha görülmektedir.

Devletlerin içteki sistemlerinden doğan ulus ötesi tehditler birey ve grupların daha savunmasız olmalarına yol açmakta, hassasiyetlerin gözetilmemesi devlet ve bireyleri karşı karşıya getirmekte ve bu devletler ve halklar insani güvenliğin temeli olarak korkularından uzaklaşmak ve ihtiyaçlarının karşılanması için bir çeşit müdahaleye ihtiyaç duymaktadır[107]. İnsan güvenliğinin ulusal sınırları aşan ortak bir güvenlik anlayışı olması, ulusal işleyişlerin insan güvenliğini sağlamaktaki yetersizliği göz önüne alındığında insan güvenliğinin evrensel normlar temelinde etkin düzenlemelerle oluşturulabileceği belirtilmekte bunun için de en önemli yapılardan biri BM olarak işaret edilmektedir[108]. Konuya ilişkin daha önce yer verilen BM çalışmaları akademik çalışmalarla da desteklendiğinde tartışmaların ve kavramsallaştırmaya yönelik birikimin insan güvenliğine katkısı büyük olacaktır.

İnsani güvenlik sorunları çok boyutlu ve çok çeşitli olarak karşımıza çıkmaktadır. Üç genel ulamda; savaş kurbanları ve iç çatışma durumları, zorlukla geçinen böylelikle sosyo ekonomik felaketlere maruz kalan insanlar ve doğal felaket kurbanları olarak verilmektedir[109]. İnsani güvenlik mağdur odaklı yaklaşımın da en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. İnsani güvenlik yaklaşımının ulus ötesi güvenlik problemlerine çözümleyici bir seçenek sunduğu belirtilmektedir. Bu doğrultuda uluslararası toplumun güvenlik gerekleri üye devletlerin içteki davranışlarına artan oranda bağlı olmaktadır[110]. Söz konusu ulusal sorunların uluslararası toplumun ilgisinden uzak kalması söz konusu olamayacaktır.

Bu gelişmelerle birlikte BM'nin de koruma sorumluluğunu insan hakları ve insani güvenlik gündeminin bir parçası olarak benimsediği yorumu getirilmektedir[111]. Sorumlu egemenlik algısı, yükselen insan hakları normları ve uluslararası söylemde de etkisi artan insan güvenliği kavramı ile güçlenmiştir, özetle vurgulandığı gibi güvenlik kavramının devletlerin güvenliği kadar insanların güvenliğini içerecek

---

[106] Nikolaos Tzifakis, "Problematizing Human Security: A General/ Contextual Conceptual Approach, **Southeast European and Black Sea Studies**, 11-4 (2011): 356.
[107] Nicholas Thomas, William T. Tow, "The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention", **Security Dialogue**, 33 (2002): 178.
[108] Nihal Ergul, "Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Uygulamaları", **Bilgesam**, http://www.bilgesam.org/incele/644/-yeni-guvenlik-anlayisi-kapsaminda-birlesmis-milletler'in-rolu-ve-uygulamalari/#.VlsnPnbhC00 [14. 11. 2015].
[109] Astri Suhrke, "Human Security and the Interest of States", **Security Dialogue**, c. 30, s. 3 (September 1999): 268-269.
[110] Thomas, Tow, **age**, 190.
[111] Brian Frederking, **The United States and the Security Council** (UK: Routledge, 2007), 126, 132.

biçimde değiştiği belirtilmiştir[112]. Birbiriyle bağlantılı sorumlu egemenlik, insan hakları, insani güvenlik ve son olarak koruma sorumluluğu kavramları karşılıklı olarak birbirlerini beslemektedir.

R2P kavramı insan güvenliği kavramı ile birlikte ağır insan hakları ihlalleri karşısında ortaklaşa sorumluluk çerçevesinde kesin görevler sunmaktadır. Bu ülkünün yeni olduğu ileri sürülmektedir. Sorumluluk konusunda pozitif yükümlülük anlayışı söz konusu olmuştur[113]. Bazı durumlarda insanlar devletleri tarafından tehdit altında olsalar da bu devletlerin insani güvenlik konusunda geri planda kalmasını gerektirmemektedir görüşü insani güvenliği sağlamada sorumluluk olarak egemenlik düşüncesinin önemini vurgulamakta ve bunun R2P ilkesiyle ileri götürülüp geliştirildiği savını da içermektedir[114]. Koruma sorumluluğu kavramının ortaya çıkışı Güvenlik Konseyi ve insan hakları ilişkisinde önemli bir aşama olmuş bununla birlikte insan hakları üzerine temellenen insani güvenlik kavramına daha çok dikkat çekilmesine sebep olmuştur[115]. Böylelikle söz konusu kavramlar tekrar tekrar gündeme gelmiş ve tartışılmıştır.

2.4.1.3. ICISS ve Önleme Sorumluluğu

Raporun bir diğer kısmında önleme sorumluluğu detaylı olarak yer bulmuştur. Önleme konusunda da birincil ve başta gelen sorumluluk egemen devletler ve onlarla birlikte toplum ve kuruluşlardadır. Hesap verebilirlik, iyi yönetişim, insan haklarının korunması vs. konularındaki çabalar da oldukça önemsenmektedir.

Önleme başarısızlığının çok büyük maliyet ve sonuçları olabileceği, önlemenin başarıya ulaşması için sıklıkla uluslararası toplumun güçlü desteğine ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir. Bu durum bazen kaçınılmaz olabilmektedir. Rapora göre önlemeye yardım konusunda uluslararası çabalar arttıkça, bu girişimler güvenilirlik kazanır ve bu güvenilirlik uluslararası eylemin önlemeden tepkiye geçmesi halinde oldukça önemlidir[116].

2000 yılında BM Genel Kurulu ve Güvenlik Konseyi çatışma önlemede tüm BM birimlerinin hayati önemini tanıyan ve etkinliklerini artıracakları vaadini içeren

---

[112] ICISS, 6, 13.
[113] Carsten Stahn, "Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?", **The American Journal of International Law**, c. 101, s. 1 (2007): 115.
[114] Alex J. Bellamy and Matt McDonald, "The Utility of Human Security: Which Humans? What Security? A Reply to Thomas & Tow", **Security Dialogue**, 33 (2002): 373.
[115] Bertrand G. Ramcharan, **The Security Council and the Protection of Human Rights** (Kluwer Law International, 2002), 8.
[116] ICISS, 19.

kararlar almıştır[117]. Önleme konusundaki uzlaşının müdahale tartışmalarında kolaylaştırıcı bir etki yaratacağı düşünülmektedir.

Raporda belirtildiğine göre doğrudan önleme çabaları için eşgüdüm ve operasyonel stratejiye sahip olmak önem taşımaktadır. Tüm stratejik uyuşmazlıkları önlemek, çabuk etkili gelişim projelerini diplomatik girişimlerle bütünleştirebilmek açısından bir lider aktör bulunması arzulanan bir durumdur. Karar alıcıların uyarılması özelinde medyanın rolü de çok önemsenmiştir. Çatışma önlemenin ulusal, bölgesel ve uluslararası seviyede politika, plan ve programlarla bütünleştirilmesi, üye devletlerin ulusal seviyede ve evrensel çatışma çabalarına katkının bir parçası olarak, Genel Sekreter'e düzenli raporlar, sığa, yetenekler ve güncel uygulamalar hakkında güncellemeler sunması, BM'yi en iyi araç ve stratejilerin havuzu yapmaktadır. Ayrıca bölgesel ve alt bölgesel organizasyonların da deneyim ve planlarını bu evrensel çabaya katmaları gerektiğine yer verilmiştir[118].

Katliamları, soykırımı ve çatışmayı önlemenin nerede kesiştiği ve ayrıldığının bilinmesi için kapsamlarını daha iyi anlamak gerektiği belirtilmiştir. Bu kapsamda dört önleme gündemi vardır. Bunlar çatışmayı önleme, ICISS ve Gareth Evans tarafından sunulan R2P'nin parçası olarak silahlı çatışmayı önleme, soykırımı önleme ve BM Genel Sekreteri Ban Ki Moon ve Koruma Sorumluluğu için Asya Pasifik Merkezi tarafından sunulan R2P'nin suç ve ihlallerini önleme şeklindedir. Bu dört gündem güçlü seviyede örtüşmektedir özellikle silahlı çatışmanın önlenmesi ve R2P oldukça benzer kapsama sahiptir[119]. Kapsamları da büyük oranda kesişen bu önleme kanallarında uygun şekilde eşgüdüm sağlanması yarar sağlayacaktır. Ancak önleme konusunda sığınmacı ve mültecilere sınırlı bir şekilde yer verilmiş olması eleştirilmekte bu konunun koruma sorumluluğu için ciddi bir test olacağı ifade edilmektedir[120]. Bu gibi eleştirilerle konuya ilişkin hala ciddi eksikliklerin olduğu algısı yaratılmaktadır. Bu bağlamda önlemenin derinliği ve kapsamı da ayrı bir çalışma konusu olarak karşımıza çıkmaktadır.

---

[117] The Report of the Panel on United Nations Peace Operations, **Report of the Secretary General on Prevention of Armed Conflict** (2001).
[118] ICISS, 26.
[119] Alex J. Bellamy, "Mass Atrocities and Armed Conflict: Links, Distinctions, and Implications for the Responsibility to Prevent", **Policy Analysis Brief**, (Stanley Foundation, February 2011): 4.
[120]Susan Harris Rimmer, "Refugees, Internally Displaced Persons and the 'Responsibility to Protect'***",* **New Issues in Refugee Research**, Research Paper No. 185 (Policy Development and Evaluation Service, United Nations High Commissioner for Refugees, March 2010): 1-21.

Komisyon acil durumlarda uluslararası toplum tarafından ısmarlama destek önerilmesi gerektiği görüşündedir. Bu noktada BM'yi odak noktası alarak bütünleştirilmiş bir görev gücü kurulabilecektir. Belirli stratejiler geliştirmek, ticaret, yatırım ve kurum geliştirme gibi uzun dönemli sürdürülebilirlik sorunlarıyla ilgili geleneksel yardımdan öte ısmarlama yardım paketleri tasarlamak gibi çabaların hızlı kabulünü sağlamak için BM, Bretton Woods, uygun bölgesel, alt bölgesel ve ulusal kuruluşlarla hareket edilebilecektir. Bununla birlikte uluslararası topluma bir eleştiri yöneltilmiştir. Rapora göre uluslararası toplum "tepki kültürü" zihniyetini "önleme kültürü" zihniyetiyle değiştirmelidir. Bu Genel Sekreter'in hatırlattığı gibi üye devletlerin hesap verebilirliği, yerel, ulusal, bölgesel ve evrensel seviyede önleme uygulamalarına katılma konusunda standart oluşturma anlamına gelecektir. Bunun geç kalınmış bir görev olduğu, yaşanan kötü durumların önlenmesi için hepimize görev düştüğü belirtilmiştir[121].

2.4.1.4. ICISS ve Müdahale

Raporda tepki verme sorumluluğunun sınırları neredeyse kesin biçimde çizilmek istenmiştir. R2P'nin hepsinin ötesinde insani koruma için zorunlu ihtiyaç durumlarında tepki verme sorumluluğunu beraberinde getireceği, önleme, durumu çözme ya da kontrol altına almada başarısız olunduğunda ya da ilgili devlet durumu düzeltmede yetersiz ya da isteksizse daha geniş bir devletler topluluğunun diğer üyeleri tarafından müdahale içerikli önlemlere ihtiyaç duyulabileceği ifade edilmiştir. Bu noktada bu zorlayıcı önlemlerin siyasi, ekonomik ya da yargısal önlemleri ve aşırı örneklerde –fakat yalnızca aşırı örneklerde- aynı zamanda askeri eylemi de içerebileceği, öncelik ilkesi olarak daha az zorlayıcı ve davetsiz önlemlerin her zaman daha fazla zorlayıcı olanlardan önce dikkate alınması gerektiği vurgulanmıştır[122]. Bu noktada "yalnızca aşırı örneklerde" vurgusu önem taşımaktadır.

Tüm bu bilgiler ışığında raporda askeri müdahaleye giden süreç açıklanmaya çalışılmıştır. Askeri müdahale niyetinden önce zorlu eşik koşullarının yerine getirilmiş olması gerekmektedir. Siyasi, ekonomik ve yargısal önlemler için set düşük seviyede tutulabilmektedir ancak askeri müdahale için yüksek olmalıdır. Bununla birlikte askeri eylemde savunma amaçlı olsa bile şartlar gerçekten vahim/şiddetli olmalıdır. Ancak eşik ya da tetikleyici durumlar meselenin sonunu oluşturmamaktadır, müdahalenin ilkesel olarak savunmacı ve uygulamada işe yarar

[121] ICISS, 27.
[122] ICISS, 29.

ve kabul edilebilir olarak karşılanmasını garanti altına almak için yerine getirilmesi gereken bir dizi ek tedbiri ilke bulunmaktadır[123].

Bu doğrultuda askeri eylem dışındaki önlemlere yer verilmiştir. Bir insani krizi ya da çatışmayı defetmek ya da kontrol altına almak için alınan kök neden ya da doğrudan önlemlerin başarısızlığı askeri eyleme mutlaka ihtiyaç duyulacağı anlamına gelmemektedir. Mümkün olduğunda askeri eylem içermeyen zorlayıcı önlemler (çeşitli şekillerde siyasi, ekonomik ve askeri yaptırımları içeren) öncelikle denenmelidir. Yaptırımlar devletin dış dünyayla etkileşime girebilmesini kısıtlamaktadır ancak devletin sınırları içerisinde eylemlerde bulunmasına fiziki bir engel bulunmamaktadır. Bu gibi önlemler devletlerin eylemde bulunmasını ya da bulunmamasını sürdürmeyi amaçlamaktadır. Ancak askeri müdahalede yerel otoritenin kendi topraklarındaki eylemselliğine doğrudan bir karışma söz konusudur. Etkin bir biçimde yerel otoritenin yeri alınmakta ve en azından kısa vadede, ortaya çıkan problemin ya da tehdidin doğrudan üzerine gitmek hedeflenmektedir. Bu gibi nedenlerle de öncelik yaptırımlara verilmektedir. Özellikle sivil nüfusa yarardan çok zarar vermeyi önlemek için genellikle güç kullanma yerine tercih edilen askeri olmayan önlemlerde de aşırı özen gösterilmelidir. Örneğin ekonomik yaptırımların güvenilirliği azalmıştır. Son yıllarda sivil nüfus üzerinde oldukça olumsuz etkileri olduğu görülmüştür. Ayrıca bu gibi yaptırımlar özellikle zayıf bir şekilde yönetildiklerinde zamanla çok çabuk boşluk ve bozulmalar oluşturmaya eğilimli özellik taşımaktadır. Geniş insan hakları ihlallerinden sorumlu liderlik gruplarını ve güvenlik örgütlerini hedef alan yaptırımlar revaçtadır[124]. Raporun zorlayıcı olmayan önlemlerde de sivil halkı gözetmek gerektiği düşüncesini kapsamlı bir biçimde anlatıp savunduğu görülmektedir.

Peki müdahale kararı nasıl alınmaktadır? Rapor bu sorunun cevabını da çeşitli alt başlıklar altında vermeye çalışmıştır. İlk olarak aşırı ve ayrıklı olaylarda tepki verme sorumluluğu askeri eylem ihtiyacını içerebilir denilmektedir. Bununla birlikte başlangıç noktası müdahale etmeme ilkesi olmalıdır. Egemen, kendine güvenen, sorumlu ve de bağımsız devletlerin varlığını sürdürebilmesinde BM'nin tüm üyelerinin çıkarı bulunmaktadır. Çoğu durumda bu çıkar eğer tüm devletler (büyük ve küçük) diğer devletlerin iç işlerine karışmaktan kaçınırsa en iyi şekilde gerçekleşmektedir. Çoğu iç siyasi ya da sivil anlaşmazlıklar hatta çatışmalar dış güçler tarafından zorlayıcı müdahale gerektirmemektedir. Müdahale etmeme ilkesi yalnızca devlet ve hükümetleri korumamaktadır aynı zamanda insanları ve kültürleri

[123] ICISS, 29.
[124] ICISS, 29.

korumakta, toplumlara değer verdikleri dini, etnik ve medeniyete dayalı farklılıklarını sürdürme şansı tanımaktadır[125]. Müdahale etmeme ilkesinin uluslararası alanda herkesin çıkarına olduğu vurgulanmaktadır.

Uluslararası ilişkilerde müdahale etmeme ilkesi Hipokrat ilke Önce Zarar Verme! (First Do No Harm!) ile eşdeğerdir. Müdahale çoğu zaman zarar verici nitelikte olmaktadır. Etnik ya da sivil anlaşmazlığı savururken devlet düzeninde istikrarsızlığa neden olabilmektedir. İç güçlerin karşılık arayışında tüm devletlerin iç düzenleri potansiyel tehlike altına girebilmektedir. İç işlere müdahaleye karşı kural, devletleri kendi iç problemlerini çözmek konusunda yüreklendirmekte ve bunların uluslararası barış ve güvenliği tehdit edecek kadar yayılmasını önlemektedir. Tüm devletlerin durağan uluslararası düzenin sürdürülmesinde çıkarı bulunmaktadır ifadesi tekrarlanmıştır. Bir devletteki tüm düzenin yıkılması, sivillerin büyük oranda katliam, soykırım ya da etnik temizlikle tehdit edildiği sivil bir çatışma ve baskının çok şiddetli boyutlarda olması gibi istisnai durumlar diğer devletlerin tepki vermesini gerektirebilmektedir. Komisyon'un bulgularına göre egemenlik ihlallerine en güçlü şekilde karşı çıkan devletlerde bile kesin acil durumlar için müdahale etmeme ilkesine sınırlı istisnalar getirilebileceği genel kabul görmektedir. Bu istisnalar için genel kanının zorlayıcı askeri müdahaleyi gerektiren bu olayların gerçekten insanlık vicdanına darbe vuran ya da uluslararası güvenliğe açık ve mevcut bir tehlike sunan şiddet olayları olması gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte uzlaşma şansını artırmak amacıyla mümkün olan en fazla hassasiyet gösterilmelidir denilmiştir[126]. Görüldüğü üzere bahsi geçen aşırı olaylar henüz belirli suçlarla sınırlandırılmamıştır.

Komisyon müdahale kararı alınmadan önce yerine getirilmesi gereken ölçütleri sıralamıştır. Aslında insani koruma amaçlarıyla askeri müdahale için ilk elden insanların kabul edeceği, katılacağı ölçütler belirlemenin oldukça zor olduğu ifade edilmiştir. Literatürde bununla ilgili çok farklı liste, politik tartışma bulunmaktadır. Ancak Komisyon'a göre bu farklılıklar temel sorunlara odaklanıldığında ortaya çıkacak muazzam bir ortak zemin bulunduğu gerçeğini gizleyememektedir.

Evrensel olarak kabul gören tek bir liste yokken Komisyon'un kanısına göre tüm ilişkili karar alma ölçütleri kısa ve öz biçimde altı başlıkta özetlenebilmektedir. Bunlar: doğru yetki, haklı neden, doğru niyet, son çare, orantılı araçlar ve mantıklı

[125] ICISS, 31.
[126] ICISS, 31.

beklentiler şeklinde sıralanmıştır[127]. Bu sıralama sonraki çalışmalarda da gönderme yapılan önemli bir uygulama yönergesi oluşturmuştur.

Eşik ölçüt başlığıyla sunulan haklı neden ölçütü detaylı incelenmiştir. Komisyon müdahale etmeme ilkesine getirilen istisnaların sınırlı olması kanısındadır. İnsani koruma amaçlarıyla askeri müdahale istisnai ve olağan dışı bir önlem olarak görülmeli ve haklılığının kanıtlanması için insanlığa ciddi ve onulmaz zararlar vermesi ya da vermeye yakın olması gerekmektedir. Komisyona göre bu türden bir müdahale durdurmak ya da önlemek olarak iki adet geniş koşul kümesiyle haklı çıkarılabilmektedir[128].

Bu koşulların neyi içerip neyi içermediğini netleştirmek önemsenmiştir. Komisyon'a göre bu koşullar aşağıdaki vicdana darbe vuran durumları içermektedir:

- 1948 Soykırım Sözleşmesi'nde tanımlanan geniş ölçekli yaşam kaybı ya da tehdidini içeren eylemler,
- Soykırım niyetiyle olsa da olmasa da, devlet eylemini içerse de içermese de geniş ölçekli yaşam kaybı,
- Belirli bir alanda varlıklarını azaltmak ya da yok etmek amacıyla belirli bir grubu sistemli biçimde öldürmek, belirli bir coğrafi alandan belirli bir grubun üyelerinin sistematik bir biçimde fiziksel olarak çıkarılması: insanları kaçmaya zorlayan terör eylemleri, belirli bir grubun kadınlarına siyasi amaçlarla, terörün başka bir türü olarak ya da grubun etnik bütünlüğünü değiştirme anlamında sistemli tecavüz,
- Geniş ölçekli öldürme ya da etnik temizliği içeren insanlığa karşı suçlar ve savaş hukuku ihlalleri (Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokollerinde ve diğer ilgili yerlerde tanımlandığı şekilde),
- Devletin çökmesi durumu ve sonucunda nüfusun kitlesel açlığa ya da iç savaşa maruz kalması,
- Devletin başa çıkmakta yetersiz ya da isteksiz olduğu veya yardım çağrısında bulunduğu önemli derecede yaşam kaybı ya da tehdidi doğuran ezici doğal ya da çevresel felaketler[129].

Vicdan darbeleyici aşırı olaylarda uluslararası barış ve güvenliği tehdidin ön koşul olarak Güvenlik Konseyi yetkisini gerektirdiğinin (7. Bölüm) hatırlatıldığı raporda 1990'lardaki göstergelerin Konsey'in buna hazır olduğunu yansıttığı

[127] ICISS, 32.
[128] ICISS, 32.
[129] ICISS, 33.

belirtilmiştir. Komisyon insani amaçlarla zorlayıcı müdahaleyi haklı çıkaran ırkçı bazı durumları haklı neden ölçütünden çıkarmıştır. Bunlar, ayrımcılık, sistemli hapis ya da diğer siyasi karşıt baskılardır. Komisyon benzer bir görüşü halkın demokratik rejim isteklerinin askeri yönetim tarafından reddedildiği olaylarda da taşımaktadır. Demokratik hükümetin devrilmesi önemli bir olaydır ve uluslararası eylemi gerektirebilmektedir. Yaptırımlar uygulanabilmekte ve uluslararası barış ve güvenlik zemininde bölgesel bir örgütü de içerecek şekilde Güvenlik Konseyi'nin askeri müdahalesi söz konusu olabilmektedir. Devrik hükümetin açıkça askeri destek talebi olabilmekte bu da Şart'ın 51. maddesinde düzenlenen meşru müdafaa koşulları kapsamında verilebilmektedir. Ancak Komisyon'un görüşü insani koruma amaçlarıyla askeri müdahalenin özellikle geniş ölçekli sivil yaşam kayıpları ve etnik temizliğin gerçekleşmesi ya da tehdidiyle sınırlandırılması yönündedir. Bilindiği gibi bir devletin kendi halkını kurtarmak için yabancı bir toprakta askeri müdahalede bulunması da insani müdahaleyi haklı çıkaran bir durum olarak ileri sürülmektedir. Komisyon'a göre bu da uluslararası hukuk çerçevesinde özelde BM 51.md doğrultusunda ele alınmalıdır. Aynı durum bir terörist saldırıya karşılık güç kullanımı için de geçerlidir[130]. Komisyon'un belirttiği her durum uluslararası alanda deneyimlenmiştir ve koruma sorumluluğu kavramı sahnedeyken de benzer durumlar yaşanmıştır ve yaşanmaktadır.

BM üyesi devletlerin R2P dilini benimsemiş olsalar da egemenlik olarak sorumluluk düşüncesini içeren yeni ilke dışında Komisyon'un ne zaman müdahale edileceği, veto kullanımı ve Konsey yetkisi olmadan müdahale gibi konulardaki rehber ölçütlerini reddederek önerilerini bütünüyle kabul etmemeyi tercih ettikleri ileri sürülmektedir[131]. Devlet görüşlerinde tartışma genellikle bu konular etrafında şekillenmekte görüş ayrılıkları ya da kavrama yönelik olumsuz kamplaşma büyük oranda bu konularda görülmektedir.

Rapora göre son çare, önleme ya da barışçıl çözüm için her türlü diplomatik ve askeri olmayan yolun denenmiş olması gerekmektedir. Önleme sorumluluğunun bütünüyle görevini tamamlamış olması gerekmektedir. Bu her seçeneğin fiilen denendiği ve başarısız olduğu anlamına gelmemekte ancak tüm şartlarda önlemin denendiğine başarısız olacağına dair inanç için mantıksal temellerin olması gerektiğini belirtmektedir. Komisyona göre eğer söz konusu krizler taraf devlet ve bir direnişçi azınlık arasında bir çatışma içeriyorsa taraflar uzlaşmaya teşvik edilmelidir.

---

[130] ICISS, 34.

[131] Charles T. Hunt, Alex J. Bellamy, "Mainstreaming the Responsibility to Protect in Peace Operations", **Civil Wars**, 13-1 (2011): 3.

Eğer gerekliyse uluslararası barış koruma ve gözlemcilerce takip edilen ateşkesler eğer mümkünse zorlayıcı askeri karşılıktan her zaman daha iyi bir seçenek olmaktadır[132]. Bu bağlamda önleyici ögeler adeta birer ön koşul olarak sunulmaktadır.

2.4.1.4.1. ICISS ve Barış İçin Birlik Kararı

Raporda yetki sorunu ayrıca ele alınmıştır. BM Şartı altındaki yetki kaynakları sıralanmıştır. Güvenlik Konseyi'nin öncelikli sorumluluğa sahip olduğu, biricik ya da ayrıcalıklı olmadığı ifade edilmiştir. Bununla birlikte Genel Kurul'un Barış için Birlik (Uniting for Peace) kararları hatırlatılarak bunun Güvenlik Konseyi onayı yokluğunda -Genel Kurul'un gücü yalnızca tavsiye niteliğinde olsa bile- Genel Kurul'un üçte iki oyunu arkasına alan bir müdahalenin açık bir şekilde güçlü ahlaki ve siyasi desteğe sahip olduğunun kanıtı olduğu belirtilmiştir[133]. Yetki konusunda arzulananın Güvenlik Konseyi yetkisi olduğu ancak Güvenlik Konseyi'nin başarısız olduğu aşırı durumlarda bunun sine qua non (olmazsa olmaz) olamayacağı Komisyon'un Genel Kurul ve diğer çeşitli bölgesel yapılar olmak üzere mümkün yetki arayışında olduğu yorumu da bulunmaktadır[134]. Bu ifade ve yorum diğer raporlar ve BM Güvenlik Konseyi'ne ilişkin sonraki tartışmalar için oldukça önem taşımaktadır.

Barış için Birlik kararı ilk olarak 1950'de Kuzey Kore'nin Güney Kore'yi işgaliyle gündeme taşınmıştır. Konunun Güvenlik Konseyi'ne getirildiği süreçte Sovyet Rusya Konsey çalışmalarını protesto ederek bu çalışmalara katılmamıştır. Yine bu süreçte Konsey'den kınama ve yardım konulu üç karar çıkmıştır[135]. Bu kapsamdaki girişimleri Sovyetlerin geri dönerek kararları veto etmesiyle gerçekleşememiştir. Bu noktada harekete geçilmesi gerektiğini düşünen başta ABD olmak üzere diğer devletler Genel Kurul'a yönelmiştir. Tüm karşıt görüşlere karşın 377A(V) sayılı Barış İçin Birlik kararı 52 kabul, 5 ret ve 2 çekimser oyla kabul edilmiştir. Bu karar Güvenlik Konseyi'nin barış ve güvenliği tehdit durumlarında oy birliği olmaması nedeniyle işlevsiz kaldığı durumlarda Genel Kurul'un kuvvet kullanmayı da içerebilecek şekilde devletlere tavsiyede bulunabileceğini düzenlemektedir[136].

---

[132] ICISS, 36.
[133] age, 48.
[134] A. Roberts, "The Price of Protection", **Survival: Global Politics and Strategy**, 44-4 (2002): 159. 157-161.
[135] UNSC, S/RES/82, **Resolution 82** (25 June 1950); S/RES/83, **Resolution 83** (27 June 1950); S/RES/84, **Resolution 84** (7 July 1950).
[136] United Nations General Assembly Uniting for Peace Resolution, UNGA Res 377 (V) (3 November 1950).

Karardan sonraki uygulamalara baktığımızda her zaman Barış için Birlik kararına yasal temelleri olarak gönderme yapmayan ilişkili kararların oldukça sınırlı ve bütünüyle açık olmadığı görülmüştür. 377 sayılı kararda öngörülen durumlar için 10 tane acil durum toplantısı yapılmış, 7 ve 10 sayılı toplantılar sürekli olarak ertelenmiş, bir kriz (Bangladeş) gündeme alınmıştır. Literatürdeki tartışmalar Genel Kurul'un zorlayıcı bir eyleme tavsiye verip veremeyeceği konusunda ikiye bölünmüştür[137]. Çalışmanın sonraki bölümlerinde bu yönelimin koruma sorumluluğu özelinde nasıl ele alındığı değerlendirilecektir.

2.4.1.5. Genel Değerlendirme

Raporun üçüncü ayağını oluşturan ve çalışma kapsamında detaylandırılmayacak olan Yeniden İnşa Sorumluluğu açıklanırken müdahale sonrası yükümlülüklerden bahsedilmiştir. Kamu güvenliği ve düzeninin yerel otoritelerle ortaklık halinde yetki ve yeniden inşa sorumluluğunu zamanla onlara aktarma amacıyla uluslararası birimlerce yeniden yapılandırılması gerektiği düşüncesi altyapıyı oluşturmaktadır. Geçmişte yeniden inşanın çok yetersiz tanımlandığı, müdahale edenlerin bölgeden ayrılışlarının kötü yönetildiği ve dolayısıyla ülkelerin sürecin sonunda hala sorunlarla mücadele eder durumda kaldığı vurgulanmıştır[138]. Tartışmalar genellikle tepki verme sorumluluğunda tıkandığı için detaylı bir biçimde sunulan yeniden inşa sorumluluğu diğerlerine oranla dikkat çekmemektedir.

Bununla birlikte raporda insani müdahale üzerinde çok sık durulduğu önleme ve yeniden inşa sorumluluğuna 16 sayfa yer verilirken müdahaleye ayrılan 32 sayfa dikkat çekici olarak sunulmuştur[139]. Önlemeye yöneltilen vurgunun rapora nicelik olarak çok yansıtılamadığı sonucu çıkarılmaktadır. Ayrıca müdahale konusunun öyle olması istenmese de kavramın en çok tartışılan yönü olduğu da bu çıkarıma eklenebilecektir.

R2P ile ilgili bazı çalışmalara göre müdahale önleme ve karşılık olarak iki temel üzerine oturmaktadır. Ancak bu bakış açısının önleme kısmı ihmal edilirken

---

[137] Kararlar, uygulamalar, karşıt ve taraf görüşler ve değerlendirmeleri için bkz: Christina Binder, Uniting for Peace Resolution (1950), **Max Planck Encyclopedia of Public International Law** (June 2013); Christian Tomuschat, Uniting for Peace, United Nations Audiovisual Library of International Law, **United Nations** (2008). Konuya ilişkin Türkçe literatürden kararı onayan bir değerlendirme için ayrıca bkz: "Ahmet Hamdi Topal, Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülebilmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı'nın Uygulanabilirliği", **TAAD**, c. 5, s. 19 (Ekim 2014) Çalışmanın sonraki bölümlerinde Barış için Birlik Kararı'nın uygulanabilirliği koruma sorumluluğu örneğinde değerlendirilecektir.

[138] ICISS, p. 39.

[139] Bellamy, 2009, 180.

"karşılık" kısmını geliştirmek için oldukça fazla zaman, enerji ve para harcanmaktadır. "Önleme" devletlerin kriz ve uyuşmazlıklarla hakkıyla mücadele etme sığasının güçlendirilmesini içermektedir. Ayaklanmaların yanı sıra çatışmalardan gelen baskıya karşı koymak için devletin hesap verilebilirlik, iyi yönetişim, insan haklarına saygı, açık ve adil ekonomik gelişmenin desteklenmesi şeklinde yapısal ve kurumsal sığası artırılmalıdır. "Önleme" politik ve ekonomik boyutlardaki uyuşmazlıkların kökenlerine işaret etmekten diplomasi, arabuluculuk, tahkim ve bazı durumlarda birtakım yaptırımları içeren çabalara kadar geniş bir yelpazeye karşılık gelmektedir[140]. Müdahaleye verilen önem ve sarfedilen özen önce önlemeyi savunan bu görüşe göre önlemenin ihmaline yol açmaktadır.

1994 Rwanda ve 1995 Srebrenica'nın koruma sorununa yeni bir yaklaşım ihtiyacına kanıt olarak raporda sıkça yer bulduğu ancak müdahalenin yasallığı ve isteksizlik konularında yeterli irdelemenin olmadığı eleştirisi yapılmıştır. Ayrıca insan hakları konusunda en önemli başarı olarak nitelendirilen Helsinki Son Seneti'nden (1975) geçmişe göndermelerde hiç bahsedilmemiş olması yadırganmıştır. Bu eleştirilerle birlikte raporun büyük oranda 11 Eylül'den önce tamamlanmış olduğu yayımının biraz geciktirildiği, raporun özündeki mesajdan farklı bir konu gibi görünse de terörle savaş, Irak, Afganistan müdahaleleriyle birçok noktada kesiştiği, R2P savunucularının ilkenin söz konusu savaşlarla ilişkilendirilip ilişkilendirilmeyeceği konusunda bir ikilemle karşı karşıya kaldığı belirtilmiştir. Bununla birlikte devletlerin hala kıskançlıkla egemenliklerini koruduğu bir dünyada zor hatta neredeyse kahramanca bir proje olarak yorumlanmıştır[141].

Normun hemen kabul görmeme nedeni olarak raporun yayımlanmasının 11 Eylül sürecinde teröre açılan uluslararası savaşa denk gelmesi ve kavramın insani müdahale çerçevesinde güç kullanımıyla eşdeğer görülmesi gösterilmektedir[142]. 11 Eylül süreci insani sorunlarla nasıl baş edileceği tartışmasını baltalasa da tartışma son bulmamıştır aksine tartışma ve uyuşmazlık arasında gidip gelmeye devam etmiştir[143]. Rapor oldukça zor tartışmaların üstesinden gelmeye çalışmış, büyük oranda başarmış gibi görünse de uluslararası alandaki birçok sorunla kesişen bağı

---

[140] Scott Woodward, "The Responsibility to Protect: The Time is Now", **Mediterranean Quarterly**, 23-3 (2012): 93-95.
[141] Roberts, 2002, 160-161.
[142] Pınar Gözen Ercan, "İkinci On Yılına Girerken Koruma Sorumluluğunu Yeniden Düşünmek: Lex Ferenda Olarak R2P", **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi**, 5-2 (2015): 168. 165-182.
[143] Giulherme M. Dias, "Responsibility to Protect: New Perspectives to an Old Dilemma", **International Law-Contemporary Issues and Future Developments**, ed. Sanford R. (Silverburg: Westview Press, 2011): 61.

ve bu bağlantıları açıklamaktaki ve kökleşmiş sorunları çözmekteki güçlükler Rapor'un tek başına tüm sorulara cevap veremeyeceğini göstermiştir.

2.4.2. Tehditler, Zorluklar ve Değişim Üzerine Üst Düzey Panel, "Daha Güvenli Bir Dünya, Paylaşılan Sorumluluğumuz" (The High Level Panel on Threats, Challenges and Change, "A More Secure World, Our Shared Responsibility")

Başlıkta yer alan BM raporu, R2P ilkelerini bütünüyle benimseyen seçkin kişiler tarafından Aralık 2004'te sunulmuştur. Tüm devletlerin güvenlik ihtiyaçlarına değinmeyi gerektirecek gerçek bir ortaklaşa güvenlik sistemi olarak ifade edilen ortaklaşa karşılık ve paylaşılan sorumluluk kavramları raporun merkezinde yer almaktadır. Genel Sekreter bu seçkin topluluğu 2005 yılında gerçekleştirilecek BM'nin 60. kuruluş yıl dönümü ve dünya liderleri toplantısı öncesinde en acil küresel güvenlik tehditleri ve sorunlarına yönelik öneriler sunmaları ve incelemelerde bulunmaları için görüşmeleri konusunda görevlendirmiştir. Rapor R2P'yi benimseyen ve uygulamaya koyan biçimde, dünyanın güvenlik sorunlarıyla ortaklaşa ve kapsamlı bir şekilde nasıl mücadele edileceği konusunda öneriler içermektedir[144].

Raporda, BM Şartı 7. Bölüm, İç tehditler ve Koruma Sorumluluğu başlığı altında BM'nin yaşanan mezalime karşı insan yaşamını kurtarmak söz konusu olduğunda oldukça açık ve net olduğu ileri sürülmektedir. Soykırım Sözleşmesi'ne göndermede bulunularak iç işlerine karışmama ilkesinin soykırımsal eylemler ve diğer katliamlar, insancıl hukuk ihlalleri, etnik temizlik gibi uluslararası güvenliği tehdit eden ve Güvenlik Konseyi'ni harekete geçiren eylemler söz konusu olduğunda geçerliliğini yitireceği belirtilmektedir. Egemen devletlerin halklarına karşı sorumluluğu bulunduğu, bunu gerçekleştiremedikleri ya da gerçekleştirmedikleri durumlarda sorumluluğun uluslararası topluma geçtiği bu raporda da yer almaktadır. Ancak bu raporda 7. Bölüm doğrultusunda uluslararası barış ve güvenliği tehdit noktasına ulaşan katastrofik iç hataları düzeltmek adına Konsey'in askeri eyleme yetki verebileceği daha net vurgulanmaktadır. Müdahalenin meşru sayılabilmesi için beş ölçüt ise tehdidin ciddiyeti, uygun amaç, son çare, ölçülü araçlar ve sonuçların

[144] International Coalition for he Responsibility to Protect, **Core Documents: Understanding R2P**, http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/publications [15.05.2015].

dengelenmesi şeklinde sıralanmıştır[145]. Müdahale ölçütleri daha sonraki tartışmalara da konu olacaktır.

Panel R2P düşüncesini BM altında ortaklaşa güvenlik sistemini güçlendirme olarak görmektedir. Panel raporu doğrudan BM reformuyla ilişkilendirilmektedir. Panel "paylaşılmış sorumluluk" ülküsünü BM'ye bağlamaktadır ve R2P düşüncesi BM reformunun bir parçası olmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin eylemleri ile ortaklaşa sorumluluk kavramını birleştirilmektedir. Panel'in Komisyon'un aksine Güvenlik Konseyi yetkisi yokluğunda bir müdahale beklemediği gibi meşruluk ölçütlerini sayarken ortaklaşa güvenlik sistemini güçlendirmekte olduğu ve yetki verilmemiş müdahale sorunlarını çözmek gibi bir niyetle hareket etmediği ifade edilmektedir[146]. Özetle Panel'de vurgulanan en önemli konu ortaklaşa güvenlik sisteminin işleyişi ve geliştirilmesidir.

Genel Sekreter'in ortaklaşa uluslararası koruma sorumluluğu ifadesinin Güvenlik Konseyi müdahalesi için yeni bir sav gerektirdiği görüşü bulunmaktadır. Bu sav koruma sorumluluğu şartları oluştuğunda uluslararası barış ve güvenliğe tehdit olmaksızın silahlı müdahaleyi içermektedir. Bu teklif ICISS Raporu'nda da yer almaktadır[147]. Ancak belirtildiği gibi müdahale konusunda Güvenlik Konseyi vurgusu dışında bu konuya değinilmemiştir.

HLP[148] kavramı yeni ortaya çıkan bir norm olarak nitelendirmektedir. Bu nitelemenin kavram fazla iyimser ve aynı anda fazla kötümser olduğu sürece göz boyayıcı olduğu ileri sürülmektedir. Kavramın bazı özelliklerinin modern uluslararası hukukla uyumluluk içinde olduğu ancak diğerlerinin çok yenilikçi/devrimsel, henüz uygulamaya rehberlik etmek için çok küçük bir adım oluşturduğu belirtilmektedir[149]. Bu eleştirinin yanı sıra yeni ortaya çıkan norm tanımlamasıyla kavram ve oluşturduğu algının güçlendirilmeye çalışıldığı söylenebilecektir.

---

[145] Report of the Secretary General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change, **A More Secure World: Our Shared Responsibility** (United Nations, 2004), 65-66.
[146] Stahn, 2007, 105-106.
[147] Danilo Zolo, "Humanitarian Militarism?", **The Philosophy of International Law**, ed. Samantha Besson, John Tasioulas (Oxford University Press, 2010): 562.
[148] Panel raporu çalışmanın devamında HLP olarak kısaltılabilecektir.
[149] Stahn, 2007, 110.

2.4.3. BM Genel Sekreteri Raporu: "Daha Geniş Bir Özgürlükte: Herkes için Gelişim, Güvenlik ve İnsan Haklarına Doğru" (The Secretary General, "In Larger Freedom: Towards Development, Security and Human Rights for All")

Daha önce belirtildiği gibi 2005 Genel Kurul 60. dönem hazırlıklarında Genel Sekreter'den Milenyum Bildirisi'nin uygulanması konusunda bir rapor istenmiştir. Devletlerle gerçekleştirilen fikir alışverişinden sonra Genel Sekreter, devlet ve hükümet başkanlarının Genel Kurul'un Üst Düzey Genel Toplantısı'nda ve gelecek yıllarda hangi sorunlara işaret etmeleri gerektiği konusundaki önerilerle birlikte bir rapor sunmuştur. Genel Sekreter tarafından önerilen BM'nin üç sütunu, kalkınma, güvenlik ve insan hakları, uluslararası sistemin yapısını sağlamlaştırma üzerine öneriler içeren raporun temelini şekillendirmektedir. Saygınlık İçinde Yaşama Özgürlüğü (Freedom to Live in Dignity) başlığını taşıyan bölümde insan hakları sütununa yer verilmiş ve Genel Sekreter devletlere R2P normunu benimsemelerini önermiştir[150].

Kofi Annan'ın 2005 raporunda koruma sorumluluğunu 2004 raporundaki gibi ortaklaşa güvenlik başlığı altında değil hukukun egemenliği başlığı altında tartışması dilde değişiklik yaparak dikkatleri güç kullanımından barışı anımsatan sorumluluğa çekme ve üye devletlerin desteği için bir yumuşatma çabası olarak değerlendirilmiştir[151]. Raporlar arasındaki en önemli farklılık bu noktada ortaya çıkmaktadır.

Her devletin önleyici sorumluluğu bulunduğunun belirtilmesi de ayrıca önem taşımaktadır. Ortaklık vurgusu sıklıkla tekrarlanmakta koruma sorumluluğu ilkesi doğrultusunda hareket etmenin yaşanan ve yaşanabilecek mezalime karşı önemine dikkat çekilmektedir. Egemen devletlerin vatandaşlarını önlenebilir felaketlere karşı korumakla yükümlü olduğu ve bu önlenebilir felaketlerin kitlesel cinayetler, soykırım, insanlığa karşı işlenen suçlar, tecavüzler olarak sıralanabileceğine yer verilmiştir[152]. Görüldüğü üzere suç kapsamı bu raporda da henüz sınırlandırılmamıştır.

Genel Sekreterin raporunda kavramın tematik odağının değiştiği, R2P'nin insani müdahalenin yerini tutan/alan değil, tüm devletlerin hukuk ve insan güvenliği konusunda verdikleri sözleri sürdürme stratejisi olarak görüldüğü belirtilmektedir.

---

[150] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[151] Gözen Ercan, 2015, 170.
[152] United Nations General Assembly, In larger freedom: Towards Development, Security and Human Rights for all, Report of the Secretary-General, A/59/2005 (21 March 2005).

Raporda Genel Sekreter'in R2P'nin barışçıl anlamda uygulanması ihtiyacına güçlü vurgusu bulunmaktadır. Konsey yetkisi olmayan durumlar konusunda yine bir sessizlik söz konusudur ve raporda yasal açıdan insani müdahale uygulamalarına ilişkin anlamlı bir değişiklik görülmemektedir[153]. Bu sessizliğin vurgulanması sonraki tartışmalar açısından önem taşımaktadır. Ayrıca özetle denilebilecektir ki Sekreter'in 2005 raporu HLP'den farklı olarak tartışmayı güç kullanımından insanlık onuru ve hukukun üstünlüğüne taşımıştır.

2.4.4. 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde Koruma Sorumluluğu (Responsibility to Protect in the 2005 World Summit Outcome Document)

Sonuç Belgesi koruma sorumluluğu kavramına temel oluşturan belgelerden en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Zirve belgesiyle R2P yalnızca Genel Sekreter ve Komisyonlarla anılmaktan çıkmıştır. 15 Eylül 2005'te BM Genel Kurul üye devletleri 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 138 ve 139. maddeleri uyarınca R2P'yi benimsemiştir. Dünya liderlerinin New York'taki Dünya Zirvesi için gerçekleştirdikleri tarihi buluşmada devlet ve hükümet başkanları kitleleri soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu üzerinde uzlaşmaya varmıştır[154]. En önemli sonuçlardan biri olarak daha önceki hiçbir raporda sınırlı biçimde yer almadığı üzere kapsam bu dört suç etrafında şekillenmektedir.

138. maddeye göre her devletin kendi halkını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu bulunmaktadır. Bu sorumluluk bu gibi suçların uygun ve gerekli araçlarla teşviklerini de içerecek biçimde önlenmesini gerektirmektedir. Söz konusu sorumluluk gereğince hareket edileceği kabul edilmiştir. Uluslararası toplum uygun olduğu üzere, bu sorumluluğu yerine getirme ve erken uyarı sığası kurmasında BM'yi destekleme konularında devletleri teşvik etmeli ve onlara yardım etmelidir[155].

Zirve Sonuç Belgesi'nin 139. maddesinde ise "uluslararası toplumun soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı işlenen suçlardan toplumları korumaktan BM Şartı'nın VI. ve VIII. Bölümlerine uygun olarak sorumlu olduğu, eğer barışçıl çözüm yollarından sonuç elde edilemezse devletlerin Güvenlik Konseyi

[153] Stahn, 2007, 107.
[154] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[155] United Nations General Assembly, 60/1. 2005 World Summit Outcome, A/RES/60/1 (24 October 2005), 30.

aracılığıyla ve BM Şartı'nın VII. Bölümü kapsamında zamanında ve kararlı biçimde olay bazında ve uygun durumlarda bölgesel organizasyonlarla işbirliği içinde ortaklaşa olarak harekete geçecekleri" ifade edilmektedir[156]. Söz konusu iki madde koruma sorumluluğunun temellendirilmesinde oldukça önem taşımaktadır.

Zirve Sonuç Belgesi birçok temel konuda uzlaşma sağlandığı izlenimi verse de iki önemli konuda anlaşmazlıkların yerinde kaldığı görülmektedir. Bunlardan ilki Güvenlik Konseyi'nin askeri müdahale yetkisine tek başına sahip olması, Batı yayılmacılığı şüphesinin sürmesidir. İkincisi ise güç kullanımı kararlarına rehberlik eden ölçütler (haklı neden eşikleri ve ihtiyati ilkeler) konusunda ciddi bir anlaşmazlık olmasıdır. Birçok Afrika devleti ve Annan bu ölçütlerin Güvenlik Konseyi kararlarını daha saydam hale getireceğini düşünse de örneğin ABD ölçütlerin eyleme geçme özgürlüğünü kısıtlayıcı nitelik taşıdığını Rusya ve Çin ise kötüye kullanılabileceklerini karşıtlıklarına neden olarak göstermişlerdir[157]. Belgeler konusundaki devlet görüşleri daha çok örnek olaylar çerçevesinde şekillenmektedir. Sonraki başlıklarda daha geniş yer verilecek bu tutumlar kavramın işleyişini anlamayı da kolaylaştırmaktadır.

Bununla birlikte bildiri tarihsel açıdan çok önemli bir adım olarak görülmekte, en azından bildirinin Konsey'in acil insani durumlara karşılık olası önlemleri değerlendirme sürecinde kanıt zorunluluğunun yönünü değiştirdiği belirtilmektedir[158]. Zirve Sonuç Belgesi'nin ilkenin kapsamını açıklığa kavuşturduğu, R2P'nin uygulanacağı dört suçun Soykırım Sözleşmesi, Roma Statüsü, Yugoslavya ve Ruanda geçici mahkemelerine dayanan yasal temelinin olduğu, kavramla ilişkili rolleri ve sorumlulukları daha açık ortaya koyduğu belirtilerek Rapor'dan daha belirgin bir tablo sunduğu çıkarımı yapılmıştır[159]. Bu belirgin tablo kavramla ilgili tartışmalarda en çok Zirve Belgesi'ne gönderme yapılmasını da beraberinde getirmiştir.

Koruma sorumluluğunda 139. maddede de bahsedildiği üzere birincil sorumluluğun egemen devlete verilmesi bazı görüşlere göre uluslararası toplumu yedek durumuna düşürmekte ve uluslararası düzeye taşınması için uygun zemin konusunda tartışılmasına fırsat vermektedir. Komisyon raporunda ve Panel'de sivil katliamına karşılık uluslararası toplumun bir parçası olarak ortaklaşa güvenlik

---

[156] Outcome Document, p. 30.
[157] Alex J. Bellamy, "Whither the Responsibility to Protect? Humanitarian Intervention and the 2005 World Summit", **Ethics and International Affairs**, c. 20, s. 2 (June 2006): 164-165.
[158] Edward C. Luck, **UN Security Council: Practise and Promise** (Routledge, 2006), 86.
[159] Alex J. Bellamy, "The Responsibility to Protect and the Problem of Military Intervention", **International Affairs**, 84-4 (2008): 623-624. 615–639.

konuşulurken Zirve Belgesi'nde sorumluluk 7. Bölüm çerçevesinde hareket eden Güvenlik Konseyi'ne bırakılmaktadır. Yani var olan ortaklaşa güvenlik işleyişi kullanılmakta yeni bir yasa yaratılmamaktadır. BM'nin koruma sorumluluğu kavramının yeni seçenekler geliştirmek isteyen ve sürekli üyelerin insani krizlere askeri eylem konusunda anlaşma başarısızlığını göz önünde bulunduran Rapor'un yürekli söyleminden uzaklaştığı belirtilmektedir[160]. Bu noktada Rapor'dan uzaklaşılması olumlu ve olumsuz yargılara neden olmaktadır.

2005 Zirve Sonuç Belgesi'nin yumuşak diline karşın Güvenlik Konseyi'nin insani amaçlarla askeri müdahalenin uygunluğuna ne zaman ve nasıl karar vereceği gibi hayati sorulara yanıt vermede başarısız olduğu değerlendirmesi yapılmaktadır. Bununla birlikte kullanılan dilin –ortaklaşa eyleme hazırız gibi- karşılık konusunda sorumluluk görevi yüklemekten kaçınır biçimde kullanıldığı ileri sürülmüştür[161]. Rapor, belge ve kararlarda kullanılan dili çözümlemek karşılaştırmalar açısından büyük önem taşımaktadır.

Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi sürecinde bazı devletler (Cezayir, Belarus, Küba, Mısır, İran, Pakistan, Rusya) kavramın çok belirsiz ve ihlale açık olduğu görüşündedir. Diğerleri de kavramın Şart'la uyumluluğu konusuna şüpheyle yaklaşmıştır. Devletin sorumluluğu konusunda BM'nin uluslararası barış ve güvenliği koruma önderliği dışında uluslararası hukukta paylaşılan bir sorumluluk olmadığını ileri sürmüşlerdir. R2P'nin yasal doğası sorgulanmıştır ve bu düşünceyi ahlaki bir ilke olarak değerlendirme eğilimi söz konusudur[162]. Bu tartışma çalışmanın da temelini oluşturduğu üzere kavramın bir norm olarak ne şekilde değerlendirildiğini irdelemeyi gerekli kılmaktadır.

Zirve'de ABD'nin görüşü bütün olarak BM'nin, Güvenlik Konseyi'nin ya da devletlerin uluslararası hukuk altında müdahale yükümlülüğü olmadığı yönündedir. R2P konusunda barışçıl araçları kullanmak için (Şart'ın 6. ve 8. bölümlerinde yer aldığı üzere) uluslararası toplumun ahlaki sorumluluğu olduğu belirtilmektedir. Ayrıca ABD Sonuç Belgesi'nin yetkisiz müdahaleyi yasaklamadığını ve çoklu karşılıklara açık kapı bıraktığını ileri sürmektedir[163]. ABD'nin bu yaklaşımı bu konudaki genel görüşünden bağımsız ilerlememiştir.

---

[160] Vaughan Lowe ve diğ., **The United Nations Security Council and War** (Oxford University Press, 2008), 558.
[161] Andrew Garwood-Gowers, "The Responsibility to Protect and the Arab Spring: Libya as the Exception, Syria as the Norm?", **UNSW Law Journal**, c. 36-2 (2013): 599-600.
[162] Stahn, 108.
[163] **age**, 108.

2.4.5. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un Berlin Konuşması

15 Temmuz 2008'de Almanya-Berlin'de BM Sekreteri Ban Ki-Moon, Sorumlu Egemenlik: Değişen Dünya için Uluslararası İşbirliği (Responsible Sovereignty: International Cooperation for a Changed World) başlığıyla bir konuşma gerçekleştirmiştir. Ban Ki-Moon konuşmasıyla R2P kavramına bir kez daha açıklık getirmiştir. Bu konuşma, R2P'nin ne olduğu ve olmadığı, gelişmesindeki zorluklar ve kavramı uygulamaya dönüştürmek için kendisinin kişisel sorumluluğuna ilişkin Sekreterlik'ten gelen oldukça önemli bir ilk açıklama olmuştur[164].

Sekreter konuşmasında R2P'nin insani müdahalenin yeni bir kodu olmadığını yinelemiştir ve sorumlu egemenlik gibi olumlu kavramlar üzerine inşa edildiğini söylemiştir. Koruma sorumluluğunun kavramsal kardeşi insani güvenlikten de ayrılması gerektiğini ifade etmiştir çünkü insani güvenlik yalnızca devlet tehdidini değil olası tüm tehditleri içeren daha geniş bir kavramdır. Korumayı Vestfalyan sistemin temel amaçlarından biri olarak nitelendirmiş, devletlere temel sorumluluklarını yerine getirmede yardım ederek koruma sorumluluğunun egemenliği zayıflatmadığını aksine güçlendirdiğini dile getirmiştir[165]. İnsani güvenlikten ayrı değerlendirilmesinin bir sebebi de kavramın sınırlarının belli olması çabasıdır. İnsani güvenlik çok boyutlu bir kavramdır ve sınırlandırmayı güçleştirebilecektir.

Sekreterliğin bu aşamada önemli görev alması ve bunu etkin bir biçimde sürdürme çabasının kavrama katkısı büyüktür. Özellikle kavramın norm olarak nitelendirilmesi sürecinde Sekreterliğin ve özel olarak bireysel çabalarıyla Ban ki-Moon'un çalışmaları geniş yer bulmuştur.

2.4.6. BM Genel Sekreteri Ban Ki-moon'un R2P Üzerine Raporları

2.4.6.1. 2009 Raporu: Koruma Sorumluluğunu Uygulamak (Implementing the Responsibility to Protect)

Bu rapor R2P üzerine BM Sekreterliği'nden çıkan ilk kapsamlı belge olma özelliği taşımaktadır. 12 Ocak 2009'da yayınlanan rapor R2P'yi nasıl anlamak gerektiğini açıklığa kavuşturmuş ve normu işlevsel kılan önlem ve aktörleri ana hatlarıyla sunmuştur. Genel Sekreter, Dünya Zirvesi'nin 138. ve 139. maddeleri temelinde bir üç sütun yaklaşımı önermiştir. İlki devletin koruma sorumluluklarını

[164] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[165] United Nations Press Release, Secretary General, Statements and Messages, SG/SM/11701 (15 July 2008), http://www.un.org/press/en/2008/sgsm11701.doc.htm [15.05.2015].

ikincisi uluslararası destek ve sığa oluşturmayı üçüncüsü ise soykırım, etnik temizlik, savaş suçları ve insanlığa karşı suçları önlemek ve durdurmak için zamanında ve kesin karşılığı içermektedir. Genel Sekreter Genel Kurul'un bu rapor temelinde, üye devletlerin 2005 Dünya Zirvesi uzlaşmasını nasıl ileri götüreceğini değerlendirmek üzere toplanmasını önermiştir[166]. Bellamy'ye göre R2P'nin hiçbir sütunu diğerinden daha önemli değildir ve kavram her birine eşit bir biçimde dayanmaktadır[167]. Üç sütun yaklaşımı sonraki belgelerde ve akademik çalışmalarda sıklıkla göndermede bulunulan bir yaklaşım olarak dikkat çekicidir.

Bu zamana kadarki gelişme aşamalarını da içerir biçimde rapor, R2P'ye ilişkin en önemli unsurun müdahalenin "zamanlaması ve etkinliği" olduğunu belirtmektedir. Önlemeye tekrar özel bir önem atfedilmektedir. Raporda bu konuya ilişkin olarak "Birinci ve ikinci sütunda inşa edilen önleme koruma sorumluluğu için başarılı bir stratejinin kilit unsurudur" ifadesi yer almaktadır[168]. Zorlayıcı olmayan önlemlerin Güvenlik Konseyi'nin açık bir yetkisi olmadan Genel Sekreter ya da bölgesel, alt bölgesel bağlantılar aracılığıyla da alınabileceği, 2008 başlarında Kenya örnek olayında bir durumun ilk kez hem bölgesel örgütler hem de BM tarafından koruma sorumluluğu bakış açısıyla değerlendirildiği belirtilmiştir[169]. Doğrudan gönderme olmasa da zorlayıcı olmayan önlemler konusunda koruma sorumluluğu anlayışıyla hareket edildiği belirtilen örnek olaylardan biri olarak raporda yer bulmuştur.

İkinci sütunda uluslararası toplumun rolü, krizler ve çatışmalarda suçlar komisyonun belirlediği eşiğe ulaşmadan devletlere kendi halklarını koruma konusunda yardım etmektir. Üçüncü sütunda ise Kamboçya ve Rwanda örneklerine yer verilerek, BM'nin ve üyesi devletlerin bu facialardan dersler çıkardığı, bununla birlikte Darfur, Kongo ve Somali hatırlatılarak henüz etkili araçlar geliştirilemediği ya da R2P'ye ilişkin tüm acil durumlarda sürekli ve etkin bir karşılık için isteklilik sergilenmediği gerçeği üzerinde durulmuştur.

Fakat yaşanan olumlu gelişmelerin umut verici olduğu algısı yaratılmaktadır. Raporda bir nevi özeleştiri vardır, eksiklerin tamamlanacağına olan inanç da

---

[166] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[167] Alex Bellamy, "R2P-Dead or Alive?", **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012), 15.
[168] United Nations General Assembly, **Implementing the Responsibility to Protect**, Report of the Secretary General, A/63/677 (12 January 2009), 9.
[169] **age**, 23.

hissedilmektedir[170]. Bu özeleştiri olumlu algı yaratma çabasının bir karşılığıdır ve hatalardan ders çıkarmanın önemi vurgulanmaktadır.

2.4.6.2. 2010 Raporu: Erken Uyarı, Değerlendirme ve Koruma Sorumluluğu (Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect)

17 Temmuz 2010'da yayınlanan rapor Genel Kurul'un R2P düşüncesini ileri götürmek için bir çaba olarak nitelendirilebilecektir. Rapor erken uyarı işleyişi ve BM sistemindeki boşluk ve sığaların altını çizmiştir. Normun uygulanmaya konmasında bölgesel ve alt bölgesel örgütlerin rolü hakkında 2011'de Genel Kurul'da düzenlenmek üzere resmi olmayan bir etkileşimli diyalog çağrısıyla açıkça R2P'nin daha çok geliştirilmesi ihtiyacını vurgulamıştır[171]. R2P hakkında BM şemsiyesi altında daha çok konuşmanın, daha çok tartışmanın kavramın geliştirilmesi ve uygulanmasına yönelik uzlaşı çabalarına katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Raporda kavram ve uygulamada zayıf yönler ve sığalar tartışılmıştır. Erken uyarı işleyişi geliştirebilmek adına BM bünyesindeki birçok yapılanmayla birlikte çalışmalar yürütüldüğü, bu noktada bilgi paylaşımının oldukça önemli olduğu, erken uyarı işleyişi geliştirmeye çalışırken örneğin R2P'de yer alan suçlara dönüşebilme potansiyeli taşıyan insan hakları ihlallerinin yoğun olarak yaşandığı bölgelere yoğunlaşılması gerektiği vurgulanmıştır[172]. Bölge temelli çalışmak kavramın önleme ayağının uygulanmasını kolaylaştıracak ve doğru yansıtılmasına katkıda bulunacaktır.

Erken uyarının her zaman erken eylemi getirmediği hatırlatılmış ancak erken eylemin erken uyarısız mümkün olmayacağı da eklenmiştir. BM'nin erken uyarı sığası geliştirmesi gerekliliğine vurgu yapılmıştır[173]. Bu sığayı geliştirmenin BM'nin temel önceliklerinden biri olması gerektiği düşüncesi raporun genelinde sıklıkla yansıtılmıştır.

---

[170] **age**.
[171] International Coalition for he Responsibility to Protect.
[172] United Nations General Assembly, **Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect**, Report of the Secretary-General, A/64/864 (14 July 2010).
[173] **age**, 8.

2.4.6.3. 2011 Raporu: Koruma Sorumluluğunun Uygulanmasında Bölgesel ve Alt Bölgesel Bağlantıların Rolü (The Role of Regional and Sub regional Arrangements in Implementing R2P)

27 Haziran 2011 tarihli rapor güncel siyasi olaylar için özel notlar içermektedir. BM ve organları arasındaki güçlü ilişkinin yanı sıra R2P'nin uygulamaya konmasında bölgesel ve alt bölgesel düzenlemelerin doğal bir rolü olduğu belirtilmiştir. BM Güvenlik Konseyi ile bölgesel ve alt bölgesel örgütlerin birbirlerine meşruluk konusunda borçlu olduğu bu anlamda birbirlerine katkıda bulundukları ifade edilmiştir. Genel Sekreter bölgesel ve alt bölgesel örgütlerin rollerinin çerçevesini çizmek için üç sütun yaklaşımını kullanmış, işbirliği alanlarına odaklanan ifadeler kullanmıştır[174].

Devletlerin koruma sorumluluklarını yerine getirirken kadın ve kent grupları, özel sektör, akademi ve medya gibi unsurları içeren sivil toplumla işbirliği yapmasının gerekliliği üzerinde durulmuştur[175]. Koruma sorumluluğunun geniş yelpazede değerlendirilmesi farklı grupların bu konudaki çalışmalara katkıda bulunacağı görüşüyle desteklenmiştir.

Bölgesel anlamda konuya ilişkin gerçekleştirilen çabaların önemi sıklıkla vurgulanmıştır. 2009 Afrika'da Yerinden Edilmiş İnsanlar için Koruma ve Yardım Afrika Birliği Sözleşmesi koruma sorumluluğuyla yakından bağlantılı olan ilk uluslararası yasal araç olarak gösterilmiş, örnek oluşturabileceği belirtilmiştir[176]. Güvenlik Konseyi üyelerinin eylem kararı alırken komşu devletler ve bölgesel unsurların görüşlerini dikkate almaya başlamasının artan oranda görüldüğü ve söz konusu devlet ve unsurların olayın en yakınında bulunmaları dolayısıyla bu durumun zaten böyle olması gerektiği vurgulanmıştır[177].

Bölgesel unsurlara önemli roller biçilmesinin yanı sıra konuyla bağlantılı olarak 53 (1). maddeye yer verilerek Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan zorlayıcı hiçbir eylemin gerçekleştirilemeyeceği hatırlatılmıştır[178]. Yetki konusunun açıkça bir kez daha dile getirilmesi çalışmada yer alan sonraki tartışmalar için de önem taşımaktadır.

---

[174] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[175] United Nations, General Assembly, Security Council, The Role of Regional and Subregional Arrangements in Implementing the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/65/877–S/2011/393 (28 June 2011), 4.
[176] **age**, 6.
[177] **age**, 3.
[178] **age**, 2.

2.4.6.4. 2012 Raporu: Koruma Sorumluluğu- Zamanında ve Kesin Karşılık (Responsibility to Protect- Timely and Decisive Response)

20 Ağustos 2012'de yayınlanan rapor R2P'nin üç sütununa, zamanında ve kesin karşılığa odaklanmış, uluslararası, ulusal, bölgesel ve yerel düzeydeki aktörlerin R2P suç ve ihlal tehdidi ya da oluşumlarına zamanında ve kesin biçimde nasıl karşılık verebileceklerini tartışmıştır. Rapor var olan zorlayıcı ve zorlayıcı olmayan araçların geniş yelpazesini tanımlamış ve böylelikle R2P suçlarını önlemenin öneminin altını çizmiştir. Aynı zamanda önlemlerin etkili olmadığı ve kitleleri tehdidin niteliğini koruduğu yerlerde uluslararası toplumun sivilleri korumak için ortaklaşa harekete geçme sorumluluğu olduğu açıklığa kavuşturulmuştur. Sekreter ayrıca R2P'nin üç sütunu arasındaki etkileşimli ilişkiyi tartışmış ve meselenin R2P'nin bir duruma uygulanıp uygulanmaması olmadığı asıl tartışmanın normun en iyi şekilde nasıl uygulanabileceği olması gerektiği görüşünü sunmuştur[179].

Genel Sekreter her durumun farklı olduğunu ve bu farklılığın çifte standart ve seçiciliğe yol açabileceğini hatırlatmıştır. Zor ve önemli kararları elbette Güvenlik Konseyi'nin alacağını belirtmiş Konsey'in kararları ya da karar alamaması her ne kadar tartışmalı olsa da genel eğilimin insan hakları ihlallerine karşılık konusunda büyük oranda Konsey'den yana olduğunu eklemiştir[180]. Uluslararası toplumun Şart'ın 6, 7 ve 8. Bölümleri çerçevesinde hareket etmesine rağmen en çok dikkati Güvenlik Konseyi'nin 7. Bölüm çerçevesindeki eylemlerinin çekmesini anlaşılır bulduğunu söylemiş daha sonra ayrıntılarına değinilecek olan ve o dönem sıklıkla tartışılan Libya örneğine yer vermiştir[181].

Koruma sorumluluğunun daha etkin ve istikrarlı bir biçimde uygulanması sürecinin devam etmesi gerektiğini ifade etmiştir. R2P'nin zamanı gelen bir kavram olduğuna olan inancını sürdürdüğünü söyleyerek raporu noktalamıştır[182].

---

[179] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[180] United Nations General Assembly Security Council, Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response, Report of the Secretary General, A/66/874–S/2012/578 (25 July 2012), 6.
[181] **age**, 14.
[182] **age**, 16.

2.4.6.5. 2013 Raporu: Devlet Sorumluluğu ve Önleme (State Responsibility and Prevention)

5 Ağustos 2013 tarihli rapor 2009'dan beri R2P üzerine yayımlanan beşinci rapor olma özelliği taşımaktadır. Rapor devlet sorumluluğu ve önlemeyi derinlemesine incelemiştir. Devletlerin toplumları vahşi suçlara karşı dirençli inşa etmek için gerekli olan ulusal sığayı geliştirerek nüfuslarını koruma sorumluluklarına odaklanmıştır. Var olan önleme yelpazesiyle birlikte zulmün yaşandığı yerlerdeki durumun derecesini çeşitleyen risk etmenleri tanımlanmıştır. Ek olarak rapor zulmü önlemek için erken uyarı işleyişleri oturtmak, zulmü önleyici düzenlemeler ve R2P'yi odak noktası yapmak gibi hedeflenen önlemlere de ana hatlarıyla yer vermiştir[183].

Devletlerin söz konusu suçları önlemek için ne gibi yollar izleyebileceği ayrıntılı olarak aktarılmıştır. Bu bilgiler verilirken hangi suçların hangi risk faktörleriyle ilişkili olduğuna da yer verilmiştir. İnsan haklarının korunması konusunda hedeflenen önlemlerin belirlenmesi ve işbirliğine dikkat çekilmiştir. Yapılan uluslararası anlaşmaları imzalamak, onaylamak ve uygulamak konusunda bir kez daha çağrıda bulunulmuştur. Ulusal temelde yasal bir çerçeve oluşturmanın önemi ayrıca vurgulanmıştır[184].

Devletlere bu konuda bir yol haritası çıkarılmış somut ifadelerle soru işaretleri giderilmeye çalışılmıştır. Rapor bu özelliğiyle daha sonra detaylandırılacak olacak Vahşet Suçları Çözümleme Çerçevesi'yle benzerlik göstermektedir. Raporun söz konusu çalışmaya temel oluşturduğu söylenebilecektir.

2.4.6.6. 2014 Raporu: Koruma Sorumluluğu: Uluslararası Yardım (Responsibility to Protect: International Assistance)

Ağustos 2014 tarihli rapor sütun ikiye yani uluslararası toplumun devletlerin koruma sorumluluklarını sürdürmelerini desteklemekteki ortaklaşa sorumluluğuna odaklanmıştır. Ayrıca teşvik etme, sığa oluşturma ve devletlere kendi halklarını korumaları için yardımı içeren farklı biçimlerdeki destek de tanımlanmıştır. Çeşitli işbirliklerinin R2P uygulamasını geliştirebileceğinin altı çizilmiştir[185]. Raporda vahşet suçlarının doğasına ayrıca yer verilmiştir. İkinci sütundaki uluslararası yardım için söz konusu suçların belirli doğasının ve elbette nasıl geliştiklerinin açıkça

[183] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[184] United Nations General Assembly, Security Council, Report of the Secretary General, Responsibility to Protect, State Responsibility and Prevention, A/67/929–S/2013/399 (9 July 2013).
[185] International Coalition for the Responsibility to Protect.

anlaşılması gerektiği ifade edilmiştir. İkinci sütunun ruhu başlığıyla egemen eşitlik, ortaklaşa sorumluluk, yardımın ortak ilkelerine değinilmiştir. Ulusal mülkiyeti koruma, karşılıklı bağlılığı inşa etme, zarar vermeme, önlemeyi önceleme, esnekliği sürdürme yardımın ortak ilkeleri olarak sıralanmıştır. Yardım biçimleri olarak ise teşvik, sığa oluşturma, halklarını korumada devletlere yardım başlıklarına yer verilmiş ve her biri detaylı bir biçimde ele alınarak alt maddelerle açıklanmıştır. Zorluklar ve önerilere de değinilerek koruma konusundaki yenilenmiş anlayışa vurgu yapılmıştır[186].

İkinci sütunda yer alan uluslararası yardım konusunda raporda yasal ve siyasi gelişmelere yer verilmemiş ikinci sütunun tanım ve uygulamasıyla ilgili anlayışı geliştirmeyi amaçlamıştır[187]. Diğer raporlardan farklı bir karakteri olmasa da bu rapor özellikle ikinci sütuna yer vermesi açısından önem kazanmaktadır. Uluslararası işbirliğinin detaylandırılması ve kapsamının bir kez daha açıkça sunulması raporu değerli kılmaktadır.

2.4.6.7. Vahşet Suçları Çözümleme Çerçevesi (Framework of Analysis for Atrocity Crimes)

2014'ün Ekim ayı sonlarında yayımlanan raporu BM Soykırımı Önleme ve R2P Birimi sunmuştur. BM Dünya Zirvesi Çıktı Belgesi uyarınca rapor da soykırım, savaş suçları, insanlığa karşı suçlar ve etnik temizliği kapsayacak şekilde oluşturulmuştur. Çerçeve vahşet suçlarının kapsamını ortaya koyacak bir dizi soruyla başlamaktadır. Suçların tanımı, koruma için yasal zemin, söz konusu çerçevenin nasıl kullanılacağı gibi sorulara yanıt aranmıştır. Çerçeve gözlemci ve çözümleyicilerin vahşet suçlarına ilişkin değerlendirmelerine yardımcı olmak için birçok belirleyici ölçüt ve öge sıralamıştır[188].

Çerçeve genel olarak vahşet suçlarının risk değerlendirmesi için iki temel çözümleyici araç ortaya koymuştur. Bunlardan ilki vahşet suçları için 14 risk etmeni listesi ikincisi ise her bir risk etmeni için göstergelerdir. Bu 14 etmenden ilk 8'i tüm suçlar için ortaktır. Çerçeve 6 ek etmen ve 2 özellikli etmen daha tanımlamıştır. Önemli bir risk ögesi bulunduğu değerlendirmesi yapmak için tüm risk etmenlerinin

[186] United Nations General Assembly, Security Council, Report of the Secretary General, Fulfilling Our Collective Responsibility: International Assistance and the Responsibility to Protect, A/68/947–S/2014/449 (11 July 2014).
[187] Gönderme, rapor ve ikinci sütun konusunda ayrıntılı bir değerlendirme için bkz: Adrian Gallagher, "The promise of pillar II: Analysing International Assistance Under the Responsibility to Protect", **International Affairs**, 91-6 (2015): 1259–1275.
[188] United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Framework of Analysis for Atrocity Crimes, A tool for Prevention, 2014.

bulunması şartı bulunmamaktadır gibi uyarılarla gözlemci ve çözümleyiciler değerlendirme konusunda bilgilendirilmektedir[189].

Gözlemciler ve çözümleyiciler için bu şekilde kapsamlı bir çerçeve çizilmesi var olan risklerin somut verilere dönüştürülmesi konusunda önemli bir adım olmuştur. Söz konusu araştırmacılar için bir rehber niteliğinde olan bu çerçeve koruma sorumluluğu ile ilişkili bu suçlara yönelik risk etmenlerini belirlemede ve yine koruma sorumluluğunun önemli unsurlarından biri olan önleme konusunda destek sağlayarak kavramın güç kazanmasında önemli bir yere sahip olmuştur.

[189] **age**, 9.

Tablo 2: Ortak Risk Etmenleri Tablosu

Risk Etmeni	Silahlı çatışma durumları ve diğer istikrarsızlık biçimleri
Risk Etmeni 2	Uluslararası insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlallerinin belgelenmesi
Risk Etmeni 3	Devlet yapılarının güçsüzlüğü
Risk Etmeni 4	Yönlendirimler ve güdüleyiciler
Risk Etmeni 5	Vahşet suçu işleme sığası
Risk Etmeni 6	Yatıştırıcı etmenlerin yokluğu
Risk Etmeni 7	Şartların sağlanması veya hazırlayıcı eylem
Risk Etmeni 8	Tetikleyici etmenler

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Framework of Analysis for Atrocity Crimes, A tool for Prevention, 2014, p. 9.

Tablo 3: Özellikli Risk Etmenleri Tablosu

Soykırım Risk Etmeni 9	Gruplar arası tansiyon ya da korunan gruplara karşı ayrımcılık
Soykırım Risk Etmeni 10	Korunan grubu bütün ya da kısmi olarak yok etme eğilimi işaretleri
İnsanlığa Karşı Suçlar Risk Etmeni 11	Herhangi bir sivil nüfusa yönelik yaygın ya da sistemli saldırı işaretleri
İnsanlığa Karşı Suçlar Risk Etmeni 12	Herhangi bir sivil nüfusa yönelik saldırı planı ya da stratejisi işareti
Savaş Suçları Risk Etmeni 13	Uluslararası insancıl hukuk altında korunan unsurlara yönelik ciddi tehditler
Savaş Suçları Risk Etmeni 14	İnsani operasyonlara ya da barış koruma operasyonlarına yönelik ciddi tehditler

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Framework of Analysis for Atrocity Crimes, A tool for Prevention, 2014, p. 9.

2.4.6.8. 2015 Raporu: Yaşamsal ve Kalıcı bir Bağlılık: Koruma Sorumluluğunun Uygulanması (A Vital and Enduring Commitment: Implementing the Responsibility to Protect)

Raporda R2P'nin geçen on yıldaki ilerlemesi incelenmiş, bu süreçteki ana zorluklar ve uygulama fırsatları tanımlanmış uluslararası toplumun normu daha etkin bir biçimde uygulayabilmesi için öncelikler detaylandırılmıştır[190]. Koruma sorumluluğunun asıl amacının devletlerin Soykırım Sözleşmesi ve Cenevre Sözleşmeleri gibi yasal düzenlemelerdeki yükümlülükleri ile vahşet suçlarının şiddet ve terörüne maruz kalmaya devam eden halklar arasındaki boşluğu gidermek olduğu ifade edilmiştir[191]. Bir anlamda sorunların mevcut yasal alt yapıyla çözülememesinin nedenleri sorgulanmıştır.

Zorlayıcı güç kullanımının Güvenlik Konseyi'nin yetkilendirdiği eylemlerle sınırlı olduğu hatırlatılan rapora göre koruma sorumluluğu vahşet şuçlarına uluslararası hukuka uygun bir biçimde karşılık verme ve önlemede ulusal ve uluslararası toplumu yüreklendirmek için hayati bir ilke olarak kalmaya devam etmektedir. Söz konusu bölgelerdeki komşu devletlerin ve bölgesel örgütlerin Güvenlik Konseyi'nin mesaj ve önlemlerine destek olmasının önemine değinilmiş, böylelikle uluslararası toplumun tek ses olacağı ifadesi kullanılmıştır[192]. Kavramın uygulanmasındaki en önemli sorunlardan biri bu şekilde ele alınmıştır.

Özellikle çalışmada da detaylandırılacak olan Suriye örneği verilerek Güvenlik Konseyi üyelerinin birlik olamamasının süreci olumsuz etkilediğine değinilmiştir. Bunun aynı zamanda Güvenlik Konseyi'nin itibarı için de yıkıcı olabileceği eklenmiştir. Güvenlik Konseyi'nin etkinliğini artırması etkin eylemlerde bulunması üzerinde sıklıkla durulmuştur, rapora göre Güvenlik Konseyi bu konuda daha çok güç sarfetmeye devam etmelidir. Genel Sekreter üstüne düşenleri sıralamış devletlerin de bu konuda yapmaları gerekenleri eklemiş tüm bunların geliştirilerek artırılarak etkinleştirilmesi gerekliliğine vurgu yaparak raporu sonlandırmıştır[193].

---

[190] International Coalition for the Responsibility to Protect.
[191] United Nations General Assembly Security Council, A Vital and Enduring Commitment: Implementing the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/69/981–S/2015/500 (13 July 2015), 5.
[192] **age**, 6-14.
[193] **age**, 17-20.

2.4.6.9. 2016 Raporu: Ortaklaşa Eylemi Harekete Geçirme: Koruma Sorumluluğunun Gelecek On Yılı (Mobilizing Collective Action: The Next Decade of the Responsibility to Protect)

Genel Sekreter'in araştırmada yer verilecek bu son raporu, kişisel olarak da koruma sorumluluğu kavramına olan inancını sergilediği bir rapor olmuştur. İlkeyi "sözden eyleme" taşımak için gösterdiği çabayı ve bu amaçla hareket ettiğini dile getirmiştir[194]. Bununla birlikte kavramın geleceği hakkında neler öngördüğüne yer verilmesi açısından önem taşımaktadır.

Söz konusu raporda Genel Sekreter Güvenlik Konseyi'ne Suriye'deki durumu Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne bildirmesi için yaptığı çağrıyı yinelemiştir ve Güvenlik Konseyi'nin süreçte etkin rol alamamasına da değinmiştir. Güvenlik Konseyi uygulamalarının önleme ve erken eylem üzerinde duracak şekilde değişmesi gerektiği belirtilmiştir. Bununla birlikte Genel Sekreter'e göre vahşet suçlarına karşı hızlı, etkin ve esnek karşılıklar geliştirebilmek için erken uyarı sistemi ve çözümlemeler güçlendirilmeye devam edilmelidir. Ayrıca uluslararası toplum dikkatini ve kaynaklarını vahşet suçlarını ve şiddet aşırıcılığını önlemeye yönlendirmelidir[195]. Güvenlik Konseyi'ne yönelik bu açık eleştiri gelinen süreci de özetler niteliktedir.

Örnek olaylardan çıkarılması gereken dersler hatırlatılmış bu konuda ulusal ve bölgesel ağların genişletilmesi gerekliliği üzerinde durulmuştur. Birleşmiş Milletler başlığı altında kurumun koruma sorumluluğu konusundaki çabalarını iki katına çıkarması gerektiği, kurum içinde işbirliğine devam etmesi ve işbirliğini artırmasının olumlu sonuçlar vereceğine değinmiştir. Her zaman olduğu gibi vahşet suçlarının son bulmasına yönelik çabaların hatırlatıldığı uluslararası topluma yapılan bir dizi çağrı ve uyarıyla rapor sonlandırılmıştır[196]. Bugüne kadar işbirliği konusunda yapılan vurgunun uygulamada yetersiz kaldığı bunun için işbirliğinin etkin ve etkili bir biçimde nasıl yerleştirilebileceğine odaklanıldığı görülmektedir.

---

[194] United Nations General Assembly Security Council, Mobilizing Collective Action: The Next Decade of the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/70/999–S/2016/620 (22 July 2016), 1.
[195] **age**, 8-12.
[196] **age**, 16-18.

2.4.6.10. Genel Değerlendirme

Ban Ki Moon koruma sorumluluğu kavramının tanınması, tanımlanması, kapsamının açıklığa kavuşturulması ve uygulanmasının cesaretlendirilmesi konusunda en önemli isimlerden biri olmuştur. R2P'yi destekleyen, açıklığa kavuşturmayı ve kavramın uygulanmasını kolaylaştırmayı amaçlayan bir kampanya yürütmüştür. Konuşma ve raporlarında süreç içinde daha belirli ifadeler kullanmıştır. Örneğin R2P'nin ne olduğu bir tarafa ne olmadığı konusu üzerinde durmuş R2P'nin insani müdahalenin yeni bir kuralı olmadığını açıkça vurgulamıştır[197]. Genel Sekreter'in hemen hemen her raporunda sıklıkla vurguladığı bu ayrım kavramın insani müdahale karşısında kesin sınırlarının çizilmesi açısından önemli bir adım olmuştur.

Bu ayrım dışında insani müdahaleden koruma sorumluluğuna söylemdeki bu değişikliğin halkları korumak için güç kullanmanın yasallığı ve ahlakiliği konusunda evrensel uzlaşıya erişmeyi sağlayıp sağlayamayacağı incelenmektedir. Koruma sorumluluğunun da insani müdahaleyle gelen bazı sorunlara katkısının oldukça az olduğu da değerlendirmeler arasındadır. Bir insani krizle yüzleşildiğinde eğer hiçbir devlet karşılığa yanaşmıyorsa ya da çözüm arayışında Güvenlik Konseyi eylemi veto problemi nedeniyle engellenirse ne yapılacağı konusunda belirsizlik sürmektedir. Bunlar ilişkili fakat farklı sorunlar olarak görülmektedir[198]. Uygulama konusundaki bu önemli durumların raporlarda ayrıca tüm çıplaklığıyla değerlendirilmemesi soruların yanıtlanmadan kalmasına neden olmuştur.

Genel olarak raporları değerlendirdiğimizde görüleceği üzere koruma sorumluluğunun uluslararası toplumca kabulünün normun kapsamının daraltılması ve güç kullanımını sivrilten müdahale ölçütleri gibi ögelerin koruma sorumluluğu belgelerinden aşamalı olarak çıkartılmasıyla mümkün olduğu görüşü desteklenmektedir[199]. Gerçekten de ICISS Raporu'ndan Genel Sekreter raporlarına gelinen süreçte artık daha geniş yorumlama eğilimi bulunmamakta mümkün olduğu kadar belirli bir yol izlenmesinin amaçlandığı görülmektedir. Bununla birlikte yürütülen bu etkili kampanya birçok soruya açıklık getirmiştir. Ancak tüm belgelere bakıldığında tüm bu çabalara karşın hala soru işaretlerine yol açan belirsizlikler ve eksiklikler bulunmaktadır.

---

[197] Jason Edwards, "Redefining Sovereignty: An Analysis of U.N. Secretary General Ban Ki Moon's Rhetoric on the Responsibility to Protect Doctrine", **Peace and Conflict Studies**, c. 19, s. 1 (2012): 47-48.
[198] Thomas M. Franck, "Humanitarian Intervention", **The Philosophy of International Law**, ed. Samantha Besson, John Tasioulas (Oxford University Press, 2010): 534, 543.
[199] Gözen Ercan, 2015, 169.

3. ÖRNEK OLAYLAR VE DEVLET GÖRÜŞLERİ ÇERÇEVESİNDE KORUMA SORUMLULUĞU

3.1. Koruma Sorumluluğuna Göndermede Bulunan BM Güvenlik Konseyi Kararları ve Örnek Olaylar

Örnek olay çözümlemelerinin kavramın anlaşılmasında ve işleyen sürecin ortaya konmasında önemi büyüktür. Koruma sorumluluğunun uluslararası alanda bir norm olarak anılması belgelere yansıması bir yana uygulamada ne durumda olduğu bu örnek olaylar sayesinde gözlemlenmektedir. Genel itibarıyla kavrama göndermede bulunulan Konsey kararlarının içerikleri, örnek olaylara verilen tepkiler ve devlet davranışları hem bir norm olarak R2P hakkında hem de uygulama konusunda fikir vermekte, tartışmaların hangi konular üzerine yoğunlaştığını da gözler önüne sermektedir. Çalışmanın bu bölümünde öncelikle örnek olayların gelişim süreçlerine yer verilecek sonrasında koruma sorumluluğu göndermesiyle örnek olaya ilişkin alınan kararlar detaylı bir biçimde sunulacak, bu veriler üzerinden değerlendirilecektir.

3.1.1. Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Burundi

Bilindiği gibi Afrika tarih boyunca birçok katliama sahne olmuştur ve olmaya da devam etmektedir. Bu nedenle koruma sorumluluğuna gönderme yapan birçok kararın Afrika bölgesinde yaşananlara ilişkin olması kaçınılmaz olmuştur.

Demokratik Kongo Cumhuriyeti

Tarihsel Arka Plan:

- 1908 yılında Belçika kolonisi olarak kurulan Kongo 1960'ta bağımsızlığını kazanmıştır. İlk yıllarından itibaren siyasi ve toplumsal istikrarsızlıkla kendisini gösteren bir bozulma görülmektedir.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- 1965 yılında Joseph Mobutu güce el koymuş, kendini başkan ilan etmiştir. Kendi adını ve ülkenin adını değiştirmiş, birçok düzmece seçim ve sert güçle 32 yıl konumunu korumuştur.
- 1994'te Ruanda ve Brundi'deki sivil savaşı tetikleyen etnik çekişmelerden kaynaklanan büyük bir sığınmacı akışı olmuştur. Bu durum 1997'de Ruanda ve Uganda tarafından bir isyana ve Laurent Kabila'nın önderliğinde Mobutu rejiminin devrilmesine yol açmıştır.
- Kabila ülkenin adını Demokratik Kongo Cumhuriyeti yapmıştır. 1998'de rejimi Ruanda ve Uganda tarafından desteklenen ikinci bir ayaklanmayla mücadele etmiştir. Angola, Chad, Namibia, Sudan ve Zimbabwe'den birlikler Kabila rejimini desteklemek için müdahalede bulunmuştur.
- 2001 Ocak ayında Kabila suikaste uğramıştır. Oğlu Joseph Kabila devlet başkanı olmuştur. 2002 yılında yeni başkan Doğu DKC'yi işgal eden Ruanda güçlerinin geri çekilmesi konusundaki görüşmelerde başarılı olmuştur. 2 ay sonra tüm savaşan taraflarca savaşın bitirilmesi ve bir ulusal birlik hükümeti kurulması için Pretoria Anlaşması imzalanmıştır. Geçiş Hükümeti 2003'te kurulmuş, 2005'te başarılı bir anayasal referandum ve başkanlık seçimleri yapılmış, 2006'da meclis kurulmuştur.
- 2009'da doğudaki çatışmaların güçlenmesini takip eden süreçle Hükümet aslında bir Tutsi isyancı grubu olan Halkı Savunma Ulusal Kongresi (CNDP) ile bir barış antlaşması imzalamıştır. CNDP'yi Kongo ordusuyla birleştirme girişimi başarısız olmuştur. M23 adlı silahlı grup oluşumu sahneye çıkmıştır.
- Ortak DKC ve BM savunmasıyla M23 2013'ün sonlarında Uganda ve Ruanda'ya kovulmadan önce yeni çatışma geniş halk kitlelerinin yerinden edilmesine ve önemli insan hakları ihlallerine yol açmıştır.

Güncel Durum:

- Bölgede çatışma Ruanda'nın Kurtuluşu Demokratik Güçleri, Müttefik Demokratik Güçler ve çeşitli Mai Mai Milisleri gibi diğer silahlı gruplarca devam etmektedir. 2011 ulusal seçimlerinde anlaşmazlık Joseph Kabila'nın başkanlık için yeniden seçilmesine izin verilmesiyle sonuçlanmıştır. Gelecek başkanlık seçimlerinin 2016'nın sonlarında yapılması planlanmaktadır[200].

[200] Ülkenin çatışma geçmişine alt yapı oluşturması amacıyla International Criminal Court, (https://www.icc-cpi.int/resource-library) Central Intelligence Agency, The World Factbook, (https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/cg.html), US Department of

Burundi

Tarihsel Arka Plan:

- Tarihsel süreçte Almanya sömürgesi olan bölgede yer alan Burundi'de geç gelen bağımsızlık, çalkantılı bir siyasi ve toplumsal geçmişin ardından Burundi'nin demokratik yollarla seçilen ilk başkanı 1993 yılında göreve geleli henüz 100 gün olmuşken suikaste uğramıştır.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- Başkan'ın suikasti Hutu ve Tutsiler arasında geniş çaplı etnik şiddete yol açmıştır. 200 binden fazla Burundili neredeyse onlarca yıl süren çatışmalar sırasında can vermiştir. Yüzbinlerce Burundili yerinden edilmiş ya da komşu ülkelerde sığınmacı olmuştur.
- Tutsi egemenliğindeki hükümet ve Hutu asileri arasında 2003'te gerçekleştirilen uluslararası aracılı güç paylaşımı anlaşması savunma güçlerini birleştiren bir geçiş süreci için hazırlık olmuştur. Bununla birlikte yeni bir anayasa kurulmuş 2005'te çoğunluk Hutu hükümeti seçilmiştir.

Güncel Durum:

- 2010'da tekrar seçilen ve 2015'te tartışmalı bir seçimle tekrar göreve gelen Hükümet başkanı Pierre Nkurunziza birçok siyasi ve ekonomik mücadeleyle yüzleşmeye devam etmektedir[201].

Güvenlik Konseyi tarafından alınan 1653 sayılı kararda genel olarak Afrika'daki ve özelde de Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Burundi'deki durum hatırlatılarak BM'nin rolü ve etkinliğine ilişkin paragraflara yer verilmiştir. Geçmişte Afrika'nın Büyük Göller bölgesinde yaşananlar Ruanda anılarak tekrar kınanmış büyük ölçekli yaşam kayıpları, acılar ve yıkımla sonuçlanan insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerine ilişkin derin bir endişe duyulduğu ifade edilmiştir[202].

Doğal kaynakların yasa dışı kullanılması, bu kaynakların yasa dışı ticareti ve silahların kaçakçılığı ve yayılması arasındaki ilişki bölgedeki ve özellikle Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki çatışmayı tetikleyen etmenlerden biri olarak

---

State, Bureau of Democracy, Human Rights, and Labor, Country Reports on Human Rights Practices https://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/humanrightsreport/index.htm#wrapper ; Amnesty International, Country Profiles https://www.amnesty.org/en/countries/ adreslerinden edinilen bilgiler tarihsel arka plan, çatışmayı tetikleyen gelişmeler ve güncel durum şeklinde sınıflandırılıp künye oluşturularak aktarılmıştır.

[201] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.

[202] United Nations Security Council, S/RES/1653 (2006), **Resolution 1653** (27 January 2006).

gösterilmektedir. Çatışmanın yıkıcı etkileri, büyük göller bölgesi boyunca yaşanan insani boyuttaki tehlike, Uganda'da Sudan'da ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nde ölümlere, adam kaçırmalara ve binlerce masum sivilin yerinden edilmesine yol açan Kuzey Uganda'daki Tanrı'nın Direnişi Ordusu –Lord's Resistance Army (LRA) gibi özellikle silahların ve silahlı grupların sınır hareketliliği olduğu yerlere ilişkin derin endişe dile getirilmiştir. Bölge devletleri arasındaki diyaloğun önemli katkısı olumlu karşılanmış, BM, Afrika Birliği, Dostlar Grubu ve diğerlerinin katılımıyla bölgedeki barış ve güvenlik üzerine uluslararası bir konferans düzenlemenin önemine vurgu yapılmıştır[203].

Burundi'deki demokratik yollarla seçilen hükümetin kurulması ve Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki demokratik kurumlara geçiş süreci gibi Büyük Göller bölgesindeki barış sürecinde kazanılan önemli başarı ve gelişmeler göz önünde bulundurularak, Demokratik Kongo Cumhuriyeti'ndeki BM Örgüt Misyonu (MONUC) ve Burundi'deki BM Operasyonu (ONUB)'a bölgedeki barışa katkısından dolayı minnettar olunduğu belirtilmiştir. 2005 Dünya Zirvesi'ndeki 60/1 kararına göndermede bulunulmuş özelde Afrika'nın özel gereklerine işaret edilerek öneriler, beklentiler, istekler, vurgulananlar ve kınananlar maddelenmiştir. Bu maddelerden 10.'sunda bölgedeki hükümetlerin milisler ve silahlı grupların saldırılarını içerecek şekilde halklarını öncelikli olarak koruma sorumluluğuna sahip olduklarının altı çizilmiş ve uluslararası hukuk doğrultusunda insani çalışanların ihtiyacı olan insanlara ulaşımının tam, güvenli ve engelsiz olmasını sağlamanın önemine vurgu yapılmıştır[204].

2211 sayılı kararda da insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarını içerecek şekilde ülkesindeki ve yargı yetkisine konu halklarını korumada öncelikli sorumluluğa sahip olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte işlenen suçlara ilişkin Uluslararası Ceza Mahkemesi'yle işbirliği yapma gerekliliği vurgulanmıştır[205]. 2277 sayılı kararda ise Demokratik Kongo Cumhuriyeti'nin koruma sorumluluğu hatırlatılmış, Uluslararası Ceza Mahkemesi'yle işbirliğinin önemi vurgulanmış, kurulacak Demokratik Kongo için İstikrar Misyonu MONUSCO'nun bu işbirliğine destek olacağı belirtilmiştir[206].

[203] UNSC, **1653**.
[204] UNSC, **1653**.
[205] UNSC, S/RES/2211 (2015), **Resolution 2211** (26 March 2015).
[206] UNSC, S/RES/2277 (2016), **Resolution 2277 (**30 March 2016).

3.1.2. 1674 Sayılı Karar: Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması

Güvenlik Konseyi'nin örnek olaylar dışında koruma sorumluluğuna gönderme yaptığı bu ilk karar oldukça önemsenmektedir. Konsey bünyesinde kavramın yerleşmesine işaret olarak gösterilen karar bu çerçevede bir ilk adım olarak görülmüştür.

Güvenlik Konseyi silahlı çatışmalarda sivillerin korunması üzerine aldığı 2006 tarihli bu kararda sivillerin silahlı çatışmalardaki kayıpların ezici çoğunluğunu oluşturmasından derin üzüntü duyulduğu belirtilmiştir. Silahlı çatışmalarda sivillerin korunmasında bölgesel örgütlerin önemli katkısı takdir edilmiş bu konuda Afrika Birliği tarafından atılan adımlara teşekkür edilmiştir. Silahlı çatışmaları önlemenin önemine vurgu yapılmış, silahlı çatışmadan etkilenenlere yönelik çalışmaların nasıl olması gerektiğine değinilmiş uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesindeki öncelikli sorumluluk göz önünde bulundurularak, 2005 BM Dünya Zirvesi Belgesi'nin 138 ve 139. paragraf hükümleri açıkça yeniden onaylanmıştır[207]. Yalnızca koruma sorumluluğu ifadesinin değil söz konusu paragrafların yeniden onayı kavramın Konsey bünyesinde değerlendirmeye alındığı ve kavramı geliştirme yolunda gittiği düşüncesini güçlendirmiştir.

3.1.3. Sudan (Darfur)

Tarihsel Arka Plan:

- Sudan 20. yy.'ın büyük kısmında sivil savaşlarla sarsılmıştır. Bu çatışmalar geniş oranda Müslüman olmayan-Arap olmayan Güneyli Sudanlıların kuzeyde ekonomik, siyasi ve toplumsal baskınlığından kaynaklanmıştır. İlk sivil savaş 1972'de son bulmuştur ancak diğeri 1983'te patlak vermiştir.

[207] UNSC, S/RES/1674 (2006), **Resolution 1674** (28 April 2006**)**. Aynı ifade 11 Kasım 2009 tarihli 1894 sayılı kararda da bulunmaktadır. Bkz: S/RES/1894 (2009). Güvenlik Konseyi'nin Sivillerin Korunması üzerine aldığı kararların ayrıntılı bir çözümlemesi için bkz: United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), "Security Council Norms and Practice on the Protection of Civilians in Armed Conflict: Analysis of Normative Developments in Security Council Resolutions 2009-2013" (8 May 2014).

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- Taraflar arasındaki barış konuşmaları 2002-2004 arasında birçok anlaşmanın imzalanmasıyla hız kazanmıştır. 2005'te Kuzey/Güney Kapsamlı Barış Anlaşması (CPA) imzalanmıştır. Sudan'ın güneyinin bağımsızlığı için yapılacak referandumdan önce Güneyli isyancılara 6 yıllık bir otonomi garanti edilmiştir. Referandum Ocak 2011'de yapılmış, bağımsızlık için ezici bir destek görülmüştür.
- Temmuz 2011'de Güney Sudan bağımsız olmuştur. Sudan ve Güney Sudan ilişkilerinin normalleşmesi için güvenlik antlaşmaları ve ekonomik antlaşmalar uygulamaya koyulmuştur. Tartışmalı durumda olan Abyei bölgesinin son durumu da karara bağlanmıştır.
- Güney Sudan'ın bağımsız olmasından itibaren çatışma hükümet ve Sudan Halkının Kurtuluşu Hareketi arasında gerçekleşmiştir. Bu çatışmalar 1,2 milyon yerinden edilmiş ve insani yardıma muhtaç insanla sonuçlanmıştır.
- Bir başka çatışma 2003'te Darfur'un batısında ortaya çıkmıştır. Yaklaşık 2 milyon insanın yerinden edilmesine, 200 bin-400 bin arası insanın ise ölümüne sebep olmuştur. Darfur'daki şiddet tahmini olarak 6 bin sivilin öldürülmesi ve 500 bininin yer değiştirmesiyle sonuçlanmıştır.

Güncel Durum:

- BM ve Afrika Birliği ortaklaşa bir Darfur Barış Koruma Operasyonu yönetmiştir. Darfur'da Afrika Birliği-BM Melez Misyon (UNAMID) 2007'den beri varlığını sürdürmektedir. Barış Koruma birlikleri durumu istikrara kavuşturmak için mücadele etmekte ve artan oranda silahlı grup saldırılarının hedefi olmaktadır.
- Sudan aynı zamanda komşu ülkelerden gelen sığınmacı akınlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Silahlı çatışma, zayıf ulaşım alt yapısı ve hükümetin erişimi engellemesinin insani yardım ulaştırılmasına ket vurduğu bilgisi aktarılmaktadır[208].

Darfur Krizi'nde Güvenlik Konseyi'nin aldığı 1556 sayılı karar çerçevesinde koruma sorumluluğu kavramına ilişkin tartışmalar ortaya çıkmıştır. Filipinler'den gelen ilk görüş Sudan'ın vatandaşlarını koruma görevini yerine getirmediği ve uluslararası eylemin yetkilendilendirildiği üzerinedir. Öte yandan Çin, Pakistan ve Sudan müdahaleyi konuşmayı reddetmiş Brezilya ve Rusya soruyu düşünmekten

[208] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.

bile kaçınmıştır. ABD, İngiltere, Almanya Şili ve İspanya sorumluluk Sudan hükümetinden Güvenlik Konseyi'ne geçmelidir demeden koruma sorumluluğu dilini kullanmayı tercih etmiştir. Müdahale tartışmaları Darfurluları koruma sorumluluğunun kime ait olduğu sorusu etrafında şekillenmektedir. Darfur Krizi'nde Kosova'dan farklı olarak yeterli devletin ikna edilip edilmediği sorunu ortaya çıkmış, Kosova'da birçok liberal devlet eğer gerekliyse Konsey yetkisi olmadan da eyleme hazırken Darfur'da böyle bir seçenek söz konusu olmamıştır[209]. Darfur Krizi koruma sorumluluğuna ilişkin devlet tutumlarını yorumlamak adına önemli bir örnek olmuştur.

GK'nin Darfur üzerine aldığı 2006 tarihli 1706 sayılı karar ise belirli bir çatışmada R2P'ye dolaylı olarak da olsa göndermede bulunan ilk karar olma özelliği taşımaktadır. Daha önce kadınlar, barış ve güvenlik üzerine alınan 1325 (2000), insani koruma ve BM personeli için alınan 1502 (2003), çocuklar ve silahlı çatışma üzerine alınan 1612 (2005) ve silahlı çatışmalarda sivillerin korunması üzerinen alınan ve Zirve Belgesi'nin 138. ve 139. paragraf hükümlerini yeniden onaylayan 1674 (2006) sayılı kararlar anılmıştır[210]. 2228 sayılı kararda ise Sudan Hükümeti'nin insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarından korumayı içerecek şekilde ülkesindeki ve yargı yetkisindeki sivilleri korumasının öncelikli sorumluluğu olduğu dile getirilmiştir[211]. 2016 tarihli güncel kararda aynı ifade tekrarlanmış uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ve insan hakları ihlal ve istismarlarının sorumlulularının hesap vermesi gerektiği de eklenmiştir[212].

Bu gibi gelişmelerle durum ilkenin Sudan'daki UNAMID operasyonu gibi siyasi krizlerde ve Kenya'daki seçim sonrası çatışmalara diplomatik çözümler geliştirilmesinde uluslararası bağlantının işleyen dilinin bir parçası haline geldiği şeklinde yorumlanmıştır[213]. Bununla birlikte Darfur'da artarak devam etmiş fiyaskolar Konsey'in eylemlerinin sözlerine uyma garantisinin olmadığı şeklinde de yorumlanmıştır[214]. Darfur koruma sorumluluğunun geri teptiği bir örnek olay olarak değerlendirilmektedir. 2003'teki müdahale Sudan'ı güneyle geçici bir barışa zorlasa

[209] Alex J. Bellamy, "Responsibility to Protect or Trojan Horse? The Crisis in Darfur and Humanitarian Intervention after Iraq", **Ethics & International Affairs,** c. 19, s. 2 (2005): 42-43, 52. 31-54.
[210] UNSC, S/RES/1706 (2006), **Resolution 1706** (31 August 2006).
[211] UNSC, S/RES/2228 (2015), **Resolution 2228** (29 June 2015).
[212] UNSC, S/RES/2296 (2016), **Resolution 2296** (29 June 2016).
[213] Alex J. Bellamy, Paul D. Williams, "Protecting Civilians in Uncivil Wars", Working Paper, **Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect**, s. 1 (August 2009): 15.
[214] Luck, 2006, 86.

da Darfur'daki isyanı kasti olmasa da teşvik ettiği düşünülmektedir[215]. Darfur'da siyasi irade yokluğu gibi müdahale olmamasına gerekçe olarak gösterilen veriler geçerli destekten yoksun bulunmuş devletlerin isteksizlikleri olarak görülen bu yansıma insani gerekçelerle nesnel kurallara dayanan bir müdahale anlayışının bulunmadığına örnek olarak gösterilmiştir[216]. Son olarak belirtilmelidir ki Darfur-Sudan Güvenlik Konseyi'nin UCM'nin kuruluşundan beri ona yönlendirdiği ilk örnek olay olma özelliği de taşımaktadır[217].

3.1.4. Libya Müdahalesi

Tarihsel Arka Plan:

- 1911'de Tripoli bölgesinde Osmanlı'nın yerini alan İtalyanlar 2. Dünya Savaşı'nda yenilene kadar bölgeyi elden bırakmamıştır. Sonrasında Libya BM idaresine geçmiş ve 1951'de bağımsızlığını kazanmıştır. 1969 askeri darbesini takiben Muammer Kaddafi liderliğini ilan etmiş ve sosyalizm ve islam karışımı siyasi sistemini yürütmeye başlamıştır.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- 1970'ler süresince Kaddafi ideolojisini Libya dışında tanıtmak için 2 yolcu uçağının düşürülmesi, Berlin'de bir diskoteğin bombalanması gibi yıkıcı ve terörist eylemleri destekleyerek petrol gelirlerini kullanmıştır.
- 1992'deki BM yaptırımları Kaddafi'yi siyasi ve ekonomik olarak ayrık bırakmıştır. 2003'te Libya'nın bombalamalardan sorumlu olduğunu kabul etmesi ve tazminat antlaşmasıyla yaptırımlar kaldırılmıştır. Ayrıca Libya'nın kitle imha silahlarının geliştirilmesine son vereceği konusunda da anlaşılmıştır. Libya Batılı ülkelerle ilişkilerin normalleşmesinde önemli adımlar atmıştır.
- 2010'un sonlarında birçok Orta Doğu ve Kuzey Afrika ülkelerinde başlayan huzursuzluk 2011 başında Libya şehirlerine ulaşmıştır. Kaddafi'nin protestoculara yönelik acımasız önlemleri bir sivil savaş meydana getirmiş ve BM yetkisiyle uluslararası toplum tarafından bir hava ve deniz müdahalesi başlatılmıştır.

---

[215] Alan J. Kuperman, "Rethinking the R2P", **The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations**, 10-1 (Winter/Spring 2009): 24.

[216] Funda Keskin, "Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme", **Uluslararası İlişkiler**, c. 6, s. 21 (Bahar 2009): 83-85.

[217] Örnek olay çerçevesinde koruma sorumluluğu ve UCM ilişkisi için bkz: Matthew H. Charity, "Criminalized State: The International Criminal Court, The Responsibility to Protect, and Darfur, Republic of Sudan", **Ohio N.U. L. Rev**., c. 37 (2011): 67-110.

- Hükümet ve karşıt güçler arasındaki inişli çıkışlı çatışmadan aylar sonra 2011 ortalarında Kaddafi rejimi devrilmiş yerini geçiş hükümetine bırakmıştır.
- 2012'de Libya'da yeni bir parlamento oluşturulmuş ve meclis yeni bir başbakan seçmiştir.
- 2014'te ülkede yeni bir meclis seçilmiştir ancak meclisin bir kısmı ayrılmayı reddetmiş ve bir rakip hükümet yaratmıştır. BM Eylül 2014 itibarıyla hükümetleri uzlaştırmaya çalışmış ve bir ulusal birlik hükümeti oluşturmaları konusunda cesaretlendirmiştir.

Güncel Durum:

- Ekim 2015'te BM Libya temsilcisi Bernardino Leon Libya Siyasi Anlaşması olarak bilinen, rakip hükümetler tarafından iki ay sonra imzalanan ve BM tarafından onaylanan güç paylaşımı düzenlemesi teklifini sunmuştur. Anlaşma geçici Hükümet Uyumu (GNA)'nu ve genel seçimlerin iki yıl içerisinde yapılmasını düzenlemiştir.
- Aralık 2016 itibarıyla GNA'nın kabulü sağlanamamış ve anlaşmanın birçok unsuru geri bırakılmıştır. Bu durum rakip hükümetlerin birbirinden ayrı hareket etmeye devam etmesiyle sonuçlanmaktadır[218].

Libya'dan önce de BM ve bölgesel örgütlerin odak noktalarında bir kayma olmuştur, Kenya, Gine, Fildişi Sahili, Darfur, Doğu Kongo krizlerinde ve 2011 başlarında Sudan'da uluslararası dikkat doğrudan halkları korumaya yönelmiştir. Fakat Libya örneği kitle zulmü tehdidinin olağanüstü derecede açık olması, zaman diliminin oldukça kısa olması ve bölgesel örgütlerin oynadığı rolle diğerlerinden ayrılmaktadır[219].

Koruma Sorumluluğu kavramını irdelerken Libya müdahalesine özel bir önem atfedilmesi bu gibi nedenlerle kaçınılmaz olmaktadır. Yalnızca alınan kararlardaki göndermelerle değil uygulamayla da R2P artık uluslararası sahnede yerini almıştır.

[218] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.
[219] Alex J. Bellamy, "Libya and the Responsibility to Protect: The Exception and the Norm", **Ethics & International Affairs**, c. 25, s. 3 (2011): 265-266.

3.1.4.1. BM Güvenlik Konseyi 6490. Toplantı, Gündem: Afrika'da Barış ve Güvenlik

Söz konusu toplantıda Fildişi'nde yaşananlar hakkındaki konuşmada hükümetin sivilleri koruma konusunda açık bir sorumluluğa sahip olduğu belirtilmiş bununla birlikte Soykırımın Önlenmesi ve Koruma Sorumluluğu özel danışmanlarının Libya'daki ve büyük ölçekli gösterilerle yüzleşen diğer devletlerdeki durumu hatırlattığı ve çözülmesi gerekenin sorunun gerçek korumanın nasıl sağlanacağı olduğu dile getirilmiştir[220].

3.1.4.2. 1970 Sayılı Karar

BM Güvenlik Konseyi 26 Şubat 2011 tarihli ve 1970 sayılı oybirliği ile aldığı kararı ile Libya yönetimine kendi halkını koruma sorumluluğunu hatırlatmış ve insan hakları ile uluslararası hukuka uygun davranma çağrısında bulunmuştur. Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne olan gönderme tekrar anılmış ve faillerin cezalandırılması için işbirliğinin önemi hatırlatılmıştır. Yerinden edilenlerin ve göçmenlerin güvenli, gönüllü ve sürdürülebilir dönüşünün Libya'da barışın tesis edilmesinde önemli bir etken olacağı ifade edilmiştir. İnsan hakları ihlalleri, silahların dolaşımı ile ilgili konular yine endişeyle dile getirilmiştir. BM Misyonu, Silah Ambargosu, Uzman Grubu gibi alt başlıklarda durumu detaylandıran kararda Libya hükümetine yapılan çağrı yinelenmiş, önlem olarak ise silah ambargosu, bazı Libyalı yöneticilerin yurtdışına çıkmalarının yasaklanmasını ve bu kişilerin mal varlıklarının dondurulmasını öngörmüştür[221].

3.1.4.3. 1973 Sayılı Karar

1973 sayılı karar müdahaleye yönelik meşru zemini oluşturmaktadır. 10 üyenin evet oyuyla, Çin, Rusya, Almanya, Hindistan ve Brezilya'nın çekimser kalmalarıyla onaylanmıştır. Sivillerin korunması ve Kaddafi güçlerinin etkisiz hale getirilmesi için hava ve denizden Libya'ya müdahaleyi içermektedir. Kararda, Libyalı yetkililerin Konsey'in 26 Şubat tarihinde aldığı 1970 sayılı karara uymadığı, Libya'daki durumun her geçen gün ağırlaşarak uluslararası barış ve güvenliğe karşı bir tehdit oluşturduğu vurgulanırken, bu kapsamda BM Sartı'nın 7'nci bölümü çerçevesinde hareket edildiği belirtilmektedir. Kararın "Uçuşa Yasak Bölge" olusturulmasıyla ilgili bölümünde, Libya hava sahasına insani yardım amaçlı ve yabancı devlet vatandaşlarının ülkeden tahliyesi için yapılan uçuşlar dışında tüm

[220] UN Security Council, S/PV.6490, **6490th Meeting** (25 February 2011).
[221] UN Security Council, S/RES/1970 (2011), **Resolution 1970** (26 February 2011).

uçuşların yasaklanması istenmiştir. Kararın "sivillerin korunması" ile ilgili bölümünde ise BM'ye üye tüm ülkelere Libya'da saldırı tehdidi altında bulunan sivilleri korumak üzere, herhangi bir yabancı işgalci güç oluşturmadan, "tüm gerekli önlemleri" alma yetkisi verilmiştir[222].

1973 sayılı karar var olan devletin isteği olmaksızın Güvenlik Konseyi'nin insani amaçlarla yetkilendirdiği ilk askeri güç kullanımı olması bakımından ayrıca önemsenmektedir[223]. Libya müdahalesine ilişkin alınan bir diğer karar olan 2016 sayılı kararda çatışma sonrası durum değerlendirilmiş, önceki kararlar anılarak yabancı uyrukluları ve Afrikalı göçmenleri içerecek şekilde kendi halkını koruma sorumluluğunun altı çizilmiştir[224]. 2040 sayılı kararda ise çatışma sonrası barış inşası konusunda genel duruma ve yapılması gerekenlere yer verilmiştir. BM vekilliği, silah ambargosu, mal varlıklarının dondurulması, uzman heyeti, bildirim ve gözden geçirme alt başlıklarıyla maddeler sıralanmıştır. Devam eden insan hakları ihlallerinden bahsedilmiş yetkililere bunların önlenmesi için tüm gerekli adımların atılması çağrısında bulunulmuştur. Aynı şekilde Libya halkını korumaya yönelik öncelikli sorumluluğun Libya hükümetinde olduğuna vurgu yapılmıştır[225]. Güvenlik Konseyi Libya'ya ilişkin 2095 sayılı kararında Libya için ulusal uzlaşı, adalet, insan haklarına saygı ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir geleceğin sabırsızlıkla beklendiği belirtmiş, kadınları, genç ve azınlıkları içerecek şekilde Libya toplumunun tüm kesimlerinin çatışma sonrası dönemde gelişen siyasi sürece tam ve eşit katılımını desteklemenin önemine değinmiştir[226].

Devletlerin kendi halklarını toplu kırımlardan korumaya yükümlü olduğunu ifade eden görüş uluslararası hukukta iyice yerleşmiştir. Diğer devletler söz konusu olduğunda, Libya örneğindeki gibi sivillerin toplu kırım riski altında olduğunun anlaşıldığı zaman seyirci devletlerin tüm durumlara karşı hareket etme noktasında bir yükümlülük altında olduğu ve seçme hakkına sahip olmadığı savını ileri süren görüşe göre "koruma sorumluluğu" ilkesinin yaygın kabulü dikkat çekici bir gelişmedir[227]. Bu örnekle de görünür hale geldiği üzere kendi halklarına karşı şiddet eylemlerinde bulunan devlet yöneticileri kendilerine karşı her zaman olası olmasa

[222] UNSC, S/RES/1973 (2011), **Resolution 1973** (17 March 2011).
[223] Bellamy, Libya and the Responsibility to Protect, 263.
[224] UN Security Council, S/RES/2016 (2011), **Resolution 2016** (27 October 2011).
[225] UN Security Council, S/RES/2040 (2012), **Resolution 2040** (12 March 2012).
[226] UN Security Council, S/RES/2095 (2013), **Resolution 2095** (14 March 2013).
[227] Glanville, 2010, 3-4.

bile güç kullanımı içeren bir tepkinin "mümkün" olduğunu bilecektir[228]. Kavrama ilişkin görünürdeki yaygın kabul birçok yorum ve tartışmayı da beraberinde getirmiştir.

Daha önce yaşananlara benzer biçimde NATO ile ilgili tartışmalar büyük orandadır. Eğer Batı müdahalesinin amacı sivilleri korumak ve hayatları kurtarmak olmuşsa, bu katastrofik bir başarısızlık olmuştur denilebilmekte, NATO'nun sivilleri korumadığı, kendi tarafından tek bir askeri kaybetmezken ölümleri katmerli hale getirdiği ileri sürülmektedir. Batılı güçler için Libya stratejik ve ticari açıdan oldukça önemli olan bölgenin kalbinde olması açısından da anlamlı bulunmaktadır. Libya örneği Arap dünyası ve ötesinde ise gerçek değişiklik ve bağımsızlık umutları için bir tehdit olarak görülmektedir[229]. Özetle yapılan müdahalelerin bu ülkelerde verilen mücadeleyi olumsuz etkilediği de bir diğer görüştür.

Libya müdahalesindeki silah ambargosu ve uçuşa yasak bölge sağlandığı halde Libya'da NATO tarafından Kaddafi'nin kara kuvvetlerine karşı saldırıların devam etmesi uluslararası hukuk açısından da tartışmalara neden olmuştur. 1973 sayılı karara atıfta bulunularak sivillerin Kaddafi güçlerinin tehdidi altında olduğu, eğer bu güçler etkisiz hale getirilmezlerse sivillerin zarar görebileceği savunulmuştur. Birçok görüş devam eden bombardımanın açıkça isyancılara destek sağladığı oysa kararın içeriğinde böyle bir yetkinin var olmadığı ve olamayacağı yönündedir[230]. Bu eleştiriler daha sonra kavram kapsamında değinilecek olan ahlaki tehlike görüşüne örnek olarak gösterilebilecektir.

Libya müdahalesi tartışmalarında güç kullanımın yönetilmesi konusu da tartışmaya açılmıştır. İngiltere, Fransa ve ABD halklarından da destek alarak müdahaleye olumlu bakarken karşılığında Almanya, Brezilya ve Hindistan daha kuşkulu yaklaşmıştır[231].

---

[228] Bruno Pommier, "The Use of Force to Protect Civilians and Humanitarian Action: The Case of Libya and Beyond", **International Review of the Red Cross**, c. 93, s. 884 (December 2011): 1082.
[229] Seumas Milne, "NATO's Intervention was a Catastrophic Failure", Guardian, 27 October, **The Arab Spring, Rebellion, Revolution and a New World Order**, ed. Toby Manhire (London: Guardian Books, 2012): 239,240,
[230] Selin M. Bölme ve diğ., "İsyan Müdahale ve Sonrası: Libya'da Dönüşümün Sancıları", **SETA Rapor**, s. 5 (Aralık 2011): 27.
[231] Kurtz, Rotmann, **age**, 16.

Libya örneğinde dile getirilen birçok endişeye rağmen Konsey R2P çerçevesindeki görevlerini ve oy çokluğu ile alınan 1970 No'lu kararla uluslararası sorumluluğun meşruluğunu kabul ettiğini tekrar tekrar açıklamıştır[232]. Buna göre görüş ayrılıkları bu karara etki etmemektedir.

Güvenlik Konseyi'nin bu açıklamalarına karşın karşıt görüşler tartışmayı derinleştirmektedir. Örneğin Venezuela Güvenlik Konseyi'nin birçok durumda hesap verebilirlik olmadan hukukun üstünlüğü ihlaline katkıda bulunduğunu ileri sürmüştür. Libya Arap Cemahiriyesi üzerine alınan 1973 (2011) sayılı kararla koruma sorumluluğunun yanlış kullanıldığını söyleyerek göndermede bulunmuştur[233].

Libya'ya ilişkin Güvenlik Konseyi kararlarından ilkinin "tüm gerekli önlemler" dili Konsey'in bu gibi durumlarda kullandığı dil göz önüne alınarak büyük oranda askeri eylemle ilişkilendirilmiştir. Byers hava sahasına ilişkin ikinci yetki maddesini ise gereksiz bulmuştur çünkü bunun ilkine dahil olduğunu söylemiştir. Bununla birlikte Libya müdahalesinde Arap Ligi'nin desteği önem taşımaktadır. Byers'e göre bu destek Rusya ve Çin'i veto oylarını kullanma konusunda siyasi zorluğa düşürmüş ve dil konusunda uzlaşıyı artırmıştır[234].

Libya müdahalesi koruma sorumluluğu destekçileri tarafından kavramın düzgüsel (normatif) duruşunu sağlamlaştıran oldukça önemli bir adım olarak değerlendirilmiştir. Fakat Libya müdahalesi sonrası açıklamalar ve diğer Güvenlik Konseyi kararları değerlendirildiğinde Libya müdahalesiyle uluslararası toplumun koruma sorumluluğunu onayladığı iddiası doğrulanmamaktadır. Ayrıca koruma sorumluluğuna gönderme yalnızca giriş kısımlarında yer almaktadır. Uluslararası toplumun sorumluluğu konusunda ise Konsey üçüncü sütunla ilgili bir sorumluluğu kabullenmede isteksiz hareket etmiştir. Bu nedenle Libya müdahalesi için ancak koruma sorumluluğunun kısmi onayı denebilecektir. Alınan kararlar BM'nin ortaklaşa güvenlik sistemi çerçevesinde alınan diğer kararlarından farklılık göstermemekte kavram ne yasal çerçevede ne de devletlerin insani gerekçelerle müdahale konusundaki yaklaşımlarında temelden bir değişikliğe neden olmamaktadır[235]. Kavrama doğrudan göndermenin ve ardından gelen müdahalenin yarattığı heyecan süreç ilerlerken doğan sorunlarla başa çıkmada yeterli olmamıştır.

---

[232] Alex J. Bellamy, Paul D. Williams, "The New Politics of Protection? Côte d'Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect", **International Affairs**, 87-4 (2011): 844.
[233] UN General Assembly, A/C.6/70/SR.7 (9 December 2015), 2/15.
[234] Michael Byers, "International Law and the Responsibility to Protect", **Sovereignty, Statehood and State Responsibility: Essays in Honour of James Crawford**, ed. Christine Chinkin, Freya Baetens (2015): 35, 37.
[235] Garwood-Gowers, **The Responsibility to Protect and the Arap Spring**, 605, 616.

Uluslararası toplumun insani krizlere verdiği karşılık bakımından Libya krizi önemli bir örnek oluşturmaktadır. R2P konusunda siyasi fikir birliği ve ilkenin kurumsallaştırılması için atılan adımlar söz konusu olaylara karşı tavrı da belirlemiştir. Bununla birlikte R2P'nin resmi onayının büyük önem taşımasının yanı sıra R2P'yle ilişkili ancak ondan ayrı olarak Güvenlik Konseyi'nin 1990'ların sonundan beri uluslararası insancıl hukuka uyum, barış operasyonları gibi konuları kapsayan bir sivil koruma gündemi geliştirdiği eklenmektedir[236]. Bu gelişmeler büyük oranda kabul gören içerikleriyle R2P'nin uygulanmasındaki tartışmalardan ayrılmaktadır. Libya örneğindeki uluslararası karşılığın daha sonra karşılaştırılması yapılacak olan Suriye örneğinde değişkenlik göstermesi kavrama ilişkin tartışmaları da şiddetlendirmiştir.

3.1.5. Fildişi Sahili

Tarihsel Arka Plan:

- 1960'ta bağımsızlığını kazanan ve Fransa'yla yakın bağları olan Fildişi Sahili'nde ihracat için kakao üretimi ve yabancı yatırımlar ülkeyi Batı Afrika devletleri içinde en zengini yapmış fakat karışıklıktan kurtaramamıştır.
- Aralık 1999'da Fildişi tarihinde bir ilk olarak askeri darbe hükümeti devirmiştir.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- Cunta lideri Robert Guel 2000 yılının sonlarında seçimlerde belirgin biçimde şike yaparak kendisini kazanan olarak açıklamıştır. Baskın protestolar ona geri adım attırmış ve Laurent Gbagbo'yu başa getirmiştir.
- Ordunun Fildişili muhalif ve hoşnutsuz üyeleri Eylül 2002'de başarısız bir darbe ateşlemiş ve bu bir isyana sonrasında da sivil savaşa dönüşmüştür.
- 2003'te bir ateşkesle biten savaş ülkeyi bölmüştür. İsyancılar kuzeyi tutmuş hükümet güneyi tutmuştur. Barış koruma güçleri ikisi arasında tampon bölgede yer almıştır.
- Mart 2007'de Başkan Gbagbo ve eski Yeni Güçler asi lideri Soro bir anlaşma imzalamıştır. Anlaşmaya göre Soro başbakan olarak Gbagbo'nun hükümetine katılacak, ikisi tampon bölgeyi kaldırarak asi güçleri ulusal silahlı güçlerle birleştirecek, seçim düzenlenecek ve ülkeyi tekrar birleştireceklerdir. Seçim kayıtlarının hazırlanmasındaki zorluklar 2010'a kadar oylamayı geciktirmiştir.

[236] Bellamy, Williams, **The New Politics of Protection**, 827.

- Kasım 2010'da A. D. Quattara seçimleri kazanmıştır. Ancak Gbagbo bırakmayı reddetmiştir ve bu durum beş ay sürmüştür.
- 2011 Nisan ayında büyük bir mücadeleden sonra Gbagbo, silahlı Quattara destekçileri tarafından BM ve Fransız güçlerinin yardımıyla resmi olarak ayrılmaya zorlanmıştır. BM barış koruma ve Fransız birlikleri geçiş sürecini desteklemek için bölgede kalmıştır.

Güncel Durum:

- Quattara güvenlik güçlerini yeniden yapılandırırken ülkenin ekonomi ve alt yapısını yeniden inşa etmeye de odaklanmıştır.
- Gbagbo Lahey'de insanlığa karşı suçlar işlediği gerekçesiyle yargılanmayı beklemektedir[237].

1975 sayılı kararda Fildişi Sahili'nin egemenlik, bağımsızlık, toprak bütünlüğü ve birliğine olan güçlü bağlılık tekrar onaylanmış, iyi komşuluk, karışmama ve bölgesel işbirliği ilkelerinin önemi hatırlatılmıştır. Fildişi'ndeki seçim sonrası krizlerin barışçıl olarak çözülmesi, demokrasi ve barışı koruyan siyasi çözümün gerekliliği ve Fildişi Sahillilerin arasındaki kalıcı uzlaşının desteklenmesi konularındaki güçlü istek bir kez daha tekrarlanmıştır. Yaşanan krizlerin çözüme kavuşturulması konusunda Afrika Birliği Üst-Düzey Panel'inin yapıcı çabalarına övgüyle, Afrika Birliği ve Batı Afrika Devletleri Ekonomik Topluluğu (ECOWAS)'na olan destek bir kez daha dile getirilmiştir. Fildişi'ndeki şiddetin tırmanması ve sivil savaşa dönüşebilme riski konusunda büyük endişe duyulduğu belirtilmiş ve tüm taraflar bu gibi bir sonucun önüne geçmek için en iyisini yapmaya ve farklılıklarını barışçıl olarak çözmeye çağrılmıştır[238].

Hangi taraftan olursa olsun ayrımcılığı, düşmanlığı, nefret ve şiddeti körükleyen tüm kışkırtıcı eylem ve açıklamalar açıkça kınanmıştır. Ciddi sömürüler ve insancıl, insan hakları ve mülteci hukukunu içeren uluslararası hukuk ihlalleri de kınanarak, herbir devletin sivilleri korumadaki öncelikli sorumluluğu tekrar doğrulanarak, silahlı çatışma taraflarının sivilleri korumak için atılabilecek tüm adımları atmak, insani yardımın hızlı ve engelsiz geçişini kolaylaştırmak ve personelin güvenliğini sağlamak için öncelikli sorumluluğa sahip olduğu vurgulanmıştır. Devamında silahlı çatışma hallerinde sivillerin korunmasına ilişkin

[237] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.
[238] UNSC, S/RES/1975 (2011), **Resolution 1975** (30 March 2011).

olarak alınmış bazı kararlar vurgulanmıştır. Daha önce yer verilen 1674 sayılı karar da bunlardan biridir[239].

Fildişi seçimleri sırasındaki durumu soruşturma kararını içeren 25 Mart 2011 tarihli A/HRC/16/25 sayılı İnsan Hakları Komisyonu kararına değinilmiştir. Sömürü ve ihlallerden sorumlu olanların hesap sorulabilir olarak görülmeleri gerektiğinin önemle üstünde durulmuştur. Tüm insan hakları ve temel özgürlüklerini desteklemenin ve korumanın, ileri sürülen uluslararası hukuk ihlallerini soruşturmanın ve bu gibi eylemlerden sorumlu olanları adalet önüne çıkarmanın Fildişi'nin sorumluluğunda olduğu tekrar doğrulanmıştır. Fildişi'nde meydana gelen sivillere yönelik var olan saldırıların insanlığa karşı suçlara varabilecek durumda olduğu, suç işleyenlerin uluslararası hukuk altında hesap vermeleri gerektiği ve Uluslararası Ceza Mahkemesi'nin Roma Statüsü 13.md ve 3. paragrafına dayanarak yargılamaya karar verebileceği belirtilmiştir[240].

Kararda Fildişi Sahili'ndeki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiği belirlenmiştir. Bu doğrultuda BM Şartı 7. Bölüm çerçevesinde eyleme geçildiği belirtilerek maddeler sıralanmıştır. Halkın isteklerine saygı duyulması gerektiği, Afrika Birliği'nin sunduğu siyasi çözüme uyum sağlanması ve bunun için işbirliğine gidilmesi konularında çağrıda bulunulmuştur. Bu konuda Laurent Gbagbo'nun siyasi çözümü kabul etmeme kararı kınanmış ve bir an önce adım atması istenmiştir[241].

Fildişi Savunma ve Güvenlik Güçleri'ni (FDSCI) de içerecek şekilde tüm devlet kurumlarının Alassane Dramane Ouattara başkanlığında Fildişi halkınca kazanılan otoriteye bırakılması istenmiştir. Saldırılar, tehditler, engelleme girişimleri ve FDSCI tarafından ve milis/paralı askerlerce BM personeline karşı uygulanan şiddet kınanmıştır. Tüm taraflar özelde Laurent Gbagbo'nun destekçileri ve ona bağlı güçler Fildişi Sahili BM Operasyonu (UNOCI) ile tam işbirliği ve yetkisini uygularken UNOCI etkinliklerine karışmasına son vermesi konusunda çağrı yapılmıştır. Devamında bir kez daha etkinliğini sürdürebilmesi için UNOCI ve onu destekleyen Fransız güçleriyle işbirliği yapılması çağrısında bulunulmuştur. Tarafsız bir biçimde yetkisini uygularken, sığası ve konuşlanma alanı doğrultusunda sivil halka karşı ağır silahların kullanılmasını önlemeyi içerecek şekilde ve alınan önlemler ve gösterilen çabaların Genel Sekreter'in bilgisi dahilinde olmasıyla, fiziksel

[239] UNSC, **1975**.
[240] UNSC, **1975**.
[241] UNSC, **1975**.

şiddet yakın tehdidi altındaki sivilleri korumayı sürdürmesinde tüm gerekli araçları kullanması için UNOCI'ye verilen yetki ve tam destek vurgulanmıştır. Karar şiddeti körüklediği için kınanan yayın organları ve yerinden edilen insanların yakın yerlerdeki durumuyla devam etmiştir. Uzun süredir tekrarlanan Gbagbo'nun Golf Hotel kuşatmasını kaldırması istemi yinelenmiştir. Ek olarak listesi sunulan bireylere karşı yaptırımların açıklanmasıyla karar sonlanmıştır[242].

Fildişi Sahili ve Libya örnekleri müdahale uygulamalarıyla koruma sorumluluğuna gönderme yapan diğer kararlardan ayrılmaktadır. Fildişi Sahili Libya örneği kadar gündemde yer tutmamıştır. Bunun en önemli nedenlerinden biri tarihsel süreçte ve kararlarda görülebileceği gibi hükümetin Fransız güçleriyle birlikte hareket etmiş olmasıdır. Libya müdahalesinin farkı Suriye karşılaştırması başlığında daha belirgin görülecektir.

3.1.6. Güney Sudan

Tarihsel Arka Plan:

- Mısır 1870'lerde Equatoria vilayeti kurarak bölgeyi sömürgeleştirmeye çalışmıştır. İslami Mahdist devrimciler 1885'te bölgeyi istila etmiştir. Ancak 1898'de bir İngiliz gücü Mahdist rejimi yıkmayı başarmıştır. Anglo Mısırlı Sudan en güneyde 8 iliyle birlikte sonraki yıl kurulmuştur.
- Devam eden dönemlerde ayrık bölge büyük oranda kendi haline bırakılmıştır ancak Hristiyan misyonerler halkın çoğunu dönüştürmüş ve İngiltere'nin yayılmasını kolaylaştırmıştır.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- Sudan'ın 1956'da bağımsızlığını kazanması güneydekilerin bütünüyle siyasi sisteme katılabileceğinin anlaşılmasıyla olmuştur.
- Arap Kartum Hükümeti sözünden dönünce uzun süreli iki çatışma dönemine (1995-1972 ve 1983-2005) yol açan bir ayaklanma başlamıştır. Yaklaşık 2,5 milyon insan –çoğunlukla sivil- açlık ve kıtlık nedeniyle hayatını kaybetmiştir.
- Devam eden barış görüşmeleri Ocak 2005'te imzalanan Kapsamlı Barış Antlaşması'yla sonuçlanmıştır. Bu antlaşmanın parçası olarak Güney tarafı referandumla sonlanacak 6 yıllık bir otonomiye sahip olmuştur. 2011'de yapılan referandumun sonunda oyların %98'i ayrılma lehine olmuştur.

[242] UNSC, **1975**.

- 9 Temmuz 2011'de gerçekleşen bağımsızlığından beri Güney Sudan iyi yönetişim ve ulus inşası için mücadele etmektedir ve asi milis gruplarını kontrol altında tutmaya çalışmaktadır. Sudan'la ikili anlaşmazlıklar nedeniyle Ocak 2012'de hükümet petrol üretimini kestiğinden beri ekonomik durum kötüleşmiştir.
- Aralık 2013'te hükümet ve karşıt güçler arasındaki çatışma milyonlarca Güney Sudanlı'nın yer değiştirmesi ve gıda güvencesizliğine maruz kalmasıyla birlikte insani krizlere yol açmıştır.

Güncel Durum:

- 2015'te çatışan taraflar ulusal birliğin geçiş hükümeti için çağrıda bulunan bir barış anlaşması imzalamıştır fakat oluşturulması 2016'nın sonlarına ertelenmiştir[243].

Bağımsızlık bildirisi üzerine 9 Temmuz 2011'de Güney Sudan Cumhuriyeti'nin kurulmasının hoş karşılandığı ifadesiyle karara giriş yapılmıştır. Güney Sudan'ın egemenliğine, bağımsızlığına, toprak bütünlüğüne ve milli birliğine olan güçlü bağlılık tekrar doğrulanmıştır. Ulusal aidiyet ve ulusal sorumluluğun sürdürülebilir barışı oluşturmak için anahtar kavramlar oldukları ve önceliklerini, çatışma sonrası barış inşası stratejilerini tanımlayarak ulusal yetkililerin öncelikli sorumluluğunu kabul eden 11 Şubat 2011 tarihli başkanlık açıklaması hatırlatılmıştır[244].

Siyaset, güvenlik, kalkınma, insan hakları, hukukun üstünlüğü etkinlikleri arasındaki uyumu sağlamlaştıran ve çatışmaların kök nedenlerine işaret eden "barışın güçlendirilmesi" için kapsamlı ve bütünleştirilmiş bir yaklaşım gereksinimine vurgu yapılmıştır. Güvenlik ve kalkınmanın birbirleriyle bağlantılı olduklarının, karşılıklı olarak birbirlerini güçlendirdiklerinin ve sürdürülebilir barışa ulaşmada kilit noktayı oluşturduklarının altı çizilmiştir. Çatışmanın, şiddetin ve bunların siviller üzerindeki önemli sayıda sivilin öldürülmesi ve yer değiştirmesini içeren etkilerinin sürekliliği üzüntüyle karşılanmıştır. Güvenlik durumunun dengesini sağlama ve sivillerin korunmasını garanti altına alma kapsamında sivil toplumla sürekli işbirliği ve diyaloğun önemi kaydedilmiştir. Güney Sudan'daki BM etkinliklerinin roller sorumluluklar konusunda açıklık ve UNMISS (Güney Sudan BM Misyonu) ve BM Ülke Temsil Kurulu arasında işbirliği gerektiren BM etkinliklerinin uyumuna duyulan

[243] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.
[244] UNSC, S/RES/1996 (2011), **Resolution 1996** (8 July 2011).

ihtiyaç vurgulanmış, bölgedeki diğer ilişkili aktörlerle işbirliğine gereksinim duyulduğu da belirtilmiştir[245].

Çatışma sonrası barış inşasına ilişkin önceki açıklamalar hatırlatılmış ve bu sürecin bazı önemli noktaları tekrar vurgulanmış, BM'nin diğer uluslararası ortaklarıyla yakın etkileşim içinde bu süreçteki yaşamsal rolü ifade edilmiştir. Uygun olduğunda, erişilen gelişme, çıkarılan dersler ya da değişen şartlar doğrultusunda görev önceliklerine gerekli düzenlemeler yapılırken esneklik gösterilmesi için Güvenlik Konseyi'ne gereksinim duyulduğu takdir edilmiştir. Güney Sudan hükümeti ve halkının barış inşa sürecindeki ihtiyaçlarına karşılık tüm ortaklarca yapılabilecekler sıralanmıştır[246].

Alınan ilişkili kararlar tekrar anılmış ve 1674, 1894 ve 1502 sayılı kararlar tekrar doğrulanmıştır. Güney Sudan'ın yüzleştiği durumun bölgedeki uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiği kararıyla birlikte yine 7. Bölüm çereçvesinde gerçekleştirilecekler sıralanmıştır. 9 Temmuz 2011'de Güney Sudan'daki BM Misyonu'nun (UNMISS) kurulması kararlaştırılmış buna ilişkin detaylar paylaşılmıştır[247].

UNMISS'nin çatışma önleme, yumuşatma gibi konularda Güney Sudan Cumhuriyeti Hükümeti'ne destek vereceği ve bunu ne şekilde yapacağı da ayrıca sıralanmıştır. Güney Sudan Cumhuriyeti Hükümeti'nin uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve mülteci hukukuna uygun olarak sivilleri koruma sorumluluğunu tamamlayacak şekilde uygun durumlarda ulusal ve bölgesel seviyede askeri ve polis gücünü içerecek öneri ve yardımda bulunması bunlardan biri olarak sayılmıştır[248].

Özellikle Güney Sudan Cumhuriyeti Hükümeti bu gibi bir güvenliği sağlamadığında UNMISS'ın sığası doğrultusunda ve konuşlandığı bölgelerde, yüksek çatışma riski bölgelerinde önetkin konuşlanma ve devriyeleri içeren şiddeti engellemesi, yakın fiziksel şiddet tehditi altındaki sivillerin korunması sıralanan bir diğer önemli maddedir. Görev hareketliliğinin önemini göz önünde bulundurarak güvenli, zamanında ve engelsiz insani yardıma olanak sağlayan güvenlik koşullarının oluşmasına katkıyla BM personeli ve insani personelin, kurulumun ve görevin uygulanmasında gerekli donanımın güvenliğini sağlamak da eklenmiştir.

[245] UNSC, **1996**.
[246] UNSC, **1996**.
[247] UNSC, **1996**.
[248] UNSC, **1996**.

UNMISS sığasının sınırları doğrultusunda ve birimlerinin konuşlandığı bölgelerde bu üç maddede düzenlenen koruma görevini yürütmede tüm gerekli araçları kullanmak için yetkilendirilmiştir. Sonrasında bu süreçte Güney Sudan Cumhuriyeti Hükümeti'nden istenenler sıralanmış ve rapor noktalanmıştır[249].

Güney Sudan'a ilişkin 2109 sayılı Güvenlik Konseyi kararında ise uyumlu BM etkinliklerinin altı çizilmiş, devam eden insan hakları ihlalleri hakkındaki derin endişe dile getirilmiştir. Sürdürülebilir barışı kurmada, çatışma sonrası barış inşasında öncelik ve stratejileri belirlemede ulusal otoritenin öncelikli sorumluluğunu kabul eden, devletin sivilleri korumada öncelikli sorumluluğu üstlendiğini belirten başkanlık açıklamaları ve ayrıca Güney Sudan Hükümeti'nin barışı tesis etme ve şiddetin tekrarlamasını önlemede öncelikli sorumluluğu hatırlatılmıştır. Yine 7. Bölüm çerçevesinde eyleme geçilerek UNMISS'nin yetkilerinin 1996 sayılı kararın 3. paragrafında yer alanların uygulamaya geçirilmesi doğrultusunda genişletilmesi kararlaştırılmıştır. UNMISS sığası ve konuşlanma sınırlılıklarıyla birlikte 1996 sayılı kararın adı geçen paragrafındakilerin uygulanabilmesi için tüm gerekli araçları kullanma konusunda yetkilendirilmiştir[250].

Güney Sudan'a ilişkin bir diğer karar olan 2155 sayılı kararda devam eden olumsuz durum ortaya konmakta ve diğer kararlarla aynı ifadeler yer almaktadır. Güney Sudan'ın ülkesindeki ve yargısına tabi sivilleri korumada olası insanlığa karşı suçlar ve savaş suçlarından korumayı içerecek şekilde öncelikli sorumluluğu bulunduğu belirtilmiştir. UNMISS'ın aynı ifadelerle yetkilendirilmesi söz konusuyken bu yetkinin içeriği verilen görevlerle sıralanmıştır. Sivillerin korunması, insan hakları durumunun incelenmesi, insani yardım ulaştırılmasını kolaylaştırma, Çatışmaların Durdurulması Antlaşması'nın uygulanmasını destekleme başlıklarıyla bu görevler aktarılmıştır[251]. Vurgulanan konularda aynı içeriğe sahip bir diğer karar da 2187 sayı numarasıyla alınmıştır[252]. 2206 sayılı kararda ise UNMISS'ın 8 Mayıs 2014 tarihli "Güney Sudan'da Çatışma: Bir İnsan Hakları Raporu" başlıklı raporuna göndermede bulunularak insanlığa karşı suçlar işlendiğine ilişkin akılcı temeller söz konusu olduğu aktarılmıştır. Yine Güney Sudan'ın halkını dört suçtan koruma sorumluluğu olduğu vurgulanmıştır[253]. 2223 sayılı kararda da Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin ilgili paragraflarına gönderme yapılmış bir önceki karardaki ifade yinelenmiştir. Raporlar sonucunda savaş suçları ve insanlığa karşı suçlar konusunda akılcı

[249] UNSC, **1996**.
[250] UNSC, S/RES/2109 (2013), **Resolution 2109** (11 July 2013).
[251] UNSC, S/RES/2155 (2014) **Resolution 2155** (27 May 2014).
[252] UNSC, S/RES/2187 (2014), **Resolution 2187** (25 November 2014).
[253] UNSC, S/RES/2206 (2015), **Resolution 2206** (3 March 2015).

temeller bulunduğu belirtilmiş bu konudaki ciddi endişe dile getirilmiştir[254]. Aynı ifadeler 2241 sayılı kararda da yer almaktadır, bu gibi suçların oluşturduğu eylemlerin Güney Sudan'da barış, güvenlik ve istikrarı tehdit ettiği not düşülmüştür[255]. Güney Sudan Hükümeti'nin kendi halkını insanlığa karşı suçlar, savaş suçları, etnik temizlik ve soykırım olarak bu dört suçtan koruma sorumluluğu bulunduğu 2252 sayılı kararda da yer bulmuştur[256].

2016 tarihli kararların ilkinde yine dört suç dile getirilerek koruma sorumluluğu vurgusu tekrarlanmış peşinden gelen bir diğer kararda bu ifadeye ek olarak uluslararası insancıl hukuk ihlalleri ve insan hakları ihlal ve istismarlarının sorumlularının hesap vermesi gerektiği belirtilmiştir. Güncel son kararda ise her iki ifade aynı şekilde yer almaktadır[257].

3.1.7. Yemen

Tarihsel Arka Plan:

- Kuzey Yemen Osmanlı İmparatorluğu'ndan ayrılarak 1918 yılında bağımsız olmuştur. 19. yy.'da Aden limanının güneyi çevresinde bir sömürge bölgesi kuran İngilizler Güney Yemen'e dönüşecek yerden 1967 yılında çekilmiştir. 3 yıl sonra Güney hükümeti Marksist yönetimi benimsemiştir.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- Güneyden yüz binlerce Yemenli'nin kuzeye göç etmesi düşmanlığı pekiştirmiştir. İki ülke resmi olarak 1990'da Yemen Cumhuriyeti olarak birleşmiştir.
- 1994'te Güneyli ayrılıkçı hareket ve kısa süren sivil savaş hızlıca bastırılmıştır.
- 2000'de Suudi Arabistan ve Yemen sınırlarını çizme konusunda anlaşmıştır.
- Kuzeybatıda hükümet ve bir Zaydi Şi Müslüman azınlık olan Houthiler arasındaki çatışmalar 2004'te başlamıştır ve 6 seferden sonra 2010 başlarında ateşkesle sonlanmıştır.
- 2008'de Güney ayrılıkçı hareketi yeniden canlanmıştır. Ocak 2011 sonlarında Sona'a'daki başkan SALIH'e karşı halk ayaklanmaları Tunus ve Mısır'daki benzer gösterilerden esinlenerek yavaşça hız kazanmış yüksek

[254] UNSC, S/RES/2223 (2015), **Resolution 2223** (28 Mayıs 2015).
[255] UNSC, S/RES/2241 (2015), **Resolution 2241** (9 October 2015).
[256] UNSC, S/RES/2252 (2015), **Resolution 2252** (15 December 2015).
[257] UNSC, S/RES/2290 (2016), **Resolution 2290** (31 May 2016); S/RES/2304 (2016), **Resolution 2304** (12 August 2016); S/RES/2327, **Resolution 2327** (16 December 2016).

işsizlik oranları, zayıf ekonomik koşullar ve yolsuzluk şikayetleriyle beslenmiştir. Devam eden ayda bazı protestolar şiddetle sonlanmış ve gösteriler diğer büyük şehirlere yayılmıştır. Mart itibarıyla karşıtlar taleplerini sertleştirerek artırmış ve SALIH'in yerinden edilmesi çağrısında birleşmiştir.

- Nisan 2011'de Körfez İşbirliği Konseyi (GCC) Yemen'deki krizleri yatıştırma girişimiyle GCC Girişimi teklifinde bulunmuştur. Bu teklif başkanın kovuşturmadan muaf olma karşılığında görevden alınması anlaşmasıdır. SALIH'in anlaşmayı imzalamayı reddetmesi şiddeti artırmıştır.
- Ekim 2011'de BM Güvenlik Konseyi şiddeti sonlandırma ve geçiş anlaşmasını tamamlamayı içeren 2014 sayılı kararı geçirmiştir.
- Kasım 2011'de SALIH ayrılmak ve bazı yetkilerini başkan yardımcısı Abd Rabuh Mansur'a bırakmak için GCC Girişimi'ni imzalamıştır.
- Şubat 2012'de HADI'nin seçim zaferini takiben SALIH resmi olarak yetkilerini devretmiştir. Mart 2013'te GCC Girişimi uyarınca anayasal, siyasi ve toplumsal sorunları tartışmak için Yemen Ulusal Diyalog Konferansı (NDC) düzenlenmiştir. Ocak 2014'te HADI NDC'yi sonuçlandırmıştır.
- Arap uyanışından itibaren Houthiler nüfuzlarını genişletmiştir. Ocak 2015'te Houthiler başkanlık sarayına ve HADI'nin evine saldırmış, önemli hükümet kuruluşlarını kuşatmıştır. HADI ve kabinesini istifaya yönlendirmiştir. HADI Aden'e kaçmıştır.
- Şubat 2015'te HADI istifasını feshetmiştir. Sonrasında Suudi Arabistan'a kaçmıştır ve GCC'den meşru hükümeti Houthilerden korumak için askeri müdahale edilmesini talep etmiştir.
- Martta Suudi Arabistan kralı Fırtına Operasyonu'nu başlatmıştır. Houthilere ve Houthilere bağlı güçlere karşı bir dizi hava saldırısı düzenlenmiştir. Nisan 2015'te Suudi Hükümeti operasyonun bittiğini duyurmuş ve Umudu Geri Getirme Operasyonu'nu başlatmıştır. Bu operasyon insani yardım ve siyasi diyalogun dönüşümüne odaklanmıştır.

Güncel Durum:

- Tüm bu gelişmelere karşın gerginlik 2015'in kalan günlerinde ve 2016 başlarında da devam etmiştir. Nisan ayında BM savaşan taraflar arasındaki düşmanlığın durdurulmasına aracılık etmiş Kuveyt'te barış görüşmeleri başlatmıştır[258].

[258] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.

Yemen üzerine alınan ilk kararda diğer kararlara benzer şekilde Yemen'deki duruma ilişkin derin endişe ifade edilmiş, Yemen'in birliğine, egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne ilişkin güçlü bağlılık tekrar doğrulanmıştır. Genel Sekreter'in var olan krizlere barışçıl çözüm sağlamak için tüm tarafların yapıcı bir tutumda biraraya gelmeleri çağrısını içeren 23 Eylül 2011 tarihli açıklaması, Körfez İşbirliği Konseyi'nin dahil olması, Güvenlik Konseyi'nin desteği ve Genel Sekreter'in arabuluculuk çabaları olumlu karşılanmıştır[259].

İnsan Hakları Konseyi'nin A/HRC/RES/18/19 sayılı kararı not düşülmüş, ileri sürülen insan hakları sömürü ve ihallerinin cezasızlığı önlemek ve tam bir hesap verebilirlik sağlamak amacıyla uluslararası ölçünlere duyarlı, geniş kapsamlı, tarafsız ve bağımsız şekilde soruşturulması gereksiniminin altı çizilmiştir. Körfez İşbirliği Konseyi'nin güç kullanımını kınaması ve bu durumun durdurulmasına ilişkin girişimleri takdir edilmiştir. Genel güvenlik durumundan, yerleri değiştirilen insanların temiz su bulamaması, sağlık gereksinimlerinin karşılanamaması, Arap Yarımadası'nda yükselen El Kaide tehdidi ve yeni terör saldırıları gibi konularda duyulan derin endişe ifade edilmiş, terörün uluslararası barış ve güvenliğe yönelik en büyük tehditlerden biri olduğu tekrar doğrulanmıştır. 3 Haziran 2011'de Sana'a'daki başkanlık binası saldırısı gibi siyasi süreci tehlikeye düşürmeyi amaçlayan sivillere ve yetkililere yönelik terörist ve diğer saldırılar kınanmıştır. Yemen Hükümeti'nin kendi halkını korumadaki öncelikli sorumluluğu hatırlatılmıştır[260].

En iyi çözümün değişim için Yemen halkının meşru isteklerini karşılayan kapsayıcı ve Yemen başkanlığında yürütülen bir siyasi geçiş süreci olduğu vurgulanmıştır. Bu konuda tüm taraflarca kabul edilebilecek bir siyasi anlaşma tasarlayan 12 Eylül başkanlık kararı desteklenmiştir. Özellikle tüm uluslararası terör karşıtı çabalar dikkate alındığında Yemen'deki istikrar ve güvenliğin öneminin üzerinde durulmuştur. Yemen yetkililerinden acil olarak uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları hukuku yükümlülüklerine uyum sağlamaları istenmiştir. Kararın genelinde tüm taraflardan şiddeti sonlandırmaya ve siyasi çözüme yönelik isteklerde bulunulmuştur[261].

[259] UNSC, S/RES/2014 (2011), **Resolution 2014** (21 October 2011).
[260] UNSC, **2014**.
[261] UNSC, **2014**.

3.1.8. Mali

Tarihsel Arka Plan:

- 1960 yılında Sudan Cumhuriyeti ve Senegal Fransa'dan ayrılıp Mali Federasyonu olarak bağımsız olmuştur. Senegal yalnızca birkaç ay sonra ayrıldıktan sonra eskiden Sudan Cumhuriyeti'ni oluşturan bölge Mali adını almıştır.
- 1991'de diktatörlük demokratik yönetim dönemi başlatan bir askeri darbeyle sona ermiştir. Başkan Alpha Konore Mali'nin ilk iki demokratik başkanlık seçimini (1992-1997) kazanmıştır. Mali'nin iki dönem anayasal sınırına uygun olarak 2002'de görevinden ayrılmıştır. 2007'de Amadou Toumani Toure ikinci döneme seçilmiştir.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- 2011'de Libya'dan Mali'ye geri dönenler Mali'nin kuzeyinde tansiyonu alevlendirmiştir.
- Ocak 2012'de Berberi etnik milisler isyan çıkarmıştır. Düşük ve orta seviye askerler isyanla mücadelede zayıf kalmıştır.
- 22 Mart'ta Toure devrilmiştir. Batı Afrika Devletleri Ekonomik Birliği-ECOWAS liderliğindeki yoğun arabuluculuk çabaları geçici başkan Dioncounda Traore'nin atanmasıyla sivil yönetime dönüşmüştür.
- Darbe sonrası kargaşa asilerin Mali ordusunu ülkenin üç kuzey bölgesinden kovmasına yol açmış ve islami milislerin güçlü kaleler inşa etmesine izin vermiştir. Şiddetten kaçan yüz binlerce kuzey Malili güney Mali ve komşu ülkelere kaçmış ev sahibi toplumlarda bölgesel yiyecek kıtlığını alevlendirmiştir.
- Ocak 2013'te 3 kuzey bölgesini geri almak için bir uluslararası askeri müdahale başlatılmıştır. Bir ay içerisinde kuzeyin çoğu geri alınmıştır.
- Temmuz-Ağustos 2013'te yürütülen demokratik başkanlık seçimlerinde İbrahim Boubacar Keita başkan olarak seçilmiştir.

Güncel Durum:

- Temmuz 2015'te Mali hükümeti ve kuzeydeki silahlı gruplar uluslararası aracıların desteklediği bir barış anlaşması imzalamıştır[262].

[262] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.

İlk Güvenlik Konseyi kararı Mali'ye ilişkin kararların anılmasından sonra diğerleriyle aynı şekilde Mali'nin birliğine, egemenliğine, bağımsızlığına ve toprak bütünlüğüne ilişkin güçlü bağlılığın tekrar doğrulanmasıyla başlamıştır. Mali'nin kuzeyindeki suç ağları ve terörist grupların güç kazanması ve durumunun Mali halkına, Sahel bölgesine, genişleyerek Afrika bölgesine ve bir bütün olarak uluslararası topluma yönelik ciddi ve yakın tehdit oluşturmaya devam ettiği vurgulanmıştır. Mali Savunma ve Güvenlik güçlerinin devam eden müdahaleleleri şiddetle kınanmış, demokratik yönetimin ve anayasal düzenin tekrar kurulması için hızlı bir şekilde çalışılması ihtiyacına vurgu yapılmıştır. Batı Afrika Genel Sekreter Özel Temsilcisi aracılığıyla ulusal diyalog ve seçim süreci için bir yol haritası geliştirme konusunda Mali Geçiş Hükümeti'ne yardımcı olmak gibi BM Genel Sekreteri'nin devam eden çabaları not düşülmüştür[263].

Karara göre Sahel bölgesindeki silahlı grupların varlığıyla daha karmaşık hale gelen, ayrılıkçı hareketleri, terörist ve suç ağlarını ve onların silahların yayılması gibi bölgedeki devletlerin barış, güvenlik ve istikrarını tehdit eden artan etkinliklerini içeren güvensizlik ve önemli ölçüde devam eden insani kriz için duyulan ciddi endişe devam etmektedir. Silahlı asiler, teröristler ve diğer aşırı gruplar tarafından sivillere, özellikle kadın ve çocuklara karşı şiddet, öldürme, rehin alma, talan ve hırsızlık, kültürel ve dini bölgelere zarar verilmesi, yıkılması ve çocuk askerler alınmasını içeren tüm insan hakları sömürüleri şiddetle kınanmıştır. Bu gibi eylemlerin bazılarının Roma Statüsü suçları seviyesine ulaşabileceği ve faillerinin sorumlu tutulmaları gerektiği terkarlanmış, Mali Geçiş yetkililerinin Ocak 2012'den beri Mali'de devam eden durum sebebiyle 13 Temmuz 2012'de Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne başvurduğu belirtilmiştir[264].

Mali Geçiş yetkililerince Genel Sekreter'e gönderilen, Mali'nin kuzeyinde işgal edilen bölgelerin temizlenmesi için BM Şartı 7. Bölüm çerçevesinde bir Güvenlik Konseyi kararıyla konuşlanma ve Mali Silahlı Güçleri'ne yardımcı olmak için uluslararası bir askeri güce yetki talebini içeren 18 Eylül 2012 tarihli çağrı hatırlatılmıştır. Aynı şekilde Genel Sekreter'e 12 Ekim 2012 tarihli gönderilen uluslararası askeri bir gücü, Mali'nin kuzeyinde savaş suçları ve insanlığa karşı suçları işlemiş olanları yargı önüne çıkarmak için ulusal ve uluslararası çabaları içeren destek vurgusuyla yazılan mektup da aynı şekilde hatırlatılmıştır[265].

---

[263] UNSC, **2085**.
[264] UNSC, **2085**.
[265] UNSC, **2085**.

Mali'deki krizlerin çözülmesi için Stratejik Konsept'in Mali'deki durum üzerine Destek ve Araştırma Grubu'nun ECOWAS üye devletlerinin, bölge devletlerinin ve diğer uluslararası ortakların katıldığı 2. toplantısında (Bomako-19 Ekim 2012) onaylandığı ve bununla birlikte bunun 24 Ekim 2012'de Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi tarafından kabul edildiği belirtilmiştir. Uluslararası askeri güç ve Mali Savunma ve Güvenlik Güçleri için operasyonların Ortaklaşa Stratejik Konsept'ini onaylayan 11 Kasım 2012 tarihli ECOWAS Devlet Başkanları ve Hükümetler Olağandışı Dönem Sonuç Bildirisi ve 13 Kasım 2012 Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi Bildirisi not düşülmüştür[266].

Sahel için Genel Sekreter'in özel elçisi olarak Romano Prodi'nin atanması bununla birlikte Mali için Afrika Birliği Yüksek Temsilcisi olarak Pierre Buyoya'nın atanması olumlu karşılanmıştır. ECOWAS Arabulucusu ve Batı Afrika Genel Sekreter Özel Temsilcisi ile yakın işbirliği içinde çalışmaları teşvik edilmektedir. Genel Sekreter Özel Temsilcisi, İslami İşbirliği Örgütü ve Mali'ye komşu ülkelerin desteğiyle birlikte ECOWAS başkanlığındaki arabuluculuk takdir edilmiştir[267]. Genel Sekreter'in Mali'de devam eden siyasi ve güvenlik durumuna ve Mali'yi etkileyen krizlere geniş kapsamlı bir çözüm üzerine hazırladığı 28 Kasım 2012 tarihli raporu not düşülmüştür. Ülkenin yüzleştiği birbiriyle bağlantılı krizleri çözmek için öncelikli sorumluluğun Mali otoritesinde olduğu ve Mali'deki krizlere yönelik herhangi bir sürdürülebilir çözümün Mali başkanlığında olması gerektiği vurgulanmıştır[268]. Mali'deki krizleri çözme yolunda acil ve uzun dönemli gereksinimlere yönelik eşgüdümlü eylemlerle birlikte güvenlik, kalkınma ve insani konuları kapsayan bir destek sağlamak için uluslararası toplum teşvik edilmektedir. Mali'deki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğuna karar verilmiştir. Dolayısıyla 7. Bölüm çerçevesinde hareket edilerek bir takım alt başlıklarla uygulanacak eylemler sıralanmıştır[269].

İlk alt başlık olarak "Siyasi Süreç" ele alınmıştır. Bu çerçevede seçimler konu edilmiş, Genel Sekreter, ECOWAS ve Afrika Birliği yakın işbirliğiyle bu konuda bir yol haritası çıkarılması için yardımcı olunması dile getirilmiş, zamanında uygulamanın sağlanması konusunda ısrar edilmiştir. Mali asi gruplarının terörist örgütlerle tüm bağlantılarının kesilmesi konusu gündeme getirilmiş bu konuda diyaloğun genişletilmesine vurgu yapılmıştır.[270] 11 Aralık 2012 Başbakan'ın istifası

[266] UNSC, **2085**.
[267] UNSC, **2085**.
[268] UNSC, **2085**.
[269] UNSC, **2085**.
[270] UNSC, **2085**.

ve hükümetin görevden alınmasına yol açan koşullar kınanmıştır. Hiçbir Mali silahlı güçler üyesinin Geçiş yetkililerine müdahale etmemesi gerektiği belirtilmiştir. Bu doğrultuda barış, istikrar ve güvenliği baltalayan eylemler ve Mali'de anayasal düzenin uygulanmasını engelleyen kişilere karşı gerektiği gibi uygun önlemleri almaya hazır olunduğu açıklanmıştır. Tüm üye devletler 1989 (2011) ve 2083 (2012) kararları gereğince yükümlülüklerini uygulamaya çağrılmıştır. Mali'de ve Sahel bölgesi boyunca El Kaide tarafından kaynak artırmak ya da siyasi ayrıcalık kazanmak amacıyla gerçekleştirilen adam kaçırma ve rehin alma olayları şiddetle kınanmıştır[271].

İkinci alt başlık olarak "Güvenlik Süreci"ne yer verilmiştir. Mali güçlerinin eğitilmesi konusundaki bir diğer başlıkla üye devletler, bölgesel ve uluslararası örgütler insan hakları hukukunu ve uluslararası insancıl hukuku içeren eşgüdümlü yardım, uzmanlık ve eğitim sağlamak için teşvik edilmektedir. Yerel gereksinimleri dikkate alarak sığa oluşturma talebi de dile getirilmiştir. Askeri eğitim ve Mali Savunma ve Güvenlik Güçleri'ne danışmanlık sağlamak için AB tarafından planlanan askeri görev not düşülmüştür[272]. Güvenlik süreci başlığı altında bir diğer başlık AFISMA'nın konuşlanmasına ayrılmıştır. Mali'de Afrika başkanlığında uluslararası destek görevinin konuşlanmasının yetkilendirilmesine karar verilmiştir. Diğer adıyla AFISMA uygulanabilir uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukukuna uygun olarak ve Mali'nin egemenliğine, toprak bütünlüğüne ve birliğine tam saygıyla gerekli tüm önlemleri alacaktır. Bu doğrultuda AFISMA'nın sürdüreceği görevler maddeler halinde sıralanmıştır. Örneğin (b) bendinde Mali otoritesinin kuzey topraklarında teröristlerin, aşırıların ve silahlı grupların denetimi altında olan yerlerin temizlenmesi ve AQIM, MUJWA ve bağlantılı aşırı grupları içeren terörist örgütlerce oluşturulan tehdidi azaltma konusunda uygun önlemler alınırken askeri eylemin sivil halk üzerindeki etkisini azaltmak için Mali yetkililerini destekleme düzenlenmesine yer verilmiştir. Bununla birlikte (d) bendinde Mali otoritesinin kendi halkını korumada öncelikli sorumluluğu konusunda desteklenmesi düzenlenmiştir[273].

Bir diğer başlık uluslararası destek olarak yer bulmuştur. Bu başlık altında AFISMA birliklerine katkı çağrısında bulunulmuş ECOWAS tarafından hali hazırda yapılan katkı olumlu karşılanmıştır. Üye devletler, bölgesel ve uluslararası örgütler AFISMAya eşgüdümlü destek sağlamak için teşvik edilmektedir. Aynı şekilde geçiş yetkilileri ve Mali'deki diğer taraflar da AFISMA'yla tam işbirliğine çağrılmıştır. Tüm

[271] UNSC, **2085**.
[272] UNSC, **2085**.
[273] UNSC, **2085**.

taraflardan insani yardımın emniyetini garanti altına alacak uygun adımların atılması talep edilmiştir[274]. İnsan hakları başlığında Mali'de sivilleri korumada öncelikli sorumluluğun Mali otoritesine ait olduğu vurgulanmış, göz önünde tutulması için daha önce alınan diğer kararlar hatırlatılmıştır. Askeri operasyon kapsamında sağlanan desteğin uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku ve mülteci hukukuna uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. Genel Sekreter'den askeri operasyonun sivil halk üzerindeki olumsuz etkilerini azaltmak üzerine önerilerde bulunması rica edilmiştir. AFISMA'dan yetkesine bağlı olarak Mali'de ciddi insan hakları sömürüleri ve insancıl hukuk ihlallerinin faillerini adalet önüne getirmek için UCM'yi de içeren ulusal ve uluslararası çabaları desteklemesi istenmiştir[275].

Mali'ye ilişkin 2100 sayılı kararında Güvenlik Konseyi önceki kararlarını anarak benzer bir dille giriş yapmış, barış korumanın temel ilkeleri tekrar doğrulanmış, gerçekleştirilen terör eylemleri kınanmış ve terörizme karşı birlik olunması gerektiği vurgulanmıştır. İnsan hakları ya da insancıl hukuk ihlallerine yol açan eylemleri gerçekleştirenlerin yargılanabilir olarak nitelendirilmesi ve söz konusu eylemlerin Roma Statüsü altındaki suçlar seviyesine ulaşmış olabileceği belirtilerek Mali Geçiş Otoritesi'nin Mali'deki durumu Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne aktardığı ve soruşturma başlatıldığı not düşülmüştür. Yine 7. Bölüm çerçevesinde hareket edileceği kararlaştırılarak yapılacaklar maddeler halinde sıralanmıştır. Örneğin Mali için BM Çok Boyutlu Bütünleşik İstikrar Misyonu kurulmasına karar verilmiştir. MINUSMA'nın detekleyeceği ve yardımcı olacağı konular ve durumlar sıralanmıştır. Bu çerçevede sivillerin korunması, insan haklarının korunması ve desteklenmesi, insani yardım desteği, ulusal ve uluslararası adalet desteği, kültürel koruma desteği gibi alt başlıklara yer verilmiştir. MUNISMA sığası ve konuşlanma alanıyla sınırlı olmakla birlikte, sıralanan maddelerin bazılarını uygulamak için tüm gerekli araçların kullanılması konusunda yetkilendirilmiştir. Bu maddeler önemli halk merkezlerinin istikrarı, Mali Geçiş Otoritesi'nin desteklenmesi, sivillerin ve BM personelinin korunması, insani yardım desteği, ulusal ve uluslararası adalet desteği, kültürel koruma desteği konularını içermektedir. Mali'deki sivillerin korunmasındaki öncelikli sorumluluğun Mali Geçiş Otoritesi'nde olduğu tekrarlanmıştır[276]. Aynı ifade 2227 sayılı kararda da yer almaktadır[277].

[274] UNSC, **2085**.
[275] UNSC, **2085**.
[276] UN Security Council, S/RES/2100 (2013), **Resolution 2100** (25 April 2013).
[277] UN Security Council, S/RES/2227 (2015), **Resolution 2227** (29 June 2015).

3.1.9. Somali

Tarihsel Arka Plan:

- Britanya İngiliz Somali bölgesinden İtalyan Somali bölgesine katılması ve yeni Somali ulusunu oluşturmasına izin vererek 1960'ta geri çekilmiştir. 1969'da Mohamed Siad Borre önderliğinde bir darbeyle karşıtlara zulüm, hapis ve işkenceyi içeren otoriter sosyalist bir yönetim başlamıştır.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- 1991 başlarında rejimin çöküşünden sonra Somali'de karışıklık, bölük çatışmaları ve anarşi başlamıştır.
- Mayıs 1991'de kuzey toplulukları bağımsız Somali bölgesini ilan etmiştir. Hiçbir hükümet tarafından tanınmamasına karşın bu oluşum istikrarlı bir varlık sürdürmüş ve anayasal bir demokrasi kurma çabaları devam etmiştir.
- Komşu yarı otonom Puntland devleti 1998'den beri özerktir ve bağımsızlığı amaçlamamıştır. Aynı zamanda meşru, temsili bir hükümet oluşturma yolunda adımlar atmış ancak sivil anlaşmazlıklar da yaşamıştır. Sınırlarını Somali bölgesinden ayırmış ve Sool, Sanaag ve Todgheer'in bölümleri üzerinde hak iddia etmiştir.
- 1993'te başlayan iki yıllık bir BM insani girişimi kıtlık şartlarını iyileştirmeyi başarmıştır ancak 1995'te BM ayrıldığında önemli kayıplar verilmiş, düzen sağlanamamıştır.
- 2000'de Djibouti'de Somali Ulusal Barış Konferansı (SNPC) düzenlenmiştir. Ulusal geçiş hükümeti TNG olarak bilinen geçici bir hükümet oluşturulmasıyla sonuçlanmıştır. TNG yetkin güvenlik ve idari kuruluşlar kurmada başarısız olduğundan Kenya Hükümeti Hükümetlerarası Kalkınma Otoritesinin (IGAD) gözetimi altında olmuştur.
- Somali Hükümeti Federal Geçiş Hükümeti TFG 2004'te Abdullah Yusuf Ahmed'in ikinci geçici hükümet başkanı olarak seçilmesiyle sonuçlanan barış sürecine öncülük etmiştir.
- 2008'de BM desteğiyle TFG ve karşıt Somali'nin Yeniden Kurtuluşu için İttifak (ARS) görüşmeleri yapılırken Başkan Yusuf istifa etmiştir.
- Ocak 2009'da TFG-ARS birlik hükümetinin yaratılmasını takiben 2006'da TFG'yi desteklemek için Somali'ye giren Etiyopya askeri güçleri Muhalif İslami Mahkemeler Birliği'nin teklifleri karşısında ülkeden ayrılmıştır. Federal Geçiş Meclisi TFP genişlemiş ve Sheih Ahmed'i başkan olarak seçmiştir.

Güncel Durum:

- 2011'de Somali idarecileri Ağustos 2012 itibarıyla siyasi geçiş oluşturma konusunda anlaşmıştır. Geçiş süreci Eylül 2012'de grubun kıdemlilerinin TFP'yi yeni meclise sonradan başkan seçecek 275 üye atayarak değiştirmesiyle sona ermiştir[278].

Alınan ilk karar Somali'deki durum için daha önce alınan kararların ve diğer ilişkili başkanlık açıklamalarının anımsatılmasıyla başlamıştır. Genel Sekreter ve Özel Temsilcisi'ne Afrika Birliği ve diğer uluslararası ve bölgesel ortaklarıyla yaptıkları işler konusunda verilen tam destek tekrarlanmıştır. Diğer kararlarda olduğu gibi Somali'ye unsurlarıyla birlikte duyulan saygı tekrar doğrulanmış, geçen yıl boyunca Somali'de kaydedilen önemli gelişme tanınarak Somali'deki durum için geniş kapsamlı ve kalıcı bir uzlaşı konusundaki kararlılık vurgulanmıştır[279].

Somali'deki Afrika Birliği Misyonu (AMISOM)'nun Somali'deki kalıcı barış ve istikrara katkılarından, övgüyle bahsedilmiştir. Misyon'un Mogadishu'daki güvenlik durumunu geliştirmedeki kritik rolü not düşülmüştür. AMISOM'a birlik, polis ve takım desteklerinden ötürü Burundi, Djibouti, Kenya, Nigeria, Sierra Leone ve Uganda hükümetlerine teşekkür edilmiş, AMISOM Güçleri tarafından gösterilen önemli fedakarlıkları takdir edilmiştir[280].

Somali Federal Hükümeti AMISOM'un ve uluslararası ortakların desteğiyle AMISOM ve Somali Federal Hükümeti Güvenlik Güçleri tarafından korunan bölgelerde güvenliği sağlamaya ve hukukun üstünlüğünü oluşturmaya çağrılmıştır. Hem Mogadishu'da hem de Al-Shabaab denetiminden kurtarılan bölgelerde sürdürülebilir, meşru ve temsili yerel hükümet ve güvenlik yapıları inşa etmenin öneminin altı çizilmiştir. Bu bölgelerde BM desteğine olan acil ve artan ihtiyaca vurgu yapılmıştır. Somali Federal Hükümeti Güvenlik Güçleri'nin sığa oluşturması ve eğitilmesi konuları üzerinde durulmuş, devam eden AB Eğitim Misyonu ve diğer programların desteği dile getirilmiştir. Uluslararası toplumun artan oranda eş güdümlü, hızlı ve sürekli desteğinin önemi vurgulanmıştır[281].

Tüm silahlı karşıt grupların, yabancı savaşçıların özellikle de Al-Shabaab'ın AMISOM, BM personeli ve tesislerine, gazetecilere ve sivil halka yönelik tüm saldırıları şiddetle kınanmıştır. Bu gibi grupların Somali'ye, bölgeye ve uluslararası

[278] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.
[279] UNSC, S/RES/2093 (2013), **Resolution 2093** (6 March 2013).
[280] UNSC, **2093**.
[281] UNSC, **2093**.

topluma yönelik bir terör tehditi oluşturduğu, Somali'de teröre ya da şiddet içeren aşırıcılığa yer olmaması gerektiği vurgulanmış, tüm karşıt gruplara yapılan silahları bırakma çağrısı yinelenmiştir[282]. Genel Sekreter'den Afrika Birliği'ne AMISOM'un planlama ve konuşlanmasında teknik, idari ve uzman önerileri sağlaması ve lojistik destek sağlamaya devam etmesi talep edilmiştir. AMISOM'un etkinliklerinde ve operasyonlarında çocuk ve kadınların korunmasını geliştirmesi üzerinde durulmuş AMISOM'dan cinsel şiddet ve istismarı önlemek için yeterli önlemlerin alınması istenmiştir. Bir BM Misyonu kurulması kararı verilmekle birlikte bu kararın öneri, yardım ve destek açısından ayrıntılarına yer verilmiştir[283].

İnsan Hakları ve Sivillerin Korunması alt başlığında sivillere yönelik tüm saldırılar yine kesin bir dille kınanmış, Somali'deki tüm tarafların sivilleri koruma konusundaki yükümlülüklerine uyma sorumluluğu vurgulanmıştır. Ciddi ihlaller sebebiyle kadın ve çocuk vurgusu yinelenmiştir. Ardından Silah Ambargosu alt başlığıyla ambargonun detaylarına yer verilmiştir. Diğer kararlardan farklı olarak kararın sonunda bir ek sunulmuş, özellikle silahlarla ilgili teknik detaylar altı madde halinde aktarılmıştır[284]. Somali'deki durum hakkındaki endişe dile getirilmiş, insani yardım konusunun ve uluslararası insani desteğin önemine vurgu yapılmış BM insani kuruluş ve aktörleri takdir edilmiştir. BM ve Afrika Birliği'nin stratejik incelemeleri olumlu karşılanmış, birbirleriyle, Somali Federal Hükümeti'yle, bölgesel örgütlerle ve üye devletlerle işbirliği geliştirmenin öneminin altı çizilmiştir. Somali Federal Hükümeti'nin yeni ulusal güvenlik stratejisi iyi karşılanmış, Hükümet'in güvenlik sektörü reformunda uluslararası toplumun destek eğilimi not düşülmüştür[285].

Somali Federal Hükümeti'nin vatandaşlarını koruma ve kendi ulusal güvenlik güçlerini inşa etme sorumluluğu bulunduğu onaylanmış, bu güçlerin Somali'yi kapsayan ve temsil eden nitelikte olması gerektiği uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku yükümlülüklerine tam uyum içerisinde hareket etmeleri gerektiği ve buna ulaşmada uluslararası ortakların destek vermeye hazır oldukları belirtilmiştir[286]. Daha istikrarlı bir Somali'nin bölgesel güvenliğin sağlanmasındaki hayati önemi kabul edilmiştir. Somali Federal Hükümeti'nin bölgesel düzeyi içerecek şekilde Somali'de barış, istikrar ve uzlaşı ve insan haklarını geliştirme sözü olumlu karşılanmıştır. Bununla birlikte ihlaller konusundaki endişe dile getirilmiş ve bu

[282] UNSC, **2093**.
[283] UNSC, **2093**.
[284] UNSC, **2093**.
[285] UNSC, **2093**.
[286] UNSC, **2093**.

duruma çözüm üretilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Somali ve Eritre İzleme Grubu (SEMG)'na olan tam desteğin altı çizilmiştir[287].

Somali'deki durumun uluslararası barış ve güvenliğe bir tehdit oluşturmaya devam ettiğine karar verilmiştir. 7. Bölüm çerçevesinde hareket edilerek gerçekleştirilecekler maddeler halinde sıralanmıştır. AMISOM alt başlığında Afrika Birliği üye devletlerine 28 Şubat 2014'e kadar AMISOM'un konuşlandırılmasını sürdürme yetkisi verilmesine karar verilmiştir, bu yetki uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku yükümlülüklerine tam uyum ve Somali'nin egemenlik, toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlık ve birliğine tam saygıyla tüm gerekli önlemlerin alınmasını içermektedir. Bu çerçevede yürütülecek eylemler yine maddeler halinde sıralanmıştır. AMISOM barış ve uzlaşma sürecini destekleyecek eylemlerde bulunacak şekilde görevlendirilmiştir. AMISOM'un operasyonlarında sivil kayıplarını azaltmaya yönelik kaydettiği gelişme takdirle karşılanmış, sivil kayıplarını önlemek için AMISOM'un çabalarını artırması istenmiştir[288]. 2016 tarihli güncel kararda Somali Federal Hükümeti'nin halkını korumada öncelikli sorumluluğa sahip olduğu vurgulanmış ve öncelikle yerel yönetimlerle çalışarak yerel güvenlik sığasını inşa etmedeki sorumluluğu da eklenmiştir[289].

3.1.10. Orta Afrika Cumhuriyeti

Tarihsel Arka Plan:

- Eski Fransız sömürgesi Ubangi-Shari 1960'ta bağımsızlığını kazanarak Orta Afrika Cumhuriyeti olmuştur. Çoğunlukla askeri yönetimler tarafından yürütülen çalkantılı üç kötü yönetim döneminden sonra sivil yönetim 1993'te kurulmuş ancak on yıl sürmüştür.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- 2003'te Başkan Ange-Felix Patasse General Francois Bozize liderliğindeki askeri darbeyle görevden alınmıştır. Bozize geçiş hükümeti kurmuştur.
- 2005'te yapılan seçimlerde General Bozize başkan olmuştur.
- 2011'de büyük oranda kusurlu görülen bir oylamada yeniden seçilmiştir. Hükümet hukuksuzluğun sürdüğü kırsal kesimde denetimden yoksundur.
- Militan grup Tanrının Direnişi Örgütü OAC'nin güney doğusunu istikrarsızlaştırmaya devam etmektedir. Aralık 2012 başlarında bir dizi saldırı

[287] UNSC, **2093**.
[288] UNSC, **2093**.
[289] UN Security Council, S/RES/2317 (2016), **Resolution 2317** (10 November 2016).

düzenlemiştir. Kuzeyde birçok şehirde ve ülkenin merkezi yerlerinde kontrolü ele almıştır. Bozize'nin hükümetinden hoşnut olmayan asilerin liderliğini içeren bir koalisyon hükümetiyle sonuçlanan 2013 barış görüşmelerine katılmıştır.

- Mart 2013'te koalisyon hükümeti feshedilmiştir. Asiler başkenti ele geçirmiş ve başkan Bozize ülkeden kaçmıştır. Asi lider Michel Djotodia başkanlık iddiasında bulunmuş takip eden ay bir ulusal geçiş konseyi (CNT) kurmuştur. Ocak 2014'te CNT Catherine Samba-Panza'yı geçici başkan olarak seçmiştir.

Güncel Durum:

- Mart 2016'da seçimler bağımsız aday Foustin-Archange Touadera'nın başkan seçilmesiyle sonuçlanmıştır[290].

Diğer kararlara benzer şekilde önceki kararlar anılarak ve Orta Afrika Cumhuriyeti bütünlüğüne saygı ifadesiyle başlayan ilk kararda, OAC'deki güvenlik durumuyla ilgili derin endişe ifade edilmiştir. Bu durumun hukuk ve düzendeki bozulmayı, hukukun üstünlüğünün yokluğunu içermekte olduğu ve bu istikrarsızlığın sonuçlarının Orta Afrika bölgesi ve ötesindeki etkilerinin endişe verdiği belirtilmiş bu doğrultuda çabuk karşılık verilmesinin gerekliliği vurgulanmıştır[291]. İnsancıl hukuk ve insan hakları ihlalleri konusundaki duyulan endişe de ifade edilmiş durumun Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne aktarıldığı tekrarlanmıştır. BM İnsan Hakları Konseyi'nin insan hakları durumunun gözlemi için bağımsız uzman atama kararı takdirle not düşülmüştür. Bölgedeki ihlaller, ayrışma ve Tanrı'nın Direnişi Örgütü'nün kötü giden güvenlik durumunun bir parçası olarak devam eden etkinliği konularındaki endişe tekrarlanmıştır[292].

Afrika Birliği Barış ve Güvenlik Konseyi'nin OAC'de Afrika liderliğinde Uluslararası Destek Misyonu oluşturma kararı olumlu karşılanmıştır. OAC'deki silahlı çatışma ve krizlerin OAC, Orta Afrika Bölgesi ve ötesinin istikrarına yönelik ciddi bir tehdit oluşturduğu vurgulanmıştır. Siyasi geçiş alt başlığı altında barışçıl bir siyasi çözüm için yapılabilecekler sıralanmış verilecek destek ifade edilmiştir. OAC'nin halkını koruma, güvenlik ve birliğini garanti altına almadaki öncelikli sorumluluğunun altı çizilmiştir. BM Bütünleşik Barış İnşa Birimi (BINUCA)'nin yetkileri konusunda bir alt başlık daha açılmıştır. Bu doğrultuda BINUCA geçiş sürecinin uygulanmasını,

[290] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.
[291] UN Security Council, S/RES/2121 (2013), **Resolution 2121 (2013)**, 10 October 2013.
[292] UNSC, **2121**.

çatışmanın önlenmesi ve insani yardımı, istikrar ve güvenlik durumunu, insan haklarının korunmasını destekleyecek uluslararası aktörlerle işbirliği içerisinde olacaktır[293].

Ayrıca Tanrı'nın Direnişi Örgütü (LRA) başlığı açılmış alt bölgesel ve bölgesel örgütler Afrika Birliği ve BM ile çabalarını geliştirmek adına işbirliğine teşvik edilmiştir. İnsan hakları ve insani erişim başlığı altında özellikle Seleka unsurları ve LRA tarafından gerçekleştirilen ihlaller şiddetle kınanmıştır. Silahlı grupların çocukları kullanması konusuna dikkat çekilmiş tüm taraflardan bu konuya eğilmeleri talep edilmiştir. Aynı şekilde cinsel şiddet mağdurlarının durumu da ele alınmıştır. Silahsızlanma, lağvetme, yeniden birleşme ya da ülkeye geri dönme (DDR ya da DDRRR) programlarının geliştirilmesi ve uygulanmasının öneminin altı çizilmiştir. Bununla birlikte Güvenlik Sektörü Reformu da anılmıştır. OAC için Afrika liderliğinde Uluslararası Destek Misyonu (MISCA)'na destek başlığı altında OAC'nin sivilleri korumadaki öncelikli sorumluluğu göz önünde bulundurularak bu desteğin barış ve istikrarın sağlanmasındaki önemine vurgu yapılmıştır[294].

Orta Afrika Cumhuriyeti'ne ilişkin 2127 sayılı kararında Güvenlik Konseyi daha kapsamlı bir metin ortaya koymuştur. Devam eden güvenlik durumundan dolayı duyulan endişeler, durumun Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne aktarıldığı dile getirilmiştir. Geçiş Otoritesi'nin sivilleri korumadaki öncelikli sorumluluğu anımsatılmıştır. Uluslararası işbirliğine tekrar tekrar vurgu yapılmıştır. OAC'deki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğuna karar verilerek benzer şekilde 7. Bölüm çerçevesinde yapılacaklar sıralanmıştır. Siyasi süreç, DDR/SSR, hukukun üstünlüğü, doğal kaynakların korunması, insan haklarının korunması ve desteklenmesi, MISCA'nın konuşlanması, uluslararası destek, BM desteği, kaynak, PKO (Peacekeeping Operation), Fransız güçleri, insani ilkeler, erişim, kaynak yaratma ve eylem, yaptırım rejimi (silah ambargosu, gelecek önlemler, yaptırım komitesi, sürekli gözden geçirme) alt başlıklarıyla detaylı bir şekilde uygulama planı ortaya konmuştur. MISCA tüm gerekli önlemleri alma konusunda yetkilendirilmiştir. Aynı şekilde Fransız güçleri de geçici bir süreyle MISCA'yı desteklemek için tüm gerekli önlemleri alma yetkisine sahip olmuştur[295].

Alınan 2134 sayılı diğer kararda ise devam eden kötü durumdan endişe duyulduğu belirtilmiştir. Atılan olumlu adımlar, uluslararası destek övülmüş, sivil halkı korumada öncelikli sorumluluğun Geçiş Otoritesi'nde olduğu tekrarlanmış,

[293] UNSC, **2121**.
[294] UNSC, **2121**.
[295] UN Security Council, **Resolution 2127** (5 December 2013).

OAF'deki durumun bölgede uluslararası barış ve güvenliği tehdit etmeye devam ettiğine karar verilmiş, BINUCA'nın kurulumuna geniş yer ayrılmıştır. Siyasi süreç, insan hakları ve insani erişim ve yaptırımlar alt başlıklarında alınan kararlar sıralanmıştır. OAC'deki Avrupa Birliği Operasyonu başlığı altında ise AB operasyonunun sığası ve konuşlanma bölgeleri sınırlılıklarıyla birlikte tüm operasyonel sığası açıklandıktan sonra 6 aylık bir dönemle tüm gerekli önlemleri almaya yetkili olduğu belirtilmiştir[296].

Alınan 2149 sayılı kararda ise devam eden olumsuz güvenlik durumunun yarattığı endişe ve sorunlar ele alınmış ve kararın henüz beşinci paragrafında Geçiş Otoritesi'nin halkı korumada öncelikli sorumluluğu hatırlatılmıştır. Aynı şekilde Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yapılan gönderme hatırlatılmış ve soruşturmacının ön izleme kararı aktarılmıştır. Atılan olumlu adımlar sıralanmış ve bunlardan övgüyle bahsedilmiştir. Ancak yine OAC'deki durumun uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturmaya devam ettiği belirtilerek 7. Bölüm çerçevesinde yapılacaklar sıralanmıştır. Siyasi süreç başlığı altında Geçiş Otoritesi'nden istenenlere yer verilmiştir. Barış Koruma Operasyonu'na geçiş başlığı altında MISCA'ya artan destek, Fransız birliklerinin artırılması ve AB'den gelen EUFOR RCA desteği konuları işlenmiştir. Barış Koruma Operasyonu'nun detaylarına yer verilerek MUNISCA sığası ve konuşlanma sınırlılıkları çerçevesinde tüm gerekli araçları kullanma yetkisi verilmiştir. Bu doğrultuda odaklanacağı görevler sivillerin korunması, geçiş sürecinin uygulanmasının desteklenmesi, insani yardımın ulaştırılmasını kolaylaştırma, BM'nin korunması, insan haklarının desteklenmesi ve korunması, ulusal ve uluslararası adalet ve hukukun üstünlüğünün desteklenmesi, DDR ve DDRR başlıkları altında sıralanmıştır. MINUSCA hareket serbestisi, insani erişim ve insani çağrı konuları eklenmiştir. Fransız güçleri MINUSCA ile eşgüdüm içerisinde tüm gerekli araçları kullanma konusunda yetkilendirilmiştir. Durumun raporlanması önemsenmiş ve karşılıklı bilgilendirmeler yapılması istenmiştir[297]. 2196 sayılı kararda da OAC'nin ülkesindeki tüm halkı soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğuna sahip olduğu hatırlatılmıştır[298]. 2217 ve 2262 sayılı kararlarda da aynı ifade yer almaktadır[299].

[296]UNSC, S/RES/2134 (2014), **Resolution 2134** (28 January 2014).
[297] UNSC, S/RES/2149 (2014), **Resolution 2149** (10 April 2014).
[298] UNSC, S/RES/2196 (2015), **Resolution 2196** (22 January 2015).
[299] UNSCI, S/RES/2217 (2015), **Resolution 2217** (28 April 2015); S/RES/2262 (2016), **Resolution 2262** (27 January 2016).

2016 tarihli bir diğer güncel kararda ise OAC Otoritesi'ne yapılan söz konusu sorumluluğunu yerine getirme çağrısı yinelenmiştir[300].

3.1.11. 2117 Sayılı Karar: Çatışmalarda Hafif Silahların Kullanılması

Söz konusu kararda son dönemdeki silahlı çatışmaların çoğunda hafif silahların kullanıldığı belirtilmiştir. Hafif silahların kötüye kullanılmasının çok ciddi suçlara yol açtığı kabul edilerek silahlı çatışmalarda sivillerin korunması ve koruma sorumluluğuna ilişkin 138. ve 139. paragraflarını içeren ilişkili Zirve Sonuç Belgesi hükümleri tekrar onaylanmıştır[301].

3.1.12. 2150 Sayılı Karar: Uluslararası Barış ve Güvenliğe Tehdit- Soykırımın Önlenmesi

Söz konusu kararda devletlerin halklarının ve ayrıca ülkelerinde yaşayan diğer bireylerin insan haklarına saygı ve bu hakları garanti altına alma konusunda öncelikli sorumluluğu bulunduğu onaylanmıştır. Soykırıma, savaş suçlarına ve insanlığa karşı suçlara yol açabilecek durumların önlenmesi ve bu durumlara karşılık verilmesinde bölgesel ve alt bölgesel bağlantıların önemli rolü takdir edilmiştir. Erken uyarı işleyişini işlevselleştirme görevi de bulunan Genel Sekreter Soykırımın Önlenmesi ve Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı'nın önemli rolü hatırlatılmıştır. Devletlere soykırım ve uluslararası hukuk altındaki diğer ciddi suçlara karşı savaşma ve bu suçları önleme konularında yeniden söz verme çağrısında bulunulmuş, Dünya Zirvesi Belgesi'nin 138 ve 139. paragrafları yeniden onaylanmıştır. Kararda 1994 Ruanda Soykırımı örneklendirilmiş ve bu soykırımdan çıkarılan derslerin öneminin altı çizilmiştir[302].

2170 sayılı Terörist Eylemler nedeniyle Uluslararası Barış ve Güvenliğe Tehdit başlıklı kararda El Kaide bağlantılı oluşumlara gönderme yapılarak sivil gruplara yönelik gerçekleştirilen insancıl hukuk ve insan hakları ihlallerinden sorumlu tutulmaları gerektiği aktarılmış devletlerin uluslararası hukuk yükümlülükleri altında halklarını koruma sorumluluklarının altı çizilmiştir[303]. 2171 sayılı Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi- Çatışma Önleme konularını içeren kararda ise benzer şekilde her devletin halkını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu onaylanmıştır. Yine Genel Sekreter Soykırımın Önlenmesi ve Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı'nın önemli rolü hatırlatılmış,

[300] UN Security Council, S/RES/2301 (2016), **Resolution 2301** (26 July 2016).
[301] UN Security Council, S/RES/2117 (2013), **Resolution 2117** (26 September 2013).
[302] UN Security Council, S/RES/2150 (2014), **Resolution 2150** (16 April 2014).
[303] UN Security Council, S/RES/2170 (2014), **Resolution 2170** (15 August 2014).

Dünya Zirvesi Belgesi'nin 138 ve 139. paragrafları yeniden onaylanmıştır[304]. 2185 sayılı uluslararası barış ve güvenliğin sürdürülmesi, barış koruma operasyonlarına ilişkin kararda devletlerin sivilleri korumadaki öncelikli sorumluluklarını yerine getirmeleri için destek olmada BM unsurlarının önemine dikkat çekilmiştir[305].

3.1.13. 2286 Sayılı Karar: Sivillerin Korunması (Silahlı Çatışmada Sağlık Hizmetleri)

Söz konusu karardan önce Küçük ve Hafif Silahlar başlığı altında çıkan 2015 tarihli kararda bu silahların uygunsuz kullanımının getirdiği ihlallere değinilmiş, 2005 Dünya Zirvesi Belgesi'nin 138 ve 139. paragraflarının onayı tekrarlanmıştır[306]. Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülmesi başlıklı bir diğer aynı tarihli kararda her devletin tekrar anılan suçlar konusunda koruma sorumluluğu bulunduğu ifade edilmiştir[307]. Örnek olaylar dışında koruma sorumluluğuna gönderme yapan kararlardan bir diğeri olan bu kararda devletlerin halklarını koruma sorumluluğu yeniden onaylanarak bu doğrultuda silahlı çatışma taraflarının tümünün sağlık personeli ve sivillerin korunmasına ilişkin tüm gerekli yükümlülüklerini yerine getirmek zorunda oldukları hatırlatılmış taraflar gereğini yerine getirmeye çağrılmıştır[308].

3.1.14. Suriye

Tarihsel Arka Plan:

- 1. Dünya Savaşı'nı takiben Fransa eski Osmanlı İmparatorluğu Suriye vilayetinin kuzey kısmını mandası yapmıştır. Fransızlar bölgeyi 1946'da Suriye olarak bağımsızlığına izin verene kadar yönetmiştir. Yeni ülke siyasi istikrardan yoksun kalmış ve bir dizi askeri darbe deneyimlemiştir.
- 1958'de Suriye Birleşik Arap Cumhuriyeti kurmak için Mısır'la birleşmiştir. Eylül 1961'de iki ülke ayrılmış ve Suriye Arap Cumhuriyeti yeniden kurulmuştur.

Çatışmayı Tetikleyen Gelişmeler:

- Kasım 1970'te sosyalist Baas Parti ve alevi azınlık üyesi Hafız el Esad kansız bir darbeyle gücü ele geçirmiş ve ülkeye siyasi istikrar getirmiştir.

---

[304] UNSC, S/RES/2171 (2014), **Resolution 2171** (21 August 2014).
[305] UNSC, S/RES/2185 (2014), **Resolution 2185** (20 November 2014).
[306] UNSC, S/RES/2220 (2015), **Resolution 2220** (22 May 2015).
[307] UNSC, S/RES/2250 (2015), **Resolution 2250** (9 December 2015).
[308] UNSC, S/RES/2286 (2016), **Resolution 2286** (3 May 2016).

- Hafız el Esad'ın ölümünün ardından oğlu Beşer el Esad Temmuz 2000'de halk referandumu tarafından başkan olarak onaylanmıştır.
- Lübnan'da 1976'dan beri sözde barış koruma rolüyle konuşlu bulunan Suriye birlikleri Nisan 2005'te geri çekilmiştir.
- Temmuz-Ağustos 2006 İsrail-Hizbullah çatışması boyunca Suriye askeri güçlerini tetikte bekletmiştir. Ancak müttefiki Hizbullah adına doğrudan müdahalede bulunmamıştır.
- Mayıs 2007'de Beşer Esad'ın ikinci dönem başkanlığı halk referandumuyla onaylanmıştır.
- Mart 2011'de bölgede başlayan büyük ayaklanmaların etkisiyle ve sosyal, ekonomik etkenlerin birleşmesiyle Dor'a'nın güneyinde hükümet karşıtı protestolar başlamıştır. Yargısız tutuklamalara izin veren sıkı olağanüstü hal kanunlarının yürürlükten kaldırılması, siyasi partilerin kanunlaştırılması, rüşvetçi yerel memurların görevden alınması gibi taleplerle gerçekleştirilen gösteriler ve şiddetli huzursuzluk Suriye boyunca yayılmıştır. Hükümet karışıklığa olağanüstü hal kanunlarının yürürlükten kaldırılması, yeni siyasi partilere izin veren yeni yasalar ve yerel ve ulusal seçimlerin serbestleştirilmesini içeren ödünler ve askeri güç karmasıyla karşılık vermiştir.
- Hükümetin karşılığı Esad'ın istifasına yönelik karşıt talepleri karşılamada başarısız olmuştur ve hükümetin huzursuzluğu bastırmak için devam eden şiddeti ve yaygın olarak gerçekleştirdiği silahlı karşılık eylemleri çatışmaların genişlemesine yol açmıştır.
- 2011 sonlarından beri Esad rejimi üzerindeki uluslararası baskı şiddetlenmiştir. Arap Birliği, AB, ABD ve Türkiye rejime karşı ekonomik yaptırımlar uygulamıştır.
- Aralık 2012'de Suriye Ulusal Koalisyonu 130'dan fazla ülke tarafından Suriye halkının tek meşru temsilcisi olarak tanınmıştır.

Güncel Durum:

- BM liderliğinde gerçekleştirilen 2014'teki Cenevre 2 Konferansı ve 2016'da gerçekleştirilen Cenevre 3 görüşmelerinde Koalisyon ve Suriye rejimi arasındaki barış görüşmeleri çatışmaya bir çözüm üretmekte başarısız olmuştur.

- Suriye'deki karışıklık devam etmektedir ve Nisan 2016 itibarıyla BM temsilciliğinin aktarmasına göre Suriye hükümeti güçleri, karşıt güçler ve sivil ölümleri 400 bine ulaşmıştır.
- 2016 itibarıyla yaklaşık 13,5 milyon insan insani yardıma muhtaç durumdadır. 6,3 milyon insan yerlerinden edilmiştir ve 4,8 milyon Suriyeli sığınmacı Suriye'nin durumunu dünya genelindeki en büyük insani kriz yapmaktadır[309].

Suriye'de ilk gösteriler 2011 yılının Ocak ayında başlasa da önemli derecede etki edebilecek düzeye ulaşması zaman almış, Suriye'nin etnik ve mezhep kaynaklı bir toplumsal ve siyasal yapıya sahip olması, Esad'ın rejim üzerinde yeterli otoritesinin olmaması, Suriye'nin bölge ülkelerinden farklı olarak dış politikada Rusya, Çin, İran gibi ülkelerle geliştirdiği uzun dönemli siyasi ve ticari ilişkiler Suriye'de baharın geç gelmesi yorumuna neden olmuştur. İlk gösteri, Ortadoğu'da Arap uyanışını başlatan Tunuslu Muhammed Buazizi'nin 17 Aralık'ta kendini yakmasıyla başlayan sürece benzer biçimde 26 Ocak 2011'de Kürtlerin yoğunlukta olduğu Haseke bölgesinde bir gencin kendini yakarak başlattığı olaylarla tetiklenmiş, Kürt kökenli iki askerin öldürülmesiyle Rakka kentinde gösterilerin yoğunlaşmasıyla devam etmiştir[310].

Beşar Esad'a karşı büyük oranda barışçıl ayaklanmaların son bulmasına karşın Esad ve yönetime sadık olanların denetimi sağlamaya zorunlu olduklarını düşündükleri ölçüde şiddet eylemleri devam etmektedir. Onlara göre Suriye'yi yönetmek sadece güçle ilgili değil bekası için varoluşsal bir mücadele anlamına gelmektedir[311].

Esad farklı bir yol denemekte, reforma evet demektedir ancak ona göre bunun zamanı gelince olması önemlidir. Esad'a göre protestoculara Tunus ve Libya'da olduğu gibi aceleyle ödünler verilmeyecektir. Bu durum zayıflığa işaret olacağı gibi daha ileri boyuttaki istekleri de cesaretlendirebilecektir[312].

2012 yılında da Suriye'deki durum ciddiyetini korumuştur. Suriye'deki çatışmalarda başlangıçta mevcut rejim tarafından uygulanan güç kullanımı ve

---

[309] International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International.
[310] Nebi Miş, ""Allah, Suriye, Beşşar"dan "Allah, Suriye, Hürriyet"e: Suriye'nin Zorlu Arap Baharı", **Ortadoğu Yıllığı 2011**, der. Kemal İnat ve diğ., (Açılım Kitap, Sakarya, 2012).
[311] Michael J. Totten, "Arab Spring or Islamist Winter-Three Views", **World Affairs**, c. 174, s. 5 (January-February 2012): 27.
[312] Brian Whitaker, "The Boldness of Bashar Al-Assad", Guardian, 31 March, **The Arab Spring, Rebellion, Revolution and a New World Order**, ed. Toby Manhire (London: Guardian Books, 2012): 247.

şiddete karşın silahsız mücadele eden sivil protestocular olduğu ve şiddetin boyutunun uluslararası olmayan silahlı çatışmaya ulaştığı belirtilmektedir. Son dönemde Suriye'deki güç kullanımı neticisinde gerçekleşen insan hakları ihlalleri birçok uluslararası kuruluş tarafından belgelenmektedir. Suriye'de yaşanan silahlı şiddetin uluslararası hukuk açısından iç savaşa dönüştüğü ve Suriye ordusu ve güvenlik güçleri tarafından insanlığa karşı suçlar işlendiği kaydedilmektedir[313]. Suriye'de Arap Baharı'nın bedeli binlerce ölüm, yüz binlerce yer değiştirme ve ekonomik erime ile ödenmektedir[314].

Kısaca uluslararası toplumun bu duruma tepkisini özetlersek süreç şu üç önemli gelişmeyle başlamıştır: Kasım 2011'de Suriye'nin Arap Birliği üyeliği askıya alınmıştır. Aralık 2012'de ise Suriye'nin Dostları Grubu kurulmuştur ve süreç işlerken BM Güvenlik Konseyi ve Arap Birliği barış planı için Kofi Annan'ı görevlendirmiştir[315]. Sürecin detayları alınan Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarına birlikte yer verilerek aktarılacaktır.

3.1.14.1. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Durum: 66/253 (21 Şubat 2012)

Söz konusu Genel Kurul raporu Suriye'de yaşanan insan hakları ihlallerinin ciddi boyutlara ulaştığını belirtirken, Suriye'deki mevcut siyasi krizlerin barışçıl yollarla çözülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır. Arap Ligi'nin 2 Kasım 2011'de ortaya koyduğu Eylem Planı doğrultusunda Suriye hükümetinden gecikmeksizin talep edilenler söz konusudur. Suriye başkanlığında şiddet, korku, tehdit ve aşırılıktan bağımsız, Suriye halkının endişelerini de dikkate alan, önyargısız bir siyasi süreç çağrısı yapılmıştır. Arap Ligi'nin Suriye başkanlığında gerçekleştirilecek siyasi geçiş süreci kararının bütünüyle desteklendiği, tüm üye devletlerin de destek sağlamaya çağrıldığı, Suriye yönetimin insani yardımların ulaştırılması konusunda imkan vermesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca BM bünyesindeki tüm kuruluşlar

---

[313] Annyssa Bellaland, LouiseDoswald-Beck, "Chapter 1, Evaluating the Use of Force During the Arab Spring", **Yearbook of International Humanitarian Law**, ed. M. N. Schmitt ve L. Arimatsu (The Netherlands, 2011).
[314] Hussein Ibish, "Was the Arab Spring Worth it?", **Foreign Policy**, 194 (Jul/Aug 2012): 92.
[315] The Guardian, "Syria suspended from Arab League", https://www.theguardian.com/world/2011/nov/12/syria-suspended-arab-league 12 November 2011 [25.11.2011]; Carnegie Middle East Center, "Group of the Friends of the Syrian People: 1st Conference, http://carnegie-mec.org/diwan/48418?lang=en [28.05.2012]; Al Jazeera, Kofi Annan's six-point plan for Syria**,** http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/03/2012327153111767387.html [28.05.2012]

desteğe çağrılmış, Genel Sekreter'in güncel kararın uygulanması hakkında rapor sunması rica edilmiştir[316].

3.1.14.2. 2042 Sayılı Karar

Suriye'deki duruma ilişkin en önemli iki taslak karar 2042 ve 2043'tür. Kararda Suriye Hükümeti'nin kararın ekinde yer alan önerileri uygulama sözü anılmış ve acilen ve görülebilir şekilde Nisan 2012'de temsilciyle görüşmelerinde kararlaştırılan sözlerini uygulaması gerektiği bildirilmiştir. Bunlar arasında halk merkezlerine yönelik kıta hareketlerine son verilmesi, bu gibi merkezlerde ağır silahlarının kullanımının durdurulması, bu merkezlerden ve çevrelerinden askeri yoğunluğun geri çekilmesi, 10 Nisan 2012'yi geçirmeksizin tüm bunların uygulanması yer almaktadır. Bununla birlikte öncelikli sorumluluğun Suriye yönetiminde olduğu vurgulanmıştır. Son olarak konuyla ilgili tüm yetkinin elde tutulacağına karar verilmiştir[317].

3.1.14.3. BM ve Arap Birliği Ortak Özel Temsilcisinin Altı Nokta Önerisi (Six-Point Proposal of the Joint Special Envoy of the United Nations and the League of Arab States)

2042 sayılı karara ek olarak sunulan bu öneri Suriye önderliğinde ve Suriye halkının meşru istek ve arzularını göz önünde bulunduran bir siyasi süreci, çatışmanın durdurulmasını ve bu konuda BM'nin desteğini, insani yardım ve bu yardımların etkin bir biçimde nasıl gerçekleştirilebileceğini, tutuklu insanların durumunu ve bilgiye erişilebilirliğin sağlanmasını, gazetecilerin bölgedeki durumunun garanti altına alınması ve ayrımcılık uygulanmamasını, yasal olarak korunan örgütlenme özgürlüğü ve barışçıl gösteri yapma hakkına saygı duyulmasını içermektedir[318]. Öneri bölgeyi tekrar güvenliğe ve istikrara kavuşturmayı amaçlamaktadır. Bu konuda iki örgütün ortaklaşa hareket etmesi barışçıl bir çözüm için çaba sarfedildiğinin göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır ancak bu çözüm planının uygulamadaki zorluğu ve müdahale tartışmaları her iki örgütün ve bireysel olarak temsilcilerin ötesinde daha zorlu ve karmaşık süreçleri beraberinde getirmiştir.

---

316 UNGA, A/RES/66/253, 66/253, **The situation in the Syrian Arab Republic** (21 February 2012).
317 UNSC, S/RES/2042 (2012), **Resolution 2042** (14 April 2012).
318 2042 sayılı karara ek olarak sunulan BM ve Arap Ligi Ortak Özel temsilcisinin Önerisi, http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/six_point_proposal.pdf [28.05.2012].

Öneri henüz ortaya atılmadan birkaç ay önce Arap Birliği'nin süreçteki önemi ve Suriye'ye yönelik askeri müdahale konusunda Clinton'un: "Arap Birliği'nin konumunu desteklemek istiyoruz ve hiçbir şekilde bir askeri müdahaleyi sürdürme niyeti olmadığının altını çiziyoruz, Konsey'in çoğunluğunun hangi tarafta olduğunu bilerek, ve Arap Birliği'nin girişimini faydalı biçimde desteklemek için bir yol bulana dek çalışacağız, Esad rejimine ve Suriye halkına açık bir mesaj göndererek, bu korkunç çatışmaya barışçıl bir çözüm bulmak üzere çalışacağız" sözleri oldukça dikkat çekicidir[319]. Arap Birliği'nin süreçteki önemi sıklıkla vurgulanmakta ve sonrasında getirilen öneriler de desteklenmektedir.

3.1.14.4. 2043 Sayılı Karar

Karar, 2042 sayılı kararda sıralananları yinelemekle birlikte ağırlıklı olarak UNSMIS ile ilgilidir. Suriye BM Gözetim Görevi (UNSMIS)'nin kurulması ve uygulamanın içeriği hakkında bilgi verilmiştir. Silahlı çatışmanın durdurulmasının ve söz konusu altı önerinin uygulanmasının denetlenmesi konusunda UNSMIS durumun gözlenmesi görevini üstlenecektir[320].

3.1.14.5. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde Durum: 66/253-B (7 Ağustos 2012)

Rapora göre, BM İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden 27 Mayıs 2012'de yapılan açıklamada Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki şiddet eylemlerinin insanlığa karşı suçlar ya da diğer uluslararası suçların seviyesine ulaşmış ve sivil halka karşı cezasız kalan yaygın ve sistemli saldırıların göstergesi olabileceği ifade edilmiştir. Çocuk ve kadınlara yönelik çok büyük oranda şiddetin hüküm sürdüğü, sığınmacıların komşu ülkelere doğru aktığı, Suriye yönetimi tarafından halk bölgelerine karşı aşırı güç, ağır silahlar, zırhlı güçler ve hava güçleri kullanılmasının endişe verici olduğu ifade edilmiştir[321].

Ayrıca rapor, öneri planının uygulanmaması konusunda derin endişe duyulduğunu ve Güvenlik Konseyi'nin Suriye yetkililerinin kararları uygulamasını sağlamak konusundaki tedbirlerde uzlaşma başarısızlığı üzüntüyle karşılanmıştır. Tüm tarafların acilen ve görülebilir biçimde 2042 ve 2043 sayılı kararları, tüm şekillerdeki silahlı çatışmaları durdurmayı sağlayacak ve Suriye halkının isteklerini

[319] US Mission "Geneva, Clinton's Remarks, Responses on Syria at U.N. After UNSC Session", http://geneva.usmission.gov/2012/02/01/clinton%e2%80%99s-remarks-responses-on-syria-at-u-n-after-unsc-session/ 31 January 2012 [22.04.2012].
[320] UN Security Council, S/RES/2043 (2012), **Resolution 2043** (21 April 2012).
[321] UNGA, A/RES/66/253 B, 66/253, **The situation in the Syrian Arab Republic** (7 August 2012)

karşılayacak, Suriye başkanlığında siyasi geçişe uygun zemin hazırlayacak ortamı oluşturacak şekilde uygulaması talep edilmiştir[322].

3.1.14.6. 2139 Sayılı Karar

Daha önce anılan kararlar ve Suriye bütünlüğüne saygı ifadesiyle kökleşmiş bir şekilde başlayan kararda Suriye'de yaşanan şiddetin geldiği boyut gözler önüne serilmiştir. BM Genel Sekreteri ve Silahlı Çatışmalarda Çocuklar Özel Temsilcisi'nin raporları ölen 100 bin insan içerisinde 10 binin üzerinde çocuğun olduğunu göstermektedir. Durumun ciddiyetinin büyük endişe yaratmakta olduğu vurgulanmış özellikle sığınmacı ve yer değiştiren insanların durumunun altı çizilmiştir. Bölgedeki Lübnan, Ürdün, Türkiye, Irak ve Mısır gibi ülkelerin sığınmacılar konusundaki çabalarından övgüyle bahsedilmiştir. Kuveyt'te gerçekleştirilen 2. Uluslararası Donörler Konferans'ında Suriye için toplanan para olumlu karşılanmış, insani gerekler açısından olumlu katkı sağlayacağı belirtilmiştir[323].

Tüm taraflara insani acılara yol açan şiddeti durdurma, Suriye'nin zengin toplumsal mozaiğini ve kültürel mirasını koruma ve Suriye'nin Dünya Mirası alanlarının korunmasını sağlayan gerekli adımların atılması talebinde bulunulmuştur. Artan terörist eylemler şiddetle kınanmış özellikle El Kaide adı anılmıştır. Cenevre Görüşmeleri'nde alınan siyasi çözüm kararlarının uygulanmasının gerekliliği vurgulanmıştır. Tüm taraflardan sivillerin korunması adına tüm uygun adımların atılması talep edilmiş bu doğrultuda kendi halkını korumada öncelikli sorumluluğun Suriye Otoritesi'nde olduğu vurgulanmıştır[324].

3.1.14.7. 2165 Sayılı Karar

Suriye'deki durumu benzer ifadelerle ortaya koyan kararda farklı olarak Suriye'deki durumdaki bozulmanın bölgede barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte üye devletlerin BM Şartı'nın 25. maddesi gereğince Konsey'in kararlarını kabul etme ve uygulamayla yükümlü olduklarının altı çizilmiştir. Suriye Otoritesi'nin uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku altındaki yükümlülüklerini yerine getirmesi gerektiği belirtilmiştir. Bir gözlem işleyişi kurulması kararlaştırılmıştır. İnsani yardım konusuna değinilmiş, bu yardımların kolaylaştırılması gerektiği belirtilmiştir. Suriye'deki halkı korumada öncelikli sorumluluğun Suriye Otoritesi'nde olduğu ifadesi bu kararda da yer bulmuştur[325]. Bu

[322] UNGA, **66/253 B**.
[323] UNSC, S/RES/2139 (2014), **Resolution 2139** (22 February 2014).
[324] UNSC, S/RES/2139 (2014), **Resolution 2139** (22 February 2014).
[325] UNSC, S/RES/2165 (2014), **Resolution 2165** (14 July 2014).

süreçte Suriye'deki insan haklarına ilişkin bir başka Genel Kurul kararında da tüm taraflardan etnik, dini ve itirafçı toplulukları içerecek şekilde sivilleri korumak için tüm uygun adımların atılması talep edilmiştir[326].

2254 sayılı bir diğer kararda tüm taraflara yapılan etnik, dini ve itirafçı toplulukları içerecek şekilde sivillerin korunması talebi çağrısı hatırlatılmıştır. Bu doğrultuda halkını korumada öncelikli sorumluluğun Suriye Otoritesi'nde olduğu vurgulanmıştır[327]. 2258 sayılı kararda ise Suriye'deki halkı korumada öncelikli sorumluluğun Suriye Otoritesi'nde olduğu tekrar doğrulanmıştır[328]. Çalışmada yer verilecek en güncel karar olan 21 Aralık 2016 tarihli kararda da benzer ifadeler yer almakta Suriye'deki halkı korumada öncelikli sorumluluğun Suriye Otoritesi'nde olduğu tekrarlanmakla birlikte silahlı çatışma taraflarının sivilleri korumak için uygun ve gerekli tüm önlemleri almak zorunda olduğu vurgulanmıştır[329].

3.1.14.8. Suriye ve Koruma Sorumluluğuna İlişkin Tartışmalar: Libya Karşılaştırması

Suriye olayında uluslararası toplum; insan haklarını savunma ve güçlendirmekle sorumlu olan uluslararası organizasyonlar, bölgesel istikrar konusunda endişe duyan Arap devletleri ve insani müdahale ve R2P kavramlarının şekillendirilmesine katkıda bulunmuş Batılı devletler olarak üç aktörü ifade etmektedir. Arap Birliği ve Arap devletleri Suriye'de Libya'dan farklı bir tutum sergilemektedir. Suriye'yi kınamalarına ve Birlik'teki üyeliğini askıya almalarına rağmen Libya'da olduğu gibi katliamı bitirmek için bir dış müdahale çağırmamıştır. Ayrıca Esad'ın düşürülmesi konusunda, Kaddafi'de olduğu gibi kararlı ve birlikte bir duruş sergilenememektedir. ABD ve Fransa'nın başı çektiği birçok Batılı ülke ise Suriye'ye karşı sert önlemler alınması çağrısında bulunmaktadır. Bazı ülkeler, Kosova'da olduğu gibi, BM yetkisi, Arap Birliği'nin resmi çağrısı olmaksızın Batı başkanlığında ve büyük olasılıkla NATO tarafından yürütülecek bir müdahalenin gerçekleşebileceği görüşündedir[330].

Fakat NATO müdahalesi konusundaki bu varsayım mevcut durumda biraz aşırı olmaktadır. Söz konusu duruma ilişkin söylemler de müdahale konusunda aksi

---

326 UNGA, **A/C.3/69/L.31** (31 October 2014), 7/7.
327 UN Security Council, S/RES/2254 (2015), **Resolution 2254** (18 December 2015).
328 UN Security Council, S/RES/2258 (2015), **Resolution 2258** (22 December 2015).
329 UN Security Council, S/RES/2332 (2016), **Resolution 2332** (21 December 2016).
330 Marika Alpini, "Right To Intervene And Right To Protect: Dilemmas Of Humanitarianism In Syria – Analysis", **Eurasia Review**, 23 November 2011, http://www.eurasiareview.com/23112011-right-to-intervene-and-right-to-protect-dilemmas-of-humanitarianism-in-syria-analysis/ [23.05.2012].

yöndedir. Aylar süren sivil savaş sürerken Rasmussen NATO'nun çatışmaya askeri olarak müdahale etme niyeti olmadığını söylemiştir. Doğru yolun siyasi çözüme ulaşmaktan geçtiğine inandıklarını ve uluslararası toplumun Suriye liderliğine Suriye halkının meşru isteklerinin yerine getirilmesi konusunda güçlü ve birleşik bir mesaj göndermesini arzu ettiklerini söylemiş dolayısıyla konumumuz değişmemiştir diye eklemiştir[331].

Daha sonraki bölümlerde genel olarak koruma sorumluluğuyla ilgili görüşlerine yer verilecek ABD'nin Suriye konusuna ilişkin görüşlerini özetleyecek olursak; Suriye'deki karışıklık başladığından beri ABD Suriye rejimi üzerindeki baskıyı artırmak için yoğun bir biçimde hedeflenen ekonomik önlemleri sürdürmüştür. Bu insan hakları ihlallerinden Suriye Hükümeti'nin üst düzey yetkililerini ve Suriye rejimiyle ilişkili Suriyeli iş adamlarını sorumlu tutmuştur. ABD amacını Suriye'nin sivillere karşı şiddet uygulamasına, çoklu tutuklama ve işkencelere son vermek ve Suriye rejiminin Suriye halkının taleplerini dikkate alacak şekilde demokratik geçişi sağlaması konusunda baskılanması olarak göstermektedir[332]. Siyasi çözüm, demokratik geçiş gibi ifadeler özellikle ilk dönemlerde sıklıkla dile getirilen konulardan olmuştur.

R2P ve Libya-Suriye olarak diğerlerinden farklı olan iki örnek olay değerlendirildiğinde, hakim görüşlerden biri R2P'nin kavram olarak Libya'daki askeri karşılıkla yargılanmaması ve BM sisteminin sorgulanması gerektiğidir. Bu görüşe göre 2001 ICISS raporu sivillerin korunması ile ilgilidir ve önceliğinin önlemek olduğu, askeri eyleme son karşılık olarak başvurmayı içerdiği dikkate alınmalıdır. Suriye örneğinde de uluslararası çözüm tartışılırken R2P kavramının adı anıldığında akla askeri müdahale gelmemelidir. Türkiye sınırı boyunca sivilleri korumak adına "güvenli bölgeler" ya da "insani koridorlar" gibi yollarla birçok seçenek mevcuttur. Ya da Arap Birliği'nin önerdiği silahlı bir grup gözlemci veya barış koruma gücü şiddet eylemlerine son vermesi için Esad üzerindeki baskıyı artıracak ve fiili kuvvet kullanmaya gerek kalmaksızın geçiş için müzakere edilebilecektir. Kavramın yanlış yorumlanması daha çok zarara yol açabilecektir. Ayrıca Suriye konusundaki Çin ve Rusya vetosu kuşkusuz BM'nin güvenilirliğini sarsmaktadır. Toplu katliam ve sivil yaşamı tehdit eden durumlara karşı uluslararası toplumun harekete geçmesinin

[331] Cheryl Pellerin, "American Forces Press Service", http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=117804 [23.05.2012].
[332] White House Press Office, http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/08/18/fact-sheet-syria [23.05.2012].

gerekliliğini vurgulayan ve BM'nin güvenilirlik kazanmasını sağlayacak etkin ve anlamlı bir yol izlenmelidir[333].

Bu görüşü destekler biçimde, bir diğer görüşe göre R2P söz konusu olduğunda karar alma sürecinin değişmemiş olması ülke içindeki krizlere karşı uluslararası toplumun tepkisinin belirlenmesinde ulusal çıkarların etkili olacağı anlamına gelmektedir. Elbette bu durum yalnızca Çin ve Rusya'ya özgü değildir. ABD de birçok kez veto hakkını kullanmış, yasadışı İsrail yerleşimleri örneğinde kınama kararını ABD veto etmiş, Güvenlik Konseyi'nin diğer dört sürekli üyesi ve 10 sürekli olmayan üyenin karşısında yalnız kalmıştır. Konsey üyeleri karar verme sisteminin değişmesini istemeyen bir tutum sergilemekte, veto ayrıcalıklarının sürmesini istemektedirler[334]. Ancak yaşanan gelişmeler bu sistemin sorgulanmasına ve bu konuyla ilgili çalışmalar yapılması gerektiğine işaret etmektedir. Birleşmiş Milletler çatısı altında Güvenlik Konseyi ele alınırken en çok tartışılan konulardan biri kuşkusuz veto olmaktadır. Vetolar Suriye örneğinde de sıkça tartışılmıştır[335]. Koruma sorumluluğu tartışmasında Güvenlik Konseyi etkinliği sorgulanırken de karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası kuruluşlar sundukları raporlar ve değerlendirmelerde bu durumun sonlanması gerektiği görüşünü sıklıkla dile getirmiştir. Örneğin; Af Örgütü cinayet ve işkenceyi içeren sömürünün olası insanlığa karşı suçlar olarak sorgulanması için yeterli seviyeye ulaştığına inanmaktadır. Aynı zamanda Tell Kalakh şehrinde Suriye güvenlik güçlerinin insanlığa karşı suçlar işlemiş olma olasılığını gösteren bir rapor yayımlamıştır. Güvenlik Konseyi'nin Suriye'deki durum için bir karar çıkarmayı düşündüğü ancak Çin ve Rusya'yla birlikte Brezilya, Hindistan ve Güney Afrika'nın hareketi desteklemeyi reddettikleri bildirilmektedir. Af Örgütü üç ülkeye uluslararası alanda anahtar aktörler olduklarını ve Suriye'ye ilişkin harekete geçmede fırsat ve sorumluluğa sahip olduklarını göz önüne alarak bu konuda sessizliklerine son vermeleri için ısrarla istekte bulunmuştur[336]. Bu süreç yaşanırken BM İnsan Hakları Konseyi birçok kararında koruma sorumluluğuna

---

[333] Lloyd Axworthy, "Don't Allow Libya to Define R2P", http://globalbrief.ca/lloydaxworthy/2012/03/13/dont-allow-libya-to-define-r2p/ [23.05.2012].
[334] Aidan Hehir, "Syria and the Responsibility to Protect: Rhetoric Meets Reality", http://www.e-ir.info/2012/03/14/syria-and-the-responsibility-to-protect-rhetoric-meets-reality/ [23.05.2012].
[335] Tarihsel sıralamayla Güvenlik Konseyi'nde kullanılan tüm veto oylarının listesine ulaşmak için bkz: UN Security Council Veto List, http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact_veto_table_en.htm [23.05.2012].
[336] Uluslararası Af Örgütü, http://www.amnesty.org.uk/news_details.asp?NewsID=19583; http://www.amnesty.org.uk/content.asp?CategoryID=11579; http://www.amnesty.org/en/region/syria/report-2011 [23.05.2012].

göndermede bulunmuştur. Söz konusu kararlarda Suriye koruma sorumluluğunu yerine getirmeye çağırılmakla birlikte Suriye'nin bunda başarısız olduğuna, şiddete, insan hakları ihlallerine ve belirli bölgelerdeki sivillere yönelik saldırılarına son vermesi gerektiğine bununla birlikte tüm gerekli ve uygun önlemleri alması gerektiğine yer verilmiştir[337].

Uluslararası ve Arap insan hakları kuruluşları da Suriye'de yaşananları evrensel bazda ve şiddetle kınamaktadır. Suriyeli insan hakları aktivistleri ise BM Güvenlik Konseyi'nin yaşanan zulümden sorumlu olan rejim yönetimine karşı doğrudan eyleme geçmesini istemektedir[338].

Suriye'ye müdahalenin yasal durumu incelendiğinde güç kullanımına ilk engelin Şart'ın 2(4). maddesi olduğu bilinmektedir. Güvenlik Konseyi yetkisine ihtiyaç duyulmakta bu yerel çatışmanın saldırı ya da barış ve güvenliğe yönelik tehdit olarak değerlendirilmediği başka bir temele ihtiyaç duyulduğu ileri sürülmekte bu doğrultuda yasal zemin için müdahale destekçilerinin R2P'ye yöneldiği görülmektedir. Bu yaklaşıma göre R2P doğrultusunda Esad rejiminin koruma görevini ihlal ettiği açıktır. Asıl tartışma bu öğretinin güç kullanımına yasal zemin oluşturup oluşturamayacağı etrafında şekillenmektedir. Güvenlik Konseyi Libya'da R2P'yi yasal temel olarak almıştır. Bu bağlamda R2P ilkelerinin güç kullanımı için meşru zemin olabileceği ancak güç kullanımın yasal olması için siyasi aktörlerin onayının gerektiği vurgulanmaktadır. Suriye'ye müdahale edilmemesinin siyasi, yasal ve faydacı düşüncelerle müdahale ikileminden doğduğu değerlendirilmektedir. Sonuç olarak tartışma yalnızca yasal eksende dönmemekte stratejik ve faydacı unsurlar da devreye girmektedir[339].

Gerek 2005 Dünya Zirvesi Belgesi'nde gerekse Genel Sekreter'in 2012 tarihli raporunda R2P'nin Güvenlik Konseyi'ne yasal yükümlülük getirmediğinin açıkça belirtildiği, Libya müdahalesinde operasyona ilişkin alınan kararlarda hiçbir göndermede bulunulmadığı, Rusya ve Çin'in rejim değişikliği konusundaki

---

[337] A/HRC/RES/S-18/1 (2 December 2011); A/HRC/RES/19/22 (23 March 2012); A/HRC/RES/S-19/1 (4 June 2012); A/HRC/RES/20/22 (6 July 2012); A/HRC/RES/21/26 (28 September 2012); A/HRC/RES/22/24 (20 March 2013); A/HRC/RES/23/1 (29 May 2013); A/HRC/RES/25/23 (28 March 2014); A/HRC/RES/26/23 (27 June 2014), A/HRC/RES/27/16 (29 September 2014), A/HRC/RES/30/10 (1 October 2015), A/HRC/31/L.5 (18 March 2016).

[338] Scott Lasensky, Lawrence Woocher, "Mass Atrocities in Syria: the International Response, United States Institute of Peace", 25 July 2011, http://www.usip.org/publications/mass-atrocities-in-syria-the-international-response#mass [28.08.2013].

[339] Graham Cronogue, "Responsibility to Protect: Syria The Law, Politics, and Future of Humanitarian Intervention Post-Libya", **International Humanitarian Legal Studies**, 3 (2012): 129, 147-149.

rahatsızlığı ortaya konmakta ve bu nedenlerle Suriye örneğinde de R2P'nin uygulanmasının çıkmaza girdiği belirtilmektedir[340].

Suriye'ye müdahalede Suriye politikası değerlendirilirken uluslararası toplumun Libya'daki hataları önemli ölçüde göz önünde bulundurduğu güçlü bir etken olarak karşımıza çıkmaktadır[341]. BM Rusya Kalıcı Temsilcisi Churkin Suriye'deki duruma ilişkin taslak kararlardan bir tanesi üzerine oy kullanırken yaptığı açıklamada Güvenlik Konseyi'nde Suriye'deki durumun Libya deneyiminden bağımsız düşünülemeyeceğini söylemiştir. Libya'da Güvenlik Konseyi kararlarının uygulanması NATO tarafından gelecek eylemlerde koruma sorumluluğunun uygulanması için bir model olarak yorumlanmıştır. Yarın birleşmiş koruyucuların Suriye'de de bu örnek modeli uygulamaya başlamasını hayal etmek zor değildir. Rusya için Güvenlik Konseyi kararlarının nasıl uygulandığının önemli olduğunu belirten Churkin Libya'daki olumsuz durumları sıralamış Suriye için de önceliğin barışçıl çözüm olduğunu vurgulamıştır[342].

Bellamy'ye göre Suriye Libya örneği olmasaydı da farklı bir seyir izleyecektir. Çünkü Rusya'nın Esad rejimiyle sıkı siyasi bağları vardır. Suriye Rus silahlarının önemli bir alıcısıdır, Rus deniz üssüne ev sahipliği yapmaktadır, bölgedeki Rus müttefiklerinin sonuncusudur. Suriye'nin durumu oldukça karmaşık ve endişe vericidir ve bu potansiyel tehlike uluslararası toplumu eylemsizleştirmektedir. Bununla birlikte Libya konusunda endişelerini dile getiren özellikle Brezilya ve Hindistan gibi ülkeler Suriye konusundaki taslak kararlarda Batı'nın yanında yer almaktadır[343].

Özellikle Libya ve Suriye örnekleri verilerek yanlış bilgilendirme ve yönlendirmenin de koruma sorumluluğunun yardım etmeyi amaçladığı halklara zarar verdiği ileri sürülmektedir. Farklı gruplaşmaların desteklenmesinin yıkıcılığı egemen devletinkinden fazla olabilmektedir. Bu durum koruma sorumluluğunun uygulanabilirliğini de olumsuz etkilemekte bununla birlikte kavramın büyük

---

[340] Philippa Webb, "Deadlock or Restraint? The Security Council Veto and the Use of Force in Syria", **Journal of Conflict & Security Law**, Oxford University Press, 2014, p. 477-479. DOI: 10.1093/jcsl/kru018.

[341] Ceren Mutuş Toprakseven, "Koruma Sorumluluğu Doktrini Çerçevesinde Suriye Krizi", **Ortadoğu**, 26 (Nisan 2013): 49.

[342] The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Resmi Genel Ağ Sayfası, Statement in Explanation of Vote by Vitaly Churkin, Permanent Representative of the Russian Federation to the UN, on the Draft Resolution on the Situation in Syria, New York, October 4, 2011, 1493, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/9FD3C42BC7CFDDDAC3257920004214BD?OpenDocument [20.04.2016].

[343] Bellamy, **R2P-Dead or Alive**, 20.

devletlerce kötüye kullanılmasına olanak sağlamaktadır[344]. Suriye'deki karmaşık çıkarlar bu görüşlerin artmasına sebep olmuştur.

Suriye'de koruma sorumluluğunun uygulanabilmesi için Güvenlik Konseyi'nin durumundan ötürü yasallık, bölgenin konumu açısından askeri uygulanabilirlik ve siyasi irade bulunmamaktadır. Örnek olayların birbirinden kaçınılmaz bir biçimde farklı olduğu belirtilmektedir. Weiss'e göre Libya'daki eylem ve Suriye'deki eylemsizlik koruma sorumluluğuna gönderme yapılarak çözülemez[345]. Farklı olarak Suriye'nin koruma sorumluluğu için bir test olduğu çıkarımı da yapılmaktadır. Bununla birlikte temel çekişme üçüncü sütunun ne zaman ve nasıl uygulanacağıyla ilişkilidir ve bu bağlamda Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi bu konuda bir rehber geliştirilmesi için öncü olmalıdır[346]. Tartışmalar hali hazırda devam etmekte ve Libya örneğinden dersler ve kavramın iç gelişim süreci bu tartışmalara zemin oluşturmaktadır. Sonraki bölümlerde koruma sorumluluğuna ilişkin devlet görüşleri incelendiğinde bu iki örnek olay arasındaki ilişki de daha belirgin bir biçimde görülecektir.

3.1.15. Örnek Olaylar ve Güvenlik Konseyi Kararlarına İlişkin Genel Değerlendirme

Suriye ve Libya örneklerini ayrı tutarak yukarıda verilen diğer örnek olaylar ve koruma sorumluluğuna ilişkin Güvenlik Konseyi kararları incelendiğinde konuya ilişkin genel birtakım değerlendirmelerde bulunmak mümkün olmaktadır. Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin risk altında olduğu, silahlı çatışmaların başladığı ya da başlamaya yakın olduğu belirli ülkelerde birçok karar almıştır. Söz konusu kararlarda taraflardan özellikle insan hakları ve insancıl hukuk yükümlülüklerine saygı duymaları istenmiştir[347]. Güvenlik Konseyi çalışmaya konu olan kararlarda da benzer bir dil kullanmıştır[348]. Öncelikle hemen hemen her örnek olayda söz konusu devletin bir sömürge geçmişi bulunmaktadır. Bu tarihsel alt yapı neticesinde birçok etnik çekişme baş göstermiş birçoğu sivil savaşa dönüşmüştür.

---

[344] Cherine Foty, "The Dangers of the Dissemination of Misinformation in Implementing the Responsibility to Protect", **Journal of International Humanitarian Legal Studies**, 6 (2015): 116-117.

[345] Thomas G.Weiss, "Military Humanitarianism: Syria Hasn't Killed It", **The Washington Quarterly**, 37-1 (2014): 13-14. pp. 7–20.

[346] Ved P. Nanda, "The Future Under International Law of the Responsibility to Protect After Libya and Syria", **Michigan State International Law Review**, c. 21-1 (2013): 41-42.

[347] Güvenlik Konseyi'nin silahlı çatışmalarda insan haklarının korunması konusunda aldığı kararların bir derlemesi için bkz: "International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict" (Geneva: United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner, 2011).

[348] Genel itibarıyla Güvenlik Konseyi kararlarının dili konusunda ayrıntılı çözümleme için bkz: Justin S. Gruenberg, "An Analysis of United Nations Security Council Resolutions: Are All Countries Treated Equally?", **J. Int'l L.**, 513 (2009): 482-490.

Örnek olay ülkelerinin çoğunda yönetim değişiklikleri en büyük problemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Usulsüz ve tartışmalı seçimler mevcut güvensizlik ve istikrarsızlık ortamını daha da güvensiz ve istikrarsız bir hale getirmiştir. Demokratik girişimlere verilen şiddet içerikli karşılıklar bu konuda çözüm bulunmasını da zorlaştırmıştır. Bölgelerdeki isyancı gruplarla birlikte silahlı grupların varlığı ve hatta terör eylemlerinin etkinliği durumun kontrol altına alınmasını zorlaştırmakla birlikte uluslararası toplumun eyleme geçmesi gerektiği düşüncesini de doğurmuştur.

Hemen hemen her kararda çözüm arayışlarında uzlaşı çabaları söz konusu olmuş taraflar uzlaşmaya davet edilmiştir. Her kararda BM'nin rolü ve etkinliği üzerinde durulmuş bu çerçevede yapılabilecekler sıralanmıştır. Özellikle geçmişte yaşananlara gönderme yapılmış olumsuz örneklerden ders çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır. Koruma sorumluluğu kavramı konusunda sıklıkla yer verildiği gibi kararlarda da bölgesel örgütleri sürece dahil etmenin önemi tekrarlanmıştır.

Söz konusu ülkelerde güvenlik ve istikrarın yeniden sağlanması ve demokratik düzene geçilmesi sürecine destek olunması gerekliliği kararlarda en çok göze çarpan unsurlardandır. Karar metinlerinden anlaşılacağı üzere bu sürecin sonraki aşamalarında yani kalkınma ve çatışma sonrası barış inşası konularında da destek devam etmelidir.

Kararlarda mevcut durum aktarılarak devletlerin ülkelerindeki bu duruma karşı koruma sorumlulukları olduğu ısrarla hatırlatılmış ve çoğu zaman bu sorumluluğun yerine getirilmesi için çağrıda bulunulmuştur. Genel itibarıyla uluslararası hukuk, uluslararası insancıl hukuk ve uluslararası insan hakları çerçevesindeki yükümlülüklerin yerine getirilmesi gerektiği de vurgulanmıştır. Her örnek olayda ayrıca aktarılan ihlaller aynı zamanda bir raporlama görevi de görmektedir. Metinlerde gözlemci örgütlerin kararlarına da gönderme yapılmaktadır. Bununla birlikte birçok kararın Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne gönderme yaptığı, durumun Mahkeme'ye aktarıldığı ve soruşturma başlatılabildiği görülmektedir.

Bununla birlikte karar metinleri bir uluslararası yardım ve işbirliği çağrısı da içermektedir. BM misyonlarına ve insani yardıma engel oluşturan birçok durumla karşılaşıldığı ve artık tepe noktasına ulaşan çatışmaların ve insancıl hukuk, insan hakları ihlallerinin sonucu olarak kararlarda uluslararası barış ve güvenliğe tehdit oluşturan unsurların varlığı belirtilmiştir. Bu doğrultuda kurulan BM misyonlarına tüm gerekli araçları kullanma yetkisi verilmektedir.

Bilindiği gibi Güvenlik Konseyi kararları bağlayıcıdır. Güvenlik Konseyi kararlarının birçok çatışma bölgesinde uygulandığı görülmektedir. Koruma sorumluluğuna ilişkin olarak Libya ve Suriye örneğinde görüldüğü gibi tartışma müdahale aşamasıyla ilgilidir. Güvenlik Konseyi kararlarındaki göndermelerin koruma sorumluluğu kavramının tüm yönleriyle kabul edilmesine kanıt oluşturmadığı belirtilmektedir. Libya müdahalesi kavramının kabulünü teşvik etse de kavram artan şüphelerden kurtulamamıştır. Buna göre bu tartışma müdahalenin orantılı olup olmadığıyla ve müdahalenin insan haklarını koruma standartlarına daha iyi bir çevre sağlayıp sağlamadığıyla ilişkilidir. Kavramın özgün gelişiminden itibaren kesin bir değişime uğradığı, konu olan suçlar ve yapılabilecekler noktasında birçok yönden sınırlandırıldığı yorumu yapılmaktadır[349]. Sonraki bölümlerde Güvenlik Konseyi'nin müdahale kararı yetkisi ve koruma sorumluluğu tartışmalarına ayrıca yer verilecektir.

3.2. Koruma Sorumluluğuna İlişkin Devlet Görüşleri

Koruma Sorumluluğu tartışmalarında en çok fikir belirten ülkelerden olan ABD, Rusya ve Çin'in kavramın uygulanmasındaki etkinlikleri de göz önüne alındığında konuya ilişkin görüşleri ayrı bir yer tutmaktadır. Devlet görüşleri sunulurken örnek olaylarla ilgili görüşler de yer bulacak özellikle Libya ve Suriye gibi koruma sorumluluğu için önem taşıyan örnek olaylar konusundaki devlet tutumları açıklamalarla birlikte yansıtılacaktır. Genel Kurul tartışmaları bölümünde daha ayrıntılı görülebileceği üzere söz konusu devletlerin koruma sorumluluğu konusundaki görüşleri kavramın normlaşma sürecine de ışık tutmaktadır.

3.2.1. Amerika Birleşik Devletleri

ABD'nin Libya ve Suriye örnek olaylarında yer verilen görüşleri süreç içerisinde çok fazla değişikliğe uğramamıştır. Ülkenin genel politikaları, tarihsel süreç içerisinde insani amaçlarla müdahale konularında gösterdiği duruş, uluslararası hukuk algısı koruma sorumluluğu konusundaki görüşlerine de yansımış kavrama gösterdiği tutum bu ögelerden bağımsız ilerlememiştir.

ABD Sivil Güvenlik, Demokrasi ve İnsan Hakları Müsteşarı R2P'yi uygulamaya koymaya yönelik girişimlerin uluslararası toplumu önleme ve koruma çabalarını geliştirmeye ittiğini söylemiştir. ABD'nin bu konuda BM ile işbirliği içinde hareket ettiğini vurgulayan müsteşar gelişmelerin yadsınamaz bir ilerlemeyi

[349] Rüdiger Wolfrum, "Solidarity", **The Oxford Handbook of International Human Rights Law**, ed. Dinah Shelton (Oxford Handbooks Online, 2013): 8-15.

oluşturduğunu ve daha fazlası yapıldığında tartışmanın kuşkusuz sivilleri koruma lehine olacağını aktarmıştır[350].

Avrupa ve Avrasya İlişkileri Bürosu, Soykırım Özel Elçisi, soykırımın son bulmasının üstünden 70 yılı aşkın süre geçmesine karşın hayaletlerinin birçok şekilde sık sık ziyarete gelmeye devam ettiklerini söylemiştir. Bunların uluslararası ceza mahkemelerinde, akademik programlarda ve uluslararası toplumun tümü tarafından kabul edilen Koruma Sorumluluğu öğretisinde görülebileceğini belirtmiştir[351]. ABD'nin resmi açıklamaları daha önce Suriye ve Libya örnek olaylarında da yer verildiği gibi genel itibarıyla bu doğrultuda seyretmektedir.

Uluslararası toplumun tarih boyunca birçok mezalimle karşılaştığı hatırlatılarak ABD'nin bu durumu önlemek için uluslararası toplumla birlikte çalışmaya karar verdiği dile getirilmiştir. Koruma sorumluluğu kabul edilen uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukuku ilkelerini tamamlamaktadır. ABD temsilcisine göre bu durum masumları koruma konusunda geçmiş hataların ortaklaşa bir biçimde tanındığının göstergesidir ve ABD bunu önemli bir süreç olarak adlandırarak desteklemektedir. Güç kullanımını içeren önlemler konusunda da yalnızca nadiren ve aşırı örneklerde ifadesi kullanılmıştır. Beklenmedik mezalime karşı hızla eyleme geçilmesi düşüncesinin siyasi istekten yoksun olduğu belirtilmekte bununla ilgili olarak harekete geçme ve yüreklendirme konusunda hep birlikte çalışılması gerektiği söylenmektedir[352]. Kolay çözümlerin olmadığı ve iki örneğin aynı olmadığı tekrarlanarak ABD'nin bu gibi mezalim karşısında eylemsizliği görmezden gelemediği uluslararası toplumun sorumluluğunu yerine getirmesi, gerektiğinde ve uygun olduğunda karşılık vermesi için uluslararası toplumla işbirliğine açık oldukları vurgulanmıştır[353].

ABD temsilcisi 2005'te varılan uzlaşının insani müdahale gerektiren bir kural olmadığını koruma sorumluluğunun bir önleme öğretisi olduğunu söylemiştir. Bu konuda yapılacak çok şey olduğunu eklemiş koruma sorumluluğuna gerçeklik

[350] Sarah Sewall, **"**Remarks on the 8th Annual Ministerial Meeting on the Responsibility to Protect (R2P)", 30 September 2015 http://www.state.gov/j/remarks/247827.htm [21.03.2016].
[351] Douglas Davidson, "Remarks at B'nai Brith Policy Forum", 10 September 2012 http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2012/197709.htm [18.03.2016].
[352] Rosemary A. DiCarlo, U.S. Alternate Representative for Special Political Affairs, at a General Assembly Debate on the Responsibility to Protect, in the General Assembly Hall (23.07.2009) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[353] Elizabeth M. Cousens, U.S. Representative on the UN Economic and Social Council and Alternate Representative to the UN General Assembly, at the UNGA Interactive Dialogue on the Responsibility to Protect (05.09.2012) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

kazandıracak olanın uluslararası toplum olduğunu ifade etmiştir[354]. Koruma sorumluluğu zorlu kararlar ve seçimler, eylemler ve sonuçlar konusunda dikkat gerektirmektedir ve kabul edilemez olan eylemsizliktir[355]. 2015 yılında gerçekleştirilen bir toplantıda ABD temsilcisi 10 yıl önce verilen sözü eyleme dönüştürmenin ve daha da güçlendirmenin gerekliliğini süregiden örnek olayların olumsuz tablosunu gözler önüne sererek vurgulamıştır. Eğer daha fazlası yapılmazsa elde edilen başarılar da bugün mezalim yaşayan insanlar için çok az şey ifade edecektir[356].

ABD temsilcisine göre kavram oldukça değerli bir biçimde toplantılarda yer bulmaktadır ancak kurumsallaşma yalnızca liderler buna öncelik verirse mümkün olmaktadır. Konuşma sanatı (retorik) uygulamada başarısız olunursa anlamsızlaşacaktır. Temsilci ambulanstaki yaralı ve şaşkın fotoğrafıyla uluslararası toplumda yankı uyandıran Suriyeli çocuk Omran Daqneesh'e göndermede bulunmuş, onu bu konuda bir sembol olarak göstermiştir. Güney Sudan ve Kuzey Kore örneklerine de yer vermiştir. ABD'nin koruma sorumluluğu konusunda kendi sözünü pekiştirmek için adımlar attığı, atmaya devam edeceği ve erken uyarı sistemine odaklanıldığı söylenmiştir. Önleme ABD hükümetinin yüksek seviyede önceliğidir[357]. ABD ve aynı görüşü destekleyen ülkelerin Zirve Sonuç Belgesi'nden sonra bu bağlayıcı olmayan belgenin BM Şartı'nın buyurucu şekilde yorumlanması olarak görülebileceği ve bir şekilde karşılarına çıkabileceği endişesini taşıdıklarının açık olduğu yorumu yapılmıştır[358].

Yapılan çalışmalarda ABD'nin koruma sorumluluğu konusunda liderlik etmede en iyi şekilde yetkin olduğu ancak kavramın uluslararası bir nitelikte olduğu ve her devletin sorumluluğu bulunduğu kendi sınırları içinde ve dışında bu sorumluluğa katkı sağlamak durumunda olduğu değerlendirilmesi göze çarpmaktadır. Bu kapsamda ABD'nin var olan katkısını güçlendirmesi diğer devlet

---

[354] Samantha Power, U.S. Permanent Representative to the United Nations, At an Informal Interactive Dialogue on the Responsibility to Protect (New York: 11.09.2013)
[355] David Dunn at the Informal Interactive Dialogue on the Report of the Secretary-General on the Responsibility to Protect (New York: 08.09.2014) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[356] David Pressman, at the Informal Interactive Dialogue on the Report of the Secretary-General on the Responsibility to Protect (New York: 08.09.2015) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[357] David Pressman, at the Informal Interactive Dialogue on the Report of the Secretary-General on the Responsibility to Protect (New York: 06.09.2016) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[358] Ian Johnstone, **The Power of Deliberation: International Law, Politics and Organizations** (Oxford: 2011), 73.

ve kuruluşlarla birlikte kavramın gelişmesi, kamuoyunda farkındalık yaratılması konularında adımlar atması önerilmektedir[359].

3.2.2. Çin

Çin'e baktığımızda ise açıklamaların ya da kamuoyu tepkisinin aynı doğrultuda ve tutarlı olduğu gözlemlenebilecektir. Çin'de gündeme ilişkin yazılarda Batı'nın insan haklarına yönelik çifte standardı ve çıkarları doğrultusunda kendi yol haritaları çerçevesinde hareket ettikleri yorumları getirilmektedir. Bu görüşe göre Kosova'dan Arap Baharı'na insani müdahale ve koruma sorumluluğu askeri müdahaleyi meşrulaştırmak için kullanılmıştır[360]. Batı Asya ve Kuzey Afrika'da devam eden kargaşanın ortasında Batı'nın asıl amacı silahlı müdahaleyle birlikte rejim değişikliğiyken halkları koruma sorumluluğu konusunda ısrar ettiği, bugün gelişmekte olan ülkelerin egemenliklerini korumakta zorlandıkları ileri sürülmektedir[361]. Son yıllarda Batı'nın koruma sorumluluğu başlığıyla gündeme taşıdığı "yeni müdahaleciliğinin" uluslararası alanda çok büyük tartışmalara yol açtığı, Güvenlik Konseyi'nin sürekli bir üyesi olarak Çin'in açık bir biçimde "sorumlu koruma"yı savunması gerektiği belirtilmiştir[362].

Örnek olaylar konusundaki bir tutuma örnek olarak Çin'in BM kalıcı temsilcisi Li Baodong Güvenlik Konseyi'nin Libya kararlarına ilişkin olarak sivilleri korumada öncelikli sorumluluğun ilgili hükümette olduğunu tekrarlamış sivilleri koruma adı altında rejim değişikliği ya da sivil savaşa karışma gibi bir girişimin olmaması gerektiğini vurgulamıştır[363]. Libya'da Güvenlik Konseyi kararı sonrası yaşanan bombalamaların tartışıldığı dönemde China Daily'nin okurlarına uyguladığı ankette "Batı liderliğindeki koalisyon Libya bombalamalarında haklı gerekçeye sahip midir?" sorusuna %69.09 hayır, %26.67 evet, %4.24 emin değilim yanıtı verilmiştir. "Libya bombalamasını destekliyor musunuz?" sorusuna ise %83.61 hayır, %14.75 evet,

---

[359] Madeleine K. Albright, Richard S. Williamson, **The United States and R2P-From Words to Action** (The United States Institute of Peace, the United States Holocaust Memorial Museum and the Brookings Institution, 2013), 26-29.
[360] Shan Chu, "Hypocrisy and Selective Myopia", China Daily Europe, 22.04.2013 http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2013-04/22/content_16430206.htm [18.03.2016].
[361] Chen Xiangyang, "Taking the best way forward, China Daily Europe", 8.10.2012 http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2012-08/10/content_15662380.htm [18.03.2016].
[362] Gönderme ve "sorumlu koruma" konusunda ayrıntılı bilgi için bkz: Ruan Zongze, "Responsible Protection", China Daily Europe, 15.03.2012 http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2012-03/15/content_14838560.htm [18.03.2016].
[363] China Daily Europe, China calls for civilian protection in armed action, 05.11.2011, http://europe.chinadaily.com.cn/china/2011-05/11/content_12502509.htm [18.03.2016].

%1.65 yansız oyu kullanılmıştır[364]. Bu ankete göre kamuoyu tepkisi resmi açıklamalarla ortak bir zeminde buluşmaktadır.

Çin'in Libya müdahalesi kararının geçmesine izin veren tutumunun koruma sorumluluğu kavramı konusunda yumuşadığına işaret etmediği hatta müdahale sonrasında soruların daha da artmasının Çin'in soğuk ve kuşkucu duruşunu güçlendirdiği değerlendirilmektedir. Çin'in müdahale, güç kullanımı ve iç işlerine karışmama konularında geleneksel bir duruşu bulunmaktadır[365]. Stratejik çıkarların ve yerel normların koruma sorumluluğuna verilen karşılığı şekillendirebileceği görüşü yerel ve evrensel normların uzlaştığı ölçüde uygulamaya geçilebileceği savıyla desteklenmektedir. Çin örneğinde Çin'in iç dinamiklerinde koruma sorumluluğunu bütünüyle benimseyebilecek bir dönüşüm yaşanmadığı ileri sürülmektedir[366]. Genel Kurul tartışmalarında görüleceği gibi Çin'in tutumu benzer şekilde oldukça serttir.

3.2.3. Rusya

Koruma Sorumluluğu konusundaki en önemli aktörlerden biri olan Rusya'nın devlet kanadında konuya ilişkin birçok açıklama yapılmıştır. Tartışmadaki kilit aktör olarak nitelendirebileceğimiz Rusya'nın görüşlerindeki tutarlılığı ve kesinliği sunabilmek adına söz konusu açıklamalardan önemli bir kısmına ayrı başlıklar altında yer verilecektir.

3.2.3.1. İnsan Hakları ve Uluslararası Hukuk

Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü'nün açıklamalarına göre, belirli bir grup ülkenin çabalarıyla insan hakları konuları uluslararası hukuku yıpratmak, siyasi açıdan tehlikeli eylemleri ve çifte standardı haklı çıkarmak, aşırılığı yüreklendirmek ve koruma sorumluluğu gibi tartışmalı kavramların tanıtımını yapmak için kullanılmaktadır. Sözcü Rusya'nın insan hakları konularının eşit işbirliğine dayanan yapıcı diyalogla karara bağlanması gerektiğine inandığını ifade etmiştir. Rusya'nın insan haklarını yüceltmek ve desteklemek için uluslararası sistemler geliştirilmesi konusunda elinden geleni yaptığını da eklemiştir[367]. Böylelikle Rusya'nın insan

---

[364] China Daily Europe, "Libya bombing: Deja vu?", 25.03.2011 http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2011-03/25/content_12229142.htm [18.03.2016]

[365] Andrew Garwood-Gowers, "China and the "Responsibility to Protect": The Implications of the Libyan Intervention", **Asian Journal of International Law**, c. 2, s. 2 (July 2012): 375-393.

[366] Melinda Negron-Gonzales, Michael Contarino, "Local Norms Matter: Understanding National Responses to the Responsibility to Protect", **Global Governance**, 20 (2014): 255-276.

[367] Russian Federation, 205, 05.02. 2015

hakları ve koruma sorumluluğu ilişkisinde nerede durduğu ya da kavramı bu kapsamda nasıl bir algıyla değerlendirdiği aktarılmaktadır.

Putin tarafından 12 Şubat 2013'te onaylanan Rusya Federasyonu Dış Politika Konsepti'nde Uluslararası İlişkilerde Hukukun Üstünlüğü başlığı altında "uluslararası hukuk ihlallerini uluslararası hukukun yaratıcı uygulamaları olarak sunma girişimleri tehlikelidir" ifadesi yer almaktadır. Belgeye göre devletlerin egemen eşitliğine dayanan uluslararası hukukun kaynaklarına zarar veren, koruma sorumluluğunu uygulama bahanesiyle yürütülen askeri müdahale ve karışmanın hiçbir türü kabul edilemez[368]. Uluslararası hukuku yücelten bu anlayış açıklamaların geneline egemen olmuştur.

Arap Baharı'yla gelen tartışmalarla birlikte verdiği bir röportajda Lavrov'a göre özellikle Batılı ülkeler ve bazı Arap rejimleri olarak bir grup devlet koruma sorumluluğu denilen kavramın insanların memnuniyetsizlik göstermeye başladığı ve çeşitli protestolara karşı otoritelerin düzeni tesis etmek için güç kullandığı her durumda evrensel olarak uygulanması gerektiğine inanmaktadır. Lavrov açık bir şekilde sivillere yönelik herhangi bir şiddete karşı olduklarını ve insan hakları konusunda uluslararası standartları gözettiklerini söylemiştir. Ancak her şeyden önce özgürlüğün sınırsız olmadığına inandıklarını bunun da tüm uluslararası düzenlemelerde yer aldığını eklemiştir. Çifte standart olmamalıdır. Taraflar uluslararası hukukun öngördüğü gibi hiçbir şiddete başvurmadan sorunu barışçıl yollarla çözmeye çalışmalıdır. Ortak payda olan temel görevimiz de uluslararası hukuka saygıyı garanti etmektir demiştir. Lavrov'a göre uluslararası hukukta güç kullanımının sınırları da bellidir[369]. Lavrov daha önce de olduğu gibi tartışmayı güç kullanımına getirmiş ve uluslararası hukukla sınırları çizmiştir.

3.2.3.2. Libya ve Suriye

Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov verdiği bir röportajda Libya müdahalesi üzerine konuşulurken koruma sorumluluğu kavramının ciddi biçimde tartışıldığında "hak mı yükümlülük mü?" sorusunu doğurduğunu söylemiştir. Lavrov'a göre zengin

---

http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/0242E25EDF4EE67743257DE40032C022?OpenDocument [20.04.2016].

[368] Russian Federation, 303, 18.02.2013 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D?OpenDocument [20.04.2016].

[369] Russian Federation, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov's Interview with Profil Magazine, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/C4F7C92A4246C22AC3257926003B642F?OpenDocument [20.04.2016].

doğal kaynaklara sahip bir devlet kavramın gönderme yaptığı durumlarla yüzleştiğinde Batılı meslektaşları hiçbir hoşgörü gösterilmeyeceğini söylemektedir ve havadan ya da hatta karadan hücum etmektedir. Aynı zamanda fakir bir devlet halka yönelik devlet zulmünü deneyimlediğinde yardım çığlıklarına karşın hiç kimse hiçbir şey yapmamaktadır. Bu seçmeli bir savaş gibi görünmektedir. Lavrov, "Eğer bir yükümlülükten bahsediliyorsa işgal ölçütleri nelerdir? Katlanılabilir kayıp sayısı nedir?" sorularını sorup görüldüğü gibi bu anlamsız bir iş demiştir. Güç kullanımı konusunda BM Şart'ının öngördüğü iki durumda ısrar ettiklerini belirtmiştir. Lavrov'a göre kavram 2005'te tartışıldığında bunun barış yararına mı yoksa üstüne düşünülecek bir şey mi olduğu konusunda ayrılık doğduğunu söylemiştir. Kabul edilen bildirideki açıklamaya göre kavramın BM Güvenlik Konseyi'ne rehberlik eden ilkeler konusundaki uzlaşıyla getirildiği çıkarımını yapmıştır[370]. Söz konusu açıklamalardan kavramın örnek olaylarla daha doğrusu uygulamayla tartışmalı hale geldiği ve üzerinde anlaşılan kavramla uygulamasının çelişmemesi gerektiği düşüncesi anlaşılmaktadır.

BM Genel Kurul 66.dönem toplantısı Rus Temsilci Heyeti Katılım Sonuç Belgesi'nde birçok konuşmacının Libya özelinde iç çatışmalara zorlayıcı müdahaleyi meşrulaştırmaya çalıştığı koruma sorumluluğu üzerine gerçekleşen resmi olmayan tartışmadan bahsetmeden geçemeyecekleri dile getirilmiştir. Belgeye göre Rusya bu kavramın BM üye devletlerinde rejim değişikliği ya da iç işlerine karışmanın üstünü örtmek için kullanılmasının kabul edilemez olduğunu düşünmektedir[371].

Sergey Lavrov "Çalkantı Bölgesinde Uluslararası İlişkiler: Destek Noktası Nerede" başlıklı makalesinde Libya'daki olayların bölgedeki diğer durumlar çerçevesinde bir eylem modeline dönüşmesine ilişkin açıklamaları duyduklarında akıllarına birçok soru geldiğini söylemiştir. Lavrov'a göre BM'de tam teşekküllü bir kavram olarak açıkça konuşulmamış koruma sorumluluğu düşüncesinin bu şekilde yorumlanması krizden etkilenen devletlerdeki karşıtların bir kısmını zorlayıcı dış desteğe güvenme konusunda yüreklendirmektedir. Lavrov NATO'yu karmaşık iç çatışmalara ev sahipliği yapan yerlerde radikal müdahale gerçekleştirmeye çalışan bir evrensel cerraha dönüştürme planının var olduğunu düşünmek istemediğini

[370] Russian Federation, 2319, 19.11.2013, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/9E441B39ADBE148244257C2A0030E714?OpenDocument [20.04.2016].
[371] Russian Federation, Outcome of Russian delegation's participation in UNGA 66th Session General Debate, Briefing by Russian MFA Spokesman Alexander Lukashevich, 30.09.2011, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/908E1A6F7670AC72C325791F0029CDE8?OpenDocument [20.04.2016].

belirtmiştir[372]. Daha önceki açıklamalarda da görüleceği üzere bu karşıtlık yaratıcı söylemlerle desteklenmektedir.

Lavrov Suriye'deki durum ve kimyasal silahlar üzerine gerçekleştirdiği bir konuşmasında ikincil zarar (bir işi yaparken oluşan yan etki) kavramını korkunç olarak niteleyip eleştirerek bu kavramın uluslararası insancıl hukukun ağır ihlallerini haklı çıkarmak için icat edildiğini, koruma sorumluluğu ve insani müdahale gibi kavramlarla temellendirildiğini ve kesinlikle kimseyle savaşmayacaklarını belirtmiştir[373]. Rusya'nın özellikle Suriye konusundaki açıklamaları oldukça kesin ve katı bir anlayışı yansıtmaktadır.

ABD'nin Suriye'ye yönelik olası bir zorlayıcı eylemi üzerine Rus Dışişleri Bakanlığı'ndan yapılan açıklamada Batı'nın Suriye'ye karşı güç kullanımı isteklerini meşru göstermek için birçok eksik fikir ortaya koyduğu, durumu koruma sorumluluğu kavramına doğru sürükleme girişimlerinin gözlemlendiği ifade edilmiştir. Kavramın Suriye olaylarına uygulanabilirliği söz konusu olacaksa silahlı karışmanın ancak Güvenlik Konseyi tarafından onaylanması halinde mümkün olabileceği hatırlatılmış, Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'ne göndermede bulunulmuştur. Kötü bir üne sahip, genel olarak kabul görmemiş insani müdahale kavramını tekrar canlandırma girişimi ise bütünüyle hayret vericidir[374]. Bu doğrultuda Rusya insani müdahaleye ilişkin görüşlerini de yansıtmıştır. Söz konusu açıklamaya göre insani müdahale kavramı tekrar gündeme gelmemelidir. Kötü bir üne sahip olduğu ve genel olarak kabul görmediği özellikle vurgulanarak koruma sorumluluğunun uygulanması için de -ki bu uygulamayla kastedilenin "son çare" olarak nitelendirilen askeri müdahale olması gerekmektedir- Güvenlik Konseyi'nin açık yetkisi bulunması gerektiği tekrarlanmıştır.

Bir bilgilendirme toplantısında Rusya Dışişleri Resmi Temsilcisi Lukashevich Putin'in Suriye'deki krizin çözülmesi konusundaki duruşlarını "hiç kimsenin bir dış model dayatma ve insanları iç problemlerini bir takım kalıplarla çözmeye zorlama hakkı yoktur" diyerek tanımladığını aktarmıştır. Bu konuda birçok devletten büyük destek gördüklerini bununla birlikte koruma sorumluluğu gibi diğer kavram ve

---

[372] Sergey Lavrov, "International Relations in a Turbulence Zone: Where are the Points of Support", 2084 (Russian Federation, 29.12.2011) http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/D126FA2FC8FF917B4425798200209721?OpenDocument [20.04.2016].

[373] Russian Federation, 1627, 26.08.2013 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/7426DF843775ABD244257BD500611D38?OpenDocument [20.04.2016].

[374] Russian Federation, 1673, 04.09.2013 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/451085285C6F692B44257BDE00538E22?OpenDocument [20.04.2016].

görüşlerin bulunduğunu söylemiştir. Temsilciye göre bu konudaki duruşları çok iyi bilinmektedir. Uluslararası hukuk normları ve BM Şartı ilkeleri modern ve gelecek dünya düzeninin ilk sırasında yer almalıdır diyerek bunu duruşlarının temeli olarak nitelemiştir[375]. Suriye özelindeki bu açıklama genel tutumu yansıtmayı da başarmıştır.

3.2.3.3. Müdahale ve Güvenlik Konseyi

Lavrov Değişim Sürecinde Avrupa'nın Rolü'ne ilişkin konuşmasında koruma sorumluluğu denen kavrama gönderme yapılarak çok taraflı güç kullanmayı haklı çıkarma girişimlerinin mantığını kabul etmediklerini söylemiştir. BM Zirvesi açıkça duruma göre temellendirilen Güvenlik Konseyi yetkisinin zorunlu olduğunu kesinliğe kavuşturmuştur. Lavrov'a göre bu uluslararası hukuktur ve geri kalan her şey kurnazlık, sinsiliktir. Çok taraflı karışma her zaman seçmeli olacaktır ve kaçınılmaz biçimde devletlerin çıkarlarını destekleyecektir. Bu durum koloni dönemlerini andırmaktadır. Şimdiye kadar uluslararası ilişkilerde güç kullanımının sivil kayıpları azalttığının görülmediğini söylemiş Libya, Afganistan ve Irak örneklerini vermiştir. Kesin olan bir şey varsa o da çok taraflı askeri eylemlerin bölgesel ve evrensel olarak istikrarsızlığı artırmasıdır[376]. Bu noktada Rusya'nın uluslararası hukuka gönderme yapması ve Güvenlik Konseyi yetkisinin mutlaklığını vurgulaması dikkat çekicidir.

Rus Dışişleri İnsan Hakları, Demokrasi ve Hukukun Üstünlüğü Komisyonu temsilcisi Konstantin Dolgov birçok Batılı ülkenin insan haklarını kendi ulusal ve jeopolitik çıkarları, egemen devletlerin politikalarına karışma ve hatta istenmeyen rejimleri değiştirme uğruna kullandıklarını söylemiştir. Dolgov'a göre bu amaçla sivilleri ve haklarını koruma bahanesiyle yasa dışı ve keyfi askeri güç kullanımını haklı çıkarmak için koruma sorumluluğu ve insani müdahale gibi kusurlu kavramlar icat edilmiştir[377]. Lavrov'un görüşlerini destekler biçimde Dolgov çıkar unsurunu ön plana çıkarmakta ve kavramın özellikle bu doğrultuda adeta üretildiğini söylemektedir.

---

[375] Russian Federation, Briefing of Russian MFA Official Representative A.K Lukashevich, About St. Petersburg International Economic Forum, 21.06.2012 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/58962A0A1007F90B44257A2900318103?OpenDocument [20.04.2016].

[376] Russian Federation, 2026, 15.10.2013 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/05708B723F90F32C44257C0500666CA1?OpenDocument [20.04.2016].

[377] Russian Federation, 1734, 13.09.2013 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/A97B52DCAE1FF01344257BE500248752?OpenDocument [20.04.2016].

Lavrov bir diğer röportajında insani müdahalenin haklı çıkarabileceği bir durum olabilir mi sorusuna, bu konunun çokça tartışıldığını ve Genel Kurul'da da ele alındığını belirterek bu kapsamda koruma sorumluluğunun kabul edildiğini belirtmiştir. Ancak Lavrov, koruma sorumluluğuna ilişkin tüm şartlar sağlansa dahi ancak ve ancak Güvenlik Konseyi'nin kararıyla müdahale edilebileceğini bir kez daha vurgulamış, "evet karışmanın kaçınılmaz olduğu durumlar olabilir ancak yalnızca Güvenlik Konseyi kararıyla" demiştir[378].

Lavrov röportajlarından birinde Batılı kuramcılar arasında BM yetkisine başvurmadan insani müdahalenin başarılı bir şekilde uygulandığı görüşü bulunmaktadır ancak bu kuramcılar bu ilkelerin uluslararası hukuka uygun olmadığını da kabul etmektedir demiştir. Koruma sorumluluğu kavramı oluşmuştur ancak yine kavrama var oluş hakkı veren 2005 Dünya Zirve Belgesi'nde açıkça Güvenlik Konseyi onayı şart koşulmuştur. Lavrov'a göre böylelikle her hukuk bir yasal boşluğa sahiptir anlayışıyla sistemi delme girişimlerine karşın BM Şartı uluslararası ilişkilerin temelidir ve uluslararası hukukun temelleri de akıldan çıkarılmamalıdır[379].

BM Genel Kurul 67.dönemde Rusya'nın konumu üzerine hazırlanan belgede, dört suça yönelik koruma sorumluluğuna saygı duyulmakla birlikte 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin ilgili hükümlerinin kendilerine rehberlik ettiği söylenmiştir. Görüşlerine göre kavramın uygulanmasında Güvenlik Konseyi yetkisi ciddi önem taşımaktadır. Kavramın uygulanmasında barışçıl araçlar yeterli olmadığında ve ulusal otoriteler halklarını korumada açıkça başarısız olduklarında devletlere geniş kapsamlı bir yardım sağlamaya odaklanılmalıdır. Koruma sorumluluğu kavramının herhangi bir biçimde geniş yorumlanmasının amaca zarar verir nitelikte olduğuna inanılmaktadır. Kavramın düşüncesiz ve acele bir biçimde güç kullanımıyla belirli ülke olaylarına uygulanması konusunda uyardıkları belirtilmiştir. Belgeye göre asıl konu kavramın istenmeyen siyasi rejimleri değiştirmeye bahane edilmemesi gerektiğidir[380]. Bu açıklamadaki geniş yorumlama ifadesiyle koruma sorumluluğunun ilgili metinde yer aldığı şekilde kesin sınırlarla ifade edilmesi gerektiği inancı pekiştirilmiştir.

---

[378] Russian Federation, 29.04.2013 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/3BBAF8ED0603EFD044257B5C004E77B0?OpenDocument [20.04.2016].

[379] Russian Federation, 1690-13-09-2012, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/0BA48B6D0169152644257A830046F855?OpenDocument [20.04.2016].

[380] Russian Federation, On Russian Position at 67th Session of the UN General Asembly, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/A788617075B68DBF44257A85004D39C0?OpenDocument [20.04.2016].

Lavrov OSCE Bakanlar Konseyi Toplantısı'nda uluslararası örgütlerin hızlı bir biçimde gelişen süreçlere her zaman yeterli karşılık veremediğini söylemiştir. Güvenlik Konseyi kararlarını yasa dışı amaçlar uğruna kullanmak için gerçekleştirilen bilinçli eylemler, koruma sorumluluğu sloganıyla bir gruba destekle güç kullanımını içerir biçimde iç çatışmalara karışma konusunda ciddi endişe duyduklarını belirtmiştir. Çeşitli kriz durumlarında çifte standart uygulandığına şahitlik ediyoruz demiş, tüm bunların çok ciddi sonuçları olabileceğini eklemiştir[381].

NATO tarafından güç kullanımının yasal zemini konusunda medyadan yöneltilen, Batı'da birliğin yürüttüğü askeri müdahalelerde Güvenlik Konseyi rızasının zorunlu olmadığına ilişkin iddiaların artması konusunda Rusya'nın nerede durduğu sorusuna, Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Lukashevich yanıt vermiştir. Sözcü yanıtında bu konudaki duruşlarının çok iyi bilindiğini, NATO'ya uygun bir Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan koruma sorumluluğu kavramı altında güç kullanımı hakkı verilebileceği imalarının kesinlikle endişe verici olduğunu söylemiştir. Ayrıca "Bu gibi bir yaklaşım eğer birliğin operasyonel planlamasının bir parçası ya da stratejisi olursa var olan dünya düzeninin temellerini sarsabilir" demiştir[382]. Bu açıklama da oldukça iddialı bir öngörüyü içermektedir.

3.2.3.4. Koruma Sorumluluğuna Yönelik Eleştiriler

Lavrov Genel Kurul 67. dönem konuşmasında "Kuşkusuz uluslararası ilişkilerde yasal normlar gerekli olduğunda düzenlenecektir. Ancak bu dönüşümler risklere yönelik olarak en üst seviyede sorumluluk ve tam farkındalıkla ele alınmalıdır. Onaylanmaları için tek ölçüt 'uzlaşı'dır. Uluslararası hukuk ihlalleri yaratıcı gelişme olarak betimlenmemelidir" demiştir. Daha sonra Lavrov bu konuyu koruma sorumluluğuyla ilişkilendirmiştir. Tartışmanın daha ileri boyutta yürütülmesi ve ele alınması gerektiğini, sivillerin korunmasının siyasi amaçlara ulaşmak amacıyla sömürülmek için oldukça ciddi bir konu olduğunu belirtmiş, koruma sorumluluğu kavramının belirsizliğinin uzlaşıya ulaşmaya yardım etmek için Brezilya ve diğer birçok ülkenin geliştirdiği girişimler ışığında daha iyi anlaşılabileceğini

[381] Russian Federation, Remarks by Russian Foreign Minister Sergey Lavrov at the OSCE Ministerial Council Plenary http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/931F2AA45D5BE07444257960004A7C8B?OpenDocument [Erişim Tarihi: 20.04.2016].

[382] Russian Federation, MFA Spokesman Alexander Lukashevich Answers a Media Question about the Legal Basis for the Use of Force by NATO, 1752, 12.11.2011, http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4C7F6295CFCA561C442579480048350C?OpenDocument [20.04.2016].

eklemiştir[383]. Kavramın belirsizliğine yönelik bu açıklamalar norm olma süreci açısından da önem taşımaktadır.

Orta Doğu Özel temsilcisi ve Dışişleri Bakan Yardımcısı Bogdanov'a verdiği bir röportajda güç dağılımına ilişkin bir soru yöneltilmiştir. Bogdanov, yanıtında "Rusya'nın uluslararası konumundaki yenilenme, Çin'in dünya siyasetinde daha yüksek bir kümeye atılımı ve kabulü, BRICS ülkelerinin ekonomik ve finansal potansiyellerinin güçlenmesi, Orta Doğu bölgesiyle bağlantılı olarak insani müdahale ve koruma sorumluluğu kavramlarına olan desteğe karşı daha etkin bir duruş sağlamaktadır" demiştir[384]. Yardımcı böylelikle bir taraf yaratmış Rusya'yı kavramlara daha doğru bir ifadeyle kavramların saptırılmalarına karşı Çin ve BRICS ülkeleriyle aynı noktada konumlandırmıştır.

Rusya 2005 Dünya Zirvesi Belgesi'ni oldukça açık bulduklarını ve onu dayanak noktası yaptıklarını vurgulamaktadır. Bu görüşe göre belge barışçıl yöntemlerin etkisiz olduğu ve ulusal otoritelerin halkı koruyamadığı durumlarda koruma sorumluluğunu gerçekleştirmek için uygulamalı eylemlerin devletlere geniş kapsamlı yardıma odaklanması gerektiğini belirtmektedir. Bu hükümlerin geniş yorumlanması ve öncelikle Güvenlik Konseyi'yle başlatılan koruma sorumluluğunu diğer belgeler aracılığıyla yeniden gözden geçirmeye konu etme girişimlerini amaca zararlı eylemler sayacakları da ifade edilmektedir[385].

3.2.3.5. Rusya Müdahaleleri

Lavrov bir makalesinde Gürcistan'daki durumdan bahsederken Gürcistan'ın Rusya'yla yaptığı anlaşmaları ihlal ettiğini ve dolayısıyla toprak bütünlüğünü de ihlal etmiş olduğunu, Rusya'nın ihlalde değil ancak uluslararası hukuk temelinde insani güvenlik ve koruma sorumluluğu gibi yeni ilkeleri savunan ilk ülke olduğunu ve bunun savaş kararı değil zorlayıcı bir önlem olduğunu belirtmiştir[386]. Bu noktada bir çelişki olup olmadığı sıklıkla tartışılan konular arasındadır ancak Rusya ısrarla bu konunun zorlayıcı bir önlem olarak anlaşılması gerektiğini ifade etmektedir.

---

[383] Russian Federation, 28.09.2012 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4FF3774E3FB3E3F144257A88002026E9?OpenDocument [20.04.2016].

[384] Russian Federation, The Interview of Special Representative of the Russian President for the Middle East, Deputy Minister of Foreign Affairs of Russia M. L. Bogdanov to "VIP-Premier" Journal, 23.05.2012 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/0C014C5FE5DD2BB344257A150038991B?OpenDocument [20.04.2016].

[385] UNGA, http://www.un.org/en/ga/63/generaldebate/russia.shtml [20.04.2016].

[386] Sergey Lavrov, "Face to Face with America: Between Non-Confrontation and Convergence", **Magazine Profile**, s. 38 (October 2008); **Russian Politics & Law**, c. 47, s. 3 (2009).

Rusya özellikle Güney Osetya konusunda sıkıştırılmaktadır. Bu konudaki açıklamalara baktığımızda 63. Dönem Genel Kurul Toplantısı notlarında Lavrov, uluslararası antlaşmaları hiçe sayan ya da hukuksuz güç kullanımını içerecek şekilde çatışmaları çözme girişimlerini hoş göremeyeceklerini bu gibi girişimler kontrol edilmezse sınırlama tepkisinin riske atılacağını söylemiştir. Birileri soyut olarak koruma sorumluluğunu başlatmayabilir ve BM 51. madde ve diğer uluslararası hukuk normlarına katı uyuma dayanarak bu ilkenin uygulamada kullanılmasına olumsuz tepki gösterebilir demiş, Rusya'nın Güney Osetya'da en yüksek ortak değerleri, en temel insan hakkı olan yaşam hakkını savunduğunu dile getirmiştir[387].

Lavrov Sovyet sonrası ortamda çatışma bölgelerinde yaşayan insanların kendi suçları olmamakla birlikte ve çoğunlukla Sovyetlerin dağılmasıyla ortaya çıkan devletlerin vatandaşları olamadan kendilerini gri noktada bulduklarını söylemiştir. Neredeyse her yerde koruma sorumluluğu hakkında konuşanların sıra otoritelerin egemenlik ve toprak bütünlüğüne başvurarak masum insanları öldürmeye başladığı eski Sovyetler Birliği'nin parçalarına gelince koruma sorumluluğunu unutmalarının anlamsız olduğunu vurgulamıştır. Bizim için Güney Osetya'daki mesele saldırıyı püskürtmek ve Falkland Adaları'nda değil doğrudan Rusya sınırındaki kendi vatandaşlarımızı korumaktır demiştir[388]. Bu konuda Rusya koruma sorumluluğu savunucularının sıra Rusya'ya gelince farklı davrandıklarını ileri sürmektedir ve Rusya sınırındaki kendi vatandaşlarını koruma sorumluluğu bulunduğuna vurgu yapmıştır.

Dmitry Medvedev Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı ile Güney Osetya'ya ilişkin yaptığı bir görüşme sonucunda Gürcistan-Güney Osetya çatışmasında Rus Barış Koruma güçlerinin barışı zorlayıcı bir operasyona katıldıklarını ve aynı zamanda halkı koruma sorumluluğuna sahip olduklarını, mevcut durumda her ikisini de yaptıklarını raporlamıştır[389]. Lavrov ise verdiği bir

[387] Russian Federation, Address by Sergey V. Lavrov, Foreign Minister of the Russian Federation, at the 63rd Session of the UN General Assembly, September 27, 2008, 1494, 28.09.2008 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4FFFD1ED4CBFE51BC32574D30022EA5C?OpenDocument [20.04.2016].

[388] Russian Federation, Article of Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov, "The World in Search of a New Equilibrium" Published in NG-Dipkuryer on September 15, 2008, 15.09.2008 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4923B4896AC9EB8DC32574C7003BF9C7?OpenDocument [20.04.2016].

[389] Russian Federation, Dmitry Medvedev met with Defence Minister Anatoly Serdyukov and the Chief of General Staff of the Armed Forces of Russia Nikolai Makarov, the Kremlin, Moscow, August 9, 2008

röportajda Gürcistan konusunda bir soruya yanıt verirken Putin'in de oldukça açık biçimde ifade ettiğini belirterek Anayasa altında özellikle kendilerini silahlı çatışma içinde bulduklarında Rus vatandaşlarının yaşamını ve saygınlığını korumakla yükümlü olduklarını söylemiştir. Putin'in kendi yükümlülüklerini ihlal eden taraflardan birine yönelik barış zorlayıcı operasyonların sonuca ulaşılana dek devam edeceğini söylediğini aktarmıştır. Anayasalarına göre aynı zamanda Afrika'da ya da diğer uzak bölgelerde insanlar bazı sorunlarla karşılaştıklarında BM'de çokça kullanılan bir kavram olan koruma sorumluluğunun da bulunduğunu dile getirmiştir. Fakat bu bizim için Afrika değil bitişiğimiz, Rus vatandaşlarının yaşadığı bölge diyerek Rusya Federasyonu anayasası ve kanunlarının koruma sorumluluğunu uygulamayı kesinlikle kaçınılmaz kıldığını eklemiştir[390]. Rusya tartışmayı bir ileri boyuta taşıyarak kendi kanunlarıyla koruma sorumluluğunu temellendirmiştir.

Rus yetkililerin bir devletin kendi halkını sınırları içerisinde korumasıyla sınırları dışındaki halkları koruması arasındaki farkı bulanıklaştırdığı söylenmektedir. Koruma sorumluluğu temelli bir askeri müdahalenin Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan gerçekleşemeyeceği de düşünüldüğünde Rusya'nın söz konusu eylemlerinde bu yasal yetkiden yoksun olduğu görülmektedir[391]. Güvenlik Konseyi yetkisinin ateşli bir savunucusu olan Rusya bu konuda farklı temellendirme yollarına başvurmuştur.

3.2.4. Diğer Devletler

Örnek olaylarda kavrama yönelik görüşler neredeyse açık biçimde ortaya konmaktadır. Örnek olaylar sırasında ya da haricinde yapılan devlet ve devlet bağlantılı kişi açıklamaları da kavramın norm olma sürecini çözümlemek açısından önem taşımaktadır. Uluslararası alanda birçok devlet kavrama ilişkin görüşünü doğrudan ya da dolaylı biçimde bildirmektedir.

Koruma sorumluluğunun kavramsallaştırılmasında öncü olan Kanada için koruma sorumluluğunun uluslararası ilişkilerde Kanada gibi bir orta gücün etki ve etkinliğinin olabileceğine bir örnek oluşturduğu çıkarımı yapılmıştır. Bu görüşe göre

---

http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/107843F30F4950FBC32574A20040EA60?OpenDocument [Erişim Tarihi: 20.04.2016].

[390] Russian Federation, Interview by Minister of Foreign Affaires of the Russian Federation Sergey Lavrov to BBC, Moscow, August 9, 2008 http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/F87A3FB7A7F669EBC32574A100262597?OpenDocument [20.04.2016].

[391] Roy Allison, "The Russian Case for Military Intervention in Georgia: International Law, Norms and Political Calculation", **European Security**, 18-2 (2009): 184-185.

Kanada'nın insani güvenlik gündeminin bir türevi olarak kavram uluslararası hukuk ve politikaya önemli katkılar sunmuştur[392].

Üçüncü dünyanın R2P'ye bakış açısı genel olarak kavramın insan haklarının ardına gizlenmiş bir "uygarlık ölçünü" (standart of civilisation) benzeri olduğu yönündedir. Kavrama Venezuela, Belarus ve Küba gibi devletlerce yayılımcı karşıtı bakış açısıyla da yaklaşılmaktadır. Bu devletler kavramın hegemonik bir araç olarak Batı'nın kapitalist baskınlığı için kullanıldığını ileri sürmektedir. Afrika devletleri ise bu konuda şüpheci bir tutum sergilemektedir ancak çoğunlukla darbecilerin, katliamların ve kleptokrasinin[393] istikrarsızlık ve fakirliğe neden olduğunu kabul etmektedir[394].

Arap ve Müslüman ülkelerde gelecek insani amaçla müdahalelerin rehberliği tartışmalarını güncel Orta Doğu siyasetinden ayrı tutmak pek mümkün görünmemektedir. Batılı, Sahra altı Afrika ve Latin Amerika ülkeleri büyük oranda raporu sıcak karşılarken Doğu Asya ülkelerinin daha sakıngan görünmekte olduğu, Rusya'nın kayıtsız, isteksiz gibi göründüğü Çin'in ise onaylamadığı belirtilmektedir. Neredeyse tüm devletlerin kendilerini askeri eylem içeren ölçüte karşı sorumlu kılmaktan çekindikleri görülmektedir[395]. Bu çekince ya da karşıtlık çalışmanın genelinde görüleceği üzere önemli bir belirsizlik doğurmaktadır.

Örneğin Tayland barış koruma ve insani yardım geçmişi göz önüne alındığında R2P'nin üçüncü sütundaki stratejilerini daha çok benimsemiştir. Bunun sebeplerinden biri olarak Tayland'ın kendi iç meselelerini R2P tipi bir durum olarak tanımlamama eğilimi gösterilmektedir. Ayrıca önleme tedbirlerinin neler olacağı

---

[392] Marc Alexander C. Gionet, "Canada's Role in the Conceptual Impetus of the Responsibility to Protect and Current Contributions", **Responsibility to Protect From Principle to Practice**, ed. Julia Hoffmann, André Nollkaemper (Amsterdam: Pallas Publications, 2012): 68.

[393] Ülkenin her türlü ulusal kaynağını ve hazinesini kendi çıkarları doğrultusunda kullanan diktatörlükleri tanımlamak üzere geliştirilen kavram, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.56d70fb4751cd2.40358780

[394] Kurtz, Rotmann, **age**, 13. "Afrika Birliği Antlaşmasına göre üye devletler Birliğin savaş suçları, soykırım ve insanlığa karşı suçlar durumlarında müdahale hakkını tanımaktadır. Afrika devletlerince Afrika Birliği'ni izlemenin bu hakkı Güvenlik Konseyi'nde Afrikalı hiçbir kalıcı üyesi olmayan BM'ye vermekten daha tercih edilebilir buldukları belirtilmektedir." Ayrıca bkz: B. S. Chimni, "Third World Approaches to International Law: A Manifesto", **International Community Law Review**, c. 8, s. 1 (2006): 3-27.

[395] S. Neil MacFarlane, Carolin J Thielking, Thomas G Weiss, T"he Responsibility to protect: Is Anyone Interested in Humanitarian Intervention?", **Third World Quarterly**, 25-5 (2004): 982. 977-992.

tartışıldığında önleme konusu R2P'nin önceliği olduğu sürece Tayland'ın kavrama bakışının olumlu yönde değişme olasılığı olmadığı da eklenmiştir[396].

Danimarka iç siyasetinde izlediği yol ve uluslararası alandaki tutumuyla R2P'nin öncü destekçilerinden biri olarak görülmektedir. Bununla birlikte Danimarka yönetiminin oldukça karmaşık olduğu kabul edilmekle birlikte R2P kavramını daha fazla önemseyerek gündeme alması ve kavrama karşı gösterilen siyasi direnç karşın geliştirilmesi için gösterdiği çabayı artırması önerisi sunulmaktadır[397].

Almanya'nın da etkin bir biçimde koruma sorumluluğunu desteklediği görülmektedir. Yalnızca uluslararası alanda bu desteği göstermekle kalmamış kavramı kendi dış ve güvenlik politikalarıyla da bütünleştirmiştir. Batı ülkeleri ve BRIC ülkeleri arasında bir köprü inşa görevi gören Almanya R2P'nin kavramsal ve stratejik boyutlarını geliştirmeye katkı sağlamada anahtar bir rol üstlenebilecektir[398].

Hindistan'ın R2P konusundaki duruşu sosyal ve kültürel temellerine dayanmaktadır. Bu konuda 2005'ten 2009'a kadar kuşkucu ve sakıngan ilerleyen Hindistan, Temmuz 2009'dan Şubat 2011'e kadar olumlu bir tutum sergilemiş bununla birlikte sakınganlığını da korumuştur, son olarak Libya müdahalesi ile korkuları kanıtlanmış, ciddi endişeleri sürmüş ve sınırlı bir bağlantısı söz konusu olmuştur. Genel itibarıyla Hindistan'ın R2P karşısında duruşu ayırtılara karşın sakıngan ve ölçülüdür[399].

Hindistan'ın bu konudaki duruşu uluslararası toplumun sorumluluğu doğrultusunda bir eylem söz konusu olduğunda bunun çok dikkatli ve tedbirli yapılması ve sonuçlarının çok iyi düşünülmesi, böyle bir müdahaleye tüm diğer yöntemler tüketildikten sonra girişilmesi gibi ilkeler çerçevesinde şekillenmektedir. Hindistan bu gibi girişimlerin reforma ihtiyacı olduğuna inanmakla birlikte Güvenlik Konseyi liderliğinde olması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Bununla birlikte

---

396 Keokam Kraisoraphong, Thailand and the Responsibility to Protect, **The Pacific Review**, 25-1 (2012): 15, 22. 1-25.

397 David Michael Kendal, "Denmark and the Responsibility to Protect", **Policy Research Paper** (Kendal · Human Rights Consulting, September 2013).

398 Lars Brozurs, Jessica von Farkas, "Germany and R2P: Common but Differantiated Responsibility?", **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA): 56, 65.

399 Gönderme ve Hindistan'ın R2P konusundaki duruşu hakkında ayrıntılı bilgi için bkz: Madhan Mohan Jaganathan, Gerrit Kurtz, "Singing the Tune of Sovereignty? India and the Responsibility to Protect", **Conflict, Security & Development**, 14-4 (2014): 461-487.

halklar nasıl yönetilmek istediklerine kendileri karar vermeli buna dışardan bir baskı ya da zorlama olmamalıdır[400].

GIBSA (Almanya, Hindistan, Brezilya ve Güney Afrika) ülkelerinin koruma sorumluluğu kavramının gelişimine R2P'nin eksikliklerini vurgulayarak ve norm inşa süreci açısından bir uzlaşının gerekli olduğunun altını çizerek katkıda bulundukları değerlendirilmektedir. Bununla birlikte söz konusu ülkelerin bütün olarak uyumlu bir duruş sergileyememesinin şaşırtıcı olmadığı ve koruma sorumluluğuna yönelik evrensel söylemden farklı ya da ayrı bir tartışma olarak değerlendirilemeyeceği de eklenmektedir[401].

3.2.4.1. Brezilya

Brezilya Korurken Sorumluluk- Responsibility while Protecting (RWP) adıyla konuya ilişkin görüşlerini kavramlaştırmıştır. Bu kavram Brezilya'nın müdahale etmeme ilkesi üzerine kurulu dış politikasında söylem değişiklikleriyle birlikte ilgisiz kalmama ilkesinin yerleşmesinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Brezilya uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden durumlarda ilgisiz kalmama ilkesini benimsemiştir. Bu duruş müdahale etmeme ilkesi ve koruma sorumluluğu arasında orta yol olarak açıklanmaktadır[402].

RWP kavramsallaştırılırken öncelikle uluslararası toplumun ve sonrasında koruma sorumluluğu kavramının karşılaştığı ve karşılaşabileceği zorluklar sıralanmıştır. Daha sonra koruma sorumluluğuyla birlikte korurken sorumluluğun da uygulanması gerektiği belirtilmiştir. Tıp bilimleri örnek gösterilerek önlemenin en iyi yol olduğu vurgulanmış önleyici diplomasinin riskleri azaltacağı eklenmiştir. Güç kullanımı konusunda yetkinin her zaman Güvenlik Konseyi tarafından 7. Bölüm çerçevesinde ya da ayrıklı durumlarda Genel Kurul'un Barış için Birlik kararı doğrultusunda verilmek zorunda olduğu ifade edilmiştir. Bu güç kullanımı uluslararası hukuk ve uluslararası insancıl hukukla uyumlu olacaktır. Öneride farklı olarak söz konusu esasların uygulama esnasında süreç bitene kadar gözlemlenmesi

---

[400] Dipankar Banerjee, "India and R2P: Reconciling the Tension Between Intervention and State Sovereignty", **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 102-103.

[401] Malte Brosig, "Responsibility to Protect: The GIBSA Perspective; R2P- Not Evasive but Still Reluctant Action", **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 5, 119, 124.

[402] Paula Wojcikiewicz Almeida, "From Non-indifference to Responsibility while Protecting: Brazil's Diplomacy and the Search for Global Norms", **The South African Institute of International Affairs (SAIIA)**, Occasional Paper, s. 138 (2013): 6.

gerektiği yer almaktadır. Bu önerinin en önemli çıkarımlarından biri askeri eylem uygulamasına bağımsız bir denetim işleyişi getirilmesi gerektiği görüşüdür[403].

Francis Deng korurken sorumluluğa ilişkin görüş bildirirken önlemenin önemi konusunda hali hazırda genel bir kabul olduğunu, Genel Sekreter'in 2012'yi önleme yılı olarak adlandırdığını söylemiştir. Önleme konusunda uygun strateji geliştirme konusunda ise kök neden meselesini ele alarak R2P'nin ilk iki sütununda Sorumluluk olarak Egemenliğin düzgüsel çerçevesiyle birlikte bu konunun düzenlendiğini ifade etmiştir. Korurken sorumluluğun yeni bir ilke mi yoksa koruma sorumluğunun uygulama ilkesi mi olduğu noktasında ise Deng'e göre korurken sorumluluğun R2P'nin uygulanmasında izlenecek bir yol olarak değerlendirilmesi kavramın gelişimine, uluslararası fikir birliğinin artmasına ve derinleşmesine yardımcı olacaktır[404]. Bellamy'ye göre Brezilya'nın RWP girişimi kitle mezalimi ve soykırımın önlenmesini güçlendirmek, hesap verme sorumluluğunu geliştirmek ve karar almaya rehberlik edecek biçimde çözümlemeleri ve değerlendirmeleri artırmak bağlamında Libya'dan öğrenilen dersler açısından iyi bir araç olabilecektir[405].

Korurken sorumluluk R2P'nin yerine geçen bir kavram olarak değil onu tamamlayan, Batı ve Güney arasında ve özellikle Rusya ve Çin gibi kavrama karşı olanlar arasında bir köprü oluşturmaya çalışan bir girişim olarak görülmektedir[406]. Brezilya'nın önerisinin R2P'nin kullanılmasına daha iyi bir çerçeve sağlama arayışı olduğunun açıkça görüldüğü ancak bu gibi önerilerin nasıl uygulamaya geçirileceği öngörüsünde zorlanılacağı çünkü yoruma oldukça açık olduğu yorumu yapılmaktadır[407]. Washington, Berlin, Paris ve Londra'da da kavrama şüpheci yaklaşan sesler yükselmiştir. Bu şüpheci yaklaşımlar "ayrıklı durumlar" ifadesi gibi kavramsal farklılıklar, korurken sorumluluğun Libya'ya karşılık olarak sunulduğu algısı ve Brezilya'nın Rusya ve Çin'e yaklaşan Suriye tutumu, evrensel norm gelişimine yönelik Batı baskınlığı çerçevesinde şekillenmektedir. RWP Güneyli devletlerin müdahale tartışmalarına katılmasında oldukça önemli bir adım olarak görülmüştür. Bununla birlikte girişimin ilerleyen zamanlardaki etkinliği Antonio de

---

[403] UNGA, UNSC, A/66/551–S/2011/701 (11.11.2011).
[404] Francis Deng, "The Responsibility While Protecting (RWP)", Talking Points for Remarks, http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/FD%2021%20February%20remarks%20-%20English.pdf [28.06.2016].
[405] Bellamy, **R2P-Dead or Alive**, 26.
[406] Andrew Garwood-Gowers, "The BRICS and The Responsibility to Protect: Lessons From the Libyan and Syrian Crises", **Responsibility to Protect in Theory and Practice**, ed. Sancin, Vasilka&Dine, Masa Kovic (Ljubljana, Slovenia: GV Zalozba, 2013): 34.
[407]Zaki Laidi, "BRICS: Sovereignty Power and Weakness", **International Politics**, 49 (2012): 628.

Aguiar Patriota'nın özel ilgisi, sonraki görev değişikliği ve daha önce bahsedildiği gibi Brezilya dış politikasıyla ilişkilendirilmiştir[408].

Korurken Sorumluluğun çok değerli katkıları olsa da Brezilya'nın küresel kural mucidi ya da norm girişimcisi olarak görülme fırsatının ortadan kalktığı düşünülmektedir. Bunun sebebi yalnızca Batılı devletlerin bu öneriyi kabul etmemesi ya da Güneyli bazı ana aktörlerin farklı çıkarları ve öncelikleri değil girişimi başlatanların vazgeçmesidir[409]. RWP terimler dizgesinde bir yenilik olmuş var olan fakat parçalanmış bir tartışmayı birleştirme girişimi olarak görülmüştür ancak güç kullanımına getirilen ölçütlerin yeni olduğunu söylemek mümkün değildir[410].

3.2.4.2. Türkiye

Türkiye'nin Genel Kurul'daki resmi açıklamalarına baktığımızda koruma sorumluluğunun geçirdiği aşamaların ve ulaştığı başarının takdir edildiği bununla birlikte yanlış algılamaların önüne geçmek için kavramın iyi tanımlanması ve açıklığa kavuşturulması gerektiğinin aksi halde kavramın güven kazanmasının ve daha geniş ölçüde kabul görmesinin güç olduğunun düşünüldüğü görülmektedir. Uluslararası toplumun sorumluluğu ve diğer devletlere bu konuda destek olma görevi kabul edilmektedir[411]. Türkiye'nin koruma sorumluluğunu değerli, önemli ve anlamlı bir kavram olarak desteklediği açıkça ifade edilmiştir. Suriye'nin koruma sorumluluğunu yerine getirmediği örneklendirilerek uluslararası toplumun boşa zaman geçirmemesi gerektiği aktarılmıştır[412].

Türkiye kavramı ve dayandığı ilkeleri tümüyle kabul etmekte ve desteklemektedir. Suriye'de insanlığa karşı suçların işlendiğinin belgelendiği, koruma sorumluluğu ilkelerinin açık olduğu ve uluslararası toplumun sessiz kalmaması gerektiği bir diğer açıklamada da yinelenmiştir. Kavramın değeri ve önemi kabul edilmekle birlikte geliştirilmesi gerektiği de eklenmiştir. Genel

---

[408] Kai Michael Kenkel, "Brazil and the Responsibility to Protect, R2P Ideas in Brief", **Asia Pacific Center for the Responsibility to Protect**, c. 5, s. 1 (2015): 6-7.
[409] Andrés Serbin, Andrei Serbin Pont, "Brazil´s Responsibility while Protecting: a Failed Attempt of Global South Norm Innovation?", **Pensamiento Propio,** 41 (2015): 172.
[410] Eduarda Passarelli Hamann, "Brazil and R2P: A Rising Global Player Struggles to Harmonise Discourse and Practice", **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 80-81.
[411] Fazlı Çorman, Charge D'affaires of Turkey to the United Nations, Responsibility to Protect, UN General Assembly, 63rd Session (24 July 2009) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[412] UNGA, General Assembly informal, interactive dialogue on the "Responsibility to Protect: State Responsibility and Prevention", on behalf of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations (11 September 2013) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

sekreter'in 2014 tarihli raporunun bu konuda önemli bir adım olduğu değerlendirilmiştir[413].

Türkiye koruma sorumluluğunu kavram ve uygulanmasının tanımlama ve geliştirmeye ihtiyaç duyduğunu belirtmekle birlikte uluslararası hukuk normu olma yolunda bir kavram olarak nitelemiştir. Kavramın önleyici ögelerinin desteklendiği, Türkiye'nin önleyici diplomasiye önem verdiği ve bu gerçekleştirilirken yalnızca BM çatısı altında değil bölgesel ve çok taraflı girişimlere açık olunduğu söylenmiştir. Koruma sorumluluğunun yalnızca BM Şartı 7. Bölümle ilgili olmadığı aynı zamanda uluslararası insancıl hukuk ve insan hakları hukukunun bir parçası olduğu hatırlatılmış böylelikle iyi bir planlamayla Güvenlik Konseyi ve Genel Kurul'un sıkı işbirliğiyle koruma sorumluluğu normunun uygulanabileceği belirtilmiştir. Bu tartışmaların derinleştirilmesinin insanlığa karşı suçlar ve soykırımla bağlantılı olaylarda veto yetkisini kısıtlamaya yardımcı olacağı umulmaktadır. Bununla birlikte süregiden krizler açısından sığınmacıların ve komşu ülkelerin durumuna da değinilmiştir[414].

Bununla birlikte Türkiye koruma sorumluluğunun yasal tanımının uluslararası toplumun mümkün olan en geniş uzlaşısına dayanması ve tüm üye devletlerin endişelerinin dikkate alınması gerektiğine inanmaktadır. Türkiye'ye göre uygulama konusundaki kural ve yöntemler kesin sınırlarla belirlenmeli ve bu var olan uluslararası hukuk kurallarının yeniden yorumlanması ve tartışmaya açılması şeklinde olmamalıdır[415]. Türkiye Genel Kurul Başkanı'nın koruma sorumluluğu konusunda düzenlediği bir diğer toplantıda da hemen hemen aynı cümlelerle görüşünü yinelemiştir[416]. Böylelikle Türkiye'nin tüm toplantılarda görüşlerini aynı çerçevede yansıttığı görülmektedir.

3.2.4.3. Afrika Birliği ve Avrupa Birliği

Çatışmayı önleme, çatışmaların kök nedenlerini sorgulama ve koruma sorumluluğunu genel çerçevesiyle anlama açısından Afrika Birliği gibi örgütlerin de

---

[413] Halit Çevik, General Assembly informal, interactive dialogue on the "Responsibility to Protect" (New York: 8 September 2014) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[414] Statement by Turkey, General Assembly informal, interactive dialogue on the "Responsibility to Protect" (New York: 8 September 2015) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[415] United Nations General Assembly Thematic Panel Discussion "From commitment to implementation: Ten years of the Responsibility to Protect," (25 February 2016) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].
[416] UN General Assembly Informal Interactive Dialogue on R2P (6 September 2016) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

söz konusu normun uygulanabilmesinde nasıl rol alabileceği de tartışılmaktadır.[417] Bölgesel örgütlerin R2P'de varlığı ve uygulamaya katkısı tüm belgelerde vurgulanmıştır. Bellamy ve Williams'ın bölgesel örgütleri "bekçi" olarak kavramsallaştırmasına göndermede bulunularak özellikle uluslararası ilişkilerde R2P çerçevesinde bölgesel örgütlerin rolüne ilişkin birçok çalışma bulunduğu ancak söz konusu katkı konusunda sistemli ve geniş çalışmaların hala yetersiz olduğu ileri sürülmektedir. Örneğin uygulamada bölgesel örgütlerin karşıt görüşlerinin ne gibi durumlara yol açacağı sorusu çözümlenmesi gerekenler arasında sayılmaktadır[418].

Afrika Birliği çıkardığı derslerle yasal çerçevesinde ve kurumsallaşmasında daha müdahaleci bir duruş sergilemiştir. Birlik BM Genel Kurulu tarafından popülerleştirilmeden önce koruma sorumluluğuna bağlılığını etkin bir biçimde ifade etmiştir. Farklı terimlerle ifade edilse de Afrika'daki halkları insan hakları mezaliminden koruma yetkinliği amaçlanarak aynı sonuç aranmıştır[419].

Benzer şekilde koruma sorumluluğunda belirtilen insan haklarının korunmasına ilişkin ögelerin Avrupa Birliği Hukuku'nda hali hazırda var olduğu, kavram kapsamında dile getirilen birçok şeyin birçok AB açıklamasında desteklendiği belirtilmektedir. Bu nedenle AB R2P'nin uygulanmasında oldukça önemli rol oynayabilecektir ancak yasal bir norma dönüşebilmesi konusunda AB'nin de koruma sorumluluğunun nasıl yorumlandığından emin olması, soru işaretlerinin giderilmesi gerekmektedir[420].

Avrupa Birliği'nin koruma sorumluluğunun uygulanması konusunda kavramı desteklemesine karşın etkin bir duruş sergileyemediği değerlendirilmektedir. Özellikle AB bünyesindeki büyük devletler bu konuda isteksiz davranmaktadır. Bu durum AB dış politikasının üçüncü sütuna ilişkin kendi sınırlılıklarına sahip olmasıyla açıklanmıştır. Kavramın belirsizliği ve karmaşıklığı uluslararası aktörleri uygulama konusunda adım atmaktan alıkoymaktadır[421]. Yalnızca devletlerin değil uluslararası

---

[417] Ayrıntılı bilgi için bkz: Kenneth Mpyisi, Tim Murithi, "Conflict Prevention and the Responsibility to Protect in Africa", **African Security Review**, 16-3 (2007): IV-VI.
[418] Touko Piiparinen, "Norm Compliance by Proximity: Explaining the Surge of Regional Actors in Responsibility to Protect", **Conflict, Security & Development**, 12-4 (2012): 411-412.
[419] Gönderme ve Afrika Birliği'nin çalışmada da yer verilen örnek olaylardaki etkinliği için bkz: Tim Murithi, "The Responsibility to Protect as Enshrined in Article 4 of the Constitutive Act of the African Union", **African Security Review**, 16-3 (2007): 16, 18. 14-24.
[420] Lenka Homolkova, "Responsibility to Protect: the Never-ending Rhetoric or Actual Baseline for the EU's Possible Action", **EIUC** (June 2013): 96-97.
[421] Chiara de Franco, Christoph O. Meyer, Karen E. Smith, "'Living by Example?' The European Union and the Implementation of the Responsibility to Protect (R2P)", **Journal of Common Market Studies**, c. 53, s. 5 (2015): 1005-1006.

örgütlerin de kavrama yaklaşımının, desteğinin ya da karşıtlığının kavramın geliştirilmesine olan etkisi büyük olacaktır.

3.2.5. BM Genel Kurul Tartışmalarında Koruma Sorumluluğuna İlişkin Devlet Görüşleri

Kavramla ilgili devlet görüşlerinin sıklıkla yer bulduğu zemin Genel Kurul'daki çeşitli tartışmalardır. Tüm bu tartışmalarda devletlerin konuyla ilgili görüşlerine yer vermek, olumlu ve olumsuz eleştirilerini incelemek devletlerin kavrama ilişkin genel tutumunu da gözler önüne serecektir. 1999 yılından başlayarak kavramın konuşulduğu tartışmalar çeşitli başlıklar halinde ele alınacaktır. Her başlık altında devletlerin tartışmalardaki tutumları ve dolayısıyla kavrama olan ilgileri açık bir biçimde görülmektedir. Bununla birlikte bütünüyle olumsuz görüş bildiren devletlerin savlarına, kavramı destekleyen ya da kavramla ilgili doğrudan olumlu ifadeler kullanan devlet görüşlerine ve bir de kavramın daha detaylı tartışılması gerektiğini düşünen, tam anlamıyla ne olumsuz ne de olumlu görüşler sunan devlet açıklamalarına yer verilecektir.

3.2.5.1. İnsan Hakları

Koruma sorumluluğu kavramı Genel Kurul'da insan haklarına ilişkin tartışmalarda sıklıkla yer bulmuştur. Genel Kurul 1999'da Demokratik Kongo Cumhuriyetine ilişkin aldığı bir kararda hükümeti halkının insan haklarını koruma sorumluluğunu yerine getirmesi konusunda çağrıda bulunmuştur[422]. Sonrasında birçok toplantıda bu durum anılmıştır örneğin 2001'de alınan bir diğer kararda aynı ifade yer almaktadır[423]. Bir diğer Genel Kurul toplantısında ise Burundi temsilcisi Burundi'deki insan hakları durumuyla ilgili görüş bildirirken açıkça hükümetin halkını ve topraklarını koruma sorumluluğunu üstlenmesi gerektiğini söylemiştir[424].

Genel Kurul'daki insan hakları tartışmalarında İnsan Hakları Yüksek Komiserliği temsilcisi Zirve Sonuç Belgesi'ni evrensel insan haklarına açık ve ortaklaşa bir yeniden bağlılık olarak nitelemiştir. Zirve'de her devletin kendi halkını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğunun açıkça kabul edildiğini söylemiş bunun ötesinde üye devletlerin ulusal otoriteler halklarını korumada açıkça başarısız olduklarında uluslararası toplumun BM çerçevesinde hareket ederek sorumlu olduğu ve eylem yetkisi

[422] UNGA, **A/C.3/54/L.63** (11 November 1999).
[423] UNGA, **A/C.3/56/L.56** (20 November 2001): 6.
[424] UNGA, **A/C.3/54/SR.35** (8 March 2000): 17.

bulunduğunu kararlaştırdıklarını ifade etmiştir[425]. İnsan hakları araçlarının uygulanmasının tartışıldığı bir toplantıda ise Mısır temsilcisi insan haklarının korunmasının uluslararası toplumun etkin yardımıyla ve devletlerin içişlerine karışmama, egemenlik ve toprak bütünlüğü ilkelerine saygıyla birlikte hükümetlerin sorumluluğunda olduğunu dile getirerek, Mısır'ın koruma sorumluluğunu içeren 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi hükümlerine sıkıca bağlı olduğunu belirtmiştir[426].

Çek Cumhuriyeti temsilcisi Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ni Özel Sözcü (Raportör) ile işbirliği yapmaya davet etmiştir. Ülkede devam eden ciddi ve sistematik insan hakları ihlalleri ışığında Özel Sözcü'nün koruma sorumluluğu ilkesinin uygulanmasına yer görüp görmediğini merak ettiklerini söylemiştir. Kore'deki insan hakları durumu Özel Sözcüsü ise soykırım, etnik temizlik, insanlığa karşı suçlar ve savaş suçları söz konusu olduğunda uygulanabilir olan koruma sorumluluğu ilkesinin hala saygı görmediğini belirterek bu nedenle hükümet dışı örgütlerin olayı soruşturmak için ilişkili uluslararası yapılara olanak tanıyan bilgiler topladığını belirtmiştir[427].

1967'den beri işgal altında bulunan Filistin topraklarındaki insan hakları durumu üzerine Özel Sözcülük yapan Falk ise bölgede insan haklarının korunması için BM bünyesinde yapılabilecekler hakkında görüş bildirirken koruma sorumluluğu kavramının işgal altındaki Filistin topraklarına nasıl uygulanabileceğinin düşünülmesini akla yatkın görmüştür. Bununla birlikte bu yöntemin kullanılmasındaki başarısızlığın ancak siyasi baskıyla açıklanabileceğini de eklemiştir[428]. Filistin Devleti Gözlemcisi Filistin halkının koruma sorumluluğunun dışında kalamayacağını belirtmiştir[429]. İtalya temsilcisi Koruma Sorumluluğu Dostları Grubu'nun bir üyesi olarak İtalya'nın etnik, sosyal ya da dini tüm silahlı çatışmaları önlemeye yardımcı olmak için BM işleyişi içerisinde insan haklarını ön plana çıkaran tüm girişimleri desteklediklerini belirtmiştir[430]. Genel Kurul insan haklarının korunmasına ilişkin olarak yargısız ya da keyfi yargılamalarla ilgili aldığı kararda 2005 Dünya Zirvesi'nde kabul edilen koruma sorumluluğu kavramını hatırlatmıştır[431].

Genel Kurul'da 2008-2009 bütçe programı üzerine konuşan Genel Sekreter taslak programın insan hakları konusundaki bütçenin ikiye katlanmasını içermesini

[425] UNGA, **A/C.3/60/SR.23** (25 November 2005): 2.
[426] UNGA, **A/C.3/63/SR.18** (22 January 2009): 12.
[427] UNGA, **A/C.3/63/SR.22** (2 February 2009): 7-8.
[428] UNGA, **A/C.3/63/SR.23** (19 December 2008): 5.
[429] UNGA, **A/C.3/70/SR.42** (14 January 2015): 11/20.
[430] UNGA, **A/C.3/69/SR.22** (25 November 2014): 7/15.
[431] UNGA, **A/C.3/61/L.45** (3 November 2006).

memnuniyetle karşıladığını, koruma sorumluluğunu içerecek şekilde insan haklarının geleneksel tanımlamaları üzerine daha geniş kapsamlı düşünülmesi ve konuşulmasının zamanının geldiğini ifade etmiştir[432]. Koruma sorumluluğu insan hakları tartışmalarında her zaman olumlu karşılanmamıştır. Mısır temsilcisi belirli kültürel değerlerin diğerlerininkine üstün tutulmaması ve uluslararası toplumun insan haklarının iyileştirilmesi konusunda ulusal çabaları desteklemesi gerektiğini ancak temsilciye göre insani güvenlik ve koruma sorumluluğu gibi bahanelerle iç işlerine karışmama konusunda açık olunmalıdır[433].

Venezuela da katı tutum sergilemiştir, ülke temsilcisi insani yardım, insan haklarının korunması ve koruma sorumluluğu adına yayılmacı güçlerin kargaşa ekerek, insan hakları ihlalleri doğurarak meşru hükümetleri devirmeye çalıştıklarını söylemiştir. Yayılmacı güçlerin ihlalleri destekleyerek nasıl insan haklarını savundukları temsilciye göre belirsizdir[434].

3.2.5.2. Hukukun Üstünlüğü

Genel Kurul'da ulusal ve uluslararası seviyede hukukun üstünlüğü tartışılırken Lihtenştayn temsilcisi BM'nin hukukun üstünlüğünün evrensel olarak desteklenmesindeki rolünün biricik olduğunu belirtmiş, Dünya Zirvesi'nde konuşulanların daha güçlü bir eyleme dönüşmesini umduklarını söylemiştir. Koruma sorumluluğunun siyasi tam kabul kazanması BM'nin hukukun üstünlüğünün geliştirilmesinde fayda sağladığı konular arasında sıralanmıştır[435].

Hukukun üstünlüğünün tartışıldığı bir diğer Genel Kurul toplantısında Papalık temsilcisi başpiskopos, Zirve Belgesi'nde Güvenlik Konseyi aracılığıyla barışçıl araçların yetersiz olduğu kanıtlandığında ve ulusal otoriteler bu gibi bir korumayı açıkça sağlayamadığında halkları soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan korumak için uluslararası toplumun zamanında ve kararlı eyleme geçme konusunda istekliliğini doğruladığını belirtmiştir. Egemenliğin mutlak bir hak olarak anlaşılmaması ve dışarıdan karışmaya bariyer olarak kullanılmaması gerektiğini eklemiştir. Başpiskoposa göre egemenlik yalnızca halkları koruma değil onların refahlarını destekleme sorumluluğu olarak anlaşılmalıdır. Bu gibi ilkelerin daha fazla tartışılması ve yazılı hale getirilmesi gerekliliğini vurgulamıştır. Yasal normların yaratılması, yasal uyuşmazlıklar için hakemlik kurulması ve koruma

[432] UNGA, **A/C.5/62/SR.10** (15 November 2007): 3.
[433] UNGA, **A/C.3/67/SR.20** (2 January 2013): 8.
[434] UNGA, **A/C.3/67/SR.31** (24 December 2012): 8.
[435] UNGA, **A/C.6/62/SR.14** (15 November 2007): 5.

önlemlerinin oluşturulması aracılığıyla özellikle devletler koruma sorumluluklarını yerine getirmede başarısız olduklarında BM, hukukun üstünlüğünü dünyanın her köşesinde geliştirmeye çağrılmaktadır[436].

Avrupa Birliği adına konuşan İsveç temsilcisi insan hakları ve temel özgürlüklerin korunmasının uluslararası düzeyde hukukun üstünlüğünün ana parçalarından biri olduğunu söylemiş, ciddi uluslararası suçlara karşı koruma sorumluluğu ilkesinin 2005 Dünya Zirvesi'nde kabul edildiğini hatırlatmıştır[437]. Papalık gözlemcisi uluslararası hukuk organlarının devlet ve yerel toplulukların sığalarına saygı duyması gerektiğini bununla birlikte yalnızca sorun evrensel sonuçlara sahip olduğunda ya da yerel topluluk koruma sorumluluğunu yerine getirmekte başarısızlığa düştüğünde hukukun üstünlüğü göz önünde bulundurularak müdahalenin söz konusu olduğunu belirtmiştir[438].

Costa Rica temsilcisi Hukukun Üstünlüğü Birimi, Hukukun Üstünlüğü İşbirliği ve Kaynak Grubu'nu överken üzülerek BM'nin koruma sorumluluğunu uygulama stratejisi olan üç sütununda insan hakları, hukukun üstünlüğü ve demokrasinin en zayıf halka olarak kalmaya devam ettiğini aktarmıştır. Örgütün önceliklerini yeniden düşünme zamanı gelmiştir[439]. Genel Sekreter vekili Hukukun Üstünlüğü Üzerine Genel Kurul Üst-Düzey Toplantı Bildirisi (67. Dönem/67/1 Sayılı Karar)'nde yer alanların özellikle 33.maddedeki araçların önemine vurgu yaptığını bu araçların yalnızca uyuşmazlıkların barışçıl yollarla çözümüyle sınırlı kalmadığını önleme konusunda da önem taşıdığını ayrıca koruma sorumluluğunun üç sütununa gönderme yapmaya yardımcı olabileceğini belirtmiştir[440].

3.2.5.3. Özel Danışman Ataması Sorunu

Genel Sekreter'in koruma sorumluluğu konusunda özel danışman ataması Genel Kurul oturumlarında sıkça tartışılan konulardan biri olmuştur. Bu tartışma yalnızca koruma sorumluluğuyla ilgili ayrışmayı değil genel olarak bu gibi konularda fikir birliğine varmanın güçlüğünü göstermesi açısından da önemlidir.

Barış Koruma Operasyonları üzerine gerçekleştirilen bir Genel Kurul toplantısında Yeni Zelanda, halkları söz konusu dört suçtan koruma sorumluluğunun çok önemli olduğunu ve böylelikle Genel Sekreter'in özel danışman atamasının

[436] UNGA, **A/C.6/62/SR.16** (19 November 2007): 14.
[437] UNGA, **A/C.6/64/SR.8** (11 November 2009): 3.
[438] UNGA, **A/C.6/64/SR.10** (10 Npvember 2009): 4.
[439] UNGA, **A/C.6/66/SR.6** (3 November 2011): 5.
[440] UNGA, **A/C.6/68/SR.5** (25 October 2013): 8/16.

olumlu karşılandığını söylemiştir[441]. Küba temsilcisi üye devletlerin koruma sorumluluğu düşüncesini tamamlamadığını varsayarak Genel Sekreter'in Koruma Sorumluluğu Özel Danışman ataması teklifinden rahatsız olduğunu belirtmiş, özellikle özel danışmanın yetkesinin Zirve Sonuç Belgesi'yle uyumlu olmadığını belirtmiştir. Bunun ötesinde Bağlantısız Ülkeler Hareketi İşbirliği Bürosu başkanının 20 Temmuz 2007 tarihli mektubundan bahsedilmiş ve başkanın bu çok hassas konudaki her kararda Genel Sekreter'den üye devletlerin görüşlerini tamamlamadığı gerçeğini göz önünde tutmasını istediğine değinilmiştir. Küba temsil heyetinin Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı atamasına duyulan ihtiyaç konusunda ikna olmadığı, resmi olmayan görüşmelerde Genel Sekreterin bu konudaki niyeti üzerine daha detaylı sorular sorulacağı aktarılmıştır[442].

Venezuela Bolivar Cumhuriyeti temsilcisi Koruma Sorumluluğu Özel Danışman ataması teklifine saygı duyulmakla birlikte Dünya Zirvesi Belgesi'nin koruma sorumluluğuna ilişkin paragraflarının küçük bir temsil heyeti grubuyla görüşüldüğünü söylemiştir. Bu durumun temsil heyetinin belgeye ilişkin güçlü çekincelerinin sebeplerinden biri olduğu ifade edilmiştir. Temsilciye göre üye devletlerin koruma sorumluluğu üzerine anlaşmaya vardığı söylenemez. Ardından temsilci Küba temsilcisinin bahsettiği mektuptaki talebin göz ardı edilmesi konusundaki hayal kırıklığını paylaştıklarını da eklemiştir. Pakistan temsilcisi de kitle zulmü teriminin tanımlanmadığını belirterek Genel Kurul'un Genel Sekreter'e bu gibi bir yetke oluşturmaya yekti vermediği noktasında Venezuela ve Küba temsilcilerine katıldıklarını söylemiştir. Bununla birlikte bu atama niyetinin Zirve Belgesi'nin açık bir ihlali olduğu ve en üst seviyede kabul görmemiş bir görüşü destekleme çabası olarak nitelendirilmiştir. Pakistan'ın diğer endişe taşıyan temsilcilerle birlikte uygun önlemleri alacağı eklenmiştir[443].

Çin temsilcisi BM ilgi alanı dahilinde soykırım ve kitle zulmünün önlenmesi ve koruma sorumluluğu kavramının sıkı sıkıya bağlantılı olduğunu dile getirmiştir. Bu noktada temsilci Soykırımın ve Kitle Zulmünün Önlenmesi Özel Danışmanı ve Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı'nın görevleri arasında herhangi bir tekrar ya da çakışma olup olmadığını merak ettiğini söylemiştir. Ayrıca bu iki özel danışman için Özel Asistan, Raporlama Sorumlusu ve İdari Asistan kadrolarının kurulmasının gerekliliğini sorgulamıştır[444].

---

441 UNGA, **A/C.4/62/SR.14** (20 November 2007): 5.
442 UNGA, **A/C.5/62/SR.23** (7 February 2008): 6.
443 UNGA, **A/C.5/62/SR.23** (7 February 2008): 6-7.
444 UNGA, **A/C.5/62/SR.23,** 8-9.

Mısır temsilcisi Danışmanlık Komitesi'nin görüşünü paylaştığını söyleyerek bunun izlenecek yolla ilgili bir konu olduğunu ve Genel Kurul tarafından karara bağlanması gerektiğini dile getirmiştir. Bu konuya ilişkin Bağlantısız Ülkeler Hareketi'nin duruşunu bütünüyle desteklediklerini Genel Kurul'un yetkeyi onaylamasının üstünde ilişkili hiçbir kaynağı dikkate almadıklarını belirtmiştir. Arjantin temsilcisi ise söz konusu görevlerin yeniden sınıflandırılmasını desteklediklerini görevin gelecek bütçe döneminden önce kurulmasını umduklarını söylemiştir[445].

Küba temsilcisi Edward Luck'ın BM Genel Sekreter Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı olarak atanmasına açıkça itiraz etmiştir. Bu noktada Beşinci Komite'nin 23. Toplantısını hatırlatarak Genel Sekreter'in konuya ilişkin teklifinin Komite tarafından onaylanmadığını belirtmiştir. Böylelikle temsil heyetince fikir birliği ve yetke yokken Genel Sekreter'in atama şöyle dursun aday göstermesi bile beklenmemektedir. Sekreterliğin takip eden günde ve resmi bir toplantıda sebepleri, yetkeyi ve atamanın nasıl temellendirildiğini yazılı ve sözlü olarak açıklaması gerektiği ifade edilmiştir. Sudan temsilcisine göre de Genel Sekreter bu atamayı üye devletlerin önceden rızasını almadan ve kaynak dağılımı olmaksızın yapmıştır. Bu atama Sekreterliğin Genel Kurul ayrıcalıklarını ihlal etmesiyle Kurul'un yasama yetkisini baypas eden yeni bir eğilimi yansıtmaktadır. Sudan temsilci heyeti konuya açıklık getirecek bir açıklama yapılması konusunda Küba'ya katılmaktadır. Bangladeş temsilcisi de Küba'ya katıldıklarını ve Kurul'un ayrıcalıklarına saygı duyulmamasından endişe duyduklarını ifade etmiştir. Temsilciye göre yapılan görüşmeler kural ve yöntemleri takip etme ihtiyacını karşılamamaktadır ve heyet bu atamanın tarafında değildir. İran ise Küba, Sudan, Mısır ve Bangladeş temsilcilerinin açıklamalarını desteklediklerini aynı zamanda atamanın açıklığa kavuşturulmasını beklediklerini belirtmiştir. Venezuela da aynı desteği sunmuştur. Nikaragua temsilcisi diğer temsilcilerin görüşlerine katılmakla beraber Küba temsilcisinin sunduğu açıklama gelene kadar resmi olmayan görüşmelerin yapılmaması teklifini de desteklemiştir. Uzun süre bilgilendirme yapılmamış olmasının da hayal kırıklığı olduğunu dile getirmiştir[446].

Genel Sekreter Yürütme Ofisi özel kalem müdürü atama konusunun üst düzey görevliler ve birçok temsilciyle (bağlantısız ülkeler ve diğer kalıcı temsilciler) tarafından tartışıldığını bu görüşmelerde üst düzey görevlilerin Genel Sekreter'in atama niyetinin arka planını açıkladığını söylemiştir. Yapılan açıklama ve

[445] UNGA, **A/C.5/62/SR.23,** 9-10.
[446] UNGA, **A/C.5/62/SR.27** (17 April 2008): 7-8.

tartışmalara dayanarak üst düzey görevliler Genel Sekreter'in atama teklifinin Genel Kurul tarafından reddedilmediği kanısına varmıştır. Kalıcı üyelerin koruma sorumluluğu kavramı üzerinde fikir birliği olmadığı tartışılırken sessiz kaldığı ifade edilmiştir. Genel Sekreter'in atamasında hakları doğrultusunda bir pürüz olmadığını dile getirerek eğer atama ücretsiz ya da yıllık bir dolar temelinde gerçekleşiyorsa bütçesel bir onaya gerek olmadığını vurgulamıştır. Atamanın geçici olacağını söyleyerek herhangi bir giderin gönüllü kaynaklardan sağlanacağını eklemiştir[447].

Küba temsilcisi Genel Kurul'un koruma sorumluluğu kavramı hakkında karara varmadığı konusundaki savını tekrarlamıştır. Ona göre konu hala açıklığa kavuşturulmayı beklemektedir. Özel Danışman'ın görevinin sunumu noktasında da sıkıntılar vardır. Görev tanımıyla ilgili Koruma Sorumluluğu'na odaklanacak bir Özel Danışman olacağı ifade edilirken Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı olarak sunulmaktadır[448]. Mısır da koruma sorumluluğunun Genel Kurulca bir kavram ya da ilke olarak kabul edilmediği görüşünü yinelemiştir. Özel Danışman'ın rolünün koruma sorumluluğu düşüncesini tanıtımını yaparak desteklemektense konuyla ilgili görüşleriyle Genel Kurul'a yardımcı olmak olduğunu söylemiştir[449].

Fas temsilcisi Genel Kurul'un Sekreterliğin işlerini planlamada sorumlu olduğu ama aslında bir koruma sorumluluğu kavramı tanımını kabul etmediğini belirtmiştir. Temsilciye göre özellikle Özel Danışman'ın sorumluluklarının önemi ve hassasiyeti ışığında kavramı açıkça tanımlamak için detaylı bir tartışmaya ihtiyaç vardır[450].

Sudan temsilcisi tarafından görev yaratmanın Genel Kurul ayrıcalıklarından biri olmasına rağmen Sekreterlik için yalnızca bazı üye devletlere danışılmasının kabul edilemez olduğu ve bu durumun resmi bir statüsü olmadığı açıklaması yapılmıştır. Temsilciye göre bu karşılıklı görüşmelerin gösterdiği üzere koruma sorumluluğu üzerine görev yaratılması ya da danışman atanması hakkında oy birliği şöyle dursun bir anlaşma dahi bulunmamaktadır. Buna karşın Genel Sekreter'in danışman atamasına karar verdiği belirtilmiş, konunun açıklığa kavuşturulması gerekliliği vurgulanmıştır. Bangladeş temsilcisi üye devletlerle istişarelerin üst düzey görevlilerin atanmasına ilişkin yasama gerekliliklerinin yerini almaması gerektiği görüşünü bildirmiştir. Pakistan temsilcisi de özel danışmanlık görevinin oluşturulması ya da yoğun müzakereleri içeren siyasi hassasiyete sahip bir konu

[447] UNGA, **A/C.5/62/SR.27**, 12.
[448] UNGA, **A/C.5/62/SR.28** (17 April 2008): 12-13.
[449] UNGA, **A/C.5/62/SR.28**, 13.
[450] UNGA, **A/C.5/62/SR.28**, 13-14.

olan koruma sorumluluğunun kendisiyle ilgili dahi Genel Kurul'da bir anlaşmaya varılmadığını söylemiş ve heyet olarak üst düzey görev atamalarında şeffaflık ve verimliliğe büyük önem verdiklerini belirtmiştir[451].

Genel Sekreter Yürütme Ofisi özel kalem müdürü tüm görüşler sonrası açıklamalarında dile getirilenlere ilişkin önemli notlar aldığını belirtmiştir. Koruma sorumluluğu fikrinin 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde Genel Kurul tarafından alınan kararla kabul edildiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte "İtiraf edilmelidir ki kavramın detaylarına ilişkin geniş çaplı bir uzlaşı bulunmamaktadır" ifadesini kullanmıştır. Bu bakış açısıyla Genel Sekreter'in Sonuç Belgesi paragrafları uygulanırken uzlaşı ve üye devletlerin geniş çoğunluğunun endişelerini gidermek için çalışma gayretinde olduğu belirtilmiştir. Geçmişte buna benzer birçok atama yapıldığını eklemiştir. Sudan'ın eleştirilerine yönelik olarak özellikle Edward Luck'ın adı geçmese de göreve ilişkin tartışmaların 2007 görüşmelerinde yer aldığını ve Genel Kurul'un görev oluşturulmasını reddetmediğini yasama gerekliliklerini karşılayan resmi bir atama gerçekleştirildiğini vurgulamıştır. Bununla birlikte Sekreterliğin eleştirilere yönelik çalışmalarda bulunma yükümlülüğü bulunduğu da söylenmiştir. Sürecin nasıl işleyeceğinin de Genel Sekreter'in kararına bağlı olduğuyla görüşler noktalanmıştır[452].

Sudan temsilcisi tekrar 2005 Dünya Zirvesi'nde koruma sorumluluğuna ilişkin bir tanımlama bulunsa da bunun kavram üzerinde anlaşmaya varıldığı anlamına gelmeyeceğini belgede yer alan ifadelerin Genel Kurul'da tartışılma amacıyla yalnızca bir giriş niteliği taşıdığını söylemiştir. Kolaylıkla "Bay Luck'ın Koruma Sorumluluğu Özel Danışmanı olarak Atanması" gibi bir başlık sunulabilecekken ve böylelikle kabulü ya da reddi Genel Kurul'da karara bağlanabilecekken böyle olmadığı çünkü reddedildiği takdirde Genel Sekreter tarafından göreve atanamayacağının düşünüldüğünü söylemiştir. Bunu Genel Kurul'a atamayı yapabilmek için getirmediğini ileri sürmüştür. Nikaragua konunun koruma sorumluluğu kavramının içeriğiyle ilgili olmadığını, hali hazırda 2005 Dünya Zirvesi Belgesi'nde kabul edilen kavramın sorgulanmadığını bunun görev atamalarına ilişkin olarak Genel Kurul'la ilgili olduğunu belirtmiştir[453].

Edward Luck'ın bir basın bildirisinde Koruma Sorumluluğu Genel Sekreter Özel Temsilcisi şeklinde hatalı olarak yer bulması tartışmaları Genel Kurul toplantılarında uzun bir süre gündemde kalmıştır. Birçok temsilci Sekreterlikten bu

[451] UNGA, **A/C.5/62/SR.28**, 14.
[452] **age**, 14-16.
[453] UNGA, **A/C.5/62/SR.28**, 15.

durumun açığa kavuşturulmasını istemiştir. Toplantılarından birinde Sudan temsilcisi bu talebe ek olarak atanma belgesinin bir kopyasının üye devletlerle paylaşılmasını istemiş böylelikle Edward Luck'ın görevinin tam başlığını ve yetkesini doğrulayabileceklerini ifade etmiştir[454]. Gündemi uzunca bir süre meşgul eden bu konu kuşkusuz devletlerin koruma sorumluluğu kavramına yönelik tutumlarından ayrı düşünülemeyecektir. Atanma konusunda karşı çıkan devletlerin kavramın yerleşmesinden de rahatsız oldukları açıkça görülmektedir.

3.2.5.4. Kapsam Genişlemesi Tartışması

Koruma sorumluluğu ortaya çıktıktan sonra çalışmada yer verilen belgelerde de görüldüğü üzere zamanla sınırları çizilmek istenen bir kavram olmuştur. Tanımının ve kapsamının belirlenmesi ve doğru ifade edilmesi özellikle Genel Sekreter'in birincil görevlerinin arasında yer almıştır. Genel Kurul'da farklı konuların da kavram kapsamında değerlendirilmesi tartışmalara neden olmuştur.

Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun korumaya ilişkin raporları hakkındaki bir tartışmada felaketlerden koruma konusu ele alınırken koruma sorumluluğunun da bu konuda destekleyici olması gerekip gerekmediği de süren tartışmalara dahil olmuştur[455]. Bir başka toplantıda Hindistan temsilcisi bu konuya ilişkin olarak koruma sorumluluğu kavramının tanımı ve içeriği gereği bu konuyla ilişkili olmadığını söylemiştir. Aynı şekilde Çin temsilcisi de koruma sorumluluğu kavramının dört bir tarafı belirsizliklerle çevrili yeni bir kavram olduğunu, bu kavramı felaketzedelere yardım alanına dahil etmenin yardımcı olmayacağını ileri sürmüştür. Japon temsilci de benzer gerekçelerle uygulanmaması gerektiğini ifade etmiştir. Malezya temsilcisine göre Komisyon yeni yasa geliştirmeye girişmeden önce eksiklikleri her neyse hali hazırda var olan yasa tanımlamalarına odaklanmalıdır. ABD temsilcisi de kavramın konuya dahil edilmesine itiraz ettiklerini belirtmiştir[456].

Bir başka toplantıda ise Rus temsilcisi tarafından koruma sorumluluğu kavramının bu başlık altında yeri olmadığı, 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde yer alan bu kavramın felaketlerden korumayla değil yalnızca dört büyük suçtan korumayla ilişkili olduğu söylenmiştir. Aynı toplantıda Portekiz temsilcisi ise koruma sorumluluğu kavramının göz önünde bulundurulması gerektiğini söylemiştir[457]. İran temsilcisine göre de içeriğine göre bu kavram tamamıyla başka bir başlık altındadır.

[454] UNGA, **A/C.5/62/SR.35** (11 April 2008): 5.
[455] UNGA, **A/C.6/63/SR.22** (20 November 2008): 7-8.
[456] UNGA, **A/C.6/63/SR.23** (21 November 2008): 4, 6, 7, 13, 14.
[457] UNGA, **A/C.6/63/SR.25** (19 November 2008): 3.

Polonya temsilcisi insani güvenlik, koruma sorumluluğu ve dayanışma gibi uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler ilkeleri ve önemli kavramların yeni anlayışlarıyla yeni dünya düzeninin şekillenebileceğini ve bu insan odaklı yaklaşımın temel oluşturabileceğini belirtmiştir. Koruma sorumluluğunun felaketleri içerecek şekilde genişletilmemesine ikna edici bir gerekçe göremediklerini dile getirmiştir[458]. Uluslararası Hukuk Komisyonu Başkanı daha ileri tarihteki bir toplantıda çoğu üyenin, güncel olarak anlaşıldığı üzere koruma sorumluluğunun felaketler kapsamında insanları korumayı içerecek şekilde genişletilmemesi fikrine katıldıklarını açıklamıştır[459]. Avusturya temsilcisi ise Komisyon bu konuda koruma sorumluluğunu gözden çıkarsa da uluslararası hukuk evrilebilir diyerek konuya ilişkin olumlu kanısını iletmiştir[460].

Genel Kurul'da kadınların ilerlemesine ilişkin bir toplantıda San Marino temsilcisi Genel Kurul'daki koruma sorumluluğu tartışmalarına etkin olarak katıldıklarını belirtirken koruma sorumluluğunun dört suç dahilinde kadınları ve kız çocuklarını toplu tecavüz ve sünnetten korumayı da içerdiği ifadesine yer vermiştir[461]. Papalık gözlemcisi de koruma sorumluluğunun yalnızca insancıl ve insan hakları alanlarında değil aynı zamanda iklim değişikliği konusuna da uygulanabilir olduğunu düşündüklerini söylemiştir[462]. Papalık gözlemcisi tarafından koruma sorumluluğu kavramının şimdiye kadar kesin yasal normal üretemese de ulusal ve uluslararası düzeyde egemenliğin uygulanmasının temel görünümü olarak adlandırılabileceği belirtilmiş, bu ilkenin çevre sorunlarına uygulanmasının özgün insani gelişmişliği destekleyici farklı bakış açılarını yansıtmaya fırsat sağlayacağı ifade edilmiştir[463].

3.2.5.5. Güvenlik ve Diğer Konular

Silahsızlanma ve uluslararası güvenlik ögelerine ilişkin gerçekleştirilen bir Genel Kurul toplantısında Kanada temsilcisi 2001 BM Eylem Programı'nın benimsenmesiyle devletlerin vatandaşlarını küçük ve hafif silahların denetimsiz yayılması ve kötüye kullanılmasının olumsuz ve büyük etkilerinden koruma sorumluluklarını kabul ettiklerini dile getirmiştir. Programın maddelerinden birinde söz konusu silahlarla ilgili olumsuz gidişatın önlenmesi, bu durumla mücadele

458 UNGA, **A/C.6/63/SR.24** (21 November 2008): 8, 9.
459 UNGA, **A/C.6/64/SR.18** (9 December 2009): 13.
460 UNGA, **A/C.6/65/SR.23** (1 December 2010): 7.
461 UNGA, **A/C.3/64/SR.11** (27 October 2009): 8-9.
462 UNGA, **A/C.2/69/SR.14** (19 November 2014): 12/13.
463 UNGA, **A/C.2/63/SR.19** (29 December 2008): 12.

edilmesi konusunda hükümetlerin öncelikli sorumluluğu taşıdıklarına inanıldığı belirtilmiştir[464].

Genel Kurul'da silahsızlanma ve güvenlik üzerine yürütülen bir diğer tartışmada İngiltere temsilcisi Avrupa Birliği, kabul edilen ülkeler Bulgaristan ve Romanya, aday ülkeler Türkiye ve Hırvatistan'la birlikte çeşitli bağlantılar anılarak Arnavutluk, Bosna Hersek, Sırbistan, Karadağ, Norveç ve Ukrayna adına konuştuğunu belirtmiştir. Açıklamasında koruma sorumluluğuna ilişkin uzlaşıyı olumlu karşıladıklarını mezalim suçlarının uluslararası tanınmasının barış ve güvenlik ve BM'nin 21. Yüzyıldaki rolüne ilişkin önemli bir adım olduğunu vurgulamıştır. Dünyanın bu gibi suçlardan etkilenmemek ya da bunlara kayıtsız kalmak için çok küçük olduğunu ve AB'nin askeri polis ve sivil olarak Irak, Kongo ve Afrika Birliği'yle birlikte Darfur'da varlık gösterip üzerine düşeni yaptığını söylemiştir[465]. Bir diğer Genel Kurul toplantısında İngiltere temsilcisi çatışmaların ortaya çıkmasını önleme sığasımızı geliştirmemiz gerek diyerek bunun İngiltere'nin koruma sorumluluğu görüşü olduğunu belirtmiştir[466].

Mısır temsilcisi Zirve Belgesi'nde insan haklarının ulusal hükümetlerinin öncelikli sorumluluğunda olduğunu ileri sürdüğünü söylemiştir. Genel Kurul'un geniş kapsamlı bir koruma sorumluluğu tanımı yapma yönünde çalışmaya devam etmesi ve insani güvenlik konusunu sığa oluşturmaya dayanarak ele alması gerektiğini dile getirmiştir. Sudan temsilcisi hükümetinin sivilleri koruma, suçlu tarafları soruşturma ve adaleti destekleme sorumluluğunun farkında olduğunu belirtmiş, bu niyetle yargı gücünü diğer devletlerce kabul gören yetkin yargıçlar atayarak güçlendirdiklerini söylemiştir[467]. Rusya barış koruma konusu tartışılırken sivilleri korumanın bu görevin temellerinden birini oluşturduğunu ancak silahlı çatışmalarda sivillerin korunması ve hatta belirsiz olarak nitelendirdiği koruma sorumluluğu kavramıyla bu hükümlerin birleştirilmesiyle bağlantılı olarak uluslararası insancıl hukuk hükümlerinin serbest yorumlanması konusundaki artan eğilimin ciddi biçimde endişe verici olduğu kanısındadır[468].

Özel Komite'nin BM'nin rolünün geliştirilmesi raporu üzerine konuşulan bir Genel Kurul toplantısında Beyaz Rusya temsilcisi 2005 Dünya Zirvesi hazırlıklarının

---

[464] UNGA, **A/C.1/59/PV.13** (21 October 2004): 9. Söz konusu belge için bkz: "Report of the United Nations Conference on the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects", **A/CONF.192/15** (New York, 9-20 July 2001): md. 13.
[465] UNGA, **A/C.1/60/PV.2** (3 October 2005): 8.
[466] UNGA, **A/C.1/62/PV.17** (25 October 2007): 8.
[467] UNGA, **A/C.3/64/SR.31** (4 December 2009): 3, 15.
[468] UNGA, **A/C.4/68/SR.16** (20 December 2013): 9/11.

Şart'ta yer alan ilkelerin anlaşılmasındaki açıklık ve birörnek uygulanması için bir BM reformunun zamanının geldiğini gösterdiğini ifade etmiştir. BM eylemlerinin yasal temelinin geliştirilmesinin reform sürecinin can alıcı unsuru olduğunu belirtmiştir. Bu doğrultuda Beyaz Rusya'nın 2005 Zirve Belgesi'ndeki Koruma Sorumluluğu bölümünü de içerecek şekilde Özel Komite'nin sorunsal konuları çözmedeki etkin katılımını desteklediği açıklanmıştır[469]. Faslı temsilci de Uluslararası Hukuk Komisyonu'na ilişkin bir Genel Kurul konuşmasında koruma sorumluluğunu önemli bir başlık olarak BM reformu ile ilişkilendirmiştir[470].

3.2.5.6. Olumsuz Görüşler

Bazı devletler katı bir dille kavrama olan karşıtlıklarını gerekçeleriyle bildirmişlerdir. Büyük oranda keskin bir dil kullanarak R2P hakkındaki olumsuz fikirlerini ortaya koyan Küba temsilcilerinin görüşleri ve sundukları gerekçeler oldukça dikkat çekicidir. Kavrama karşıt görüş sergileyen diğer devletler de benzer eleştirilerde bulunmaktadır.

Küba temsilcisine göre Zirve Sonuç Belgesi çoğunluğa otoriter önlemleri dayatan küçük bir grup ülke tarafından kabul edilmiş ve kendi amaçları doğrultusunda şekillendirilmiş bir metindir. Böyle bir kavramın her zaman olduğu gibi daha güçlü ülkeler tarafından kendi çıkarları için kullanılmayacağı güvence altına alınmadığı için ülkesinin belgede yer alan koruma sorumluluğu kavramını bütünüyle reddettiği belirtilmiştir. Temsilci devletlerin halklarını ciddi suçlardan koruma sorumluluğuna değil bu suçları işlememe sorumluluğuna sahip olduklarını söylemiştir. Bu nedenle koruma hakkı kavramının gereksiz olduğunu ve yakın tarihte görüldüğü üzere tehlikeli olabileceğini dile getirmiştir. Üstelik kavramın en büyük destekçileri sıklıkla insanları kendi bombalarından ve işkence eylemlerinden korumada başarısız olmuşlar aynı zamanda ilişkili BM insan hakları organları da eyleme geçmede başarısızlığa düşmüşlerdir[471].

Daha sonraki yıllarda da benzer görüşlerini sıklıkla ifade eden Küba, kavramın olası kapsamı ya da temel sorunları bir yana Genel Kurul'da tanımı üzerinde bir anlaşma olmadığını dile getirmiştir. Temsilciye göre sivilleri korumada öncelikli sorumluluğun ulusal otoritelerde olduğu akılda tutulmadır. Koruma sorumluluğu kavramı Genel Kurul'un tarafsızlığını gerçekte sivil halkın koruyuculuğunu tehlikeye atmaktadır. Kavramı barış koruma operasyonları

[469] UNGA, **A/C.6/60/SR.7** (27 October 2005): 5.
[470] UNGA, **A/C.6/60/SR.11** (23 November 2005): 9.
[471] UNGA, **A/C.3/60/SR.23** (25 November 2005): 5.

kapsamında uygulamak bir barış koruma operasyonunu askeri operasyondan açıkça ayıran çizgiyi bulanıklaştıracaktır[472]. Küba tanımı, kapsamı ve uygulaması konusunda hükümetler arası bir anlaşma bulunmadığını söylediği kavrama gönderme yapılmasının Genel Kurul kararları ve bazı düzenlemelerin ihlali olduğu fikrini ısrarla savunmuştur. Bununla birlikte koruma sorumluluğu göndermesinin bütçe belgesinden çıkarılması teklifinde bulunmuştur. İran temsilcisi bu teklifi desteklerken Ruanda temsilcisi Koruma Sorumluluğu Dostları Grubu eş başkanı olarak teklif edilen değişikliğe karşı oy kullanacaklarını ve diğer ülkeleri de bunu yapmaya çağırdıklarını iletmiştir[473].

Küba temsilcisi koruma sorumluluğu ilkesinin mali yükler özel, siyasi görevler biçiminde bu gibi bir müdahaleciliğe karşı olan üye devletlerin üstüne yıkılırken sivil bombardımanının büyük harcama giderlerini meşrulaştırmak için kullanıldığını söylemiştir. Sosyal hizmetler ulaştırma ve sürdürülebilir kalkınmayı destekleyen programların bütçeleri kesilmiştir. Temsilciye göre Örgüt'ün kalkınma sütununun barış ve güvenlik çıkarlarına göre güçlendirilmesi gerekmektedir.[474] Küba koruma sorumluluğunun uygulanmasına ilişkin yetkelerin bir yasal temeli olmadığını vurgulamakta ve bu konuyu ısrarla sorgulamaktadır. İran temsilcisi de hükümetinin uluslararası olarak tanınan soykırımın önlenmesini amaçlayan kurallara bağlı olduğunu yinelerken, koruma sorumluluğunun henüz Genel Kurul'ca onaylanmadığını vurgulamıştır[475] Gine temsilcisi ise bir toplantıda koruma sorumluluğunu "devletlerin içişlerine karışmayı meşrulaştıran büyük ilke" şeklinde nitelemiş ve bu kavramın seçici olarak uygulanmaması gerektiğine dikkat çekmiştir[476].

Küba temsilcisi üzerinde fikir birliği bulunmayan, karmaşık ve yeni bir kavram olan koruma sorumluluğunun üye devletlerce ileri bir tartışma gerektirdiğini belirtmiştir. Venezuela temsilcisi de dört suçla sınırlı kapsamdaki koruma sorumluluğu teriminin 2005 Zirve Belgesi'nden itibaren taslak yazılara dahil edilmesi gerektiğini düşünmediklerini ve Genel Kurul'un soruna konuya ilişkin devam eden tartışmalar için yaklaşım ve yöntemler oluşturmadığını ifade etmiştir. Sri Lanka temsilcisi de koruma sorumluluğunun temelde siyasi ve henüz resmileşmiş yasal bir ilke statüsü kazanmamış bir kavram olarak felaketlere karşılık uygulanmayacağı

[472] UNGA, **A/C.5/69/SR.36** (4 June 2015): 18/20.
[473] UNGA, **A/C.5/69/SR.27/Add. 1** (12 January 2015): 5/9; **A/C.6/70/SR.5** (29 October 2015): 15/15.
[474] UNGA, **A/C.5/66/SR.10** (26 January 2012): 5.
[475] UNGA, **A/C.5/66/SR.21** (8 February 2012): 5-6.
[476] UNGA, **A/C.6/67/SR.5** (31 December 2012): 5.

görüşüne katıldıklarını bildirmiştir[477]. Bir başka toplantıda Gana temsilcisi benzer şekilde kavramın konunun dışında kalmasını uygun gördüklerini ifade etmiş, kavramın dört suçla sınırlı olmasının yanı sıra Afrika Birliği kurucu antlaşması bir üye devlette bu gibi suçlar işlendiğinde müdahale hakkı verse de kavramın uygulanmasındaki değişkenler BM'de olduğu gibi hala tartışmalıdır demiştir. İran temsilcisi de aynı görüşte olduklarını, kavramın hala resmileşmiş, karşılıklı anlaşmaya dayalı bir norm hatta yeni ortaya çıkan bir ilke olmaktan çok uzak olduğunu aktarmıştır[478].

Venezuela temsilcisi daha ileri tarihli bir toplantıda Genel Kurul'da koruma sorumluluğu üzerine yapılan ilk tartışmada üye devletlerin yalnızca kavramın evrilmesi ve dikkate alınması gerekliliğine katıldıklarını söylemiştir. Temsilciye göre Genel Kurul daha sonra Genel Sekreter'in koruma sorumluluğunun uygulanmasına ilişkin raporunu (A/63/677) not düşen 63/308 sayılı kararı almış konu üzerinde durmaya devam etme kararı vermiştir. A/64/864 sayılı raporda olduğu gibi Genel Sekreter'in kavramı uygulamaya yönelik çabalarını, önerileri ve Özel Danışman'ın yetkesinin genişletilmesiyle birlikte endişeyle karşıladıklarını belirtmiş, bu durumun çatışmanın kök nedenlerini anlama ve çözümlemede başarısızlığa yol açacağını ileri sürmüştür. Örgütün de kavrama ilişkin tartışmayı derin ve detaylı biçimde yürütmesi gerektiğini eklemiştir[479].

Küba temsilcisi de kavram açıkça tanımlanmadan ve Genel Kurul'da üzerinde fikir birliği olmadan, bazı temsilcilerce de dile getirilen koruma sorumluluğu kavramının uygulanması girişimlerine karşı olduklarını söylemiştir. Temsilciye göre kavram üzerine açık bir uzlaşı yoktur ve bunun ötesinde Sekreterliğin eylemleri Genel Kurul'daki tartışmaları zehirlemektedir. Komite'ye sunulduğu gibi bir daha bir oy olmaksızın kabul edilmemelidir. Nikaragua temsilcisi de bu görüşlere destek vererek, Soykırımın Önlenmesi Özel Danışmanlığı Birimi'nin mantıksal çerçevesindeki değişikliğin Genel Kurul tarafından hiçbir eyleme bağlı olmadan Genel Sekreter'in raporuna dayandırıldığını ve böylelikle koruma sorumluluğu kavramını tanıtmak için bir arka kapı girişimi olarak yansıdığını belirtmiştir. Temsilciye göre Sekreterlik, ilk kez olmamakla birlikte kendi yetkelerini oluşturmaya çalışmakta, Örgüt' ün yasama yetkesini ve hükümetler arası doğasını ihlal etmektedir. Tartışmanın zehirlendiği açıkken bu şartlarda iyi niyet çerçevesinde

[477] UNGA, **A/C.6/64/SR.21** (22 December 2009): 3, 7, 8.
[478] UNGA, **A/C.6/64/SR.22** (8 February 2010): 4, 14.
[479] UNGA, **A/C.5/65/SR.27** (27 January 2011): 7-9.

sürmesi mümkün görünmemektedir. Temsilci açık bir şekilde kavram üzerinde bir uzlaşının bulunmadığını ve gelecekte de bulunmayacağını vurgulamıştır[480].

Küba temsilcisi konuya ilişkin kararlı tutumlarını sürdürerek sivillerin korunması ve koruma sorumluluğu gibi konular üzerindeki siyasi yönlendirme ve çifte standart yalnızca uluslararası insancıl hukuku zayıflatmaktadır demiştir. Temsilciye göre uluslararası toplum hukuku ihlal eden devletlerle birlikte dış gündemlerini dayatmak amacıyla diğer egemen devletlerdeki iç çatışmaları destekleyen devletleri de sorumlu saymalıdır[481]. Genel Kurul kararlarında hiçbir temeli bulunmayan sözde koruma sorumluluğun Soykırımın Önlenmesi Özel Danışmanı yetkesine dahil edilmeye çalışılmasını üye devletlerin kararlarına saygısızlığın bir yansıması olarak nitelemiştir[482]. Temsilci, Genel Kurul'un kavram hakkında bir karar almadığını, kavramı tanımlamadığını ve kavramın 63. Dönemden beri resmi bir toplantıda görüşülmediğini söylemiştir[483].

Temsilci Soykırımın Önlenmesi Özel Danışmanı'nın işlevselliğini desteklemekle birlikte konu üzerinde hükümetler arası hiçbir antlaşma yokken koruma sorumluluğunun stratejik çerçeveye dahil edilmesinin kesinlikle karşısında olduklarını yinelemiştir. Bu dahil etmenin düzenlemelere ilişkin bir ihlal olacağını savunmuştur. Danışman'ın kavramın geliştirilmesi konusunda görevlendirilmesinin de kabul edilemez olduğunu eklemiştir. Genel Kurul yalnızca kavram üzerinde durulmaya devam edileceği kararını almıştır, bir görev yetkesinden bahsedilmeden önce Genel Kurul'da kavram üzerinde tam bir uzlaşı olmalıdır[484].

Mısır temsilcisine göre 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'ni temel öncülü olan insan haklarının korunmasının hükümetlerin sorumluluğu olduğu görüşü uluslararası toplumun halkları kendi hükümetlerinden koruma sorumluluğu bulunduğu iddialarıyla yalanlanmaktadır. Sözde insani güvenliği ve güvenlik sektörü reformlarını güçlendirme girişimleri iç işlerine karışmayı ve devletlerin egemenlik ve toprak bütünlüklerinin içini boşaltmayı hedeflemektedir. Temsilci uluslararası dikkatlerin hükümetlerin insan haklarını koruma ve destekleme becerilerine desteğe yönelmesi gerektiğini belirtmiştir. Bu da hükümetin talebi doğrultusunda öncelikli olarak danışmanlık, teknik ve finansal desteği içeren bir yaklaşımla olmalıdır[485].

---

480 UNGA, **A/C.5/65/SR.27**, 7-9.
481 UNGA, **A/C.6/67/SR.15** (24 December 2012): 3, 6.
482 UNGA, **A/C.5/67/SR.19** (29 January 2013): 5.
483 UNGA, **A/C.5/67/SR.22** (29 January 2013): 6.
484 UNGA, **A/C.5/68/SR.24** (20 January 2014): 13/16.
485 UNGA, **A/C.3/62/SR.30** (12 November 2007): 4.

Bir başka toplantıda Mısır bazı devletlerin hiçbir yasal temel olmadan dünyadaki insan hakları muhafızlığını üstlendiğinden beri koruma sorumluluğu, insani güvenlik gibi henüz uluslararası olarak kabul edilmemiş kavramların dayatılması girişimleriyle mücadele edildiğini belirtilmiştir. Bazı devletlerin kendi toplumlarında çok ciddi önlemler gerektiren ihlallerde bulunduğu ifade edilmiştir. Saldırı en iyi savunmadır kuralıyla hareket etmeleri insan hakları durumlarında yalnızca bozulmaya yol açmaktadır. Temsilciye göre bu gibi devletler kendi değerlerini, kültürlerini ve yasal sistemlerini diğer devletlerden üstün görme yanılsamasına sahiptir. İnsan haklarına ilişkin olarak işbirliğinin ve ortaklaşa saygının önemini, eşit haklar ve yükümlülüklere bağlılığı ve uluslararası hukuka uyumu vurgulamalıdır[486].

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği temsilcisi Genel Kurul çatısı altındaki bir görüşmede Komiserliğin dünya genelinde uzman kadro ve yardım sağlama konusunda hızını ve etkinliğini artırmaya çalıştığını ancak Darfur'da olduğu gibi kriz durumlarında Komiserlik müdahalesinin kapsamı oldukça kısıtlanmakta olduğunu söylemiştir. Irak'ta artan yerinden etmelerin Komiserliği bölge boyunca çalışma ve önceliklerini yeniden değerlendirmeye itmiştir. Temsilciye göre koruma sorumluluğunun uygulanması için açık bir çerçeve bulunmamaktadır[487]. Kavramla bağlantılı oldukça önemli bir görevde bulunan temsilcinin kavramın belirsizliğine yönelik bu görüşü sonraki tartışmalar için önem taşımaktadır.

3.2.5.7. Olumlu ve Ilımlı Görüşler

Bazı devletler kavrama ilişkin desteklerini açık ifadelerle göstermiş bazılarıysa kavrama ilişkin şüphelerini kavramı bütünüyle reddetmeden ılımlı bir biçimde aktarmışlardır. Örneğin Ermenistan 2005 Dünya Zirvesi'nde uluslararası toplumun halkları soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğunun tanınmasını olumlu karşıladığını belirtmiş Genel Sekreter Soykırımın Önlenmesi Özel Danışmanlığı'na olan desteğini tekrar onaylamıştır. Bu gibi trajedilerin tekrarlanmasının önlenmesi için etkin bir erken uyarı işleyişinin özenle hazırlanılacağının umulduğu dile getirilmiştir[488]. İsveç temsilcisi ise koruma sorumluluğunun artık iyi yapılanmış, mezalimi önlemek amacıyla tüm düzeylerde uygulanabilir hale getirilmesi geren uluslararası bir norm olduğunu söylemiştir[489].

---

[486] UNGA, **A/C.3/62/SR.36** (14 December 2007): 4.
[487] UNGA, **A/C.3/61/SR.40** (5 January 2007): 3.
[488] UNGA, **A/C.3/60/SR.32** (21 November 2005): 5.
[489] UNGA, **A/C.6/67/SR.15** (24 December 2012): 3, 6.

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin bir raporu üzerine gerçekleştirilen görüşmelerde Ukrayna temsilcisi Komiserliğin bir koruma kuruluşu olarak rolünü vurguladığını belirtmiştir. Her devletin kendi halkını soykırım, savaş suçları, etnik temizlik ve insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu olduğu düşünüldüğünde bunun büyük oranda insani gerekçelerle kabul gördüğü söylenmiştir[490]. Irkçılık, ırksal ayrımcılık, yabancı düşmanlığı ve ilişkili tahammülsüzlükler üzerine Özel Sözcülük yapan Muigai, koruma sorumluluğunda birincil sorumluluğun devlette olduğunu belirttikten sonra koruma sorumluluğun aynı zamanda uluslararası toplumun bir yükümlülüğü olduğunu söylemiştir[491].

Slovenya temsilcisi kitle mezalimini önlemenin önemine vurgu yaparak koruma sorumluluğunun üç sütununu uygulamanın uluslararası toplumun ortak sorumluluğu olduğunu söylemiştir[492]. Slovenya önlemenin koruma sorumluluğu olarak adlandırılan paylaşılan sorumluluğun bir sorunu olduğunu ve ülkenin Genel Sekreter'in bu konuda daha fazla karşılıklı görüşmeye ihtiyaç duyulduğu fikrine katıldığını belirtmiştir. Slovenya'nın önleme için yeni araçlar geliştirmek ve soykırım ve diğer kitle zulümleri için işleyiş oluşturmak amacıyla hemfikir ülkeleri bir araya getiren bir hükümetler arası forum oluşturma girişimi olduğu da aktarılmıştır.[493].

Polonya temsilcisi koruma sorumluluğu kavramına daha çok dikkat çekilmesi gerekliliği üzerinde durmuştur. Temsilciye göre uygulanması genel olarak kabul edilse bile Komisyon ve 6. Komite'de dikkatli biçimde tartışılmalıdır. Bu durum Komisyon'un başlık seçme ölçütlerine bağlıdır ve temsilciye göre Komisyon kendisini geleneksel başlıklarla sınırlamamalı uluslararası hukuktaki yeni gelişmeleri dikkate almalı ve bir bütün olarak uluslararası toplumun endişelerini bastırmalıdır[494].

Avusturalya temsilcisi sivilleri koruma sorumluluğu öncelikli olarak ev sahibi hükümetteyken sivilleri koruma yetkisine sahip BM görevlerinin proaktif ve önleyici stratejilere ve önleme ve müdahale için ortak algıya sahip olması gerektiğini söylemiştir[495]. Avusturalya temsilcisi bir diğer toplantıda trajedi yaşanan örnekleri sıralayarak devletler kendi halklarını koruma sorumluluklarını karşılamada başarısız olduklarında uluslararası toplum harekete geçmelidir demiştir[496].

---

[490] UNGA, **A/C.3/60/SR.37** (2 December 2005): 11.
[491] UNGA, **A/C.3/65/SR.36** (7 January 2011): 2.
[492] UNGA, **A/C.6/68/SR.6** (7 November 2013): 14/17.
[493] UNGA, **A/C.6/67/SR.6** (5 December 2012): 3.
[494] UNGA, **A/C.6/68/SR.24** (20 November 2013): 16/19.
[495] UNGA, **A/C.4/69/SR.15** (5 December 2014): 11/13.
[496] UNGA, **A/C.6/70/SR.5**, 15/15.

Singapur temsilcisi koruma sorumluluğu kavramının geliştirilmesini BM'nin birçok başarısından biri olarak değerlendirmiştir. Buna karşın bir grup evrensel temel hak üzerinde fikir birliğine varmanın mümkün olmadığını bu amaca ulaşmak için herhangi bir devlet üzerinde belirli bir siyasi inanış ya da topluma ilişkin bir düzenleme yerleştirmeye çalışmadan insani davranış standartlarını desteklemek gerektiğine dikkat çekmiştir[497]. Kavramın detaylarında uzlaşmanın zorluğu böylelikle bir temsilci tarafından daha dile getirilmiştir, çözüm arayışları devam etmektedir.

Papalık gözlemcisi Başpiskopos koruma sorumluluğu tanımına yer vererek kavramdan koruma görevi (duty to protect) olarak bahsetmiş uluslararası toplumun Şart'a ve uluslararası araçlara göre müdahale etmesi gerektiğini söylemiştir. Uluslararası düzeni destekleyici ilkelere saygı duyulduğu sürece söz konusu eylem yersiz bir cezalandırma ya da egemenlik ihlali olarak yansıtılamayacaktır[498].

Bilgi edinmeye ilişkin soruların yer aldığı bir Genel Kurul toplantısında İletişim ve Halkı Bilgilendirme konusunda Genel Sekreterlik adına konuşan temsilci bu kapsamda 2005 Dünya Zirvesi'ni bir başarı olarak nitelendirmiştir. Medya yorumcularının Dünya Zirvesi'ne yönelik ilk tepkileri çok heyecanlı olmasa da kamuoyunun tatmin edici şekilde bilgilendirildiğini ifade etmiştir. Zirve Belgesi'nin en önemli çıktısı olarak koruma sorumluluğu öğretisinin tüm üye devletlerce açıkça kabul edilmesini göstermiştir[499].

3.2.6. Genel Değerlendirme

Genel Kurul koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğinin belirlenmesi konusunda en etkili organlardan biridir. Kavram bugüne dek Genel Kurul'da farklı başlıklar altında birçok kez tartışılmıştır. Bununla birlikte Genel Kurul kararı olarak ise 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi daha önce bahsedildiği gibi en önemli belge olarak karşımıza çıkmaktadır. Sonrasında Genel Kurul Koruma Sorumluluğu başlığıyla 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'ne ve özellikle belgenin 138 ve 139. paragraflarına gönderme yaptığı bir karar çıkarmıştır. Söz konusu belgede Genel Kurul Genel Sekreter'in 2009 tarihli Koruma Sorumluluğu'nu Uygulamak raporunu ve Genel Kurul Başkanı'nın 21, 23, 24 ve 28 Temmuz 2009 tarihlerinde üye

[497] UNGA, **A/C.3/63/SR.29** (7 January 2009): 5.
[498] UNGA, **A/C.6/69/SR.8** (4 November 2014): 3/17.
[499] UNGA, **A/C.4/60/SR.7** (16 November 2005): 3.

devletlerin tam katılımıyla düzenlediği koruma sorumluluğu tartışmalarını not düşerek koruma sorumluluğunu göz önünde tutmaya karar vermiştir[500].

Genel Kurul örnek olaylardan Suriye ile ilgili kararları da bulunmaktadır. Çalışmada daha önce yer verildiği gibi Genel Kurul Suriye'ye ilişkin 66/253, 66/253-B, 67/183, 67/L.63 ve 69/L.31 kararları almıştır. Bir diğer örnek olay olarak Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti'ndeki duruma ilişkin aldığı ve Kuzey Kore'nin halkını insanlığa karşı suçlardan koruma sorumluluğu bulunduğunu hatırlattığı bir kararı bulunmaktadır, ülkedeki insan haklarına ilişkin bir diğer kararda da aynı ifadeyi kullanmıştır[501].

1999'dan başlayarak önemli Genel Kurul toplantı ve kararlarında koruma sorumluluğuna ilişkin görüşler incelendiğinde belirli bir noktaya kadar uzlaşı görülse de üzerinde fikir birliğine varıldığına kesin gözüyle bakılan 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde dahi bütüncül bir uzlaşının bulunmadığı görülmektedir. Yalnızca Genel Kurul'da değil devletlerin resmi açıklamalarında bu ayrışma görülmektedir. Bununla birlikte konuyla ilgili akademik çalışmalarda yer verilen çözümlemelerde de devletlerin farklı tutum ve değerlendirmeleri aktarılmaktadır.

ABD'nin daha genel açıklamalarda bulunduğu gözlemlenmekle birlikte R2P'yi destekleyici bir tavır takındığı söylenebilecektir. Örnek olaylarda öncelikle barışçıl süreci destekleyici söylemlerde bulunulmuştur. Bununla birlikte ABD'nin müdahale konusunda sınırlandırmalardan uzak bir tavır içerisinde olduğu bilinmektedir. Koruma sorumluluğu için doğrudan müdahale ve güç kullanımına yönelik bir söylemde bulunulmasa da bu konudaki genel kanı ABD için geçmişinden bağımsız olmamaktadır. Çin'in görüşleri değerlendirildiğinde ise resmi görüşle desteklenen kamuoyu görüşünün de aynı doğrultuda olduğu görülmektedir. Zaman zaman yeni müdahalecilik ya da eylem için bahane sunulduğu gibi sert söylemler de göze çarpmaktadır. Devletlerin iç yapılarındaki ögeler kuşkusuz tüm görüşlerine etki etmektedir. Bu noktada Çin'in de bu çerçevede hareket ettiği görülmektedir.

Rusya'nın konuya ilişkin görüşleri ayrı bir yer tutmaktadır çünkü Rusya koruma sorumluluğu kavramı için de kilit aktör konumundadır. Rusya'nın koruma sorumluluğunun yanlış yorumlanmasına ilişkin eleştirileri sürerken kendisi de

[500] United Nations General Assembly Resolution, 63/308. The responsibility to protect, A/RES/63/308, 7 October 2009.
[501] United Nations General Assembly, Situation of human rights in the Democratic People's Republic of Korea, A/C.3/69/L.28, 14 November 2014; A/RES/70/172, 25 February 2016. Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti ve koruma sorumluluğu konusunda çözümleme için bkz: Alex J. Bellamy, A chronic Protection Problem: The DPRK and the Responsibility to Protect, International Affairs 91: 2, 2015, 225–244.

müdahale konusunda eleştirilerin hedefi olmaktadır. Rusya da koruma sorumluluğunun güç kullanmayı haklı çıkarma girişimi olarak değerlendirilemeyeceğini savunmaktadır. Güç kullanımının hiçbir zaman sivil kayıpları azaltmadığı düşüncesi savının temelini oluşturmaktadır. Devlet yetkilileri Çin örneğinde olduğu gibi sert söylemlerde bulunmaktadır.

Genel Kurul toplantılarında görüleceği üzere konuya ilişkin ciddi bir kutuplaşma söz konusudur. Koruma sorumluluğu konusunda olumlu görüş bildiren Kanada, İngiltere (AB üye ve aday ülkeleri adına), Ermenistan, Lihtenştayn, Yeni Zelanda, Şili, İsveç, İtalya gibi ülkeler karşısında Küba, Venezuela, Pakistan, Çin, Rusya, Sri Lanka, Gine, Mısır gibi ülkeler yer almaktadır.

Beyaz Rusya ve Fas konuyu BM reformu çerçevesinde değerlendirmiştir. Kavramın felaketleri de içerecek şekilde genişletilmesi konusundaki tartışmalarda Polonya ve Avusturya olumlu görüş bildirirken Hindistan, Çin, Rusya ve İran karşı çıkmıştır. Genel Kurul oturumlarında bu konuda olumsuz bir yargı olduğu çıkarımı rahatlıkla yapılabilecektir. Kavram üzerine hali hazırda mevcut tartışmalar sürerken bu konunun kabul görmemesi şaşırtıcı olmamaktadır.

Temsilci atanması konusu gündemi oldukça meşgul etmiştir. Küba, Sudan, Mısır, Bangladeş ve İran, Pakistan gibi ülkeler Luck'ın atanması konusunda Genel Kurul sistemindeki işleyişle ilgili bir problem olduğunu ileri sürmüş bu konuda Genel Sekreteri suçlamış zaman zaman ağır söylemlerde de bulunmuşlardır. Bu konunun açıklığa kavuşturulması gerektiği uzunca süre dile getirilmiştir. Bu tartışma söz konusu ülkelerin genel kanısından ayrı düşünülememektedir.

Kavramın Genel Kurul'da ve BM çatısı altında daha çok tartışılmasını ve soru işaretlerinin giderilmesinin gerektiğini düşünen ülkeler de mevcuttur, Avusturalya, Slovenya ve Polonya özellikle bu konuda görüş bildirmiştir. Konuya daha ılımlı yaklaşan bu ülkeler yanında Küba gibi koruma sorumluluğunun bir ilke olarak kabul edilmediğini ileri süren ülkeler de olmuştur. Söz konusu ülkelere göre kavram tartışmalıdır ve üzerinde anlaşmaya varılmamıştır.

4. ULUSLARARASI İLİŞKİLER VE ULUSLARARASI HUKUK BAĞLAMINDA KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİ

4.1. Norm Nedir? Uluslararası İlişkilerde Norm Kavramı

Sözcük anlamı "yargılama ve değerlendirmenin kendisine göre yapıldığı ölçüt, uyulması gereken kural, düzgü"[502] olan norm sözcüğü sosyal bilimlerde "Küçük gruplardan büyük topluluklara kadar iki insanın beraber yaşadığı her yerde, hem karşılıklı görev ve sorumlulukların belirlenmesi, hem de bu görev ve sorumluluğa uygun bir işbölümünün yapılabilmesi için, toplumsal olarak kabul görecek tavır ve davranışlara ilişkin ortak beklentileri gösteren kural"[503] olarak tanımlanmaktadır. Kavram bu tanımlamayla uluslararası topluma da uyarlanabilecektir.

Norm kavramı uluslararası ilişkiler kuramlarında da sıklıkla yer bulmuştur. İngiliz Okulu uluslararası toplumla birlikte, paylaşılan normları uluslararası ilişkilerin merkezine koymaktadır[504]. Aynı şekilde inşacılar da norm konusunu uluslararası sistemin sosyal kültürel yapısını oluşturan kurallar ve fikirler çerçevesinde ele almıştır. Sosyal inşacılar toplum, dolayısıyla uluslararası toplum davranışlarında norm kavramını vurgulamıştır. Uluslararası düzeydeki normların varlığı sosyal inşacıları uluslararası sistemden çok uluslararası toplumdan bahsetmeye itmektedir[505]. Bu bağlamda norm belirli bir kimliğe uygun olarak görülen davranış ölçünleri olarak tanımlanmakta örneğin devlet olmanın normları olduğu belirtilmektedir[506].

---

[502]Türk Dil Kurumu Genel Ağ Sayfası, http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.568133b7463a28.61269332

[503] Demir, Acar, **age**, 303.

[504] Barry Buzan, **From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation** (Cambridge University Press, 2004), 7.

[505] Jill Steans ve diğ., **An Introduction to International Relations Theory, Perspectives and Themes** (Pearson Education Limited, 2001), 187, 193.

[506] Bahar Rumelili, "İnşacılık/Konstrüktivizm", **Küresel Siyasete Giriş**, ed. Evren Balta (İletişim Yayınları, 2014): 155.

İnşacı yaklaşım normları düzenleyici (kuralları koyup sınırları belirleyen) ve oluşturucu (aktörlerin oluşum sürecine doğrudan katkı sağlayan) normlar olarak ikiye ayırmıştır[507]. Devletlerin davranışlarını düzenleyen uluslararası normların ortaya çıkışlarındaki ilk aşamada norm girişimcileri, kurumsal platformlar aktör olarak yer almaktadır, güdüleme olarak ise özgecilik, duygudaşlık ve düşünsel bağlılık söz konusudur, bu ilk aşamada başat işleyiş etmeni olarak "ikna" eylemi görülmektedir. Normun yaygınlaşmasını, çağlamasını (norm cascade) içeren ikinci aşamada ise aktörler devletler, uluslararası örgütler ve ağlar olmakta, meşruluk ve saygınlık kazanma, değer görme gibi güdülemelerle sosyalleşme, kurumsallaşma ve tanıtlama işleyişte yer almaktadır. Normun uluslararasılaşmasını ifade eden son aşamada da hukuk kuralları, uzmanlık alanları ve bürokrasi aktörleri temsil ederken, güdülemeler uygunluk olarak görülmektedir, başat işleyiş ise alışkanlık ve kurumsallaşmadır[508]. Norm evriminde normların uluslararası örgüt ve kuruluşların içine yerleşmesi önemli olup normların kurumsallaştırılması ya da BM gibi uluslararası örgütlerdeki norm demetleri düzgüsel (normatif) iddiaların gücünü artırmaktadır[509]. Bununla birlikte örneğin insan hakları kovuşturmalarını değerlendirirken Sikkink bölgesel boyutun gücünü de eklemektedir. Ona göre normlar öncelikle bölgelerde ortaya çıkar ve yayılır ancak bundan sonra bir bölgeden diğerine atlayabilecek sonrasında da evrensel olabilecektir[510].

Koruma sorumluluğu açısından değerlendirdiğimizde Örneğin Byers Gareth Evans'ı R2P arkasındaki norm girişimcilerinden biri olarak nitelemiştir[511]. Evans'la birlikte Kofi Annan, Ban Ki Moon ve Ramesh Thakur ve kavramın geliştirilmesinde rol alan diğer önemli isimler rahatlıkla norm girişimciler olarak adlandırılabilecektir. Komisyon gibi yapılanmalar da önemli aktörler olarak yer almıştır. Bu konuda özellikle çalışmanın büyük bir kısmında da yer verildiği üzere Ban Ki Moon'un çalışmaları örnek verilebilecektir. Ban Ki Moon kavrama bağlılığını sıklıkla dile getirmiş ve geliştirilmesi aşamalarında raporlarıyla uluslararası toplumu bu konuda ikna etmeye çalışmıştır.

İkinci aşamada devletlerin 2005 Dünya Zirvesi'nde koruma sorumluluğu kavramını kabul etmesi ve bu normlaşma sürecinde aktör olarak yer alması söz

---

[507] Birgül Demirtaş, "İnşacılık", **Uluslararası İlişkilere Giriş**, ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı (Küre Yayınları, 2014), 115.
[508] Martha Finnemore, Kathryn Sikkink, "International Norm Dynamics and Political Change", **International Organizations**, c. 52, s. 4 (1998): 891, 898. Özgün kaynakta bilgiler tablo şeklinde sunulmuştur (bkz: Table 1).
[509] Finnemore, 1996, 313.
[510] Kathryn Sikkink, **The Justice Cascade** (W. W. Norton and Company, 2011), 247.
[511] Byers, **age**, 40.

konusu olmuştur. Kavramın kabulünün normun yaşam döngüsünde ikinci aşamaya geçtiğini gösteren dönüm noktasını ifade ettiği belirtilmektedir. Bu dönüm noktasında norm benimsenmesiyle birlikte geniş yaygınlık kazanmaya başlamaktadır[512]. Bu bağlamda normun uluslararasılaşması konusunda daha sonra uluslararası hukuk bağlamındaki değerlendirmede de yer verileceği ve destekleneceği üzere etkin bir süreç yaşanmamakta, özellikle kavramın uygulanması konusundaki zorlu tartışmalar ve yasallık konusu kavramın evrensel bir norm olarak nitelendirilmesini güçleştirmektedir.

Uluslararası ilişkilerde norm kavramı algısını ileriyi taşıyan ve geliştiren inşacılar hükümet dışı örgütler, uluslararası örgütler olarak ifade ettikleri uluslararası norm yapıcıların rolünü özellikle vurgulamıştır. Bu noktada yerel norm alıcılara vurgu yapılmaması bir eksiklik olarak yorumlanmaktadır. Ayrıca aynı normun farklı ülkelerde farklı yansımaları olacağı ve inşacıların bu gerçeği hesaba katmamaları getirilen bir diğer eleştiridir[513]. Aynı zamanda inşacıların yapısal ve sosyolojik değerlendirmelerinde norm ihlali konusuna eğilmedikleri belirtilmektedir[514]. Bununla birlikte inşacılar farklı alanlardaki çeşitli normların nasıl bir araya getirileceği konusunda bütüncül bir sav ileri sürememektedir[515].

İnşacıların sıklıkla sosyal ve yasal normların uluslararası alanda oynadıkları rolleri ayırmakta oldukları ve sosyal normların sistemleştikçe, yazılı hale geldikçe aktör, kimlik, çıkar ve eylem oluşturmakta daha güçlü olduklarını ileri sürdükleri ancak bu ayırımın tutarsız ve geliştirilmemiş olduğu ifade edilmektedir[516]. Uluslararası ilişkilerde norm kavramını en çok irdeleyen kuram olan inşacılıkta dahi norm tanımı ve sınıflandırması konusunda pek çok tartışma bulunmaktadır. Literatürde yaygın olarak yapılan iki farklı sınıflandırmadan söz etmek mümkündür. Yatay tiplendirmede sosyal, ahlaki ve yasal normlardan bahsedilirken dikey tiplendirme uluslararası normların aşama sırasına göre (hiyerarşik) yerleştiği,

---

512 Tuba Eldem, "Koruma Sorumluluğu Normunun Libya ve Suriye Krizleri Bağlamında İşlevselliği", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, c. 11, s. 43 (2015): 11. ss.1-38.
513 Jeffrey T. Checkel, "Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe", **International Studies Quarterly**, 43 (1999): 85. 83–114.
514 Vaughn P. Shannon, "Norms are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation", **International Studies Quarterly**, 44 (2000): 293.
515 Martha Finnemore, "Norms, Culture, and World Politics: Insights from Sociology's Institutionalism", **Intemational Organization**, c. 50, s. 2 (Spring 1996): 327.
516 Christian Reus-Smit, **The Politics of International Law**, Cambridge Studies in International Relations: 96 (Cambridge University Press, 2004), 3, 6.

bazılarının diğerlerinden önemli olduğu düşüncesine dayanmaktadır[517]. Ancak sınıflandırma konusunda egemen bir uzlaşı bulunmamaktadır.

Uluslararası normlar ayrıca devletlerin doğal ve sosyal karakterlerine göre de ayrılabilmektedir. Doğal karakterlerine göre devletler güçlü egemenliği ya da güç normlarını (maddi güçle ulusal çıkar sağlayabilme ilkesine gönderme yapar), sosyal karakterlerinde ise ahlaki normları (devlet çıkarlarını koruma ve aynı zamanda belirli tarihi dönemlerde ahlaki olarak uygun bulunan ilkelere gönderme yapar) izlemektedir. Uluslararası toplum hem ahlaki hem de sosyal karakterlere dayandığında güç normlarının ve ahlaki normların sıklıkla eş zamanlı olarak devlet davranışlarını yönlendirdiği belirtilmektedir[518]. Uluslararası örgütlerin normların yayılması konusundaki rolü de önemli bir tartışmayı gündeme getirmektedir. Ancak burada da inşacıların uluslararası örgütlerin devlet çıkarlarını ve normların kapsamını belirlediğini savundukları ancak örgütlerle norm girişimcilerini birleştirme eğiliminde oldukları görülmektedir[519]. Uluslararası normlar kuramsal olarak tanımlansa bile uygulamada tanınmaları oldukça zor olabilmektedir ve birçoğu süreç içerisinde değil ortaya çıktıktan sonra değerlendirilmektedir[520].

İnsani müdahale ve normlar konusunda da inşacılar müdahale örüntüsünün değişen normatif ortamdan ayrı düşünülemeyeceğini uluslararası normlarla ilgilenen inşacı yaklaşımın çıkarları ve onların değişimini sorunsallaştırarak insani müdahaleyi açıklayamama sorununa çözüm getirebileceğini ileri sürmekte realist ve liberal kuramların merkezlerine jeostratejik ya da ekonomik unsurları koyan durağan ve dış kaynaklı yaklaşımları nedeniyle açıklama getiremediklerini belirtmektedir[521]. İnsani müdahaleyi açıklama iddiası diğer kuramlara bu konuda eleştiri getirilerek desteklenmiştir. Normların etkinliği konusunda ise normların devletler üzerinde güçlü etki bırakması için yasal olmasının gerekmediği belirtilmektedir. İnsan haklarına ilişkin ahlaki normlar bu duruma örnek olarak gösterilmektedir[522]. Güçlü etki konusu değişiklik gösterebileceği gibi birinin diğerinden daha etkin ve daha güçlü etki yaratacağını ileri sürmek güç olmaktadır. Dünya siyasetinde yasal normları

---

[517] Annika Björkdahl, "Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections", **Cambridge Review of International Affairs**, 15-1 (2010): 19.
[518] Yan Xuetong, "International Leadership and Norm Evolution", **The Chinese Journal of International Politics**, c. 4 (2011): 238-239.
[519] Cora True-Frost, "The Security Council and Norm Consumption", **International Law and Politics**, c. 40, s. 115 (2007): 117-118.
[520] Mateja Peter, "The Politics of Self-defence: Beyond a Legal Understanding of International Norms", **Cambridge Review of International Affairs**, 24-2 (2011): 247. 245-264.
[521] Finnemore, 1996, s. 309-310.
[522] Martha Finnemore, "Are Legal Norms Distinctive?", **Journal of International Law and Politics**, 32 (2000): 702. 699-705.

diğerlerinden ayıran özelliklerin neler olduğu ve bir normun yasallığının ona ağırlık kazandırıp kazandırmadığı normların önemine ilişkin sorulardan bazılarıdır. İnşacılar çoğu çalışmada yasal normları diğerlerinden ayırmamaktadır. Ayırımı özden çok işlev yönünden yapmaktadırlar[523]. Bir yasal normun ne olduğundan ya da bir normun yasal bir norma dönüşme sürecinden değil uluslararası bir normun davranışsal etkilerine odaklanılmaktadır.

Yasal normların güçlü davranışsal etkileri olduğu görülene dek uluslararası hukukun uluslararası ilişkiler tarafından görmezden gelindiği belirtilmektedir. Yasal normların son yıllarda uluslararası ilişkiler araştırmalarının özellikle odaklandığı uluslararası kuruluşların çalışmalarıyla ayrılmaz biçimde bağlı olduğu örneklenmekte, hangi normların hukuka dönüşeceğini (hem sert hem de yumuşak hukukta) ve nasıl dönüşeceğini anlamanın uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler bağlantısı açısından çok önemli bir konu olduğu vurgulanmaktadır[524]. Söz konusu norm sürecini incelemek ve etkileşimi ortaya koymak yapılan çözümlemeler açısından da önem taşımaktadır.

4.2. Uluslararası Hukukta Norm Kavramı

Norm kavramı herhangi bir kuralı değil ölçü görevini yerine getiren üst düzeydeki kuralları belirtmektedir. Yasal normların eylemsel olarak gerçekleşmese bile gerçekleşmesi gerekeni gösteren uygulamalı ve yol gösterici bir anlam taşıdığı buyurucu nitelikte olduğu ifade edilmektedir[525]. Kökleşmiş olarak yasal normlar aktörlere getirdikleri yükümlülüklerle diğer normlardan ayrılmaktadır[526].

Kosova'nın insan haklarının dikkate alınması ve uluslararası normlar konusunda ilk modern savaş olarak görülebileceği ifade edilmiş ve Kosova yazılı uluslararası hukukun bile düzgüsel (normatif) savaş mücadelesinin yolunda duramayacağının kanıtı olarak sunulmuştur[527]. Daha önce bahsedildiği gibi normları birbirlerinden kesin çizgilerle ayırmak içerik ve nitelikleri belli olsa dahi kolay olmamaktadır. Uluslararası hukukun yapısı gereği uluslararası yasal normlar ulusal yasal normlar gibi değerlendirilememektedir. Yasal normlar konusundaki tartışmalar

---

[523] **age**, 701-702.
[524] Finnemore, **Norms, Culture, and World Politics**, 916.
[525] Anıl Çeçen, "Hukukta Norm ve Adalet", **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. 32, s. 1-4 (1975): 76, 80.
[526] Detaylı ve ileri tartışma için bkz: Friedrich V. Kratochwil, **Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs** (Cambridge University Press, 1989), 187.
[527] Brendon Howe, "Law and Intervention", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, c. 4, s. 13 (2008): 107.

hali hazırda sürmektedir. Bu noktada uluslararası sistemde bir normun yasal bir norma dönüşme sürecinin incelenmesi önem taşımaktadır. Bu çözümleme birçok şekilde yapılabilmektedir. Koruma sorumluluğu kavramının gelişim sürecine bakıldığında yasal bir norma dönüşüp dönüşmeyeceği sorusuna yanıt aranabilecek en uygun alanlardan biri yapılageliş hukukudur. Bir diğer çözümleme de yumuşak hukuk sert hukuk ilişkisi çerçevesinde yapılacaktır.

4.2.1. Yapılageliş Hukukuna Göre Koruma Sorumluluğu Kavramının Norm Niteliği

Uluslararası hukuk kuralları açık, kesin ve uluslararası hukuk nesneleri üzerinde bağlayıcı yürütme normlarını ifade etmektedir[528]. Viyana Antlaşmalar Hukuku Sözleşmesi 53. maddeye göre emredici norm, bir bütün olarak devletler topluluğu tarafından kabul edilmiş ve kendisinden sapılmasına izin verilmeyen ve ancak daha sonraki benzer nitelikteki bir norm tarafından değiştirilebilen normlar şeklinde tanımlanmıştır[529]. Güç kullanma yasağı, soykırım suçu, kendi kaderini belirleme ilkesi gibi bazı uluslararası hukuk normlarının emredici statüleri olduğuna dair hukuki bir tanıma söz konusudur[530]. Buyruk kurallar uluslararası hukukun en güçlü yanlarından birini temsil etmektedir.

Yapılageliş ise "uluslararası hukuk kişilerinin tutum ve davranışları sonucu birlikte oluşturdukları yazılı olmayan uluslararası hukuk kurallarının bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Yapılageliş kuralları maddi (aynı durumlarda aynı davranış ve tutumların sürekli olarak tekrarlanması) ve psikolojik (davranışların hukukun bir gereği olarak zorunlu olduğu konusunda bir inancın varlığı-opinio juris) iki temel ögenin birleşmesi ile oluşmaktadır[531]. Adalet Divanı Statüsü'nün 38. maddesinde yapılageliş uluslararası hukukun kaynakları arasında gösterilmiş ve hukuk olarak kabul edilmiş genel bir uygulamanın kanıtı olarak yer verilmiştir[532]. Uluslararası yargı organlarının uluslararası örgütlerin kimi uygulamalarını üstü kapalı biçimde bir yapılageliş olarak değerlendirdiği birçok kararı da bulunmaktadır[533].

---

[528] John P. Grant, J. Craig Barker, **Encyclopaedic Dictionary of International Law** (New York: Oxford University Press, 2009), 533.
[529] Birlemiş Milletler Resmi Genel Ağ Sayfası, "Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969", https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf [14.02.2016]
[530] Grant, Barker, **age**, 323.
[531] Hüseyin Pazarcı, **Uluslararası Hukuk**, 4. bs. (Turhan Kitabevi, Mart 2006), 104-106.
[532] Uluslararası Hukuk ve Dış İlişkiler Genel Müdürlüğü Resmi Genel Ağ Sayfası, "Uluslararası Adalet Divanı Statüsü", s. 74, http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_02.pdf [14.10.2015].
[533] Pazarcı, **age**, 110.

Yapılgeliş hukukunun ögelerinden kısaca ve bütün olarak opinio juris olarak adlandırılan terimi opinio juris ve opinio necessitatis olarak ayıran görüşe göre opinio juris bir olgunun yasal olarak izin verilebilir niteliğine ya da yükümlülük getiren doğasına inanç olarak tanımlanırken opinio necessitatis bu olgunun gerekliliğine olan inanç olarak görülmektedir. Bu kapsamda bu ince bir ayırtı olarak düşünülse de devletlerin bir antlaşma yapmalarına ya da bir ilkeyi takip etmelerine neden olabilmektedir. Opinio necessitatis yavaş yavaş opinio jurise dönüşebilecek ve devletlerin zamanla geniş katılımla benzer eylemleri tekrarlamasıyla bir yapılageliş hukuku normu oluşabilecektir. Koruma sorumluluğunun uluslararası toplumun gündemine hızla girişi ve alınan kararlar opinio necessitatise örnek olarak gösterilmiştir. Bunun yanında R2P'nin oluşturduğu farkındalık yadsınmamakla birlikte kapsamının, özellikle askeri karşılık konusunun endişe verici ve karmaşık bulunmasının bir uluslararası hukuk kuralı olma yolunda kavramı ilk aşamalarda tuttuğu kabul edilmektedir[534].

R2P öncülerinden Gareth Evans kavramın uygun bir biçimde yeni bir uluslararası norm olarak tanımlanabileceğini ve belki de yeni bir uluslararası yapılageliş hukuku kuralı olma yolunda olduğunu söylemiştir[535]. Bu ifadeyi yapılageliş unsurlarını göz önünde bulundurarak değerlendirmek ve çözümlemek önem taşımaktadır. Uluslararası yapılageliş hukuku bir tarafta tutkulu idealler diğer tarafta yasal yönergeler ve jus cogensi içeren bir çerçeve çizmektedir. Devletlerin kendi halklarını koruma yükümlülükleri ikinci tarafa uluslararası toplumun gelişmeye başlayan yükümlülüğünden daha yakın bulunmaktadır. Farklı bir görüşe göre devletlerin koruma sorumluluğunu uygulama konusundaki siyasi hesapları onun bir yapılageliş kuralı olma sürecini etkilememektedir. Çünkü bu görüşe göre eğer R2P siyaset içeriyor gerekçesiyle hukuk çerçevesinde değerlendirilmezse uluslararası hukukta hiçbir şey bu kapsamda değerlendirilemeyecektir[536].

Uluslararası hukukta olgucu (pozitivist) yaklaşım devletlerin rızası doğrultusunda neredeyse yalnızca yazılı hukuka dayanmaktadır. Yasal olgucular

---

[534] Ludovica Poli, "The Responsibility to Protect within the Security Council's Open Debates on the Protection of Civilians", **Responsibility to Protect From Principle to Practice**, ed. Julia Hoffmann and André Nollkaemper (Amsterdam: Pallas Publications, 2012), 76-77.

[535] Gareth Evans, "The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes" (San Francisco: International Crisis Group, to Global Philanthropy Forum, 11 April 2008).

[536] Rachel Vanlandingham, "Politics or Law? The Dual Nature of the Responsibility to Protect", **Denver J. Int'l L. &Pol'y**, c. 41 s. 1 (2012): 67-68. Çalışmada koruma sorumluluğu yapılageliş kuralı olarak değerlendirilmiştir. Yazara göre devletlerin kendi halklarını koruma yükümlülüğü ve bu konuda uluslararası toplumun sorumluluğu Genel Kurul ve Güvenlik Konseyi kararlarıyla da görüldüğü üzere kabul edilmiştir, son sütunla ilgili olarak da yazar bu aşamanın daha yumuşak bir değerlendirmeyle kabul gördüğünü savunmaktadır.

temelde hukukun ne olması gerektiğinden çok ne olduğunu araştırmaktadır. Yapılageliş ve uzman görüşlerinin uluslararası hukukun kaynakları olarak varlıklarının, insani müdahalede gerekçelendirmenin yorumlanması konusunda da bütünüyle yazılı hukuktansa (yasallık-legality) kapsayıcı ve geniş haklı savaş ilkelerine (meşruluk-legitimacy) doğru kuramsal bir kaymaya neden olduğu belirtilmektedir. R2P bu doğrultuda yapılageliş olma yolunda insani müdahaleyi destekleyen bir bildiri olarak da yorumlanmıştır[537].

Ayrıca R2P yasal bir norm olmasa da zaten var olan normlara bir etkisi olabileceği, uluslararası toplum tarafından benimsenmesinin R2P ışığında bir uluslararası hukuk normunda değişiklik yaratabileceği ve bu değişikliklerin uluslararası yapılageliş hukukunun oluşmasında yeri olabileceği de diğer bir görüştür[538]. Henüz hiçbir devletler hukuku sözleşmesinde koruma sorumluluğunun bir hukuk normu olarak düzenlendiği görülmemekle birlikte koruma sorumluluğu yaklaşımının "yeni" şeklinde nitelendirilmesi yapılageliş kuralı olarak uygulanabilirliğini savunan görüşe kararsızlıkla yaklaşılmasına neden olmaktadır. Bununla birlikte koruma sorumluluğu yaklaşımının devletler hukuku sistemi içinde var olan ve geliştirilebilecek ögelere sahip olduğu ancak farklı yöntemler geliştirilerek problem alanının yapılandırılması durumunda gelecekte uluslararası hukuk çerçevesinde bir anayasa ilkesi niteliği kazanabileceği öngörülmektedir[539]. Zirve Belgesi'nde kavramın yasal statüsüne ilişkin sessizlik sürmüştür ancak sonraki süreçte birçok akademisyen R2P'yi yapılageliş kuralına dönüşebilecek bir norm olarak nitelemiştir[540]. Karşıt görüş olarak Zirve Sonuç Belgesi'nde açık olmayan unsurlar bulunması sebebiyle yer alan kuralların yapılageliş kuralına dönüşme şanslarının olmadığı ileri sürülmektedir[541].

Genel Kurul kararları opinio juris ile bağlayıcı yapılageliş kurallarına dönüşebilmektedir. Nikaragua Olayı buna örnek gösterilebilecektir. Konuya ilişkin birçok uluslararası organdan karar çıkmış, özellikle Genel Kurul kararları kuvvet

---

[537] Howe, **age**, 107.
[538] Mehrdad Payandeh, "With Great Power Comes Great Responsibility? The Concept of the Responsibility to Protect Within the Process of International Lawmaking", **Yale Journal of International Law**, c. 35, s. 2 (2010): 491.
[539] A. Füsun Arsava, "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu", **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, c. XV, s. 1 (2011): 110, 111, 120.
[540] Payandeh, **age**, 475-476, 481.
[541] Arsava, **age**, 117.

kullanımının yasaklanması ve iç işlerine müdahale konusunda opinio juris'in varlığına kanıt olmuştur[542].

Özellikle insan haklarına ilişkin kararlarda Genel Kurul uluslararası yapılageliş hukukunun oluşmasında gerekli olan genel kanı (opinio juris)'yı sağlayabilir. Genel Kurul insan hakları normlarını farklı şekillerde duyurmaktadır. Çok taraflı bir antlaşmayla sonlanmasına adım olacak şekilde kasti olarak bildiri niteliğinde kararlar alınabilmektedir. Oldukça belirli konularda bağlayıcı olmayan rehber ya da ilkeler şeklinde olabilmektedir. Ya da tahminen hukuku etkilemeye ilişkin küçük bir umut taşımakla birlikte üyelerinin en azından küçük bir bölümünün muhalefetiyle kasti olarak yenilikçi yeni normlar ortaya koyabilmektedir. Genel Kurul'un işlevsel eylemleri de düzgüsel dalgalanmalar yaratabilmektedir. Zorlayıcı insan hakları normlarının oluşmasına neden olan, aldığı birçok insan hakları yapıları kurma kararları (Ayrımcılık üzerine Özel Komite-1962) buna örnek olarak verilmiştir. Yumuşak hukukla bağlantılı olarak antlaşmayla sonuçlanması amaçlanan ya da amaçlanmayan konferanslar düzenleyebilmektedir[543]. Eğer kavram Genel Kurul'da üstün bir çoğunlukla genel kabul görürse bir kuralın uluslararası yasal bir norm olma yolu açılabilmektedir. R2P örneğinde böyle bir çoğunluk söz konusu değildir. Bununla bağlantılı olarak aynı durumlarda aynı davranış sergilenmemiştir.

İnsancıl hukuk ve insan hakları hukukundaki sivillerin korunmasına ilişkin yükümlülüklerin uygulanmasının R2P'ye yasal temel oluşturabileceği bir diğer sav olarak karşımıza çıkmaktadır[544]. R2P kavramının anahtar belgeleri katı olgucu yaklaşıma göre herhangi bir bağlayıcı yasal yükümlülük getirmezken tamamlayıcı yapılageliş hukuku gelişmelerinin koruma yükümlülüğünün kapsamının anlaşılmasına yardımcı olarak kavrama bir temel oluşturabileceği belirtilmektedir. Bununla birlikte zorlayıcılık ve telafi sorunları oldukça az işlenmektedir. Söz konusu sorunlara yönelik ölçütler uluslararası hukukta yazılı hale gelmedikçe sınırların ötesindeki halkları kitle zulümlerinden korumanın devletlerin takdirine –kaprislerine- bırakılacağı değerlendirilmektedir[545]. BM'nin barışı zorlayıcı ve barış inşası

---

[542] Jane Stratton, "International Law", **Hot Topics: Legal Issues In Plain Language**, 69 (Sydney: N.S.W.: Legal Information Access Centre, 2009): 7.
[543] José E. Alvarez, **International Organizations as Law-makers** (Oxford University Press, 2005), 160-168.
[544] Hitoshi Nasu, "Operationalizing the 'Responsibility to Protect' and Conflict Prevention: Dilemmas of Civilian Protection in Armed Conflict", **Journal of Conflict & Security Law**, c. 14, s. 2 (2009): 223-230.
[545] Luke Glanville, "The Responsibility to Protect Beyond Borders", **Human Rights Law Review**, c. 12, s. 1 (2012): 15, 32. Çalışmada yasal gelişmeler olarak Bosna-Sırbistan Uluslararası Ceza Mahkemesi yargılaması ve Uluslararası Hukuk Komisyon'unun çalışmalarına yer verilmiştir.

uygulamaları da koruma sorumluluğu kavramını yasal yükümlülük bağlamında destekleyebilecek gelişmeler arasında sayılmaktadır. Tüm belgelerde bu konuya yer verilmiş olması ve önem atfedilmesi örnek olarak sunulmuştur[546].

Görüleceği üzere R2P'nin gelecekte bir yapılageliş kuralı olabileceğini ve olamayacağını savunanlar çeşitli görüşlerle savlarını desteklemektedir. Her iki savı da çürütmek henüz mümkün olmamakla birlikte yaşanan tüm süreç göz önüne alındığında elde edilen veriler değerlendirildiğinde ve sonraki bölümlerde de irdeleneceği üzere yapılageliş olamayacağı savı daha ağır basmaktadır.

4.2.2. Sorumluluk ve Yükümlülük Ayrımı

Koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğini irdelerken üzerinde durulması gereken bir diğer konu siyasi, ahlaki ve hukuki olarak sorumluluk ve yükümlülük edimleri arasındaki ayrımdır. Sorumluluk ifadesi de oldukça kaygan bir zeminde yer almaktadır. Hukuk ve ahlak felsefesinde, ulusal ve uluslararası ilişkilerde kendisine sıkça yer bulmaktadır. Sorumluluğu tanımlamak sözcük anlamıyla ve tarihsel süreçte değerlendirmek koruma sorumluluğunu anlamak açısından önem taşımaktadır. Koruma sorumluluğu söz konusu olduğunda sorumluluk konusunda üç boyuttan söz edilmektedir. Bunlardan ilki aktörün ne için sorumlu olduğudur, ikincisi aktörün kime karşı sorumlu olduğudur üçüncüsü ise aktörün sorumluluğunu yerine getirmede başarısız olduğundaki hesap verebilirlik durumudur. Zorlayıcılık konusu sebebiyle Güvenlik Konseyi'ne yüklenen eylem sorumluluk olarak kabul edilmektedir[547]. Üçüncü durum birçok soru işaretiyle uluslararası tartışmada yerini almıştır.

Koruma sorumluluğu bir norm olarak uluslararası yasal sistem içerisinde yer almamaktadır. Dolayısıyla bir hak ya da yükümlülüğe işaret etmemektedir. Koruma sorumluluğunun başarısız olması durumunda hesap sorulabilirlik söz konusu değildir ve uluslararası toplum yükümlü sayılamamaktadır. Böylelikle koruma sorumluluğunun insani krizlere tanımlanmış bir tepkidense bir genel çerçeve bir amaç olduğu çıkarımı yapılmaktadır. Yasal yükümlülükler yaptırım temelli olmakta, sosyal baskı getirmekte, devlet davranışlarına dayanabilmekte ve bu yükümlülüklerle karşılıklı kısıtlamalardan fayda sağlanabilmektedir. Uluslararası

[546] Susan C. Breau, "The Impact of the Responsibility to Protect on Peacekeeping", Journal of Conflict & Security Law, c. 11, s. 3 (Oxford University Press, 2006): 453-463.
[547] Luke Glanville, "On the Meaning of 'Responsibility' in the 'Responsibility to Protect'", **Griffith Law Review**, c. 20, s. 2 (2011): 483, 486, 498. 482-504.

toplumun baskısı daha önce de bahsedildiği gibi kavramı bir yapılageliş kuralı olma yoluna sokabilecektir ancak kavramın belirsizliği bu durumu da güçleştirmektedir[548].

Genel olarak R2P konusunda sorumluluk yasal bir zorunluluk ya da görev değil siyasi ya da ahlaki sorumluluk olarak algılanmalıdır görüşü söz konusudur. Bu görüşe göre siyasi ya da ahlaki uygulamalar uluslararası aktörler açısından daha geniş etkiye sahiptir ve dolayısıyla bu durum R2P'nin önemini azaltmamaktadır[549]. Siyasi ve ahlaki normlar konusunda da egemen olan bu görüş sorumluluk ifadesiyle R2P'nin etkinliğinin azalmadığını tersine güçlendiğini ileri sürmektedir.

R2P'ye yönelik eleştiriler yanıtlanırken savunucular ICISS Raporu'nun bir öneri belgesi olduğunu, ona siyasi karşılık olarak verilen tek yetkeli belgenin 2005 Zirve Sonuç Belgesi olduğunu ve R2P'yi değerlendirmek ve yargılamak için onun göz önüne alınması gerektiği vurgulamışlardır. R2P'nin zulüm tehlikesiyle karşı karşıya kalan halklara yardım konusunda uluslararası toplumun siyasi sorumluluğuna vurgu yaptığını ve yeni herhangi bir yasal yükümlülük yaratmadığını belirtmişlerdir[550]. Belirtildiği gibi daha önce detaylı incelenen Zirve Sonuç Belgesi'nin içeriğinde uluslararası topluma yasal yükümlülük getiren bir ifade yer almamaktadır.

Dolayısıyla tüm ayrıksı örneklere karşın ağır insan hakları ihlalleri karşısında insani müdahale konusunda yalnızca müdahale hakkından söz edilebileceği bunun bir "yükümlülük" olmadığı belirtilmektedir. Koruma sorumluluğu ise bu doğrultuda betimsel değil yasal bağlayıcılığı bulunmayan bir niyet ya da düzgüsel (normatif) olarak nitelendirilmektedir[551]. Raporun da öneri, girişim olarak nitelendirilmesi bu görüşe örnektir.

Cameron, Obama ve Sarkozy gibi liderler her ne kadar R2P'yi oluşturan unsurları destekleyerek eyleme geçmeyi isteseler de uzun dönemde R2P'nin etkinliğine şüpheyle yaklaşılacağı belirtilmektedir. Bu görüşe göre R2P uyulması gereken yasal bir yükümlülüktense açıkça siyasi bir ilke oldukça liderlerin kişilikleri belirli olayla müdahale kararlarında önemli bir etken olmaktadır[552]. Bu gibi görüşler R2P'yi yasal ya da ahlaki değil bütünüyle siyasi bir ilke olarak değerlendirmektedir ve bu durum yasal yükümlülük yoksunluğuna bağlanmaktadır.

---

548 Halil Rahman Başaran, "Identifying the Responsibility to Protect", **The Fletcher Forum of World Affairs**, c. 38, s. 1 (Winter 2014): 202, 204-239. 195-212.
549 Payandeh, **age**, 515.
550 Evans, Thakur, **age**, 199–214.
551 Jack Donnelly, "State Sovereignty and International Human Rights", **Ethics & International Affairs**, c. 28, s. 2 (2014): 232. 225-238.
552 Aidan Hehir, "The Permanence of Inconsistency, Libya, the Security Council, and the Responsibility to Protect", **International Security**, c. 38, s. 1 (Summer 2013): 155. 137–159.

Örnek olayların en çarpıcılarından biri olan Libya müdahalesinde ne 1970 ne de 1973 No'lu kararlarda uluslararası toplum sorumluluğuna gönderme yapılmadığı yerel sorumluluktan bahsedildiği ileri sürülen bir diğer görüştür. Müdahale sonrası liderlerin açıklamalarında R2P'ye yer verilmemesi -7. Bölüm çerçevesinde değerlendirilmeye devam edilmesi ve gelecek eylemler için örnek oluşturmaması ya da birçok devlette popüler olmadığı için eyleme desteği azaltmamak amacıyla- R2P'nin bir norm olarak güvenirliğini azaltır yorumu yapılmıştır[553]. Farklı tutum sorunu R2P'yi yasal, siyasi ya da ahlaki bir norm olma sürecinde en çok etkileyen unsurlardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte koruma sorumluluğundaki uluslararası sorumluluğunun basit bir biçimde "görev" anlamına geldiği, R2P'deki bu sorumluluk ya da görevin yasal yerine ahlaki olduğu, belirli bir eylemi gerçekleştirmek için ahlaki nedenlerin varlığına işaret ettiği, bu sorumluluğun/görevin eylem için ahlaki gerekçe olduğu da ileri sürülmektedir[554]. Sonuç olarak genel anlamda egemen olan genel görüş kavramın daha çok siyasi ya da ahlaki sorumluluk ya da hukuki anlamı dışında yükümlülük olduğu noktasında birleşmektedir.

4.2.3. Yumuşak Hukuk ve Sert Hukuk Bağlamında Koruma Sorumluluğu

4.2.3.1. Yumuşak Hukuk: Tanım ve Kapsam

Yumuşak hukuk kavramı yasa (hukuk) görünümünde olup bağlayıcı olmayan belgeleri ifade etmektedir. Standartlar, üstlenmeler (taahhütler), bir politikaya ya da amaca yönelik bildiri ya da ortak bildiriler, Birleşmiş Milletler Genel Kurul ya da diğer çok taraflı organların kararları gibi unsurları içermektedir. Genel olarak yumuşak hukuk uluslararası örgütler tarafından ya da en azından onlardan destek alınmasıyla oluşmaktadır. Açık bir biçimde insan hakları, uluslararası ekonomik ilişkiler ya da çevrenin korunması konularıyla ilişkilidir[555]. Yumuşak hukuk farklı kaynaklardan var olan normları tek bir belgeyle birleştiren bağlayıcı olmayan düzgüsel (normatif) çerçevenin bir şeklini temsil etmektedir[556].

---

[553] **age**, 147-148.

[554] James Pattison, "Mapping the Responsibilities to Protect: A Typology of International Duties", **Global Responsibility to Protect**, 7 (2015): 207. 190-210. Pattison'a bu genel görevlerin tüm aktörlere yüklenebileceğinin önemini görememesi hakkında eleştiri yöneltilmiştir. Bu eleştiri ve diğer eleştiriler için bkz: H. M. Roff, "Response to Pattison: Whose Responsibility to Protect?", **Journal of Military Ethics**, 8-1 (2009): 79-85.

[555] Grant, Barker, **age**, 558.

[556] Alexander Betts, "Towards a 'soft law' Framework for the Protection of Vulnerable Migrants", **New Issues in Refugee Research**, Policy Development and Evaluation Service, United Nations High Commissioner for Refugees, Research Paper, s. 162 (2008): 13.

Uluslararası yumuşak hukuk normları çok taraflı olarak bir uluslararası örgüt ya da bir organı (tavsiyeler) ya da devletler (siyasi düzenlemeler, hükümetler arası konferans kararları) tarafından oluşturulan, ilkeler ya da belirli kurallar olarak tanınan, devletler tarafından ulusal ya da uluslararası hukukta gönüllülük temelinde uygulanan isteğe bağlı, bir yasanın gerektirmediği kurallardır[557]. Yumuşak hukukun ulusal yasal sistemlerde özellikle anayasal ve yasal hükümler yorumlanırken artan oranda etkiye sahip olmaya başladığı değerlendirilmektedir. Yumuşak hukuka en çok gönderme yasal kararlarda ve oldukça sık görülmektedir[558].

Yumuşak hukuk bağlayıcı olmayan metinlerde yer alan düzgüsel hükümler olarak da tanımlanmaktadır[559]. Bir diğer tanıma göre ise yumuşak hukuk somut hak ya da yükümlülükleri şarta bağlamayan uluslararası hukuk kuralları ve de lege ferenda ilkeleri olarak iki farklı olguyla ifade edilmektedir[560]. Açıkça bağlayıcı olan kurallar ve açıkça bağlayıcı olmayan tavsiyelere ek olarak gri bir ulam olarak nitelendirilen, birçok farklı tanımlamaya sahip yumuşak hukuk kavramı açıkça sert hukuk olmadığı halde etki yaratan kuralları içermelidir. Örgüt kararları tam anlamıyla hukuk olmayan ancak yasal etkileri yadsınamayacak yapılarıyla sıklıkla bu ulama dahil olmaktadır[561].

Yumuşak hukuk genel olarak birincil ve ikincil olarak da ulamlara ayrılabilmektedir. Birincil yumuşak hukuk bir antlaşma biçiminde kabul edilmeyen bütünüyle uluslararası topluma ya da bir örgüte göndermede bulunan, bir antlaşmaya öncü olarak yeni bir normu bildiren ya da bağlayıcı ya da değil bir metinde yer alan bir normu detaylandıran düzgüsel metinleri içerirken ikincil yumuşak hukuk uluslararası denetleyici organların, mahkeme içtihatlarının ya da komisyonların, özel rapor yazıcı ya da diğer ad hoc yapıların ve birincil normları

---

[557] Gönderme ve uluslararası yumuşak hukuk-ulusal hukuk ilişkisi için bkz: Sergei Marochkin, Rustam Khalafyan, “The Norms of International Soft Law in the Legal System of the Russian Federation”, **Journal of Politics and Law**, c. 6, s. 2 Vol. 6 (2013): 91. 90-104. Çalışmada yumuşak hukukun sert hukuk yanında ulusal düzenlemelerde tamamlayıcı yardımcı görevini üstlenebileceği, ulusal hukuka etki ve katkılarının yapılageliş hukukunun oluşmasında “opinio juris”e kanıt oluşturabileceği değerlendirilmektedir. Rusya özelinde yapılan çalışma bu doğrultuda önem taşımaktadır.

[558] Gönderme ve farklı ülkelerdeki uygulamalar için bkz: Dinah Shelton, **International Law and Domestic Legal Systems** (Oxford University Press, 2011), 1, 14.

[559] Dinah Shelton, **Commitment and Compliance: The Role of Non-binding Norms in the International Legal System** (Oxford: Oxford University Press, 2000), 292.

[560] Martin Dixon, **Textbook on International Law**, 6. bs. (Oxford University Press, 2007), 50.

[561] Jan Klabbers, An Introduction to International Institutional Law (Cambridge University Press, 2002), 201.

uygulayan uluslararası örgütlerin siyasi organlarının öneri ya da genel yorumlarını içermektedir[562].

Yumuşak hukukun geçmişi Ortaçağ hukuk sistemine ve özellikle uluslararası ticaret hukuku özgün adıyla lex mercatoria'ya bir diğer kesim tarafından ise 19.yy ve erken 20.yy sosyal hukuk ve yasal çoğulculuk kuramlarına dayandırılmaktadır[563]. Tarihsel olarak bakıldığında uluslararası hukukçular arasında hukukun bağlayıcı doğasını bilgi kuramsal olarak farklı bir şekilde ifade etme olasılığını gündeme getirdikleri ve sert hukuka yakın bir ulam oluşturdukları yumuşak hukuk kavramının 1970'lerden beri tartışıldığı belirtilmektedir. 1980'li yıllarda ve 1990'lı yılların başında devam eden bu tartışma o dönemlerde yumuşak hukuku olumlu gören, yumuşak bir anlaşmanın hiç anlaşma olmamasından iyi olduğu görüşünü benimseyen çalışmaların çoğunlukta olduğu bir seyir izlemiş, hukukun ikicil kodunu reddeden bir anlayış gelişmiştir. 1990'ların bu konuda pekiştirme dönemi olduğu, sonrasında ise kullanıldığı alanların ve tanımlamaların çeşitliliğinin artmasıyla tartışmalı yapısının sürdüğü ifade edilmektedir[564].

Uluslararası yumuşak hukuk 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde uluslararası kamu hukukundaki yapısal eksikliklerin sonucu olarak ortaya çıkmış bu durum büyük oranda uluslararası hukukun kapsam ve aktör genişlemesinden kaynaklanmıştır. BM'nin kurulması, Soğuk Savaş'ın etkileri, anti kolonileşme süreci, bilim ve teknolojinin gelişmesi, uluslararası pazar ekonomisinin genişlemesi, devlet dışı aktörlerin rolünün artması gibi gelişmelerle yaşanan süreçte devletler dışında uluslararası örgütler, BM sistemi ve organları, uluslararası konferanslar, çok uluslu şirketler, hükümet dışı örgütler bugünkü uluslararası düzgüsel (normatif) düzeni şekillendirmektedir[565]. Bu uluslararası ortam yumuşak hukukun gelişmesine ve işlerlik kazanmasına zemin hazırlamıştır. Örneğin Uluslararası mülteci hukuku altındaki dayanışma ilkesi ve yük paylaşımının en iyi şekilde uluslararası yumuşak hukuk şemsiyesi altında anlaşılabileceği belirtilmekte, yumuşak hukukun uluslararası hukuk alanında bu gibi konularda tanınırlığının gittikçe arttığına

---

562 Dinah Shelton, "Soft Law", **Handbook of International Law**, ed. David Armstrong (Routledge Press, 2008): 4-5.

563 Anna Di Robilant, "Genealogies of Soft Law", **The American Journal of Comparative Law**, c. 54, s. 3 (Summer, 2006): 499-554. Söz konusu çalışma yumuşak hukuku Avrupa merkezli bir bakış açısıyla değerlendirmiştir.

564 Jan Klabbers, "Reflections on Soft International Law in a Privatized World", **Finnish Yearbook of International Law**, ed. Jan Klabbers, c. XVI (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2008): 314-316.

565 İlhami Alkan Olsson, "Four Competing Approaches to International Soft Law", **Scandinavian Studies in Law**, c. 58 (2013): 179. 176-196.

değinilmektedir[566]. Özellikle uluslararası ticaret hukukunda yumuşak hukukun kazanımları sıkça tartışılmaktadır[567]. Bununla birlikte uluslararası konferanslardaki oylama ve uzlaşma uygulamalarının sıklıkla yumuşak hukuka işaret ettiği çünkü bu uygulamaların çoğu zaman geçici olsa da imza ve onayın daha sert uygulamalarının yerine geçme görevi görebildiği ifade edilmektedir[568]. Yumuşak hukuk uluslararası sistemde birçok alanda sıklıkla karşımıza çıkmaya kapsamı, içeriği tartışılmaya başlanmıştır.

[566] Agnès G. Hurwitz, **The Collective Responsibility of States to Protect Refugees** (Oxford University Press, 2009), 163.
[567] Henry Deeb Gabriel, "The Advantages of International Commercial Law: The Role of UNIDROIT, UNCITRAL and The Hague Conference", **Brooklyn Journal of International Law**, c. 34, s. 3 (2009).
[568] Bruno Simma, "Consent, Strains in the Treaty System", **The Structure and Process of International Law: Essays in Legal Philosophy Doctrine and Theory**, ed. Ronald St. J. Macdonald, Douglas M. Johnston (The Hague:Martinus Nijhoff, 1983): 488. 485-511.

Tablo 4: Uluslararası Yumuşak Hukukta Birbirine Rakip Dört Yaklaşım

Antlaşma Yumuşak Hukuku	Yasal bağlayıcılıklarına karşın sıkı yükümlülükler getirmemektedir. Antlaşma ya da antlaşma hükümleri de sert ve yumuşak olabilmektedir. Acil bir yükümlülük getirmemekte, çabalamak, kaçınmak, desteklemek gibi ifadeler içermektedir. Örnek: Avrupa Sosyal Şartı (1961), BM Ekonomik Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi (1966)
Bağlayıcı Olmayan Yumuşak Hukuk	Devletler antlaşmalar dışında çok çeşitli şekillerde taahhütlerini, yükümlülüklerini ve beklentilerini ifade edebilmektedir. Her zaman antlaşmalara seçenek oluşturmazlar antlaşmaların ya da antlaşma yapma süreçlerinin parçası/tamamlayıcısı da olabilmektedirler. Resmi olmayan düzenlemeler, davranış kuralları, ortak bildiriler, uluslararası örgüt rehberlik ve önerileri, uluslararası konferans bildirileri içermektedir. Örnek: BM Genel Kurul kararları, Çok uluslu şirketler için OECD kılavuzu.
Yumuşak Hukukun Reddi	Hukuk ya serttir ya da hukuk değildir anlayışı söz konusudur. Yerleşik yasal normların yetkesinin azaltılması ve uluslararası hukukun etkinliği sorunu üzerine kuruludur. Olgucu yaklaşımların eleştirileriyle şekillenmektedir.
Devlet dışı Yumuşak Hukuk	Uluslararası yasa yapımında egemenlik temelli uluslararası yasal sistemden resmi olmayan, ulus aşırı, devlet dışı yasal düzene kayan bir paradigma değişimi yaşanmaktadır. Globalleşme sonucu evrensel ekonomi, çok uluslu şirketler, finansal akış gibi gibi unsurlar yaklaşımın gerekçelerini temellendirmektedir. Uluslararası hukuk özelleşmekte ve demokratikleşmektedir.

İlhami Alkan Olsson, “Four Competing Approaches to International Soft Law”, **Scandinavian Studies in Law**, c. 58 (2013): 176-196. Gönderme yapılan bilgiler tablolaştırılarak sunulmuştur.

4.2.3.2. Yumuşak Hukuk: Tartışmalar

Yumuşak hukuk artan oranda dikkat çekmeye başlarken tekdüze bir desteğe sahip olamamıştır, bu nedenle son yıllarda çok çeşitli alanlarda yumuşak hukuk kullanımı konusunda önemli ataklar olmaktadır. Uluslararası ilişkiler literatüründe de yumuşak hukukun kullanımı konusunda çok farklı yaklaşımlar bulunmaktadır, tartışma normlar konusundaki tutumlarına benzer şekilde inşacılar ve akılcılar etrafında dönmektedir. Her ikisinin de yumuşak hukuka önem verdiği ancak farklı çözümleme yöntemleriyle konuya yaklaştıkları belirtilmektedir[569]. Arend uluslararası ilişkiler alanında çalışanların yumuşak hukuku uluslararası hukuku küçümseyen bir tavırla yasal kuralların ayrımını sulandırmak için kullandıklarını ileri sürmüştür[570]. Yumuşak hukukun uluslararası ilişkileri sertleştiren bir eğilimi güçlendirdiği de görüşler arasındadır[571].

Yumuşak hukuk "eğer hukuksa neden yumuşak?" sorusunu gündeme getirmiştir. Yasal kurallar kolaylıkla yasal olarak nitelenmekte ve biri diğerinden daha yasal olmamaktadır. Yumuşak hukuk yasal söylemi yeni bir terimle tanıştırmaktadır[572]. Yumuşak hukuk ve uluslararası hukuk ilişkisinde iki model sunulmaktadır. Birincisi yeni ortaya çıkan uluslararası yasal normların öncüsü olarak yumuşak hukuk, ikincisi de var olan yasal kuralları gönderme ve yorumlamayla tamamlayan yumuşak hukuktur[573].

Abbott ve Snidal'a göre yumuşak hukukun alanı yasal düzenlemeler, yükümlülük, kesinlik ve yetkilendirme boyutlarından bir ya da daha fazlası zayıflatıldığında başlamaktadır[574]. Yumuşak hukuk uluslararası hukukun kaynağı olarak kabul görmemekle birlikte bu görüşü kesin suretle reddeden görüşler de bulunmaktadır. Yumuşak hukukun varlığı kaynakların da belirgin bir şekilde ortaya konulması çabasına ve sorgulanmasına yol açmıştır. Bu görüşe göre kaynaklarla arasındaki yadsınamaz ilişki bir yana yumuşak hukuk kaynakların sınırlarını

---

[569] David M. Trubek, Patrick Cottrell, Mark Nance, ""Soft Law", "Hard Law" and European Integration: Toward a Theory of Hybridity", **University of Wisconsin Law School Legal Studies Research Paper Series**, Paper No. 1002 (November 2005): 2-12. 1-42.
[570] AC Arend, **Legal Rules and International Society**, (New York: OUP, 1999), 25.
[571] Tadensz Grnchalla-Wesierski, "A Framework for "Understanding Soft Law"", **McGill Law Journal**, c. 30 (1984): 37-88.
[572] Laszlo Blutman, "In the Trap of a Legal Metaphor: International Soft Law", **International and Comparative Law Quarterly**, c. 59 (July 2010): 609. 605–624. Uluslararası kurallar için yasal ya da daha az yasal demek kafa karıştırıcı bulunmaktadır. Yumuşak ve sert olarak her ikisini de içeren yeni bir uluslararası hukuk tanımı bulunmamaktadır. Yumuşak hukuku uluslararası hukukun bir parçası olarak gören bazı görüşler için bkz: Blutzman dipnot 19.
[573] **age**, 617.
[574] Kenneth W. Abbott, Snidal Duncan. "Hard and Soft Law in International Governance" **International Organization**, 54 (2000): 422. 421–456.

bulanıklaştırmakta ancak onların yerlerini almamaktadır[575]. Pellet ise yumuşak hukuku "quasi-source" yani kaynağımsı olarak nitelendirmiştir[576].

Kaynakların durağan kalmaması ve çağdaş uluslararası ilişkilerdeki gelişmelere paralel olarak gelişmesi gerektiği de bir diğer görüştür[577]. Yumuşak hukuk özellikle tutucu hukukçuların kabul etmekte zorlandıkları tarifi zor bir kavram olarak değerlendirilmekte, tanınmış kaynakların ölçütlerini karşılamayan bu kuralların uluslararası uygulamada artan oranda önemli rol oynadığı belirtilmekte ve söz konusu hukukçuların bu gerçekliğe gözlerini kapadığı yorumu yapılmaktadır[578]. Bu tartışma artan oranda devam etmekte ve bu konudaki çalışmaların artırılmasını gerekli kılmaktadır.

Yumuşak hukukun var olmadığını savunan görüşe göre yumuşak hukuk bağlayıcı hukuk ve hukuk olmayan ögeler arasında bir tanımlamayla ifade edilse de çözümlemeli ya da uygulamalı açıdan anlamlı bir orta ulam bulunmamaktadır[579]. Uluslararası hukukta yumuşak hukukun yerini belirtmek için çoğunlukla alan, hukuk olmayan, gri alan (yumuşak hukuk) ve hukuk şeklinde bölünmektedir. Yumuşak hukuk için işlevsel sav yumuşak hukukun devletler ve uluslararası aktörlerce çokça zaman gönderme yapılan ve izlenen bir kavram olduğunu, uluslararası uygulamada uluslararası yasal kurallar gibi düzenleyici bir rolü olduğunu ileri sürmektedir. Yakınlık savına göre ise yumuşak hukuk normlarının hukuk alanıyla özel ve yakın bağlantıları vardır ve böylelikle bu normlar diğer yasal olmayan normlardan ayrılmaktadır[580].

---

[575] Hilary Chalesworth, "Law Making and Sources", **The Cambridge Companion to International Law**, ed. James Crawford, Martti Koskenniemi (Cambridge: Cambridge University Press, 2012): 199; Ved. P. Nonda, "The Role of International Organizations in Non-Contractual Law Making", **Developments of International Law in Treaty Making**, ed. Rüdiger Wolfrum, Volker Röben (New York: Springer, 2005): 157-170.

[576] Alain Pellet, "Article 38", **The Statute of the International Court of Justice: A Commentary**, ed. Andreas Zimmermann, Christian Tomuschat, Karin Oellers-Frahm, 2. bs. (Oxford University Press, 2012): 771.

[577] Cardenas Castaneda, "A Call for Rethinking the Sources of International Law: Soft Law and the other Side of the Coin", **Aruorio Mexicano de Derecho Internacional**, 13 (2013): 356. 355-403.

[578] Hanspeth Neuhold, "The Inadequacy of Law Making by International Treaties: Soft Law as an Alternative?", **Developments of International Law in Treaty Making**, ed. Rüdiger Wolfrum, Volker Röben (New York: Springer, 2005): 47.

[579] Gönderme ve yumuşak hukukun devlet davranışlarıyla da desteklenemeyeceğini savunan görüş için bkz: Kal Raustiala, "Form and Substance in International Agreements", **The American Journal of International Law**, c. 99-58 (2005): 586-588. Yazar bağlayıcı olmayan anlaşmaların yine de uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarında araştırılması gerektiğini savunmaktadır.

[580] Blutzman, 614. Çalışmada yakınlık savı daha desteklenebilir bulunmuştur diğer sav ise hala belirsiz olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir.

Örneğin Shaw yumuşak hukukun uluslararası yasal gelişme açısından dikkate değer bir konu olmakla birlikte hukuk olmadığını söylemiştir. Bunun yanında bir belgenin uluslararası politikada etki oluşturabilmesi için bağlayıcı bir antlaşma oluşturmasına gerek olmadığını da vurgulamıştır. Yumuşak hukuk olarak nitelendirilen belgelerin gerekli şartları sağladıklarında yasal olarak bağlayıcı kurallara dönüşebileceklerini ekleyerek yumuşak hukukun sunduklarının etkili ve önemli olduğunu ancak kendi kendilerine yasal kurallar oluşturmadıklarını belirtmiştir[581]. Yumuşak hukukun uluslararası hukuktaki kesin yeri saptanamamış, belirsiz olmakla birlikte geleneksel uluslararası hukukçular yumuşak hukuku sert hukuk içindeki antlaşmalar ve yapılageliştен daha az hukuk olarak görmektedir. Bununla daha az yükümlülük getiren ve davranış üzerinde daha az etkili olan hukuk kastedilmektedir. Devletlerin yumuşak hukuku tercih sebepleri içinse esneklik ile iç hukuk ve siyaset ağır basan ögeler olarak sıralanmıştır[582].

Uluslararası hukuk literatüründe yumuşak hukukun çerçevesinin başlı başlına hukuk olarak görülmeyen fakat devletlerde yasa benzeri yükümlülük algısı yaratan normlar şeklinde çizildiği belirtilmektedir[583]. Yumuşak hukukun bağlayıcılığı olmamasıyla birlikte iç hukuka ya da bağlayıcı uluslararası anlaşmalara güç kazandıracağı beklentisiyle oluşturulduğu, yumuşak hukukun bağlayıcı hukuku sırtladığı düşüncesi de vardır. Böyle bir tanımlamayla bağlayıcı olmayan anlaşmaların yalnızca teşvik edici ya da tamamıyla siyasi anlaşmalar olduğu görüşü dışlanmaktadır. Bu anlamda uluslararası hukukun duruk olmayan bir bakış açısıyla değerlendirilmesi önem kazanmaktadır[584].

4.2.3.3. Yumuşak Hukuk ve Sert Hukuk İlişkisi

Uluslararası hukuk açısından çağdaş uluslararası hukukun bağlayıcı, bağlayıcı olmayan, yapılageliş ve genel ilkelerin hepsiyle birlikte karmaşık ve gelişen araçların etkileşiminin bir ürünü olduğu ve buna bağlı olarak yumuşak hukuk ve sert hukuk ayrımının kanun yapma terimleri düşünüldüğünde kesin olmadığı belirtilmektedir[585].

---

581 Shaw, **age**, 117-118.
582 Andrew T. Guzman, "The Design of International Agreements", **The European Journal of International Law**, c. 16, s. 4 (2005): 583-584, 591.
583 Allison Christians, "Hard and Soft Law in International Taxation", **University of Wisconsin Law School Legal Studies Research Paper Series**, Paper No. 1049 (May 2007).
584 Timothy Meyer, "Soft Law as Delegation", **Fordham Int'l L.J.**, 32 (2009): 906, 907, 940. 888.
585 Alan E. Boyle, Christine Chinkin, **The Making of International Law** (Oxford: Oxford University Press, 2007), 210.

Yumuşak hukuk bağlayıcı değildir, kurallardan değil genel norm ya da ilkelerden oluşmaktadır, çok yönlüdür ve sert hukukla incelikli ve çok çeşitli ilişkileri bulunmaktadır[586]. Yumuşak hukuk metinlerinin sert hukukla aile benzerliği bulunduğu ancak yasal bir kaynaktan yoksun olmak gibi oldukça önemli bir noktada yetersiz kaldıkları belirtilmektedir[587]. Yumuşak hukuku gereksiz bulan benzer bir görüşe göre hukukun geleneksel ikincil görüşü genellikle yumuşak hukuka atfedilen işlevleri yerine getirmekte yeterlidir[588]. Aslında bağlayıcılığından çok yarattığı algının ne olduğuna vurgu yapılmaktadır. Sert hukuka seçenek oluşturması ya da yakın ilişkide olması da daha çok bu bağlamda değerlendirilmektedir.

Yumuşak hukukun kurallar ve ölçünler yelpazesi oldukça geniş olabilmektedir sert hukuka benzer normlar içerebildiği gibi daha basit düzenlenmiş belgeleri de içerebilmektedir. Ayrıca belirsizlik ve farklılıkların yer aldığı durumlarla başetmede sert hukukun başarısız olduğu bu gibi durumlarda uluslararası yumuşak hukukun daha etkili çözümler sunabileceği de görüşler arasındadır[589]. Bununla birlikte yumuşak hukukun sert hukuk karşısındaki yaygın gelişimi uluslararası hukukun kaynaklarının sınırlı ve kesin listesinin varlığına yönelik bir "karşıtlık" olarak da nitelendirilmiştir[590].

Sert ve yumuşak hukuk karşılaştırması mikro ve makro görüş olarak da yapılmış mikro seviyede yumuşak hukukun yalnızca norm olduğu sert hukukun norm yanında zorlama ögesini taşıdığı belirtilmiştir. Bir ülkede önerilen hız sınırı yumuşak hukukla bir başka ülkede hız sınırını aşanların para cezasına çarptırılması sert hukukla örneklendirilmiştir[591].

---

[586] A. E. Boyle, "Some Reflections on the Relationship of Treaties and Soft Law", **International and Comparative Law Quarterly**, c. 48, s. 4 (October 1999): 901-902, 913.
[587] Daniel Bodonsky, **The Art and Craft of International Environmental Law**, (MA: Harvard University Press, 2011), 14.
[588] Jan. Klabbers, "The Redundancy of Soft Law", **Nordisk Journal of International Law**, c. 65, s. 2 (1996): 167-168.
[589] Sebastian Paulo, Helmut Reisen, "Eastern Donors and Western Soft Law: Towards a DAC Donor Peer Review of China and India?", **Development Policy Review**, 25(5) (2010): 543.
[590] Samantha Besson, "Theorizing the Sources of International Law." In **The Philosophy of International Law**, ed. Samantha Besson, John Tasioulas (Oxford: Oxford University Press, 2010): 180.
[591] Işıl Özkan, **Hukukun Küreselleşmesi ve Ulusötesi Hukuk**, (On iki Levha Yayıncılık, 2014), 255. Prof. Dr. Işıl Özkan'ın söz konusu eseri ulusötesi hukuk ve özelde yumuşak hukuk ve lex mercatoria konularında Türkçe yazılmış kapsamlı tek kaynak kitap olarak literatürde yerini almaktadır. Işıl Özkan da önsözünde Türk hukukunda lex mercatoria dışında ulusötesi hukukun Türkçe yazıldığı bir kitaba rastlamadığını ifade etmiştir.

Bir yumuşak hukuk normundan söz edilebilmesi için farklı bir yükümlülük ve/veya zorlayıcılık işleyişinin olması gerektiği bununla sert hukuktan farklı olarak baskı ve zorlayıcılığa gerek olmadan rızayı güvence altına almayı amaçlayan yöntemlerin kastedildiği aynı yaklaşımla yumuşak hukukun yasal olmayan normlardan ayırabileceği de bir diğer görüştür[592]. Yumuşaklık ve sertlik sürekliliğinde normlar etkinlik ve meşruluk açısından da karşılaştırılmaktadır[593].

Yumuşak ve sert hukuk birbirlerine seçenek oluşturabilmekte, tamamlayıcı ya da karşıt olabilmektedir. Uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarındaki bilim insanları ağırlıklı olarak sert ve yumuşak hukukun tamamlayıcılığı yaklaşımını benimsemektedir. Tamamlayıcı olduklarında ilk olarak yumuşak hukukun zamanla gelişebileceği, sertleşebileceği ve sert hukuku oluşturabileceği ikinci olarak ise sert hukukun yumuşak hukuk doğrultusunda genişletilebileceği ve geliştirilebileceği belirtilmektedir. Karşıt olduklarında ise yasal olarak yasalar çatışması söz konu olabilmektedir ya da siyasi açıdan devletler ve devlet dışı aktörler stratejik olarak sert hukuku baltalamak için de yumuşak hukuku kullanabilecektir[594]. Örneğin Silahların Kontrolü konusunda antlaşmalara uyma meselesi tartışılırken yumuşak hukuk ve sert hukuk etkileşimi (tercih birleşimleri, karşıtlıkları vs.) sıklıkla gündeme gelmektedir. Silahların kontrolü alanında yumuşak hukuk sert hukuk yanında oldukça az yer bulsa da destekleyici rolü yadsınamamaktadır[595]. Yumuşak ve Sert hukuku tamamlayıcı olarak görenler üç kampta ayrışmaktadır. Olgucu yasal bilimciler yasal bağlayıcılıktan yoksun olmasından ötürü yumuşak hukuku sert hukuktan aşağıda görüp yine de sert hukukla sonuçlanabileceği için yabana atılmaması gerektiğini savunurken inşacılığa yönelen bilim insanları devlet çıkarları algısının, anlayışların ve normların dönüştürülme sürecini kolaylaştırdığı için yumuşak ve sert hukukun tamamlayıcılığını benimsemişlerdir. Kurumsalcı akılcı seçenek yaklaşımına göre ise devletler siyasi amaçlarına göre sert ya da yumuşak hukuku seçebilmektedir ve yumuşak hukuk sert hukukun maliyetlerinden ötürü başlangıçta elverişli olmaması nedeniyle tamamlayıcı özellik göstermektedir[596].

---

592 Fabien Terpan, "Soft Law in the European Union The Changing Nature of EU Law", **European Law Journal**, c. 40 (Wiley, 2014): 9-11.

593 Sylvia I. Karlsson-Vinkhuyzen, Antto Vihma, "Comparing the Legitimacy and Effectiveness of Global Hard and Soft law: An Analytical Framework", **Regulation & Governance**, 3 (2009): 400–420.

594 Shaffer, Pollack, 2011, 1147-1167.

595 Richard L. Williamson Jr., "Hard Law, Soft Law, and Non-Law in Multilateral Arms Control: Some Compliance Hypotheses", **Chicago Journal of International Law**, c. 4, s. 1 (2003): 67-68.

596 Gregory C. Shaffer, Mark A. Pollack, "Hard vs. Soft Law: Alternatives, Complements and Antogonists in International Governance", **University of Minnesota Law School Legal Studies Research Paper Series**, Research Paper No. 09-23 (2010): 722.

Tablo 5: Birbirlerine seçenek oluşturduklarında yumuşak ve sert hukukun kazanımları ve olumsuzlukları

	Kazanımlar	**Olumsuzluklar**
Sert Hukuk	Sözünden dönmenin maliyetlerini artırarak daha güvenilir, Ulusal yargı yetkisinde doğrudan etki, Sorunları çözmede işleyiş oluşturma (mahkeme kurulması gibi), Yasal kesinlik	Devletlerin davranışlarını sınırlayan yasal üstlenmeler, Değişen şartlara uyum sağlamada güçlük
Yumuşak Hukuk	Daha az egemenlik maliyeti, Esneklik, Yaptırım endişesi olmadan derin işbirliği, İkna, öğrenme, sosyalleşme gibi süreçleri kolaylaştırma	Sözden dönme ve saygınlık maliyetlerinin azalması dolayısıyla yasal kesinliğin azalması

Shaffer, Pollack, 2011, 1147-1167. Gönderme yapılan bilgiler tablolaştırılarak sunulmuştur.

Egemenlik maliyetleri, belirsizlik, ulusal tercihlerdeki görüş ayrılıkları, zaman tercihi ve indirim oranlarındaki farklılıklar ve büyük güçler arasındaki güç farklılıkları gibi bağımsız değişkenler göz önüne alındığında devletlerin sözleşme maliyetlerini azaltmak için yumuşak hukuku daha çekici buldukları savlanmaktadır[597]. "Siyasi" bağlayıcı etkilerinin antlaşma olmayan anlaşmaları tercih edilebilir kılabileceği, yumuşak hukukun bazen antlaşma yükümlülüğüne yol açmada yasa öncesi anlam taşıyabileceği ancak bunun amacından uzaklaşması anlamına gelebileceği ifade edilmektedir[598]. Yumuşak hukuk devletlere yasal olarak yükümlülük altına girmeden siyasi bağlılıklarını gösterme fırsatı tanıdığı için önemli bir diplomasi aracı olarak da görülmektedir. Çok sık olmasa da yumuşak hukuk bazen sert hukuktan daha etkin, esnek, geniş bir desteğe sahip, büyük oranda rıza gösterilen bir durumda olabilmektedir. Buna örnek olarak 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirisi verilmektedir[599]. Bununla birlikte yumuşak hukukun sert hukuk için öncü ve teşvik edici olması nedeniyle büyük ölçüde değer kazandığı da söylenebilecektir. Sert hukuk düzenlemeleri yumuşak hukuk unsurları içerebilmektedir.

Yumuşak ve sert hukukun birlikte kullanılıp kullanılamayacağı ya da birbirlerine seçenek oluşturup oluşturamayacağı tartışmaları özellikle Avrupa Birliği konularında sıkça gündeme gelmektedir. Avrupa Birliği'nde yumuşak hukukun sert hukukla birlikte kullanıldığı ve bu melezliğin oldukça iyi kotarıldığı alana en iyi örnek olarak AB çevre hukuku verilmektedir[600]. Daha önce belirtildiği gibi bu gibi alanlarda yumuşak hukuk büyük oranda kullanılmakta ve bu örnekte olduğu gibi sert hukukla birlikte de kullanılabilmektedir. Bir diğer örnek de Avrupa Birliği'nin istihdam politikasında yumuşak hukuku seçmesidir bunun sebebi ise 1990'ların ilk yarısında bu konuya ilişkin herhangi bir antlaşma yapılmamış olması olarak açıklanmıştır. Anlaşmalar bağlayıcı olmadığında karşı çıkan devletleri ikna etmek dahi daha kolay olmaktadır[601]. Belirli alanlarda yeni bağlayıcı normlar tartışmaya gerek duyulmadan

---

[597] Abbott, Duncan, **age**, 436.
[598] Hartmut Hillgenberg, "A Fresh Look at Soft Law", **European Journal of International Law**, c. 10, s.3 (1999): 501-503.
[599] Axel Marschik, "Hard Law Strikes Back –How the Recent Focus on the Rule of Law Promotes Compliance with Norms in International Relations", **International Law between Universalism and Fragmentation**, ed. Isabelle Buffard ve diğ. (Martinus Nijhoff Publishers, 2008): 61.
[600] David M. Trubek, Louise G. Trubek, "Hard and Soft Law in the Construction of Social Europe: the Role of the Open Method of Co-ordination", **European Law Journal**, c. 11, s. 3 (Blackwell Publishing, May 2005): 362. Çevre konusunda daha geniş bir yumuşak hukuk çözümlemesi için bkz: Jon Birger Skjærseth, Olav Schram Stokke, Jørgen Wettestad, "Soft Law, Hard Law, and Effective Implementation of International Environmental Norms", **Global Environmental Politics**, 6-3 (August 2006).
[601] Armin Schäfer, "Resolving Deadlock: Why International Organisations Introduce Soft Law", **European Law Journal**, c. 12, s. 2 (March 2006): 207, 208.

açık ve güvenilir bir rehberlik sağlayabilecek olması yumuşak hukuku değerli kılan özelliklerden biri olarak gösterilmektedir[602]. Örnek alanlarda da görüldüğü üzere yumuşak hukuku tercih sebepleri aktarılan özellikleri sebebiyle olmuştur.

Yumuşak hukuk denildiğinde akla gelen en önemli alanlardan biri olan uluslararası ticaret hukuku kapsamında Dünya Ticaret Örgütü yumuşak hukukuna en çok gönderme yapan örgütlerden biridir. Yapısı ve işleyişinde yumuşak hukuku sert hukuka tamamlayıcı olarak ya da tercihen sıklıkla kullanan DTÖ yumuşak hukuk çerçevesindeki uygulamaları desteklemekte ve artırmayı amaçlamaktadır[603].

4.2.3.4. Genel Değerlendirme

Eğer taraflar açıkça ya da örtülü biçimde antlaşma istemiyorlarsa Viyana Sözleşmesi uygulanmamaktadır. Ancak bu durum antlaşma olmayan anlaşmaların yalnızca ahlaki ya da siyasi kuralları takip edeceği anlamına da gelmemektedir. Uluslararası hukukta jus cogense aykırı olmadığı sürece bu gibi anlaşmaları hukukun kaynakları olarak yasaklayan herhangi bir hüküm bulunmamaktadır[604]. Uluslararası anlaşma oluşturulurken devletler birçok endişeyle yüz yüze gelmektedir. Bu nedenle devletlerin anlaşmalarında neden farklı derecelerde yasal biçimlendirmeler uyguladıklarını açıklayabilen bir kuram olmaması şaşırtıcı görülmemektedir[605].

Bu doğrultuda yumuşak hukuk yalnızca ahlaki ve/veya siyasi yükümlülük doğurur anlayışının yanıltıcı olacağı çünkü yumuşak hukukun siyasi ve ahlaki olanlarla birlikte doğrudan ya da dolaylı yasal etkileri olabileceği belirtilmektedir. Çalışmayla bağlantılı olarak yumuşak hukukun yapılageliş hukuku kuralı başlatabileceği ya da onun kanıtı olabileceği bu bağlamda oldukça önemli bir özelliği olarak sunulmaktadır[606]. Yumuşak hukuk belirli olaylarla devlet uygulaması desteği

---

602 Betts, **age**, 13.

603 Mitsuo Matsushita, “A View on Future Roles of The WTO: Should There be More Soft Law in The WTO?”, **Journal of International Economic Law**, 17 (2014): 701–715, 2014. Benzer bir çözümleme için bkz: Mary E. Footer, “The (Re)turn to ‘Soft Law’ in Reconciling the Antinomies in WTO Law”, **Melbourne Journal of International Law**, c. 11 (2010): 241-276

604 W. Wengler, **"Nichtrechtliche" Staatenverträge in der Sicht des Völkerrechts und des Verfassungsrechts** (1995): 23’den aktaran Hillgenberg, **age**, 503.

605 Andrew T. Guzman, Timothy L. Meyer, “International Soft Law”, **Journal of Legal Analysis**, c. 2, s. 1 (Spring 2010): 222. Guzman ve Meyer Uluslararası Ortak Hukuk adıyla bağlayıcı olmayan kuralların yasal önem taşıyabileceğini düzenleyen bir kuram ortaya koymuşlardır.

606 Olsson, **age**, 193.

olduğunda yapılageliş yaratan belgeler olarak nitelendirilebilmektedir[607]. Shaw'a göre "yumuşak hukuk hukuk değildir" ancak özellikle uluslararası siyasetteki etkisi yadsınamamaktadır. Buna birincil örnek olarak da 1975 Helsinki Nihai Senedi'ni örnek göstermiştir. Yumuşak hukuk çerçevesindeki düzenlemelerin gerekli şartlar sağlandığında bağlayıcı bir antlaşmaya ya da kabul gören bir yapılageliş kuralına dönüşebileceğini de eklemiştir[608].

Yumuşak hukukun yasal etkileri birkaç başlıkla incelenebilecektir. Bunlardan ilki yumuşak hukuku benimseyen örgütlere bağlayıcı etkidir. Yumuşak hukuk Genel Kurul örneğinde olduğu gibi örgütün üyelerini bağlamaz ancak örgütü iç işlemlerinde aldığı karara uyumlu davranma konusunda bağlar. Bununla birlikte yumuşak hukuk var olan opinio jurise ve devlet davranışlarına karşı bir normsa kendisi yasallık kazanarak daha önceki bir normun yasal statüsünü ya da bağlayıcı etkisini değiştirebilmektedir. Bir diğeri bununla bağlantılı olarak yapılageliş kuralı açısından opinio juriste kendisini göstermektedir. Yumuşak hukuk psikolojik etkiyi sağlamaya destek olabilmektedir ancak bunun yanında devlet uygulaması da gerekmektedir[609].

Yumuşak hukuk bütünüyle kapsamaya yeterli olmasa da davranış kuralları kapsamında değerlendirilmeye de uygun bir kavram olarak görülmektedir. Birçok davranış kuralı, özellikle uluslararası örgütler tarafından belirlenenler bu ulamda değerlendirilmektedir. Zamanla bu davranış kurallarının da yumuşaktan serte dönüşebileceği bu bağlamda bunun hukukun belirginleşmesi için bir sıçrama tahtası olarak görülebileceği belirtilmektedir[610]. Yumuşak hukuk araçlarının sistemli birikimi yeni ortaya çıkan bağlayıcı bir normun onay sürecine yardımcı olsa da sorunun devletlerin söyledikleri ve gerçekte yaptıkları arasındaki çelişkiye dayandığı düşünülmektedir[611].

---

[607] Dinah L. Shelton, **Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity** (Thomson Gale, 2005), 567; Finn Seyersted, **Common Law of International Organizations** (Leiden: Nijhoff, 2008), 220.
[608] Shaw, **age**, 117-118.
[609] Wesierski, **age**, 52-57.
[610] Helen Keller, "Codes of Conduct and their Implementation: the Question of Legitimacy", Legitimacy in International Law, ed. Rüdiger Wolfrum and Volker Röben (Max-Planck Institut, Springer 2008): 249, 295.
[611] Pierre-Marie Dupuy, "Formation of Customary International Law and General Principles", **The Oxford Handbook of International Environmental Law**, ed. Daniel Bodansky, Jutta Brunnée, Ellen Hey (New York: Oxford University Press, 2007): 459.

Böylelikle farklı görüşler yükümlülük algısı ve devlet uygulamaları etrafında da şekillenebilmektedir. Bununla birlikte yumuşak hukuk kapsam genişliği ve kullanıma hazır ölçütler getirmesiyle yeni uluslararası normların üretilmesinde norm girişimcilerine yardımcı olabilmektedir[612].

Yumuşak hukuku uluslararası hukukun bütünüyle dışına iten yaklaşımın uluslararası hukukun devletler üzerindeki etkisinin azalacağı endişesi taşıdığı değerlendirilmektedir[613]. Uluslararası hukukta olguculuğun sert hukuku yumuşattığı gerekçesiyle yumuşak hukuku dışlayan ve kötüleyen tavrından uzaklaşması gerektiği de savunulmaktadır. Yumuşak hukukun kuralların anlaşılması, biçimlendirilmesi ve yorumlanmasında fayda sağladığı belirtilmektedir. Yumuşak hukuk dünyanın ayrışık doğasıyla uyumlu bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu görüşe göre yumuşak hukuk yadsınamaz biçimde yeni bir biçim olarak yasal sistemde yer bulmaktadır[614].

4.2.4. Yumuşak Hukuk ve Koruma Sorumluluğu

R2P açısından bakıldığında literatürde büyük oranda R2P'nin detaylandırma ve geliştirme görevi görerek sert ve yumuşak hukuk tamamlayıcılığına bir örnek olduğu görüşü yer almaktadır. Genel kanının aksine karşıtlık görüşünde ise yasal açıdan R2P'nin sınırlı egemenlik dili ve Şart'ın mutlak egemenlik dilinin, siyasi açıdan ise R2P aracılığıyla mutlak egemenliği azaltmak isteyen devletlerin ve öğretiye devlet egemenliğini destekleyecek ya da en azından azaltmayacak biçimde şekil vermeye çalışanların karşıt olduğu değerlendirilmektedir[615].

---

612 Phil Orchard, "Protection of internally Displaced Persons: Soft law as a Norm-generating Mechanism", **Review of International Studies**, c. 36, s. 2 (Cambridge University Press, 2010): 286-287. Çalışmada ülke içinde yerinden edilmiş insanlar örneklendirilmiştir. Konunun BM Temsilcisi Francis Deng'in yumuşak hukuku kullanarak problemi uluslararası hukuka naklettiği ifade edilmiştir. Konuya ilişkin bir diğer değerlendirme için bkz: Ainslie Avery, "De Lege Ferenda: 'Sovereignty as Responsibility' as a Framework for International Internally Displaced Persons Law", **Oxford Monitor of Forced Migration**, c. 2, s. 2 (2012): 27-31.

613 Matthias Goldmann, "We Need to Cut Off theHead of the King: Past, Present, and Future Approaches to International Soft Law", **Leiden Journal of International Law**, c. 25 (2012): 344.

614 Ulrich Fastenrath, "Relative Normativity in International Law", **European Journal of International Law**, c. 4 s. 1 (1993): 324, 339. Yazar uluslararası alandaki gelişmelerin uluslararası hukuka etkisini göreceli norm süreçleriyle aktarmakta, yumuşak hukukun uluslararası hukuk yöntem bilimine dahil edilmesi gerektiğini savunmaktadır. Genel olarak bağlayıcı olmayan normlar, bu normların nitelikleri ve kapsamları uluslararası hukuk tartışmalarında sıkça yer bulmaktadır. Konuya ilişkin bir diğer çalışma için bkz: Dinah Shelton, "Normative Hierarchy in International Law", **The American Journal of International Law**, c. 100, s. 2 (2006): 291-323, 2006.

615 Shaffer, Pollack, 2011, 1237.

Kültürel çeşitliliğin korunmasına ve uluslararası ticarete ilişkin belgeler, iklim değişikliği ve bir sert hukuk belgesi olan BM Şartına göndermeyle mutlak egemenliğe meydan okuyan bir yumuşak hukuk aracı olarak nitelendirilen koruma sorumluluğu yumuşak hukuk konuları arasında sayılmıştır[616]. Koruma sorumluluğunu yumuşak hukukun bir örneği olarak göstermenin doğru olmadığını savunan görüşler de bulunmaktadır. Söz konusu yaklaşıma göre R2P tanım olarak bir yasal kuraldansa öneri niteliğinde bir norm olarak yumuşak hukuk çerçevesinde değerlendirilebilecek olsa da yumuşak hukuk terminolojisi kafa karıştırıcı ve faydasız bulunmaktadır. Bu doğrultuda yasal olarak bağlayıcı olmayan norm ifadesi yasal bağlayıcı kuralların yanlış anlaşılmasına yol açabilecektir[617]. Yasal normların bu şekilde bir bakıma aşındırılması tehlikeli görülmektedir.

R2P'nin yumuşak hukuk örneği olduğunu ileri süren yaklaşım çözümlemeli açıdan faydasız bulunmakta ve bu görüşe göre siyasi bir ters tepki riski taşımaktadır. Yumuşak hukuk çok fazla farklı tanımlamaya konu olmakta ve çoğunlukla yanlış kullanılmaktadır. Yumuşak hukukun hukuk alanında kesinliği olmayan yasal yükümlülükler ve yasal olarak bağlayıcı olmayan yükümlülükler olarak tanımlandığı belirtilmektedir. Zirve Sonuç Belgesi ilk tanımlamaya göre eğer kesinliği yoksa yasal olarak bağlayıcıdır. 2001 Raporu da Zirve Sonuç Belgesi de uluslararası yasal yükümlülükler getirebilme sığasına sahip değildir. İkinci tanımlamaya göre ise R2P bir yasal kuraldansa teşvik edici bir normdur. Bu tanımlama doğru bulunsa dahi yumuşak hukuk terminolojisinin kafa karıştırıcı ve faydasız olduğu ve devletlerde yanlış algı oluşturarak yasalaştırmayı engelleyici bir tutuma yol açacağı ifade edilmektedir[618]. Bu görüşler genelde yumuşak hukuku anlamsız buldukları ve reddettikleri için kavramı bu doğrultuda değerlendirmeyi de olumsuz karşılamaktadır.

Uluslararası pozitif hukuk Zirve Sonuç Belgesi'ni ve koruma sorumluluğunu açık bir şekilde uluslararası hukukun yeni bir kaynağı olarak tanımlamamaktadır. Buna karşın Zirve Sonuç Belgesi'nin ilgili hükümleri var olan uluslararası yasal kuralları vurgulayan, potansiyel olarak gelecekteki yeni yasal yükümlülüklerin oluşturulması zemininde yer alan Devlet Başkanları ve Genel Kurul tarafından dile

---

[616] Gregory Shaffer, Mark A. Pollack, "Hard and Soft Law", **Interdisciplinary Perspectives on International Law and International Relations**, ed. Jeffrey L. Dunoff, Mark A. Pollack (Cambridge University Press, 2013), 212.
[617] William W. Burke-White, "Adoption of the Responsibility to Protect", **University of Pennsylvania Law School Public Law and Legal Theory Research Paper Series**, Research Paper No. 11-40 (July 30, 2011).
[618] Jared Genser, Irwin Cotler, **The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time** (USA: OUP, 2012), 23.

getirilen siyasi açıklamalardır[619]. Koruma sorumluluğu yumuşak hukukun birçok özelliğini bünyesinde barındırmaktadır. İlk olarak yasal yükümlülüğe yol açmamaktadır. İkinci olarak tanımı, kapsamı ve doğası gereği kesin bir nitelik taşımamaktadır. Üçüncüsü yasal yorumlama amacıyla diğer organları yetkilendiren bir işleyiş söz konusu değildir. Son olarak ise koruma sorumluluğunun amaçlarını yerine getirmek için açık bir çerçeve çizilmemiştir[620].

Yumuşak hukuk konusunda uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarında bazen kesişen bazen de büyük oranda ayrı düşülen görüşler söz konusudur. Uluslararası sistemin geçtiği aşamalar ve geldiği nokta düşünüldüğünde uluslararası hukuku oldukça katı yaklaşımlarla değerlendirmek mümkün olmamaktadır. Tüm bu bilgiler ışığında tartışma hali hazırda sürerken yumuşak hukuku uluslararası düzenin bir parçası olarak gören yaklaşıma göre R2P'yi bir yumuşak hukuk aracı olarak nitelendirmek mümkündür. R2P içeriğinde sert hukukta yer alan kavramlar bulunan sert hukuka dönüşmesi zayıf bir olasılık olarak görülse de sert hukuku tamamlayıcı yumuşak hukuk belgeleriyle düzenlenmiş bir kavram olarak uluslararası alanda yer bulmuştur.

[619] **age**, 23.
[620] Başaran, **age**, 203.

5. BM GUVENLİK KONSEYİ VE KORUMA SORUMLULUĞU KAVRAMININ NORM NİTELİĞİ

Önceki bölümlerde koruma sorumluluğunun norm niteliği tartışılırken yapılageliş kuralı olma olasılığı ve yumuşak hukuk normu olup olmadığı konularında özellikle Genel Kurul'un etkinliğine değinilmiştir. Daha önce belirtildiği gibi Koruma sorumluluğu işleyişinde en önemli aktör Güvenlik Konseyi olarak gösterilmektedir. Örnek olaylar çerçevesinde Güvenlik Konseyi kararlarına yer verilmiş Konsey'in uygulamada nasıl hareket ettiği aktarılmıştır. Bu bölümde Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğine etki eden uygulamalarına ve bu konudaki tartışmalara yer verilecektir.

5.1. Yasallık ve Meşruluk Tartışmaları

1990'ların sonunda BM bünyesinde yoğunlaşan insani müdahale tartışmalarında Konsey'in gelecekte daha etkin ve etkileşim yaratarak eyleme geçmesi için geçmişten ders çıkararak, uygulamalarının geliştirilmesi konusunda uzlaşı sağlanmıştır. Bununla birlikte her ne kadar toplantılarda olumlu bir hava oluşmuşsa da büyük can kayıplarının yaşandığı çatışma noktalarına Konsey'in hangi koşullarda eylemde bulunacağına ilişkin birçok pürüz ve temel görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır[621].

R2P düşüncesi ortaya atılmadan önce Genel Sekreter'in çağrısından sonra yaşanan gelişmelere baktığımızda şaşırtmayacak biçimde fikir birliğinden çok ayrılıklar ortaya çıkmıştır. Bir tarafta insani müdahalenin erdemlerini ve bir diğer tarafta devlet egemenliğini korumayı vurgulayanların iki kavram arasında işe yarar bir uzlaşma bulmaya çalışanlara göre epeyce fazla olduğu görülmektedir. Bu ayrılıklardan doğan devlet görüşlerinin tümü insani müdahale terim dizgesini kullanmayı sürdürmüş ve yasal ve meşru müdahale ayrımının yapılmasını savunmuştur[622].

---

[621] Juergen Dedring, **The United Nations Security Council in the 1990's** (State University of New York Press, 2008), 176.
[622] Gareth Evans, Mohamed Sahnoun, "Intervention and State Sovereignty: Breaking New Ground", **Global Governance**, 7-2 (Apr-June 2001): 120.

Bu katı bağlılığın değişmesi elbette kolay gerçekleşecek bir olgu değildir. Vurgulanan her iki görüş arasında bir köprü kurabilmek algı değişikliğini iyi yönetebilmekle de ilişkili olmaktadır. Kosova müdahalesi sonrası bazı devletlerin Güvenlik Konseyi tarafından onay ya da kabulü yasaldan çok siyasi meşruluk kaynağı olarak gördüğü diğer taraftan diğer aktörlerin BM ortaklaşa güvenlik sisteminin etkinliğini ve saygınlığını güvence altına alma doğrultusunda devletlerin yasal eşitliği ve Güvenlik Konseyi'nin nihai yasal yetkisini dikkate aldığı belirtilmektedir[623]. Aynı şekilde iki ayrı uçta yer alan katı görüşlerin uzlaşması da birçok etkene bağlıdır.

Güvenlik Konseyi'yle kutsanan siyasi gücün kuşkusuz faydalı olduğu belirtilmekle birlikte uluslararası destek ve meşruluk edinmek için şart olup olmadığı, yasallık ve meşruluğun her zaman aynı tarafta mı olduğu yöneltilen sorular arasındadır. ABD başkanlığında yürütülen silahlı müdahale örnekleri yasallık ve meşruluk ilişkisinin değişken ve duruma bağlı olduğu izlenimi vermiştir. Konsey yetkisi olmayan Kosova, Afganistan ve hatta Irak gibi müdahalelerde yasallığın sorgulanmaması ve hatta ilk ikisinin meşru sayılması tehlikeli bir yapılageliş oluştuğuna işaret etmektedir. Bu noktada Konsey yetkisi gereklidir ancak yeterli şart mıdır sorusuna kanıtların öyle göstermediği yanıtı verilmektedir[624]. Birçoklarına göre Doğu Timor ve Kongo müdahaleleri 1991'de Saddam'ın Kuveyt'ten püskürtülmesi gibi hem yasal hem de meşru nitelik taşımaktadır öte yandan bu değerlendirmeye göre 2003 Irak işgali söz konusu ölçütleri taşımamaktadır[625]. Soğuk savaş sonrası yaşanan gelişmeler, 1999 Kosova ve 2003 Irak örneklerindeki tartışmalar genel olarak BM'nin özelde de Güvenlik Konseyi kararlarının meşruluğu konusundaki tartışmaları hızlandırmıştır.

Alınan ya da alınamayan kararlar çerçevesinde bir siyasi kararlılık sorunu göze çarpmakta sonrasında yasal olarak eleştirilmeseler dahi bazı kararların

---

[623] Enrico Milano, "The Security Council and Territorial Sovereignty: The Case of Kosovo", **International Community Law Review**, 12 (2010): 189.

[624] Luck, **age**, 55. Özgün metinde ve göndermede yapılageliş sözcüğü hukuki anlamda kullanılmamıştır.

[625] Etzioni, **age**, 82. 11 Eylül sonrası uluslararası siyasetin güvenlikleştirilmesiyle acil durum düzenlemelerinin artan oranda normal kuralların yerini aldığı gözlemlenmiştir. Önleyici müdahale kavramı da bu kapsamda değerlendirilebilecektir. Bu tartışmada Amerika'nın konumu ayrıca incelenmesi gereken bir konudur. Gönderme ve ayrıntılı bilgi için bkz: Barbara Delcourt, "Pre-emptive Action in Iraq: Muddling Sovereignty and Intervention?", **Global Society**, 20-1 (2006): 62.

meşruluk açısından eleştirildiği örneklere rastlanmaktadır[626]. Örnek olaylarda yaşanan gelişmeler bu tartışmayı körüklemiştir ve adeta bir kamplaşma yaratmıştır.

Uluslararası düzeni sürdürmek için müdahale yetkisi her zaman Konsey'in güçleri arasında kilit nokta olmuştur. Soğuk Savaş yılları süresince durağanlaşan bu algı son zamanlarda kuram ve uygulamadaki değişikliklerle oldukça önemli uluslararası güvenlik çözümlemelerini yürütmede Konsey'in doğru adres olması gerektiği beklentisini doğurmuştur. Bu değişikliğin örgütün yapısında ya da yasal durumunda değil üyelerin Konsey yetkisini kabulünde olduğu ifade edilmektedir. Örnek olayların Konsey'in meşruluğunun yasallığına bağlı olduğunu gösterdiği ve Konsey'in hem siyasi hem de yasal bir örgüt olduğu sonucu çıkarılmıştır[627]. Ancak belirtildiği gibi yasallık da her zaman meşruluğu doğurmayabilmektedir.

BM Güvenlik Konseyi'nin eşitlik ilkesiyle çelişir biçimde beş sürekli üyesi olması ve veto hakkının eylemsizlik doğurması da meşruluk konusunda olumsuz bir düşünce oluşturmaktadır. Üye devletlerce kabul görmeyen, benimsenmeyen ve yerine getirilmeyen birçok karar bulunması Konsey kararlarının meşruluğunun sorgulanması gereken yapısına örnek olarak sunulmuştur[628]. Kararların tek bir sürekli üyenin olumsuz oyuyla iptali yasallık ve meşruluk arasındaki boşluğu bir uçuruma çevirebilecek bir durum olarak nitelendirilmektedir. Bu yargı Kosova ve Darfur benzeri bir olayda Rusya ve Çin'in olumsuz oyları olmasına rağmen istekli topluluğun askeri eylemi kabul etmesi halinde uluslararası meşruluktan bahsedebilmesinin de zor olacağı düşüncesiyle örneklendirilmiştir[629]. Dolayısıyla alınan kararlar yasal olsa dahi meşrulukları tartışılabilmektedir. Aynı şekilde yasal olmayan kararlar meşru görülebilmektedir.

Uygulamada eğer Güvenlik Konseyi bir güç kullanımını onayladıysa bunun tüm büyük güçlerin uzlaştığı anlamına geldiği ve müdahalenin gerçekleşeceği, hiçbir devlet ya da devletler grubunun bunu durdurmayı beklemeyeceği ve böyle bir çabanın da meşrulukla ilgili sorun yaratacağı değerlendirmesi yapılmaktadır. Bu şartlar altında yasallığı tartışmak gerçekçi olmayacaktır. Tüm büyük güçlerin desteğini alan bir insani müdahale gerçekleşecek ve gerçekleştiren devletler süreç sonunda bir yaptırımla karşılaşmayacaklardır. Bu yoruma Güvenlik Konseyi'nin

---

626 Erdem Özlük, "Uluslararası İlişkilerde Meşruiyet ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Meşruiyet Krizi", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, c. 4, s. 14 (2008): 18-19.
627 Bruce Cronin, Ian Hurd, **The UN Security Council and the Politics of International Security** (Routledge, 2008), 13, 59.
628 Mümtaz Soysal, "Değişen Egemenlik ve Meşruluk", **Anayasa Yargısı Dergisi**, c. 207 (2003): 171-181.
629 Ramesh Thakur, **The United Nations, Peace and Security** (Cambridge University Press, 2006), 309.

kalıcı üyeleri mezalimi durdurmak konusunda uzlaşamadığında yine yasallık tartışmasından faydalanılabileceği eklenmiştir[630].

Uluslararası hukukta meşruluğa ilişkin tartışmaların yalnızca anlam bilimsel olduğu değerlendirmesi de yapılmaktadır. Söz konusu sözcüğün farklı tanımlamaları ve farklı görüşler sunularak alanda var edilmesi bu değerlendirmeyi doğurmuştur[631]. Meşruluk konusu akademisyenleri düşündürse de devletlerin bu endişeleri taşımadığı belirtilmektedir. Bu duruma Üst Düzey Panel'in Daha Güvenli Bir Dünya belgesinde meşruluk sözcüğünün defalarca kullanılmasına karşın Genel Sekreter'in Daha Geniş Bir Özgürlükte raporunda meşruluğa yalnızca iki kez gönderme yapılması ve bu göndermelerin Güvenlik Konseyi eylemiyle ilişkili olmaması örnek gösterilmiştir. 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nde ise bu konu BM'de reformla ilişkilendirilmiştir. Pellet güçlendirme çabalarının meşruluk sorunlarını ortadan kaldırmayacağına inanmaktadır. Meşruiyet uluslararası yasal alanda gözde bir konu olarak görülmektedir ancak meşruluk konusunda da herhangi bir kesinlik bulunmamakta ve tartışmalar devam etmektedir[632]. Bu konu da uluslararası ilişkilerde yaşanan gelişmeler doğrultusunda kapsamının sınırları zorlanan uluslararası hukuk alanında sıklıkla tartışılmaktadır.

5.2. Güvenlik Konseyi Yetkisi Olmadan Müdahale Tartışmaları ve Koruma Sorumluluğu

Daha önce yer verilen tartışmalar göz önüne alındığında Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmemiş müdahalelerin durumu önem kazanmaktadır. Bu müdahaleler kavramın belirsizlik konusunda eleştirilere maruz kalmasına neden olması açısından değerlendirilmesi gereken konular arasındadır. Bu bağlamda bu konunun irdelenmesi kavramın norm niteliğini çözümlenmesinde de veri oluşturacaktır.

Birleşmiş Milletler Şartı'na göre BM üyeleri örgütün hızlı ve etkili hareket etmesini sağlamak için uluslararası barış ve güvenliğin korunmasında başlıca sorumluluğu Güvenlik Konseyi'ne bırakmakta ve bu sorumluluk gereğince

---

630 Richard Hanania, "Norms Governing the Interstate Use of Force: Explaining the Status Quo Bias of International Law", **Emory International Law Review**, c. 27 (2013): 852- 853. Bu duruma örnek olarak Somali, Kosova ve Libya örnekleri birlikte sunulmuştur, yazar koruma sorumluluğunu insani müdahaleyle eş tutan bir değerlendirme yapmıştır.

631 Hanspeter Neuhold, "Legitimacy: A Problem in International Law and for International Lawyers?", **Legitimacy in International Law**, ed. Rüdiger Wolfrum and Volker Röben (Max-Planck- Institut, Springer 2008), 349.

632 Alain Pellet, "Legitimacy of Legislative and Executive Actions of International Institutions" **Legitimacy in International Law**, ed. Rüdiger Wolfrum and Volker Röben (Max-Planck-Institut, Springer 2008), 72, 82.

görevlerini yerine getirirken Güvenlik Konseyi'nin kendi adlarına hareket ettiğini kabul etmektedirler. Ayrıca üyeler Güvenlik Konseyi'nin kararlarını kabul etme ve uygulama konusunda görüş birliğine varmışlardır[633]. Şart'ın bu hükmü oldukça açık düzenlenmiştir. Ancak Güvenlik Konseyi kararları yasal yükümlülük getirmelerine rağmen devletler tarafından her zaman gerekli uyum sağlanmamaktadır. Devletler kararlarda bazı unsurlar yokmuş gibi davranırlarken saygı duydukları unsurları titizlikle seçme eğilimi göstermektedir. Örneğin Konsey'in 7. Bölüm çerçevesindeki kararları yasal olarak bağlayıcıdır ancak meşrulukları devletlerin bu kararları etkin biçimde yerine getirmelerine dayanmaktadır. Konsey kararlarını etkin kılacak uygulamaları yerine getirmeleri konusunda devletleri zorlayamamaktadır, bu durumda rıza esastır[634]. Bu açıklama yasallık meşruluk tartışmalarının neden kaynaklandığına da açıklık getirmektedir. Devletlerin bu algı farklılığına ya da seçici tutumuna yönelik bir yaptırım söz konusu değildir. Devletler bağlayıcı kararlarda dahi rıza temelli hareket etmektedir.

Bu tartışmalara yönelik bir takım aşırı görüşler de söz konusudur. Uluslararası hukukta müdahale konusundaki yaklaşımlardan bazıları Güvenlik Konseyi yetkisinin her zaman yasa dışı olduğu, devletlerin münhasır yetkisiyle çatışmadığı sürece yasal olarak izin verilebilir olduğu ve Şart'ın 2(7). maddesiyle çatışmadığı, insani amaçlarla güç kullanımının 2(4). maddeyle de çatışmadığı bir şekilde amaçlarıyla uyumlu olduğu, uluslararası hukukun devletin temelden bölünmesi durumunda uluslararası toplumun koruma sorumluluğu doğrultusunda eyleme geçmesine izin verdiği, bir diğeri ise yeni yapılageliş hukukunun büyük ölçekli ve sürekli insan hakları ihlallerine karşı eylemlere izin verdiği şeklindedir. Bu son sava karşılık opinio juris büyük bir soru işaretidir[635]. Yeterli gerekçelerle desteklenemeyen görüşler tartışmaların bir sonuca varamamasında etkin rol almaktadır.

Egemenliğe gösterilen sürekli saygının bazen insani trajedilerde suça ortak olma riskine neden olabileceği bu nedenle Güvenlik Konseyi'nin insani amaçlarla müdahaleye rıza göstermesi gerektiği düşüncesinin, izlenen politikayı veto kullanımı ve Güvenlik Konseyi'nin bütünü açısından felce uğratabileceği, BM yetkisi olmadan güç kullanımının uluslararası hukuk ihlali olduğu belirtilmektedir. Bununla birlikte bu

---

633 BM Şartı Madde 24/1-25. Ayrıntılar için bkz: BM Şartı V. Bölüm. http://www.un.org/en/sc/

634 Ian Hurd, **After Anarchy, Legitimacy and Power in the United Nations Security Council** (Princeton University Press, 2007), 4, 145.

635 Jun Matsukuma, "International Law and the Responsibility to Protect(Research Notes)", **Tokyo University of Foreign Studies**, s. 15 (2013): 333. 329-337. http://repository.tufs.ac.jp/handle/10108/76176 Erişim Tarihi: 23. 02. 2016.

yaklaşımın BM'nin dünya vicdanından sorumlu olduğu, Güvenlik Konseyi'nin dünya barışının bekçisi olmasına dayalı dünya düzeninin yavaş yavaş yok etmek anlamına geldiği yaşanan tartışma ve ikiliklerin özeti olarak nitelendirilmektedir[636].

Ulus inşası, savaş suçları, barış koruma, insani krizler, sivil savaşlar gibi gelişmeler Güvenlik Konseyi'nin yürütmesinde örtülü bir genişleme yaratmış ancak Konsey'in yetkisi konusunda hiçbir yasal değişikliğe yol açmamıştır. Bunun yerine bu durum siyasi olarak evrimleşmiş, uyuşmazlıklar olduğunda da hiçbir devlet bu genişlemenin yasallığı konusunda resmi bir karşıtlık sergilememiştir. Üyelerin açıkça onayı olmadan da yeni yasal yetki varsayımı uluslararası hukukun rızaya dayalı temeli konusunda sorulara yol açmaktadır[637]. Hatta bu genişlemenin yasal durumunun tartışılması genel olarak devletler açısından diğer konulara kıyasla pek fazla ilgi görmemiştir.

Çalışmada detaylı olarak incelenen kaynaklardan biri olan ICISS'nin yetki verilmemiş müdahalelerin yasal ya da meşru durumları ile ilgili tatmin edici bir duruşu bulunmamaktadır. Komisyon egemenliği yasal ilke olarak değil uluslararası ilişkilerin işlevsel bir ilkesi olarak vermektedir[638]. Konsey yetkisi olmadan müdahale konusunda raporda Kosova müdahalesinin büyük oranda ayrıksı olduğunu kabul etmeye yönelik tutum, Güvenlik Konseyi yetkisi olması gerektiğine yönelik gönderme yapılması ancak konunun belirgin biçimde tartışılmaması raporun başarısızlığı olarak değerlendirilmektedir. Bu görüşe göre söz konusu yaklaşım uluslararası hukuk temelinde sorgulanabilir olmasından ve bu gibi müdahalelerin genellikle güçlü devletler tarafından yönetilmesinden ötürü tartışmalıdır[639].

Temel belgelere genel olarak bakıldığında görülecektir ki ICISS Güvenlik Konseyi yetkisi olmaksızın müdahaleye bir sav oluşturmamaktadır. HLP'de de Güvenlik Konseyi'ne odaklanılmıştır. Genel Sekreter ise görevin Güvenlik Konseyi'nden başka bir seçenek bulmak değil Konsey'in daha iyi çalışmasını sağlamak olduğunu belirtilmiştir[640].

Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan insani gerekçelerle müdahale uluslararası hukukta sıkça tartışılmaktadır. Bu durum Konsey askeri müdahaleyi yetkilendirmede başarısız olduğunda devletlerin ve bölgesel örgütlerin ahlaki görevlerini ve koruma

---

[636] Ramesh Thakur, "Outlook: Intervention, Sovereignty and Responsibility to Protect: Experiences from ICISS", **Security Dialogue**, c. 33, s. 3 (2002): 324, 325. 323-340.
[637] Cronin, Hurd, 57.
[638] ICISS, 2. 14.
[639] Amitav Acharya, "Redefining the Dilemmas of Humanitarian Intervention", **Australian Journal of International Affairs**, c. 56, s. 3 (2002): 377.
[640] ICISS, 6. 14; High Level Panel, 203.

sorumluluğunu teste tabi tutmaktadır[641]. Konsey başarısızlığında yetkinin diğer devletler ya da bir bölgesel örgüt tarafından kullanılmasının yasal durumu önem taşımaktadır.

ICISS Raporu'nda Güvenlik Konseyi'ne bir diğer seçenek olarak sunulan Genel Kurul ve bölgesel örgütler önerileri oldukça mantıklı bulunmakla birlikte ne çok taraflı eğilimleri ne de büyük güçler arasındaki güç politikası oyunlarını içeren durumlara doğrudan ve yeteri kadar işaret edilmediği eleştirisinde bulunulmaktadır[642]. Komisyon Raporu'nda Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan müdahale konusundaki boşluk kavramın yeniden gözden geçirilip düzeltilmeden dünya liderleri arasındaki kabulünü olanaksız kılmıştır. Bu nedenle 2005 Dünya Zirvesi'ndeki R2P ilkesi adı aynı olmasına karşın birçok farklılık taşımaktadır[643]. HLP raporunda ve Genel Sekreter'in (2005) raporunda her ikisinde de Güvenlik Konseyi dışında müdahale yetkisi olasılığı görülmemiştir. HLP'de bölgesel örgütlerin BM çerçevesinde hareket etmesi gerektiği vurgulanmış ve bölgesel örgüt müdahalesinin Güvenlik Konseyi'nin "ex post facto" (olup bittikten sonra) yetkisine dayandırılarak yasal kılınamayacağı ifade edilmiştir[644]. Dolayısıyla güç kullanımı yasal ya da yasa dışı olabilmektedir ve bununla birlikte güç kullanımı siyasi bir eylem olarak nitelenmektedir. Uluslararası güç kullanımı açısından yasal yetki ve siyasi meşruluk arasındaki neredeyse tek kanal ise BM olmaktadır. Thakur'a göre siyasi yetki yasal niteliklere ağır bastığında karar için bir bölgesel örgütün yetkisini kabul etmek keskin biçimde sınırlanan tüm temeli alaya almak olacaktır[645]. Bir bölgesel örgütün yetkili olmasının doğuracağı sonuçlar da ayrı bir tartışma konusunu oluşturmaktadır[646].

İnsani amaçlarla Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan gerçekleştirilen müdahalenin yasallığı konusu kuşku uyandırıcı ve tartışmalı yapısını uzun süre korumuştur. Bunun haricinde Güvenlik Konseyi'nin zorlayıcı askeri güçleri için ne zaman ve ne kapsamda devletler ve bölgesel örgütleri yetkilendirebileceği de

---

641 Temitope Oludoun, "Peace and Security as a Catalyst for the Reform of the UN Security Council", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, c. 10, s. 39 (2014): 76.
642 Rajan, **age**, 280.
643 Alex J. Bellamy, "The Responsibility to Protect and the Problem of Military Intervention", **International Affairs**, c. 84, s. 4 (2008): 622.
644 High Level Panel, 270-273.
645 Ramesh Thakur, **The United Nations, Peace and Security**, (Cambridge University Press, 2006), 216.
646 Ayrıntılı bir çözümleme için bkz: Bernard Ntahiraja, "The Global and the Regional in the Responsibility to Protect: Where Does Authority Lie?", **The Journal Jurisprudence**, c. 15 (2012): 419.

tartışılmaktadır[647]. Bu önemli tartışma koruma sorumluluğunun yasal bir norma dönüşebilme olasılığını düşürmektedir.

5.2.1. Barış için Birlik Kararı

Genel Kurul'un "Barış için Birlik" (Uniting for Peace) kararı Komisyon raporunda veto durumunda olası bir güç kullanma aracı olarak vurgulanırken Konsey ve Kurul arasındaki artan bölünmeler 2004-2005 BM reform tartışmalarında iyice görülebilir hale gelmiştir. Bu durum Konsey'in istekli bir biçimde bu yöntemi uygulama olasılığını mümkün kılmamaktadır[648]. Genel olarak Genel Kurul'un Güvenlik Konseyi üzerindeki etkinliği tartışıldığında sayıca üstünlükleri fazla olsa da birçok BM üyesi Güvenlik Konseyi'nde alınan kararlara karşı mücadele etmede yetersiz kalmaktadır. Zorlayıcı eylemlerin uygulanması için alınacak bir Barış için Birlik kararının uygulanmasında da en azından bir kalıcı üyenin desteği gerekecektir[649]. Genel Kurul'un Güvenlik Konseyi kararı olmaksızın bir müdahaleyi yasallaştıramayacağı belirtilerek R2P'nin böylelikle yasallık ve meşruluk ayırımı yaptığı değerlendirilmektedir[650].

Devlet ve vatandaş arasındaki ilişki çerçevesinde kavram değerlendirildiğinde koruma sorumluluğu ile vatandaşın devletinin münhasır yetkisine terkedilmiş olmaktan çıkıp bir bütün olarak uluslararası toplumun sorumluluğu altına girdiği sonucu çıkarılmıştır. Güvenlik Konseyi kararı bulunmayan durumlarda da devletlerin tekeline bırakılmamak kaydıyla koruma sorumluluğunun işletilmesine elverişli bir ortam sağlanması gerektiğine ilişkin görüşler bulunmaktadır[651]. Bazı durumlarda güç kullanımının soykırımı ve toplu katliamı durdurmada tek yol olduğu ve bu durumlarda Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan askeri müdahale için dahi ahlaki zorunlulukların bulunduğu ileri sürülmektedir. Müdahaleye ne zaman karar verileceği ulusal çıkar dengesinin, uluslararası yasal çerçevenin, insani ihtiyaçların ve başarı olasılığının göz önünde bulundurularak hala bir siyasi kararı gerektireceği, Güvenlik Konseyi yetkisi olmaksızın edilen müdahalelerde devlet ve toplumların R2P'den önce olduğu gibi her olayda

---

[647] Erika de Wet, **The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council** (Hart Publishing, 2004), 258.
[648]Lowe, 2008, 156.
[649] Gönderme ve karar örneklerinin çözümlemesi için bkz: Christian Tomuschat, "Uniting for Peace", **United Nations Audiovisual Library of International Law** (United Nations, 2008).
[650] Payandeh, **age**, 504.
[651] Meltem Sarıbeyoğlu, "Uluslararası İnsancıl Hukuk Perspektifinden Vatandaşlık: Geleneksel Sonuçların Dönüşümü", **İÜHFM**, c. LXXI, s. 1 (2013): 1022, 1036. 1021-1050.

meşruluğa kendi yararlılıkları çerçevesinde karar verecekleri belirtilmektedir[652]. Yasal olmasa dahi Konsey yetkisi olmadan müdahaleleri meşru gören bu ve benzeri yaklaşımlar bu konuda ahlaki zorunluluk düşüncesi bir tarafa çıkar odaklı eylemlerin sürebileceği düşüncesini de vermektedir.

Koruma sorumluluğu güç kullanımı konusunda Güvenlik Konseyi'nin karar alma işleyişinin bir parçası olarak sınırlandırılmıştır. Ancak çözümlemeler koruma sorumluluğunun güç kullanımının yasaklanması ve isyancılara yardım, destek, eğitim, araç ve silah sağlamanın yasaklanması konularında bir etkisi olup olamayacağı sorusuyla ileri bir noktaya taşınmıştır. Byers'e göre güç kullanımı uluslararası yasal sistemin oldukça köklü bir yerindedir ve değişime büyük direnç gösterecektir. Değişim güç kullanımının özünde değil bahsedildiği gibi isyancılara yardım, destek vs gibi konuların yer aldığı sınırlarında başlayacaktır[653]. Bu tartışmaların uzunca bir süredir devam ettiği ve çözüme kavuşamadığı göz önüne alındığında farklı çözüm yolları üzerinde çalışılması, tartışmaların farklı bir gözle değerlendirilmesi ve en azından bu konuda bir uzlaşmayla çözüm odaklı bir yaklaşımla görüşlerin bildirilmesi ve tartışılması gerektiği açıktır.

5.3. Koruma Sorumluluğu ve Güvenlik Konseyi'nin Etkinliği

Güvenlik Konseyi'nin eylemlerine yasal zemin oluşturan BM Şartı'nın çalışmanın kapsamı doğrultusunda da temel alınan bazı maddeleri bulunmaktadır. BM Şartı 39. maddeye göre Güvenlik Konseyi, barışın tehdit edildiğini, bozulduğunu ya da bir saldırı eylemi olduğunu saptamakta ve uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için önerilerde bulunmakta veya 41. ve 42. maddeler uyarınca hangi önlemlerin alınacağını kararlaştırmaktadır. Madde 41 "Güvenlik Konseyi, kararlarını yürütmek için silahlı kuvvet kullanımını içermeyen ne gibi önlemler alınması gerektiğini kararlaştırabilir ve Bileşmiş Milletler üyelerini bu önlemleri uygulamaya çağırabilir. Bu önlemler, ekonomik ilişkilerin ve demiryolu, deniz, hava, posta, telgraf, radyo ve diğer iletişim ve ulaştırma araçlarının tümüyle ya da bir bölümüyle kesintiye uğratılmasını, diplomatik ilişkilerin kesilmesini içerebilir" ifadesini içermektedir. 42. maddeye göre ise Güvenlik Konseyi, 41. maddede öngörülen önlemlerin yetersiz kalacağı ya da kaldığı kanısına varırsa, uluslararası barış ve güvenliğin korunması ya da yeniden kurulması için, hava, deniz ya da kara kuvvetleri aracılığıyla, gerekli saydığı her türlü¸ girişimde bulunabilecek,

[652] Alex J. Bellamy, "Realizing the Responsibility to Protect", **International Studies Perspectives**, 10 (2009): 125. 111–128.
[653] Byers, **age**, 40, 49.

bu girişimler gösterileri, ablukayı ve Birleşmiş Milletler üyelerinin hava, deniz ya da kara kuvvetlerince yapılacak başka operasyonları içerebilecektir[654].

Güvenlik Konseyi'nin yapısı, kararları yasal zeminde uzun zamandır tartışılmaktadır[655]. Soğuk Savaş sonrası Güvenlik Konseyi'nin rolü de genişlemiş daha somut hale gelmiş, çeşitlenen örnek olaylara karşılık verilmiştir. Bu çeşitlilikte etkinliği çoğu zaman sorgulansa da bir Güvenlik Konseyi kararından doğan hedef devlet konusundaki kamu görüşü baskısı yadsınamamaktadır[656].

Güvenlik Konseyi Soğuk Savaş sonrası dönemde özellikle BM Şartı'nın 7. Bölümüne dayanan güçleri konusunda alışılmadık biçimde yenilikçi olmuştur. 1991 Körfez Savaşı sonrası Irak üzerindeki yaptırımlar, Bosna, Somali ve başka birçok yerde insani amaçlarla düzenlenen askeri operasyonlar, barış koruma operasyonları, ekonomik yaptırımlar, kurulan uluslararası ceza mahkemeleri ve geçici yönetimler bu duruma örnektir. Bu yenilikler bir anlaşmazlığı çözmek, bir devleti eyleme zorlamak ya da belirli bir çatışmadan sonra barış getirmek üzere düzenlenmiştir. Bunun yanında uluslararası hukukta yeni bağlayıcı kurallar koyan 1373 ve 1540 numaralı kararlar gibi uluslararası kanun yapma olarak nitelendirilebilecek eylemlerde de bulunmuştur[657].

Genel olarak 7. Bölüm çerçevesinde barış koruma operasyonları ölçünlü bir yapıya kavuşmuş olsa da kullanılan dil her zaman tutarlı olmamaktadır. Gerekli eylem dışında barış koruma güçleri yetkilerini uygulamak için "tüm gerekli araçlar" ya da "tüm gerekli önlemler" ifadeleri kullanılarak yetkilendirilmektedir[658].

Genel itibarıyla Koruma Sorumluluğu tartışmalarında en çok gönderme Güvenlik Konseyi'ne yapılmaktadır. Koruma Sorumluluğu'nda Güvenlik Konseyi'ne verilen büyük rol, Konsey'in görevini tam anlamıyla yerine getirebilmesinin önemi açısından da değer taşımaktadır. Bu noktada Konsey'in nasıl daha etkili ve etkin

---

654 BM Şartı md.39, md. 40, md. 41.

655 Ayrıntılı çözümleme için bkz: Alexander Orakhelashvili, "The Acts of the Security Council: Meaning and Standarts of Review"; Michael C. Wood, "The Interpretation of Security Council Resolutions", ed. A. Von Bongdandy, R. Wolfrum, **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, c. 11 (2007): 143-195.

656 Marco Roscini, "The United Nations Security Council and the Enforcement of International Humanitarian Law", **Israel Law Review**, c. 43, s. 330 (2010): 331-358.

657 Cronin, Hurd, **age**, 81. 1373 No'lu karar terörist eylem ve saldırılara, 1540 No'lu karar ise Kitle İmha Silahları'na ilişkindir, karar metinleri için bkz: UNSC, **S/RES/1373** (2001) http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20(2001).pdf
UNSC, **S/RES/1540** (2004): http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1540%20(2004)

658 Roscini, **age**, 350.

olabileceği sorusu ortaya çıkmaktadır[659]. Edward C. Luck Güvenlik Konseyi'ni tarihsel süreci ve bugünüyle irdelediği bir çalışmasında BM Güvenlik Konseyi'nin karşı karşıya olduğu alanın genişlediğini, Konsey'in barış koruma ve barış inşası, soykırım, terörizm, kitle imha silahları gibi BM Şartı'nda yer almayan sorunlarla yüzleştiğini ICISS, Kofi Annan'ın Daha Geniş Bir Özgürlükte ve Üst Düzey Panel raporlarına göndermede bulunarak aktarmıştır. BM Güvenlik Konseyi'ni yeniden keşfetmek başlığıyla Konsey'in hala en etkin organ olarak görüldüğünü belirtmiş fakat gelinen mevcut durumun farkında olunması gerektiğini de eklemiştir[660]. Konsey en önemli aktörlerden biri olarak görülmektedir ancak etki ve etkinlik sorunu konusunda çok ciddi tartışmalar söz konusudur.

Konsey'in zorlayıcı önlemlerinin en azından pek çoğunun düzgüsel etkileri olduğu terörle mücadele örneği verilerek açıklanmıştır. Devletler bu konuda belirli bir antlaşma yapmamış olsalar da bu önlemlerin işbirliği konusunda bir itici güç oluşturduğu ifade edilmektedir[661].

Koruma sorumluluğu konusunda ise süreç daha karmaşık ilerlemiştir. Gareth Evans bir çalışmasında Konsey'in önemli olaylarda her zaman olması gerektiği gibi hareket etmediğini yadsımamakla birlikte eylemi yetkilendirmede uygun olanın Güvenlik Konseyi yetkisi olduğundan şüphe duyulmadığını, amacın Konsey'e seçenek bulmak değil onun daha iyi çalışmasını sağlamak olduğunu bir kez daha vurgulamıştır. Ona göre arzulanan askeri eylem için belirli ölçütler geliştirmek ve Güvenlik Konseyi'nin en azından resmi olmayan şekilde rehber olarak bu ölçütleri kabul etmesidir ve sonuç olarak bunların uluslararası yapılageliş hukukunda yer alacak kadar yerleşmiş olması umulmaktadır[662].

BM reformuna ilişkin çalışmalarda da özellikle insani güvenliğe ve beraberinde gelen bir kavram olarak nitelendirilen R2P'ye sıkça gönderme yapılmaktadır. Kavram bütünüyle yeni olmasa da ortaklaşa güvenliğin yeni bir yaklaşımla yeniden okunması ihtiyacına vurgu yapmıştır. Güvenlik Konseyi ilgisini devletlerden halkları insan hakları ve insancıl hukuk ihlallerinden korumaya

---

659 Nico Schrijver, "Reforming the UN Security Council in Pursuance of Collective Security", **Journal of Conflict & Security Law** (Oxford University Press, 2007): 130.
660 Edward. C. Luck, "A Council for All Seasons: The Creation of the Security Council and its Relevance Today", **The United Nations Security Council and War, The Evolution of Through and Practice since 1945**, ed. Vaughan Lowe ve diğ. (Oxford University Press, 2008): 61-85.
661 Alvarez, **age**, 195.
662 Gareth Evans, "When is it Right to Fight?", **Survival**, c. 46, s. 3 (Autumn 2004): 70. 59–82.

yöneltmiştir[663]. Güvenlik Konseyi'nin insan haklarını koruma rolüyle bağlantılı olarak koruma sorumluluğu kavramıyla birlikte artık yalnızca olağanüstü ihlallerde değil devletlerin vatandaşlarının insan haklarını sağlayamadığı durumlarda da Konsey'in önleyici tedbir olarak devreye girmesi ve yetki kullanması söz konusu olmuştur. Bununla birlikte uluslararası toplumun sorumluluğu bağlamında egemenliğin insan hakları gerekçesiyle sınırlanmasının gitgide devletler arasında kabul gördüğü belirtilmektedir[664]. Bu açıdan bakıldığında Konsey'in daha etkin bir biçimde sürece dahil edilmeye çalışıldığı görülmektedir.

Bellamy'ye göre Güvenlik Konseyi'nin Libya'da ve Fildişi'nde aldığı kararlar Güvenlik Konseyi tarihinde geri dönüşü olmayan yeni bir döneme işaret etmektedir. Bununla birlikte bu konudaki eleştirilerde ilke değil ilkenin uygulanmasındaki yol tartışılmıştır[665]. Konsey'in rolü etkinliği çerçevesinde umulduğu kadar belirgin olmayabilmektedir. Uluslararası toplumun ya da onun öznesi olarak Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğu ulusal makamların kendi halklarını koruma sorumluluklarından ayrı tutulmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin eyleme geçmesinde tartışmalı eşik sorunları bulunmaktadır. Güvenlik Konseyi'nin ortaklaşa eylemi için eşik temelini barışa yönelik tehditten devletin koruma sorumluluğunu ihlal etmesine çevirmek bu kararın oldukça zor verilebilecek olmasını da beraberinde getirecektir. Bununla birlikte Konsey'in koruma sorumluluğunu ne ölçüde yerine getirdiğini ölçmek de oldukça zordur. Güvenlik Konseyi'nin koruma sorumluluğunu yerine getirmemesinin yasal sonuçlara yol açıp açmayacağı açarsa bunların ne olacağı hala çözülememiştir. Uluslararası toplumun BM aracılığıyla olay bazında kararlar almaya devam etmesi dolayısıyla göreli karar almalarla hiçbir yasal sonuç elde edilemeyeceği vurgulanmaktadır. Uluslararası yasal bir otoritenin yönlendirmesi yokluğunda tartışmalı norm ve ilkelerin daha tartışmalı hale gelebileceği öngörülmektedir[666].

Her somut olayın ayrı ayrı değerlendirilmesi görüşü tutarlılığı ve kural oluşumunu engellemektedir[667]. Zirve Belgesi 139.maddde de Güvenlik Konseyi için olay bazında (case by case) müdahale ölçütünün yer alması devletlerin kavramın getirdiği sorumluluğu kısıtlayarak tüm örnek olaylarda uygulanacak bir görev olarak

---

663 Vera Gowland-Debbas, "Security Council Change", **International Journal**, c. 65, s. 1 (2009): 127.
664 Füsun Arsava, "BM Güvenlik Konseyi'nin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyi'nin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları", **Uluslararası Hukuk ve Politika**, c. 4, s. 13 (2008): 4.
665 Bellamy, **R2P-Dead or Alive**, 20.
666 Hitoshi Nasu, The UN Security Council's Responsibility and the "Responsibility to Protect", **Max Planck Yearbook of United Nations Law**, c. 15 (2011): 393, 413-415.
667 Keskin, **age**, 83-85.

değil isteğe bağlı bir hak şeklinde değerlendirdiklerine açık bir örnek olarak görülmüştür. Bu bağlamda askeri eylemin siyasi bir değerlendirmeye bağlı olacağı yorumu yapılmıştır. Bu durumun Konsey'de ve dünya düzeninde var olan güç yapılarını siyasi gerçekliği yansıttığı da eklenmiştir[668]. Maddede belirtilen olay bazında (case by case) ifadesiyle her olayın hassas ve biricik özellikleri olduğuna vurgu yapılarak uygun önlemlerin değerlendirilebilmesi için mi bu uygulamanın desteklendiği yoksa siyasetin mi ağır bastığı konusunda da açıklık getirilmelidir. Örneğin Luck bir seminerde R2P'nin belirli eylemler ve taktikler dayatan bir ilke olmadığını R2P farklı çözüm seçenekleriyle ilgili olduğu için farklı fikirlere açık olunması ve her olayın ayrı değerlendirilmesi gerektiğini söylemiştir[669].

Konsey'deki veto tartışmaları da Konsey'in etkinliğinin sorgulanmasına yol açmaktadır. R2P'nin kabulü veto kullanımı konusunda herhangi bir yasal zorunluluk getirmemektedir. R2P'nin ihlali durumunda vetoyu yasa dışı saymanın ise hala bir "de lege ferenda" öneri olarak görüleceği belirtilmektedir[670]. Görüleceği üzere R2P'nin ihlali durumunda devletleri ortak bir karar almak için uzlaşmaya zorlayan herhangi bir işleyiş söz konusu değildir.

Güvenlik Konseyi eylemlerinde, eylemsizliğinde ve takdir yetkisinde yasal sınırlarla çevirili bulunmaktadır. Koruma sorumluluğu yasal bir ilke olarak değerlendirildiğinde eylemsizlik ve bir taslak kararı veto etmek de yasa dışı bir eylem olabilecektir. Koruma sorumluluğunu yasal bir yükümlülük olarak değerlendirmekteki isteksizliğin sebebi Konsey'in devletlerin siyasi iradesine bağlı bulunması, eyleme geçilmesi konusunda zorlayıcı olamaması bu süreçle ilgili bir uzlaşının bulunmamasına bağlanmaktadır[671].

Veto etmeme konusunda sürekli beş üyeden bir uzlaşı mesajı, vetonun sınırları konusunda bir anlaşma ya da destek gelmemiştir. Koruma sorumluluğunun ve koruma sorumluluğunun uygulanmasında Güvenlik Konseyi'nin etkinliğinin artması için reform çerçevesinde veto etmeme sorumluluğu (RN2V) işleyişinin geliştirilmesi gerektiği sunulan çözümlerden biridir. Ancak bunu yaparken söz konusu değişimin büyük tehlikeler yaratabileceği de göz önünde tutulmalıdır bu durum birçok devletin karşı tavır almasına, siyasi ve bölgesel güçlerin daha fazla rol

668 Diana Amnéus, "Responsibility to Protect by Military Means" (Doktora Tezi, Stockholm University, 2008), 225-226.
669 United Nations Regional Information Center for Western Europe, "The responsibly to protect – on a case by case basis", http://www.unric.org/en/responsibility-to-protect/26988-the-responsibly-to-protect-on-a-case-by-case-basis [18.10. 2016].
670 Payandeh, **age**, 500.
671 Anne Peters, "The Security Council's Responsibility to Protect", **International Organizations Law Review**, c. 8 (2011): 38-40.

oynamasına yol açarak ters etki yaratabilecek kavramın yasal bir norm olarak gelişmesine ket vurabilecektir[672].

Koruma sorumluluğunun uygulanması konusundaki tartışmalara farklı çözümler üretilmektedir. Bu bağlamda kavramın etkin bir biçimde uygulanmasının sağlanması için karar vericiliğin Güvenlik Konseyi ile sınırlandırılmaması, veto hakkının askıya alınması ve kavramın Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Uluslararası Adalet Divanı gibi hukuki işleyişlerle ilişkilendirilmesi gerektiği düşüncesiyle seçenekler sunulmuştur[673]. Koruma sorumluluğu kavramı ve Uluslararası Ceza Mahkemesi resmi olarak bağlantılı olmasa da benzer amaçlarla yan yana yürüyen insan haklarının korunması konusundaki önemli yeniliklerden sayılmaktadır. Ceza Mahkemesi'nin destekleyici etkisi bu anlamda önemsenmektedir[674].

Koruma sorumluluğunun uygulama kısmı Güvenlik Konseyi'nin tekelinde kaldıkça eylemsizliğin süreceğini öngören görüşler bulunmaktadır. Bu görüşe göre bu güzel kuramsallaştırılmış kavramın uygulama kısmında Konsey'in etkisiz kaldığı durumlarda harekete geçilmesini düzenleyen bir seçenek olmalıdır. Uluslararası toplum tarafından BM'nin eylemsizliği çok taraflı ya da tek taraflı eylemle yaptırıma uğratılmalıdır. Kavramın uygulamadaki bu belirsizlik ve eylemsizlik sorunu mutlaka çözülmelidir[675].

Luck devletlerin uygulama konusunda istekli olmasından bahsederken istekli olunsa ve Güvenlik Konseyi tarafından yetkilendirilmiş olsa bile 7. Bölüm çerçevesindeki zorlayıcı önlemlerin Libya örneğindeki gibi tartışmalı olabileceğini aktarmıştır[676]. Devletler hızlı bir biçimde müdahaleye karar verseler de koruma sorumluluğu için askeri müdahalede güçlerin yapısı ve tüm müdahaleler için (diplomatik, ekonomik ya da askeri) strateji olarak iki alanda yenilik gerektiği düşünülmektedir[677].

---

[672] Nadia Banteka, "Dangerous Liaisons: The Responsibility to Protect and a Reform of the U.N. Security Council", **Columbia Journal of Transnational Law**, c. 54, s. 382 (2016): 392, 423.
[673] Gözen Ercan, **age**, 180.
[674] Kirsten Ainley, "The Responsibility to Protect and the International Criminal Court: Counteracting the Crisis", **International Affairs**, c. 91, s. 1 (2015): 37-54.
[675] Patrick J. Glen, "Paradigm Shifts in International Justice and the Duty to Protect; in Search of an Action Principle", **Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper**, No. 11-08 (2010): 36-37. 19-37.
[676] Edward C. Luck, "The Responsibility to Protect: The Journey", **Responsibility to Protect From Principle to Practice**, ed. Julia Hoffmann, André Nollkaemper (Amsterdam: Pallas Publications, 2012): 43.
[677] Kuperman, **age**, 33-43.

Elbette Konsey'in etkili olduğu birçok konu bulunmaktadır. Normların yayılmasına yardımcı olmak Konsey'in güçlü yanlarından biri olarak kabul edilmektedir. Buna göre Konsey var olan ya da yeni normların dile getirilmesinde ve yayılmasında anahtar bir role sahiptir. Kendi kaderini belirleme ilkesi bu duruma örnek olarak gösterilmekte ve yakın dönemde Konsey'in açıklamaları ve eylemlerinin insani güvenlik düşüncesi ve R2P'nin gelişmesine katkı sağladığı belirtilmektedir[678]. Koruma sorumluluğu kavramını içeren Konsey kararları norm olarak R2P hakkında bir algı yaratılması konusunda oldukça etkili olmaktadır.

Kavramın onayı antlaşma ve yapılagelişle birlikte kurulan hali hazırda var olan görevlerin yerine getirilmesine ilişkin siyasi ya da ahlaki bir söz olarak görülmektedir. Koruma sorumluluğunun uygulanmasına yönelik direnç Güvenlik Konseyi'nden de bu çerçevede daha çok karar çıkamayacağına işaret olarak gösterilmiştir. Bunun yerine dikkatler Güvenlik Konseyi'nden koruma sorumluluğuyla ilgili daha geniş tartışmaların yapıldığı Genel Kurul'a kaymıştır[679]. Thakur koruma sorumluluğunu donmuş uluslararası vicdanı etkin bir ortaklaşa eyleme dönüştürmek için seçilebilecek düzgüsel bir araç olarak nitelendirmektedir. Koruma sorumluluğu konusunda önemli çalışmaları olan Thakur kavramın gelişmesiyle ilgili ifadesinde Genel Kurul kavramın arındırılması, siyasi algısının inşası ve kavrama destek görevi üstlenirken koruma sorumluluğunun uygulanması rolünün Güvenlik Konseyi'nde olacağını belirtmiştir[680].

Ayrıca koruma sorumluluğu kavramının insani güvenliğe ve sivillerin korunması için uluslararası toplumun güç kullanmasının meşruluğu hakkındaki tartışmalara katkı sağladığının kabulüyle birlikte kavram BM'nin barış ve güvenlikteki yetkisinin ve norm inşa işlevinin güçlendirilmesi açısından da bir fırsat olarak görülmektedir[681]. Bu etki koruma sorumluluğunun uluslararası alandaki gelişmelere katkısının ve etkinliğinin Konsey'in norm üretici konumuna olumlu yansımasıyla da görülmektedir.

---

[678] Lowe, 2008, 54.
[679] Garwood-Gowers, **The Responsibility to Protect and the Arap Spring**, 599-600.
[680] Ramesh Thakur, "The Use of International Force to Prevent or Halt Atrocities: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect", **The Oxford Handbook of International Human Rights Law**, ed. Dinah Shelton (Oxford Handbooks Online, 2013): 2, 13.
[681] Matt Deutscher, "The Responsibility to Protect", **Medicine, Conflict and Survival**, c. 21, s. 1 (2005): 33.

6. BULGULAR VE YORUM

6.1. Koruma Sorumluluğunun Norm Niteliğine Yönelik Genel Tartışmalar

İnsanları ciddi zararlardan koruma düşüncesi yeni ortaya atılmamış geçmişte örnekleriyle karşılaşılmıştır. R2P'den önce de korumaya ilişkin birçok norm bulunmaktadır ve bunlar da R2P tartışmasına katılmıştır. Uluslararası insan hakları, insancıl hukuk, barış operasyonları, soykırımın yasaklanması gibi alanlardaki normlarda bu düşüncenin düzenlenmesine rastlanmaktadır. Normun Dünya Zirvesi'nde kabulü ve sonrasında gelen bir Güvenlik Konseyi kararının düşünce tarihi göz önüne alındığında özellikle de birçok zorlukla yüzleşmek durumunda kalan bir kavram için bir göz kırpışı gibi inanılmaz ölçüde hızlı olduğu yorumu yapılmıştır[682]. Zaten hali hazırda BM'nin 193 üyesi arasında kitlesel vahşeti önlemenin ve ona karşılık vermenin evrensel bir sorumluluk olduğu konusunda geniş bir uzlaşının olduğunu dile getirilmektedir[683]. R2P'nin bu kadar hızlı biçimde gündeme alınmasının ve tartışılmasının altında bu genel kanının olduğu değerlendirilmektedir.

Bellamy R2P'ye yönelik eleştirileri dönemlere ayırarak incelemiştir. İlk dönem aralığı 2006-2008 olarak belirlenmiştir. Bu dönemde R2P'ye karşı bir ayaklanma söz konusudur ve karşı çıkan devletler 2005'te koruma sorumluluğunun tartışılmasının kabul edildiğini uygulanmasının kabul edilmediğini dahi ileri sürmüşlerdir. Genel Kurul tartışmalarında görüleceği üzere Luck'ın atanması tartışmaları alevlendirmiştir. 2008-2010 olarak belirlenen ikinci dönemde Kenya örneğinin koruma sorumluluğunun önleyici ögelerine gönderme yapılarak çözüme kavuşması, çok taraflı müdahaleye yönelik eleştirilerin yatıştırılması ve daha geniş ve derin bir uzlaşıya zemin oluşturması açısından önemsenmiştir. 2011'den günümüze olarak adlandırdığı dönemde ise Bellamy tartışmanın Libya ve Fildişi örnek olayları

[682] Evans, "The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes", **International Crisis Group, to Global Philanthropy Forum**, (San Francisco: 11 April 2008).
[683] Tomas Königs, Junko Nozawa, Erica Teeuwen, "Responsibility to Protect: Implementing a Global Norm towards Peace and Security", **Merkourios - International and European Law: General Issue**, c. 29, s. 76 (2013): 112. 109-112.

çerçevesinde şekillendiği sonucuna ulaşmıştır. Ve ilk dönemlerle karşılaştırıldığında koruma sorumluluğu ilkesinin artık ölü bir ilke olduğunda yönelik görüşler yersizdir ve Bellamy'ye göre kavram her zamankinden daha canlıdır[684].

Ancak R2P bir norm olarak da çok ciddi eleştirilere konu olmaktan kurtulamamıştır. Gareth Evans bir çalışmasında genel olarak yanlış anlaşılmaları şu şekilde sıralamıştır: R2P insani müdahalenin bir diğer adıdır; en azından aşırı örnek olaylarda R2P her zaman zorlayıcı askeri gücün kullanımı anlamına gelmektedir; R2P yalnızca zayıf ve dostu olmayan ülkelere uygulanabilir, asla güçlü olanlara uygulanmaz; R2P tüm insani koruma konularını kapsar; Irak 2003 R2P normunun uygulanmasına bir örnektir ve yaşanacakların önceden anlaşılmasını sağlamıştır. Bununla birlikte Evans R2P'nin Dünya Zirvesi'nde kabul edilmediği, paragrafların yalnızca belirli suçlara karşı sivilleri koruma hakkında olduğu yönündeki devlet iddialarını da kabul edilmeyen bir normun özel danışmanı olamayacağı savıyla Edward Luck'ın R2P özel danışmanı olmasını örnek göstererek yanıtlamıştır[685]. Savunucular genel olarak bu yanlış anlaşılmaların doğru ifadelerinin R2P'nin temel belgelerinde yer aldığı görüşündedir ve büyük oranda onlara dayanarak söz konusu eleştirilere yanıt verilmektedir. Ancak Genel Kurul'daki atama tartışması bu konuda bir uzlaşı bulunmadığını ve asıl sorunun kavramla ilgili olduğunu göstermektedir.

Uluslararası toplum 1991'den bu yana birçok çatışmaya dahil olsa da süreç çok kötü bir hal alana ve birçok insan kurban olana kadar şiddeti sonlandırmak konusunda siyasi iradeden yoksun olmuştur. Bosna, Somali, Ruanda, Sierra Leone, Liberia ve Darfur bu konuda kararlılık gösterilemeyen önemli örnekler olarak sıralanmıştır. Siyasi irade sağlansa bile ulaşım engelleri söz konusu olmuş, söz konusu bölgelerde konuşlanmak uluslararası toplum açısından zor olmuştur. Eylemsizliğe yol açan diğer bir durum ise ahlaki tehlikedir ve müdahale bazen kasti olarak olmasa da isyanı ve şiddeti büyütebilmektedir[686].

R2P konusundaki endişe ve eleştirilerden en aşırı olanlarından biri ahlaki tehlike kuramının öne sürdüğü R2P'nin soykırımsal şiddete neden olduğu görüşüdür. Buna karşı çıkanlar da savlarını kuramın savlarını destekleyecek yeterli neden ortaya koyamadığını Bosna, Ruanda, Kosova ve Darfur gibi sınırlı sayıda olayla ilgili değerlendirme yaptığını ve insani müdahaleyle R2P'yi aynı anlamda

---

[684] Bellamy, **R2P-Dead or Alive**, 16-21.
[685] Gareth Evans, "The Responsibility to Protect: An Idea Whose Time Has Come … and Gone?", **International Relations**, c. 22, s. 3 (2008): 288, 290-296. 283-298. Evans çalışmasında gönderme yapılan yanlış anlamaları ayrıntılı olarak yanıtlamıştır.
[686] Kuperman, **age**, 19-29.

kullanma yanlışına düştüğünü belirten görüşleriyle desteklemektedir[687]. R2P'nin insani müdahaleyle aynı anlamda kullanılması savunucuları tarafından en çok eleştirilen karşıt görüştür çünkü savunucular söz konusu eleştirinin yanıtını çok açık biçimde ifade ettiklerini savunmaktadır.

Egemenlik ile ilişkisinin yanında müdahale etmeme ilkesi kendi yasal temeline sahiptir. Müdahale etmeme ilkesi ahlaki değil yasal bir kural olarak tanımlanırken müdahale kavramı geleneksel olarak ahlaki bulunmaktadır. Ahlaki ve yasal çatışmasını çözmenin artış gösteren ahlaki taleplerin olduğu bir ortamda oldukça zor olacağı ifade edilmektedir[688]. Buna karşın devletlerin suç işlediklerini belirlerken ahlaki çözümler öneren yaklaşım sınırlı görülmekte, bu yaklaşımın bireysel katılımı engellese de ortaklaşa şiddette etkisiz olacağı, gerektiğinde zorlayıcı dışsal müdahaleyi içeren R2P'nin de yer aldığı, ulusal ve uluslararası ölçütlerden doğan dışsal, sosyal ve yasal denetlemelerle daha geniş kapsamlı stratejik bir yaklaşımın daha etkili olacağı değerlendirilmektedir[689].

Koruma sorumluluğu kavramı yasal güçlerden yoksun fakat devletler ve uluslararası toplum için uygun davranış ölçünleri kuran uluslararası ahlaki bir kural olarak da değerlendirilmiştir. Uluslararası ahlaki bir norm olarak nitelendirildiğinde de özellikle uygulama konusunda birçok sorunla karşıya karşıya gelinecektir. Bu sorunlarla mücadele edilirken uluslararası aşamada ICISS'ın özgün önerilerine dönmek çözüm olarak sunulmaktadır[690].

R2P'nin yasal bir norm olmasına yönelik geniş karşıtlığa karşın birçok devletin kitle mezaliminin önlenmesine yönelik kesin ve bağlayıcı kurallar olmasını arzu ettiklerini açıkladıkları belirtilmektedir. Bu açıklamalarla birlikte R2P'nin hukuka evrilmesine de destek oldukları çıkarımı yapılmıştır ve sözlerinde durmak istiyorlarsa uluslararası bir koruma sorumluluğu antlaşması kabul etmeleri gerektiği eklenmiştir[691]. Kavramın yasal durumu konusundaki belirsizlik belgelerde de tartışmalarda da devam etmektedir. Koruma sorumluluğu sert ve hızlı bir yasal yükümlülük, yalnızca siyasi bir kavram yumuşak hukuk ya da gelişmekte olan yasal

---

687 Alex J. Bellamy and Paul D. Williams, "On the Limits of Moral Hazard: The 'Responsibility to Protect', Armed Conflict and Mass Atrocities", **European Journal of International Relations**, c. 18, s. 3 (2011): 539-571.

688 P.A. Hayman, John Williams, "Westphalian Sovereignty: Rights, Intervention, Meaning and Context", **Global Society**, c. 20, s. 4 (2006): 538. 521-541.

689 Bassiouni, **age**, , 77.

690 Pınar Gözen Ercan, "R2P: From Slogan to an International Ethical Norm", **Uluslararası İlişkiler**, c. 11, s. 43 (Güz 2014): 49-50. 35-52.

691 Carl-Wendelin Neubert, "Preventive R2P Measures", **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012), 118.

bir norm hangisi olursa olsun tartışmalı olmaya devam edecektir. Bununla birlikte bu görüşe göre koruma sorumluluğunun getirdiği yenilik yasal değil kavramsaldır. Kavram yenilikçi bir biçimde var olan yasal ilkeleri temele koyan bir yapı inşa etmektedir. Bağlayıcı yasal bir norm olabilmesinden bağımsız olarak yasal bir değeri bulunmaktadır. Bu doğrultuda koruma sorumluluğu ev sahibi devlet açısından sert bir norm diğer devletler ve BM için gelişmekte olan yasal bir norm olarak değerlendirilmiştir[692].

R2P'ye ilişkin kabul gören en önemli konu ağır insan hakları ihlallerinde askeri müdahaleye varmayan önlemler alınması olmuştur. Uluslararası hukukta da çok taraflı insani müdahalelerdense askeri olmayan karşı önlemler daha çok kabul görmektedir[693]. Bellamy bir konuşmasında güç kullanımının ne sebeple olursa olsun çok acıklı olduğunu fakat Rwanda gibi örneklerde gerekli olduğunun görüldüğünü, güç kullanımı içermeyen bir koruma sorumluluğu söz konusu olduğunda uluslararası toplumun korumayı sağlamak için suç işleyenlere bel bağlamak zorunda kalacağını ve bu durumun vicdana aykırı olduğunu söylemiştir[694].

Evans resmi anlaşmaları yeterli görmemektedir önemli olan uygulamayı güçlü kılacak "gerçek" anlaşmalardır. Gerçek anlaşmayla kastettiği benzer bir durumla yüzleşildiğinde evrensel tepkinin kesin biçimde eyleme geçilip geçilmeyeceği değil nerede, ne zaman ve nasıl eyleme geçileceği çerçevesinde şekillenmesidir[695]. Thakur Batılı devletlerin kavrama karşı çıkan devletlerin hassasiyetlerini gözetmesi gerektiği görüşündedir. Karşı çıkan devletlerin birçoğunda tarihsel süreçte yaşadıkları deneyimler etkili olmaktadır. Koruma sorumluluğunun egemenliğin altını oymakla ilgili değil devletlerin bu konudaki sığasını geliştirmekle ilgili olduğu vurgulanmalıdır[696].

Uluslararası toplumun sinizmi çerçevesindeki reel politik yaklaşımıyla BM'de R2P'nin önüne taş koyulduğu belirtilmektedir[697]. Yöntemsel ortaklaşa güvenlik veto güçleri güvenlik tehdidi ve onunla ilgili ne yapılacağı konusunda fikir birliğine vardığı zaman işler hale gelmektedir aksi durumda uygulama konusunda farklı anlayışlar

---

692 Peters, **age**, 7-12.
693 Payandeh, **age**, 508, 513.
694 Alex J. Bellamy, UN General Assembly Dialogue on the Responsibility to Protect, "Remarks to the General Assembly Informal Interactive Dialogue on the Responsibility to Protect", The United Nations Headquarters, Wednesday, 5 September 2012. http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml [02.07.2015]
695 Evans, **The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes**.
696 Ramesh Thakur, "The Responsibility to Protect and the North-South Divide", **International Law-Contemporary Issues and Future Developments**, ed. Sanford R. Silverburg (Westview Press, 2011): 44.
697 Bassiouni, **age**, 5-6.

anlaşmayı bozacaktır[698]. Dolayısıyla evrensel tepki konusunda kesinliğe ulaşabilmek için uluslararası sistemde çok daha kapsamlı ve etkin bir işleyişe sahip olunması gerektiği açıktır. Koruma sorumluluğu kavram olarak geliştikçe Güvenlik Konseyi üyelerinin iyi niyet çerçevesinde diğer durumlarda kavrama başvurulurken bir başka örnek olayda neden başvurmadıklarını açıklamak zorunda kalacakları düşünülmektedir. Bu durum koruma sorumluluğu altında müdahale için kesin bir ölçütün oluşmasına yol açabilecektir[699].

Birincil sorumluluğun egemen devlette olması açık bir yargıdır ancak uluslararası toplumun sorumluluğu söz konusu olduğunda aynı açıklık söz konusu olmamaktadır. Uluslararası toplumun başarısızlığı söz konusu olduğunda tüm diğer devletlere mi, belirli bir bölgeye mi, BM gibi bir uluslararası örgüte mi, tüm insanlığa mı yoksa tüm bunların tamamına mı gönderme yapıldığı belirsiz bulunmakta ve bu durum R2P'nin karşılaştığı güçlükler arasında gösterilmektedir[700]. Bununla birlikte devletlerin koruma sorumluluklarını nasıl gerçekleştirecekleri ve sürdürecekleri önemli bir soru olarak varlığını sürdürmektedir. Bu konuya ilişkin çalışmaların artması ve hangi unsurların bu süreçte etkin olacağının tartışılması oldukça önemsenmektedir[701]. Oldukça açık olduğu düşünülen yargılarda dahi bu gibi belirsizlikler olduğu savları kavramın norm olarak anılmasını da güçleştirmektedir.

Koruma sorumluluğunun yasal bir norm olabilmesi zorlayıcı müdahalenin gerekliliği ve orantılılığıyla da ilişkilendirilmiştir. Bunların yanında tutarlılık ve süreklilik de uluslararası uygulamayı bir yasal norma dönüştürebilecektir. Libya örneğinde görüldüğü üzere bu ögelerin her biri tek tek tartışılmıştır[702].

Koruma sorumluluğu yasal bir yükümlülükten ziyade bir ilke olarak uluslararası ilişkilerde yer bulmuştur. Uluslararası hukuk öğretisinde uygulama esastır. Sorumluluğun önleme, tepki verme ve yeniden inşa olarak üç aşamasında geniş bir uygulama söz konusu olmuş olsa da bu uygulama özellikle önleme ve tepki verme aşamalarında devamlı ve birörnek değildir[703].

---

[698] Frederking, **age**, 25.
[699] Nadja Kunadt, "The Responsibility to Protect as a General Principle of International Law", **Anuario Mexicano de Derecho Internacional**, c. XI (2011): 218.
[700] Woodward, **age**, 91.
[701] Alex J. Bellamy, Paul D. Williams, "Protecting Civilians in Uncivil Wars", **Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect**, Working Paper No. 1 (August 2009): 32.
[702] Francesco Francioni, Christine Bakker, "Responsibility to Protect, Humanitarian Intervention and Human Rights: Lessons from Libya to Mali", **Transworld**, Working Paper 15 (April 2013).
[703] Susan Breau, **The Responsibility to Protect in International Law** (New York: Routledge, 2016), 277.

Gareth Evans kavrama ilişkin başa çıkılması gereken sorunları üç sığa içerisinde incelemiştir. İlki kavramın yanlış anlaşılmaları giderecek şekilde arındırılması ve tanımlanmasını, R2P'nin ne olup ne olmadığının genel kabul için önemli olduğunu ve bu konuda uzlaşılması gerekliliğini içeren kavramsal sorunlardır. İkincisi uluslararası toplumun uygun şekilde karşılık verebilmesini sağlayacak şekilde oluşturulması ve ayrılması gereken erken uyarı ve karşılık, diplomatik, sivil karşılık ve –aşırı örneklerde- askeri karşılık sığalarının belirlenmesini gerektiren kurumsal sorunlardır. Son olarak da yeni bir zorlukla benzer bir olayla karşılaşıldığında onunla yüzleşebilecek, karar alıcıları harekete geçirebilecek bir işleyiş kurulmasını gerektiren siyasi sorunlar ele alınmıştır[704]. Kavramın norm olma sürecinde karşılaştığı sorunlara yönelik akademik, siyasi ya da hukuki çalışmaların artırılması anlam ve algı karışıklığının giderilmesine yardımcı olacaktır.

6.2. Genel Değerlendirme

Uluslararası hukuk alanındaki bazı tartışmalar normların uluslararası alanda yer alma süreçlerini değerlendirirken göz önünde tutulmaktadır. Örneğin modern sofistlerin uluslararası hukukun var olmadığını ve uluslararası arenada yer alan bir normun yasal olmadığını, alınan kararlarla bağlantılı yasal normlar var olduğunda bunların etkisiz olacağını ve sürekli güçlü olan tarafından ihlal edileceğini savundukları belirtilmektedir[705]. İngiltere ve Fransa ve ABD gibi ayrıksıcı olarak nitelenen devletlere göre ise hukukun yanında olabilmek ve hukukun sürdürülebilirliği için güç hukukun dışında kalmalıdır[706]. Güç ve hukuku birbirinden ayıran bu görüş müdahale konusunda uluslararası hukukun uygulanmasında yaşanan tutarsızlıkları açıklayan cevaplardan bir tanesi olarak karşımıza çıkmaktadır.

Uluslararası hukuktaki eleştirel yasal çalışmalar kuramı da uygulama tutarsızlığının devletlerin kişisel çıkarlarıyla bağlantılı olduğunu savlamaktadır buna göre devletler ahlaki ya da yasal yükümlülük hissettiklerinden değil siyasi ya da stratejik olarak yarar sağladıklarını düşündüklerinde müdahale etmektedir[707]. Aynı şekilde çıkarı hukuktan üstün ya da onun karşısında konumlandıran bu ve benzeri görüşler söz konusu tutarsızlığı açıklamada bir diğer etmen olarak görülebilecektir.

---

[704] Evans, **The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes**.
[705] Friedrich Kratochwil, **The Puzzles of Politics, Inquiries into the Genesis and Transformation of International Relations** (Routledge, 2011), 83.
[706] Kurtz, Rotmann, **age**, 13.
[707] Graham Cronogue, "Responsibility to Protect: Syria The Law, Politics, and Future of Humanitarian Intervention Post-Libya", **International Humanitarian Legal Studies**, c. 3 (2012): 156.

Artık devletler arası yasal düzenden bahsedilemediği, uluslararası hukukun dünya hukukuna doğru dönüşüm geçirdiği ileri sürülmektedir[708]. Uluslararası yasal düzenin de özellikle yeni alanlarda değişim ve gelişim için çok çeşitli kalıplara ihtiyaç duyarak evrimleşmekte olduğu söylenmektedir. Bu sürecin uluslararası hukukun geleneksel kaynakları açısından düzgüsel kafa karışıklığı ve belirsizlik yaratması kaçınılmaz görülmekte bu durum uluslararası hukuktaki değişimin çözülmemiş baskılarının kaçınılmaz bir sonucu olarak değerlendirilmektedir[709].

Uluslararası hukukun var olan uluslararası düzenden ya da devimsel uluslararası ilişkilerden bağımsız ilerleyeceği düşünülememektedir. Böylelikle küreselleşmeyle sınırların önemini azaltan, tarihi halk ve ulus kavramlarının mülteci akınlarıyla değişikliğe uğradığı dünya düzenine hukukun nasıl karşılık vereceği sorusu gündeme gelmiştir. Hukukun temel kaynağı olarak halkın ve isteklerinin gayrı meşrulaştırılması da aynı derecede önem taşımaktadır. Bu bağlamda R2P düşüncesinde alıştırma yapmış evrensel insan hakları çağrısı, ulus üstü yasal ağların hatta egemenlik koruyuculuğunun artışı kozmopolitan hukukun habercisi olarak yorumlanmıştır[710].

Soğuk Savaş sonrası dönemde yüzleşilen yeni sistemde birçok farklı tartışma ortaya çıkmıştır. Uluslararası hukuk ve uluslararası ilişkiler alanlarında yeni sorular gündeme gelmeye başlamıştır. Örneğin antlaşmalar yanında yumuşak hukuk ön plana çıkmaya başlamış, yeni biçimlerle yeni aktörler sahneye çıkmıştır. Bununla birlikte bu yeni aktörlerle zorlayıcılık stratejileri de çeşitlenmiştir. Bu alanlarda mevcut sınırların genişlediği göz önünde tutularak çalışmalar artırılmalıdır[711].

Uluslararası hukukta İkinci Dünya Savaşı'ndan 1999'a kadar olan çağdaş dönemde devlet sistemi, müdahale etmeme, serbest ticaret ve insan hakları temel ilkelere konu olmuştur. 21. yy'a gelindiğinde uluslararası hukukun söz konusu temel yasal ilkelerinde ABD'nin ön alıcı müdahaleyle müdahale etmeme ilkesinde gerçekleştirdiği gibi değişiklik girişimleri yaşanmıştır. İnsani müdahale ve sonrasında koruma sorumluluğunun etkisi ise açıkça egemenliğin aşınması ve çağdaş dönemin

---

[708] Jost Delbrück, "Prospects for a "World (Internal) Law?": Legal Developments in a Changing International System", **Indiana Journal of Global Legal Studies**, c. 9, s. 2 (Spring 2002): 401-431.

[709] C. M. Chinkin, "The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law", **The International and Comparative Law Quarterly**, c. 38, s. 4 (October 1989): 866. 850-866.

[710] Friedrich Kratochwil, "Politics, Law, and the Sacred: A Conceptual Analysis", **Journal of International Relations and Development**, 16 (2013): 16.

[711] Steven Ratner, "International Law: The Trials of Global Norms", **Foreign Policy**, 110 (Spring 1998): 65-80.

müdahale etmeme ve iç işlerine karışmama ilkelerinin zayıflaması olarak gösterilmektedir[712].

Uluslararası hukukun güçlü devletleri sınırlayabilecek zorlayıcı güçten yoksun olması siyasi liderlerin ceza almadan hukuku görmezden gelebilmelerine yol açmaktadır. Bununla birlikte uluslararası hukuk güç kullanımını önlemese de krizlerin seyrini ciddi manada etkilemektedir[713]. Bu çıkarım çalışmada da yer verilen birçok örnek olayda görülmüştür. Uluslararası hukukun etkinliği bütünüyle kutsallaştırılamayacağı gibi olumlu etkileri de bütünüyle yadsınamamaktadır. Uluslararası ilişkiler çalışmaları uluslararası hukuk çalışmalarından uzak kaldıkça kesişen birçok konuda çözümleme yapmak güçleşmektedir. Yasal kuralların niteliği de bu konulardan bir tanesidir[714].

Genel itibarıyla R2P'nin bir norm olup olmadığı, eğer öyleyse ne tür bir norm olduğu ve neyi gerektirdiği sorulan sorular arasındadır. R2P'nin norm olduğu konusunda genel olarak fikir birliğine varılmışsa da ne tür bir norm olduğu konusunda aynı uzlaşı bulunmamaktadır. R2P'nin ilk sütunu zaten var olan normların yinelenmesi ve düzenlenmesi anlamına gelmektedir. Ancak ikinci ve üçüncü sütun norm konusunda kavramlardaki belirsizlikler nedeniyle zayıf kalmaktadır[715].

Koruma sorumluluğu bir uluslararası hukuk kuralı olmasa da BM yetkili organlarınca onaylanmış gelişmekte olan bir uluslararası hukuk normu olarak da değerlendirilmiştir. Bu görüşe göre önleme aşaması için uluslararası hukuk kuralının varlığı kabul edilse de sonraki aşamalar için gelişmekte olan hukuk normlarından söz edilmektedir. Zamanla bir uluslararası antlaşma yapılarak somut uluslararası hukuk kuralları oluşturulabilecektir[716]. Çalışmada geniş bir şekilde yer verildiği üzere devletlerin bu konuda uzlaşamıyor olması ve kutuplaşmanın giderek artması bu ihtimali de zorlaştırmaktadır.

---

712 Jeffrey S. Morton, "The Evolution of Core Legal Principles", **International Law-Contemporary Issues and Future Developments**, ed. Sanford R. Silverburg (Westview Press, 2011): 566-571.

713 David L. Rousseau, **Democracy and War** (California: Stanford University Press, 2005), 56.

714 Kenneth W. Abbott, "The Many Faces of International Legalization, Standards and Norms in International law", **American Society of International Law**, c. 92 (1998): 57. Kenneth söz konusu panelde sert ve yumuşak yasallaştırma süreçlerini bu kapsamda çözümlemiştir.

715 Alex J. Bellamy, "The Responsibility to Protect-Five Years On", **Ethics & International Affairs**, c.24, s. 2 (Carnegie Council for Ethics in International Affairs, 2010): 160-162. 143-169.

716 Ülkü Halatçı Ulusoy, "Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu", **TAAD**, c. 4, s. 14 (Temmuz 2013): 270, 276.

Kavramın genel kabul görmesi ve kesin bir nitelik kazanabilmesi için eksiklerini tamamlamak yanında yumuşak hukuk çerçevesinde zamana da ihtiyacı bulunmaktadır. Bununla birlikte Güvenlik Konseyi yetkisi için bir rehber, bir ölçüt sıralaması gerekmektedir. Var olan sorulara yanıt bulunmadan uluslararası toplumun kavramı benimsemesi, kavramın uygulamaya hazır olması ve dönüşmesi de düşünülemeyecektir[717]. Var olan sorunların bütünüyle ortaya konulması ve kavramın gelişmesine ve benimsenmesine neden olan bu sorunların gündemde tutulması çözüm üretilmesi noktasında yardımcı olacaktır.

Global Centre for Responsibility to Protect'ten Dr. Simon Adams'la gerçekleştirilen bir röportajda kimi görüşlere göre koruma sorumluluğunun yumuşak hukuk olarak değerlendirildiği, bazılarının BM kabulüyle R2P'nin daha fazla yetkisi olduğunu savunduğunu bir diğer görüşe göre ise R2P'nin devletler üzerinde hiçbir yasal yükümlülük doğurmayan bir rehber ilke olduğu belirtilerek devletlere yasal yükümlülük getirip getirmediğine ilişkin bir soru yöneltilmiştir. Adams bu soruyu R2P'nin var olan uluslararası insan hakları ve insancıl hukuka dayalı olduğunu, yeni bir yasal yükümlülük getirmeye çalışmadığını, 1948 Soykırım Sözleşmesi gibi kararlaştırılmış başka kararlar olduğunu söyleyerek yanıtlamıştır. Ayrıca onlara göre soru R2P'nin nasıl tanımlandığı -öğreti, kavram ya da yasal yükümlülük olup olmadığı- değil aksi söz konusu olduğunda ölüme mahkum olacak insanları korumada harekete geçirilecek eylem için siyasi bir çerçeve oluşturup oluşturamayacağıdır[718].

Kavramın popüler desteği göz önüne alındığında hükümet dışı örgütlerin aracı rol oynadığı kanunlaştırma süreçleri listesine iyi bir aday olabileceği yorumu yapılmaktadır. Roma Statüsü, Misket Bombası Sözleşmesi gibi anlaşmalar örnek gösterilerek alanlarını ceza yargılaması ve ulusal savunma gibi devlet egemenliği konularına kadar genişlettikleri ifade edilmiştir. Bu görüşe göre BM'deki siyasi süreçle R2P'ye ilişkin sivil toplumda yükselen beklentiler arasında çarpıcı bir çelişki bulunmaktadır[719]. Bu bağlamda koruma sorumluluğu biricik konumdadır yaşadığı sürecin uluslararası alanda yer etmiş hiçbir kavramla doğrudan benzerlik göstermediği rahatlıkla söylenebilecektir.

---

[717] Ved P. Nanda, "From Paralysis in Rwanda to Bold Moves in Libya: Emergence of the "Responsibility to Protect" Norm Under International Law -Is the International Community Ready for it?", **Houston Journal of International Law**, c. 34, s. 1 (2011): 55-56.
[718] Königs, Nozawa, Teeuwen, **age**, 110.
[719] Marja Lehto, "Slowly but Surely? The Challenge of the Responsibility to Protect", **International Law-making**, ed. Rain Liivoja, Jarna Petman (Routledge 2014), 284, 296.

Koruma sorumluluğunun birçok unsurunun var olan uluslararası yasal düzende yer alıyor olmasını kavramın bu düzendeki varlığına işaret olarak gösteren görüşler de bulunmaktadır. Ancak bu elbette büyük oranda önlemeyi içeren kavramın ilk sütunu için geçerlidir. Uluslararası Adalet Divanı içtihatına ve Uluslararası Hukuk Komisyonu'na göndermede bulunulmaktadır. Bütüne baktığımızda kavramın yarı yasal yarı siyasi tanımlamasının tatmin edici olmadığı ve kavramın hakkını vermediği değerlendirmesi yapılmaktadır[720]. UAD ve UHK'nın halkları korumada ülke dışı bir görev, bir koruma yükümlülüğü geliştirmek için yasal temeller oluşturma girişimleri olduğu bilinmektedir. Buna örnek olarak Soykırım Sözleşmesi'nin uygulanmasına ilişkin Bosna Hersek-Sırbistan Karadağ dava örneği verilmiştir. Ancak devletleri harekete geçirecek bir yükümlülüğün yasal temeli bulunmamaktadır. Atılan adımlar söz konusu olsa da yakın gelecekte böyle bir yasal temellendirmeyi yerleştirmenin zor olacağı öngörülmektedir[721].

Koruma sorumluluğu kavramı Uluslararası Hukuk Komisyonu'nun düzenlediği devlet sorumluluğu kavramıyla da ilişkilendirilmiştir. Uluslararası haksız eylemlerden dolayı devletin uluslararası sorumluluğunu düzenleyen söz konusu belgede koruma sorumluluğuna doğrudan hiçbir gönderme bulunmamakla birlikte devlet eylemlerinin hangi durumlarda bir uluslararası sorumluluk doğuracağına ilişkin maddeler yer almaktadır[722]. Uluslararası topluma karşı yükümlülük ilkesi ya da erga omnes (herkese karşı) yükümlülükler uluslararası insancıl hukuk, insan hakları hukuku, çevre ve iş hukuku alanlarına dayanmaktadır. Gelişmekte olan koruma sorumluluğu kavramı da norm olarak bu çerçevede de ele alınmıştır[723]. Cenevre Sözleşmeleri ortak madde 1'in üçüncü devletlere koruma sorumluluğunun kapsamında yer alan durumlar karşısında yükümlülük getirdiğini aynı zamanda koruma sorumluluğuna temel oluşturduğunu ve var olan yasal kuralları aşındırabilecek bir kavram olan R2P yerine var olan yasal araçların kullanılması gerektiğini ileri süren görüşler de bulunmaktadır[724]. İlk sütunda yer alan sert hukuk kavramlarının güçlü etkisi diğer sütunlardaki belirsizlikler nedeniyle kavramın bütününe yansımamaktadır.

---

720 Peter Hilpold, **Responsibility to Protect (R2P): A New Paradigm of International Law?**, (Brill Nijhoff, 2014), 27.
721 Glanville, 2012, 1-32.
722 UNGA **A/RES/56/83** (28 January 2002).
723 A. Claire Cutler, "Legal Pluralism as the "Common Sense" of Transnational Capitalism", **Oñati Socio-legal Series**, c. 3, s. 4 (2013): 724. 719-740.
724 Hanna Brollowski, "The Responsibility to Protect and Common Article 1 of the 1949 Geneva Conventions and Obligations of Third States", **Responsibility to Protect From Principle to Practice**, ed. Julia Hoffmann, André Nollkaemper (Amsterdam: Pallas Publications, 2012): 103.

Suriye konusunda bir adım atılmadığı sürece koruma sorumluluğunun bir uluslararası hukuk kuralına dönüşmesinin zor olduğu değerlendirmesi de yapılmaktadır[725]. Suriye örneği uluslararası toplumun şahit olduğu en büyük çözümsüzlük örneklerinden biridir. Koruma sorumluluğu kapsamında şartlar oluşmuş olmasına karşın kavramın dile getirilemiyor olması belirsizliklerinin giderilmediği düşünüldüğünde şaşırtıcı olmamaktadır. R2P düşüncesi bir uluslararası ya da yasal norm olmaktan uzak kaldıkça ve güçlü devletler kabulünde isteksiz oldukça bu düşünce devletler arasındaki ilişkilerde derin etkileri olan ve daha geniş kapsamlı araştırılmaya değer bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır[726].

[725] Ulusoy, **age**, 291.
[726] Glanville, 2013, 88.

7. SONUÇ

"Bu kamptan özgür insanlara bir haber ulaştırabilseydik şöyle olurdu o haber: Bizim burada başımıza gelen şey yuvalarınıza bulaşmasın diye elinizden ne gelirse yapın"[727].

Koruma sorumluluğu kavramının norm niteliğini BM Güvenlik Konseyi'nin etkinliğini değerlendirerek ortaya koymayı amaçlayan bu çalışmada öncelikle koruma sorumluluğu kavramı incelenmiştir. Bu incelemede kavrama temel oluşturan egemenlik ve iç işlerine karışmama ilkeleri tanımlanmıştır. Egemenlik tarih boyunca tartışılmış derin ve köklü bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Temellendirme Rönesans'la başlatılmış Machiavelli, Bodin, Hobbes gibi önemli düşünürlerin egemenlik anlayışları ve tanımlamalarına yer verilmiştir. Yaşanan önemli tarihsel olaylarda egemenliğin yerine değinilmiş, mutlak egemenlik anlayışına yer verilmiş Vestfalyan egemenlik anlayışına gelene kadar yaşanan süreç özetlenmiştir. Vestfalyan egemenlik anlayışına göre uluslararası sistem egemen devletlerden oluşmakta ve devletler arası müdahalesizlik ilkesine dayanmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona erişine kadar etkinliğini sürdüren bu katı egemenlik anlayışı yaşanan gelişmelerle birlikte yumuşamaya başlamıştır. Egemenliğin mutlaklığının sorgulanması müdahale ile ilişkisinde önemli yer tutmaktadır. İçeriği ve anlamı durağan kalmayan ve tarihsel alt yapısına ve yaşanan gelişmelere baktığımızda kalmayacak olan egemenlik kavramı uluslararası insancıl hukuk, uluslararası insan hakları hukuku gibi alanlarda yaşanan gelişmelerden de etkilenmiştir.

Mutlak egemenlik anlayışının aşınması ve sorumluluğa yol açan egemenlik düşüncesinin ortaya çıkışı uluslararası sistemin karmaşıklığının ve belirsizliğinin artması, yaşanan insan hakları gelişmeleri doğrultusunda olmuştur. Artık tartışmanın boyutu genişlemiş devletlerin kendi halklarına karşı sorumlulukları da önem taşımaya başlamıştır. Bununla birlikte devletlerin bu sorumlulukla bağlantılı olarak uluslararası topluma karşı da sorumlu oldukları gündeme taşınmıştır.

[727] Primo Levi, Bunlar da mı İnsan (İstanbul: Varlık Yayınları, 1967),55.

Verilen bu bilgiler müdahale konusundaki anlayışa da temel oluşturmaktadır. İnsani müdahale ortaya çıkışından itibaren sıkça tartışılmış ve tartışılmaya devam edilen bir konudur. İnsani amaçlarla müdahale tartışmalarının temeli daha eskiye dayansa da bu tartışmalar zirve noktasına Kosova müdahalesiyle ulaşmıştır. İnsani gerekçelerle askeri müdahalenin sınırları uluslararası hukuk tarafından çizilmiştir. Güvenlik Konseyi'nin ülke içerisindeki insan hakları ihlallerinin barış ve güvenliğe tehdit oluşturduğunu saptamasıyla birlikte bu ihlalleri sona erdirecek bir zorlayıcı gücü yetkilendirmesi ve 51. madde çerçevesinde meşru müdafaa hakkı dışında güç kullanımı mümkün olmamaktadır. Kosova müdahalesinde bu çerçeve dışında yeni bir eğilimin doğduğu görülmektedir fakat bu eğilim aynı zamanda uluslararası hukuk ihlali olarak da değerlendirilmektedir.

Bu aşamada insani müdahale destekçileri ve karşıtları tartışmalarda yerini almıştır. Destekçiler bu müdahalelerin bir uluslararası hukuk ihlali sayılamayacağını, BM Şart'ına yönelik bir karşıtlık oluşturmadığını, yaşanan insanlık dramlarından ders çıkarılması gerektiğini söyleyerek insani müdahale olgusunu haklı çıkarma gayretindedir. Karşıtlar ise uluslararası hukuk ihlali savının yanında bu durumun siyasi çıkarlara hizmet ettiğini, yeni bir yayılmacılık anlayışı olduğunu, sınırları belli uluslararası hukuk kavram ve kurallarını bu şekilde aşındırmanın tehlike doğuracağını ileri sürmektedir.

Tüm bu tartışmalar sürerken Kanada kurduğu Müdahale ve Devlet Egemenliği Uluslararası Komisyonu (ICISS)'nun 2001'de yayınladığı Responsibility to Protect/Koruma Sorumluluğu isimli bir rapor ile koruma sorumluluğu kavramını geliştirmiştir. Kavram insani müdahale tartışmalarının üstesinden gelme niyetiyle ortaya atılmış ve bu konuda kapsamlı bir çalışmayla sahnedeki yerini almıştır. Söz konusu raporda da öncelikle egemenlik ve insani müdahale konularına yer verilmiştir. İnsani müdahale nasıl, ne zaman ve kimin yetkisiyle olmalıdır sorusuyla ve "No more Rwandas" sözüyle giriş yapılmıştır. Müdahale örneklerine yer verilerek bu konudaki tartışmalara değinilmiş, yasallık kaygısına vurgu yapılmıştır. Soğuk Savaş sonrası devletler arası çatışmadan iç çatışmalara sivil savaşlara giden bir süreç yaşandığı, terörizm gibi birçok riskle karşı karşıya bulunulduğu aktarılmıştır. Güvenlik kavramının devletlerin güvenliği kadar insanların güvenliğini de içerecek şekilde genişlemesine yer verilmiş, dışarda diğer devletlerin egemenliğine içerde ise halkın birliği ve temel haklarına saygı şeklinde ikili bir sorumluluğun egemenliğin anlamının modern anlayışı olduğu ifade edilmiştir. Devlet egemenliğinde bir seyrelme olmadığı vurgulanmış ancak bir yeniden tanımlama ve nitelemenin gerekliliği de eklenmiştir.

Raporda bir yeniden kavramsallaştırma söz konusudur. Askeri müdahaleyi anlatan, çağrıştıran insani müdahale kavramından bir kopma görülmekte, Komisyon'un askeri müdahaleye seçenek oluşturma arayışında olduğu belirtilmektedir. Koruma sorumluluğu bu doğrultuda insani koruma amaçlı müdahale için yeni bir yaklaşımla doğmuştur. Bu noktada dili değiştirmenin önemine vurgu yapılmıştır. Rapor incelendiğinde görülmüştür ki koruma sorumluluğu bu anlamda dili dolayısıyla algıyı da değiştirme çabası içine girmiştir. Sorumlu egemenlik ve insani güvenlik kavramlarının koruma sorumluluğu konusundaki önemine de değinilmiş tartışmanın müdahale hakkına değil koruma sorumluluğuna odaklanması gerektiği belirtilmiştir.

Bu bağlamda koruma sorumluluğunun temelinde önleme düşüncesi büyük yer tutmaktadır. Önlemenin başarıya ulaşması ulaşmadığındaki olumsuz sonuç ve maliyetleri yok edecektir. Bu noktada uluslararası topluma, uluslararası ve bölgesel örgütlere düşen rol de büyük olmaktadır. Daha sonraki raporlarda da yer bulan erken uyarı sistemi ve çözümleme gerekliliği bu çerçevede ortaya çıkmıştır. Çözümlemelerde kök nedenlerin belirlenmesi önleme açısından önem taşımaktadır. Bu konuda işbirliğine sıklıkla vurgu yapıldığı görülmektedir.

Tartışmaların odağında bulunan ve koruma sorumluluğu destekçilerinin dil ve dolayısıyla algı değişikliği için mümkün oranda dile getirmediği askeri eylem konusu da raporda düzenlenmiştir. Öncelik askeri eylem dışındaki önlemlere verilmektedir. Müdahale yalnızca aşırı örneklerde ve son çare olarak başvurulacak bir eylemdir. Müdahale kararı alınmadan yerine getirilmesi gereken ölçütler sıralanmıştır. Henüz suçlar konusunda bir sınırlandırma söz konusu olmamıştır. Çalışmanın konusuyla bağlantılı olarak raporda yetki konusunda daha ılımlı bir yaklaşım söz konusudur. Özellikle Genel Kurul'un Barış için Birlik (Uniting for Peace) kararlarına gönderme yapılarak eyleme geçmede ahlaki ve siyasi açıdan güçlü bir desteğe sahip olabileceği söylenmiştir.

Sırasıyla diğer raporlar incelendiğinde Tehditler, Zorluklar ve Değişim Üzerine Üst Düzey Panel özetle kavramı ortaklaşa güvenlik sistemi içerisinde ele almıştır, bununla birlikte yeni ortaya çıkan bir norm değerlendirmesi mevcutken henüz küçük bir adıma karşılık geldiği de eklenmiştir. "Daha Geniş bir Özgürlükte: Herkes için Gelişim, Güvenlik ve İnsan Hakları'na Doğru" başlıklı raporda güç kullanımı ve insani müdahale konularında yeni bir yaklaşım bulunmazken daha çok önleyici sorumluluk ve insan hakları üzerinde durulmuştur. 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi koruma sorumluluğu kavramının doğum belgesi olarak

nitelendirilmektedir. 15 Eylül 2005'te BM Genel Kurul'da 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin 138 ve 139. maddeleri uyarınca koruma sorumluluğu benimsenmiştir. Bu gelişmeyle koruma sorumluluğuna ilişkin tartışmalar son bulmamış aksine güç kullanımı ve yetki konusundaki tartışmalar ivme kazanmıştır.

Koruma sorumluluğu konusundaki kilit isimlerden Ban Ki Moon'un Berlin konuşması kavramın tekrar tanımlanması ve kendisinin koruma sorumluluğunun uygulanmasındaki kişisel sorumluluğuna ilişkin önemli bir konuşmadır. Ban Ki Moon'un sonrasında incelenen raporlarından 2009 tarihli Koruma Sorumluluğu'nu Uygulamak raporu Sekreterlik'ten çıkan ilk kapsamlı belge olmuştur. İlk olarak devletin koruma sorumluluklarını ikinci olarak uluslararası destek ve sığa oluşturmayı üçüncü olarak ise soykırım, etnik temizlik, savaş suçları ve insanlığa karşı suçları önlemek ve durdurmak için zamanında ve kesin karşılığı içeren üç sütun yaklaşımı bu raporla sunulmuştur. Bununla birlikte rapor sütunlarda yer alan ögelerin geliştirmesini ve bu konuda özeleştiri içermektedir. 2010 tarihli Erken Uyarı, Değerlendirme ve Koruma Sorumluluğu raporunda erken uyarı sistemi tartışılmıştır bu konuda sığa geliştirmenin önemi üzerinde durulmuştur. 2011 tarihli Koruma Sorumluluğu'nun Uygulanmasında Bölgesel ve Alt Bölgesel Bağlantıların Rolü başlıklı raporda şimdiye dek sıklıkla vurgulanan işbirliği konusunda bir yol haritası çizilmiştir. Bu rapordan çıkarılabilecek en önemli sonuçlardan biri Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan hiçbir şekilde eyleme geçilemeyeceğinin hatırlatılmasıdır. ICISS Raporu'nda görülen müdahale yetkisi konusunda ılımlı yaklaşım Genel Sekreter'in raporlarında görülmemektedir.

2012 tarihli Koruma Sorumluluğu- Zamanında ve Kesin Karşılık başlıklı raporda koruma sorumluluğunun üçüncü sütunu detaylandırılmıştır. Tartışmanın normun nasıl uygulanabileceğiyle ilgili olduğu belirtilerek karar alamama konusunda tartışmalar olsa da eğilimin Güvenlik Konseyi'nden yana olduğunun tekrarlanması önem taşımaktadır. 2013 tarihli Devlet Sorumluluğu ve Önleme raporundaki en önemli çıkarımlardan biri koruma sorumluluğunu içeren konularda ulusal temelde yasal bir çerçeve oluşturulmasının önemini vurgulamasıdır. 2014 tarihli Koruma Sorumluluğu: Uluslararası Yardım başlıklı rapor ise ikinci sütunu detaylandırmış bu konudaki görüşleri ve çağrıları yinelemiştir.

Vahşet Suçları Çözümlemelerinin Çerçevesi çözümleyiciler ve gözlemciler için bir rehber sunmuş, vahşet suçlarının risk değerlendirmesi için iki temel çözümleyici araç ortaya koymuştur. Bu iki araç ortak ve özellikli risk etmenleri tablolarıdır. Çalışmada bu iki tabloya yer verilmiş bu gibi çözümlemelere dayanak

oluşturularak önleme konusunda gelişme sağlanabileceği değerlendirilmiştir. 2015 tarihli Yaşamsal ve Kalıcı bir Bağlılık: Koruma Sorumluluğu'nun Uygulanması raporunda koruma sorumluluğu vahşet suçlarına uluslararası hukuka uygun bir biçimde karşılık verme ve bu suçları önlemede ulusal ve uluslararası toplumu yüreklendirmek için hayati bir ilke olarak nitelendirilmiştir. Kavramın böyle güçlü bir biçimde ifade edilmesi önem taşımaktadır. Bu kez eleştirilerle birlikte müdahale yetkisi konusunda benzer şekilde yine Güvenlik Konseyi'ne göndermede bulunulmuştur. Genel Sekreter'in 2016 tarihli son raporu Ortaklaşa Eylemi Harekete Geçirme: Koruma Sorumluluğunun Gelecek On Yılı başlıklı raporunda ise Sekreter'in kavrama olan inancı, kavramı sözden eyleme geçirme çabası dile getirilmiş, gelecekte çabaların iki katına çıkarılması gerektiği vurgulanmıştır. Rapor genel itibarıyla şimdiye dek ifade edilenlerin tekrarı niteliğinde olmuştur.

Koruma sorumluluğuna ilişkin temel belgeler incelendiğinde oldukça kapsamlı bir ilk rapor olan ICISS Raporu'nun bazı noktalarda diğer raporlardan ayrıldığı sonucu çıkmaktadır. Bunlardan en önemlisi belirtildiği gibi Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan müdahale konusundadır. Sonraki raporlarda koruma sorumluluğuna yöneltilen olumsuz eleştiriler göğüslenmeye çalışılmış, sıklıkla 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'ne gönderme yapılmış, kavramın kesin sınırları çizilmek istenmiş, bu konuda destek ve işbirliği çağrısı yapılmıştır. BM ICISS Raporu'ndan sonra koruma sorumluluğunun önleme ve devlet desteği kısımlarına odaklanarak ve özellikle bu konulara dikkat çekerek kavrama ilişkin korku, endişe ve eleştirilerle başa çıkmaya çalışmıştır. Bu tutum sonraki belgelerde birçok önemli değişikliğe yol açmıştır. Örneğin son çare olarak başvurulabilecek askeri güç mutlak suretle Güvenlik Konseyi'ndedir. Uluslararası toplumun sorumluluğu ancak devletin açıkça başarısız olduğu durumlarda doğmaktadır. Bu gibi değişikliklerle kavram 2005'te kabul edilebilmiştir. Sonrasında daha az tartışmalı yönleriyle kavramın BM sisteminde tartışılmaya devam edileceği öngörülmüştür.

Bu noktada devletlerin koruma sorumluluğuna nasıl yaklaştığı bu temel belgeleri nasıl değerlendirdiği, kavramı nasıl algıladığı önem kazanmıştır. Kavramın norm niteliğini incelerken bu temel dahilinde devletlerin konuya bakışları değerlendirilmiştir.

Kuramsal olarak koruma sorumluluğu yer aldığı belgeler ve raporlarla sunulduktan sonra norm niteliği konusundaki soruyu biraz daha derinleştirmek adına uygulamadaki durumuna değinilmiştir. Bu kapsamda Demokratik Kongo Cumhuriyeti ve Burundi, Sudan (Darfur), Libya, Fildişi, Güney Sudan, Yemen, Mali, Somali, Orta

Afrika Cumhuriyeti, Suriye örnekleri ele alınmıştır. Ülkelerin çatışma geçmişi çözümlemeye yardımcı olmak ve genel bir tablo ortaya koymak amacıyla künye oluşturularak aktarılmıştır. Bu örnek olaylarda çıkan Güvenlik Konseyi kararları aynı amaçla ayrıntılı bir biçimde sunulmuştur. Örnek olay kararlarının yanında 1674 Sayılı Karar- Silahlı Çatışmalarda Sivillerin Korunması, 2117 Sayılı Karar- Çatışmalarda Hafif Silahların Kullanılması, 2150 Sayılı Karar-Uluslararası Barış ve Güvenliğe Tehdit-Soykırımın Önlenmesi, 2286 Sayılı Karar- Sivillerin Korunması (Silahlı Çatışmada Sağlık Hizmetleri) kararları içeriklerinde benzer kararlarla birlikte değerlendirilmeye eklenmiştir.

Tüm bu örnek olay çözümlemelerinde Suriye ve Libya örnekleri ayrı tutularak bir sonuç çıkarıldığında görülecektir ki ülkelerin çatışma geçmişleri benzerlikler göstermektedir. Sömürge geçmişi, etnik çekişmeler, sivil savaş bu geçmişlerin ana ögelerini oluşturmaktadır. Yönetim değişiklikleri, güvensizlik ve istikrarsızlık ortamı, silahlı gruplar ve terör eylemleri hemen hemen her örnek olayda görülmektedir. Alınan kararlarda ise geçmişten çıkarılan derslere vurgu, güvenlik ve istikrarın yeniden sağlanması, demokratik düzene geçilmesi konusunda BM bünyesinde ve uluslararası toplumdan destek beklentisi, koruma sorumluluğunun hatırlatılması çağrısı, Uluslararası Ceza Mahkemesi'ne yapılan göndermeler, BM misyonlarına gerekli tüm araçları kullanma yetkisi gibi konular benzer ifadelerle yer bulmuştur.

Libya ve Suriye örnekleri güncelliği ve müdahale ve koruma sorumluluğu kavramını gündeme taşıdığı için ayrıca değerlendirilmiştir. Libya örneğinde 1973 sayılı Güvenlik Konseyi kararında "sivillerin korunması" ile ilgili bölümde BM'ye üye tüm ülkelere Libya'da saldırı tehdidi altında bulunan sivilleri korumak üzere, herhangi bir yabancı işgalci güç oluşturmadan, "tüm gerekli önlemleri" alma yetkisi verilmiştir. Bu noktada NATO'nun eylemleri, güç kullanımının kapsamı gibi konularda çok ciddi tartışmalar yaşanmıştır. Sonuç olarak R2P'nin sahneye çıkıp uygulama alanı bulduğu ilk örnek olan Libya örneğinde –ki R2P çerçevesinde değerlendirilmemesi gerektiği görüşleri de mevcuttur- tartışmalar da aynı hızla sahneye çıkmıştır. İnsani müdahalenin bir kılıf olduğu, müdahaleye meşru zemin yaratılmaya çalışıldığı iddialarının yanı sıra bir de asıl amacın rejim değişikliği olduğu ileri sürülmüştür. Bu gibi tartışmalar koruma sorumluluğunu da kavram olarak tartışmaya açmıştır. Kavramın güçlendirilerek uluslararası alanda kavrama bir nitelik kazandırma çabaları böylelikle sekteye uğramıştır.

Suriye örneği ise daha karmaşık olay örgüsü ve Libya müdahalesinin gölgesinde uluslararası toplum açısından da önemli bir sınav olarak karşımıza çıkmıştır. Suriye'deki kriz Mısır, Tunus ve Libya'dakinden çok daha zorlu ve karmaşık bir meseledir. Suriye'nin bölgedeki konumu, uluslararası arenadaki önemli devletlerle olan ilişkileri, etnik ve dini yönden karmaşık yapısı ve veto engeli sürece de etki etmektedir. Pek çok etkenin aynı anda varlığı yaşanan mezalimi durdurmayı zorlaştırmaktadır. Suriye konusunda BM Güvenlik Konseyi'nce alınan son dönemdeki tüm kararlarda Suriye'nin kendi halkını koruma sorumluluğu hatırlatılmıştır. Bu noktada tartışma koruma sorumluluğunun müdahaleye yasal zemin oluşturup oluşturamayacağı konusundadır. Özellikle Rusya ve Çin'in Libya örneğinin olumsuz eleştirilerini temel alarak yaptığı olumsuz yorumlar uluslararası hukuk sınırları çerçevesinde bir müdahalenin gerçekleştirilemeyeceği çıkarımını güçlendirmektedir.

Koruma sorumluluğunun norm niteliğini çözümlerken kavrama ilişkin devlet görüşlerine daha ayrıntılı bir biçimde yer vermek gerekmektedir. Özellikle kavramın uygulanışında anahtar rollerde bulunan ABD, Çin ve Rusya gibi ülkelerin açıklamaları araştırma sorusunun yanıtlanmasında ve savın desteklenmesinde yardımcı olmuştur. Söz konusu ülkelerin görüşleri resmi açıklamalar ve diğer kaynaklar aracılığıyla değerlendirildiğinde ABD'nin kavramı ve kavramın uygulanmasını destekleyici bir tavır takındığı görülmektedir. Yalnızca genel görüşünü yansıtır biçimde devletlerin müdahale konusunda sınırlandırılmamaları gerektiği düşüncesini yansıtmaktadır. Çin ve Rusya'nın ise bu konuda oldukça sert söylemleri bulunmaktadır. Kilit aktörlerden en önemlisi olarak varsayılan Rusya'nın bu konudaki açıklamalarına geniş yer verilmiştir. Sonuç olarak Rusya değerlendirmelerini uluslararası hukuku yücelterek kavramın hiçbir şekilde güç kullanımının sınırlarını genişletmek amacıyla kullanılamayacağı yönünde yapmaktadır. 2005 Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'ni temel alan Rusya Güvenlik Konseyi yetkisi olmaksızın hiçbir müdahaleyi kabul etmediğini açıkça dile getirmiştir. Rusya kendisine yöneltilen müdahaleye yönelik eleştirilere ise güncel müdahalelerinde kendi vatandaşlarını koruma sorumluluğuyla hareket ettiğini belirtmiş hatta kendi kanunlarına dayanarak koruma sorumluluğu bulunduğunu ileri sürmüştür.

Dünyanın pek çok farklı bölgesinden farklı ülkeler koruma sorumluluğuna ilişkin görüşlerini dile getirmiştir. Genel Kurul toplantılarında koruma sorumluluğu üzerine belirtilen görüşler incelendiğinde ciddi bir kutuplaşma olduğu sonucu çıkmaktadır. Önemli konularda yapılan birçok tartışmada koruma sorumluluğu

konusunda bir fikir birliği olmadığı görülmektedir. Genel olarak 2005 Dünya Zirvesi Belgesi konusunda hemfikir olunsa da Küba gibi ülkeler tartışmayı ileri götürerek koruma sorumluluğunun bir ilke olarak kabul edilmediği görüşünü dahi ileri sürmüşlerdir. Bu görüşler ve kutuplaşma kavramın norm niteliğini belirlerken veri olarak kullanılmıştır. Kavramın özellikle üçüncü sütununda çok ciddi kararsızlık söz konusudur. Görüş ayrılıkları kutuplaşması Batılı ve Batılı olmayan devletler ayrımı tartışmasını da doğurmuştur.

Kısaca uyulması gereken kural olarak tanımlanabilecek norm kavramı uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarında önemli bir öge olarak görülmektedir. Uluslararası ilişkiler çalışmalarında inşacılar norm kavramını sıklıkla vurgulamıştır. İnşacılar normları sınıflandırmış, oluşma süreçlerini açıklamıştır, tartışmalı olsa dahi bu konularda bir bilgi havuzu bulunmaktadır. Ancak bununla birlikte normların çeşitliliği konusunda tatmin edici bir görüş bulunamamaktadır. Yasal normların büyük oranda diğer normlardan ayrılmadığı görülmektedir. Genellikle normların neden tercih edildiğiyle ya da oluştuktan sonra devlet davranışlarını nasıl etkilediğiyle ilgili tartışmalar yapılmaktadır. Koruma sorumluluğu kavramı hala oluşma süreci içerisindedir. Bu noktada çalışmanın asıl sorusu koruma sorumluluğunun yasal bir norma dönüşüp dönüşemeyeceğidir. Yasal normları ve süreçlerini incelemenin uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk bağlantısı açısından önem taşıdığı değerlendirilmektedir. Bu çerçevede bir normun yasal bir norma dönüşme sürecinin çözümlemesine yer verilerek koruma sorumluluğu kavramının norm niteliği bu doğrultuda incelenmiştir.

Yasal normlar konusundaki tartışmalar uluslararası hukuk alanında da sürmektedir. Özetle yasal normlar yükümlülük getiren ve ihlali yaptırım gerektiren normlardır. Uluslararası hukuk kurallarının ögeleri belirlidir. Yapılageliş hukukunun ögeleri de aynı şekilde belirlenmiştir. Bu konuda süregiden devlet uygulamaları, kural olduğuna ilişkin genel kanı (opinio juris) var olduğunda bir yapılageliş kuralından söz etmek mümkün olmaktadır. Çalışmada yer verilen Komisyon, Panel ve Genel Sekreter raporları uluslararası hukukun resmi kaynaklarından değildir. Bilindiği gibi Genel Kurul kararlarının bağlayıcılığı yoktur, Dünya Zirvesi Sonuç Belgesi'nin de bağlayıcılığı bulunmamaktadır. Bunun dışında koruma sorumluluğu devletlerin ve uluslararası örgütlerin bütüncül desteği olmadan yasallık kazanamayacaktır.

Genel Kurul tartışmaları ve devlet görüşleri çözümlendiğinde böyle bir desteğin olmadığı açıkça görülmektedir. Kavramın belirsizliği ve hali hazırda var olan soru işaretlerinin henüz giderilememiş olması da bir diğer etkendir. Böylelikle koruma sorumluluğunun bir yapılageliş kuralı olma yolunda olup olmadığı sorusuna yanıt olarak olmadığı ve sunulan tabloyla olmasının oldukça düşük bir olasılık olduğu savı ileri sürülebilecektir.

Sorumluluk konusuna açıklık getirilirken öncelikle kimin sorumluluğu sorusu yanıtlanmalıdır. Kavram devletin, uluslararası toplumun ve müdahale konusunda Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğunu içeriyorsa bu noktada sorumluluk ve yükümlülük ayrımı yapmak gerekecektir. Sorumluluk ve yükümlülük ayrımı noktasında koruma sorumluluğunun norm niteliği incelendiğinde siyasi ya da ahlaki bir sorumluluk ya da hukuki anlamı dışında bir yükümlülük olarak yer bulduğu görülmektedir. Yasal bağlayıcılığı bulunmadığı belirlenen bir kavramın yasal bir anlam taşıyan yükümlülük eylemiyle anılamayacağı da açıktır. Bahsedilen sorumluluk ayrımıyla birlikte var olan yasal düzenlemelerde devletin kendi halkına karşı yükümlülüğü, uluslararası toplumun ve Güvenlik Konseyi'nin sorumluluğu söz konusu olacaktır. Zorlayıcılık ve yaptırım konusu bu çerçevede hali hazırda tartışılmaktadır.

Koruma sorumluluğunun norm niteliği incelenirken ele alınan bir diğer konu yumuşak ve sert hukuk bağlamında kavramın değerlendirilmesidir. Özetle yumuşak hukuk bağlayıcı olmayan ortak bildiriler, Birleşmiş Milletler Genel Kurul ya da diğer çok taraflı organların kararları gibi örneklerle anılan belgeleri ifade etmekte iken sert hukuk belgelerinin bağlayıcılığı bulunmaktadır. Yumuşak hukuk uluslararası ilişkilerin genişleyen yapısına paralel olarak karmaşıklaşan ve yoğunlaşan bağlantıların bir sonucu olarak ortaya çıkmış ve uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarında dikkat çekmeye başlamıştır. Sert hukukla ilişkisinde birbirlerine seçenek oluşturabilmekte, tamamlayıcı ya da karşıt olabilmektedirler. Literatürde ağır basan görüş birbirlerini tamamlayıcı oldukları yönündedir, birbirlerine seçenek oluşturduklarında yumuşak hukuk daha az egemenlik maliyeti ve esneklik gibi özellikleriyle tercih edilebilmektedir.

Koruma sorumluluğunu yumuşak hukuk şemsiyesi altında değerlendirilip değerlendirilemeyeceği tartışılırken de farklı görüşler ortaya çıkmıştır. Çalışmada yer verilen bilgilere ve elde edilen verilere göre kavramın bağlayıcı bir norm olma yolunda olmadığı sonucuna ulaşılmıştır. Yumuşak hukuk ne kadar tartışılsa da uluslararası alanda yerini almıştır. Bu durum bu konudaki akademik çalışmaların

artırılmasını da gerekli kılmaktadır. Çalışmada yumuşak hukukun varlığı kabul edilmekle birlikte koruma sorumluluğunu düzenleyen belgelerin incelenmesi sonucunda koruma sorumluluğu yumuşak hukuk belgeleriyle düzenlenmiş bir norm olarak karşımıza çıkmaktadır. Birçok yumuşak hukuk düzenlemesi bağlayıcılığı olmasa dahi uygulanmaktadır fakat koruma sorumluluğuna baktığımızda özellikle devlet görüşlerinde görülen ayrılıklar ve 3. Sütunun açıklanan durumu bir yumuşak hukuk düzenlemesi olarak uygulanmasını da mümkün kılmamaktadır.

Koruma sorumluluğunun sert hukuka dönüşebilmesi konusunda çalışmada bunun da zayıf bir olasılık olduğu sonucu çıkarılmıştır. Koruma sorumluluğu birçok sert hukuk düzenlemesiyle sıkı bağlantıları olan bir kavramdır bu doğrultuda koruma sorumluluğuna ilişkin gelişmeler de sert hukuku tamamlayıcı yumuşak hukuk belgeleriyle düzenlenmiş bir kavram olduğu savını desteklemektedir.

Bu aşamada koruma sorumluluğunun norm niteliği konusunda Güvenlik Konseyi'nin etkinliğinden bahsetmek yerinde olacaktır. Koruma sorumluluğu için en önemli aktör olan Konsey'in uygulamaları ve Konsey'e yönelik tartışmalar kavramın yerleşmesini ve norm olarak değerlendirilme sürecini etkilemektedir. Bu noktada özellikle yasallık meşruluk tartışmaları gündeme gelmiştir. Konsey'in aldığı kararların bazıları yasal olduğu halde meşru olmamakla itham edilirken bazıları da yasal olmadığı halde meşru sayılabilmektedir. Bu ayrım koruma sorumluluğu ve müdahale konusunda önem taşımaktadır. Koruma sorumluluğu kavramı konusundaki olumsuz eleştiriler bu gibi gerekçelerle güç kazanmaktadır.

Daha önce bahsedildiği gibi Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan müdahale konusu kavrama ilişkin tüm belgelerde yer bulmuştur. ICISS Raporu'ndaki ılımlı yaklaşımdan diğer raporlarda kesin sınırlarla uzaklaşılmıştır. Güvenlik Konseyi yetkisi olmadan müdahale düşüncesi tüm gerekçelerine karşın genel kabul görmemektedir. Koruma sorumluluğu için de temel olan Güvenlik Konseyi yetkisiyle son çare olarak müdahaledir. Koruma sorumluluğu ve Güvenlik Konseyi'nin etkinliği konusunda ise Konsey'in koruma sorumluluğunun uygulanmasında nasıl daha etkin çalışabileceği sorusu gündemdedir. Konsey'e seçenek oluşturulmadığına göre Konsey'in kavramı uygulamalarla güçlü kılması ve belki de bir yapılageliş kuralı olabilecek ölçüde yerleştirmesi düşüncesi egemen olmuştur. Veto çıkmazı bu noktada büyük bir belirsizlik olarak durmaktadır. Koruma sorumluluğu konusunda da bu durumun önüne geçilememesi uygulamada büyük bir engel olarak görülmektedir.

Konsey normların dile getirilmesinde ve yayılmasında büyük role sahiptir. Koruma sorumluluğu kavramında da görüldüğü üzere kavram Konsey kararlarıyla sıkça dile getirilmiş, örnek olaylarla yayılmıştır. Konsey'in bu konudaki etkinliği yadsınamaz ancak bu etkinlik koruma sorumluluğunun bir yasal norm olabilmesi için yeterli değildir.

Çalışmanın geneline bakıldığında koruma sorumluluğunun derin kökleri olan kavramlarla bağlantılı olmakla birlikte oldukça hızlı bir biçimde uluslararası sahneye çıktığı görülebilecektir. Kısa sürede geniş bir uzlaşı elde edildiği düşünülse de çalışmada elde edilen bulguların da desteğiyle aslında çok ciddi tartışmalarla yüzleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Kavrama ilişkin birçok sorunun hala yanıtlanmamış olması ve birçok belirsizlik kavramın norm niteliğini belirlemeyi de güçleştirmiştir. Kavramla ilgili kabul gören kısmın askeri eylemden öncesi olduğu rahatlıkla söylenebilecektir, müdahale konusunda ise ciddi bir kutuplaşma söz konusudur. Her ne kadar insani müdahaleden ayrı tutularak askeri müdahaleyle anılmaması istenilse de koruma sorumluluğu da bu tartışmadan uzak kalamamıştır. Kavramın norm olma sürecinde karşılaştığı sorunlara yönelik akademik, siyasi ya da hukuki çalışmaların artırılması anlam ve algı karışıklığının giderilmesine yardımcı olacaktır.

Bu bağlamda uluslararası sistemdeki değişiklikler uluslararası ilişkiler ve uluslararası hukuk alanlarının kapsamını da genişletmekte ve yeni tartışma konularını gündeme getirmektedir. Koruma sorumluluğu kavramı bu iki alanın sıkı sıkıya bağlı olduğunu ortaya koyan en önemli örneklerden biridir. Bu doğrultuda söz konusu alanlarda ortaklaşa çalışmalar artırılmalı ve desteklenmelidir.

Koruma sorumluluğunun norm niteliği konusunda bir uzlaşı bulunmasa da kavram ağırlıklı olarak ahlaki ya da siyasi bir norm olarak nitelenmektedir. Henüz yasal bir norm olmaktan uzak olan bu kavram konusundaki araştırmalar çoğaltılmalıdır. Günümüzde yaşanan insanlık dramlarına karşı her türlü önlemin alınması konusunda koruma sorumluluğu çalışmaları büyük önem taşımaktadır. Koruma sorumluluğunun birçok konu ve kavramla ilişkileri ayrıca derinleştirilebilecektir. Örneğin kavramın kapsamını doğal felaketleri içerecek şekilde genişletme eğilimi, veto problemi ve BM reform tartışmaları ayrıca değerlendirilebilecek konular arasındadır. Müdahale konusundaki tartışmaların çözüme kavuşamıyor olması koruma sorumluluğunun bir norm olarak gelişimini oldukça olumsuz etkilemektedir. Kavramın devletlerin sorumluluğuna, önlemeye ve uluslararası toplumun desteğine odaklanan kısımlarının da karmaşadan olumsuz etkilenebileceği ve bu kısımlardaki olumlu gelişmelerin sekteye uğrayabileceği

açıktır. Kavramın ilk iki sütunu büyük oranda geliştirilir ve desteklenirse müdahale olgusuna gerek duyulmadan çatışmaların önüne geçilebileceği, müdahale konusunun aşamalı olarak koruma sorumluluğunun kapsamından çıkartılabileceği ya da devletler arasındaki daha ileri tartışmalarla uzlaşılabilir hale getirilebileceği ve ilk iki sütunla ilgili daha etkin işleyebilecek düzenlemeler yapılabileceği öngörülmekte risk değerlendirmelerinin üzerinde daha çok durulması ve bu konudaki çalışmaların artırılması gerektiği değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Albright, Madeleine K., Richard S. Williamson. **The United States and R2P-From Words to Action.** The United States Institute of Peace, the United States Holocaust Memorial Museum and the Brookings Institution, 2013.

Alvarez, José E.. **International Organizations as Law-makers**. Oxford University Press, 2005.

Antonini, Blanca ve diğ.. **Security Council Resolutions Under Chapter VII** Spain: Fundación para las Relaciones Internacionales y el Diálogo Exterior, 2009.

Arend, AC. **Legal Rules and International Society.** New York: OUP, 1999.

Ballis,William. **The Legal Position of War: Changes in its Practise and Theory from Plato to Vattel**. The Hague, Netherlands: Springer Science+ Business Media, 1937.

Bassiouni, M. Cherif. **Crimes Against Humanity**. Cambridge University Press, 2011.

Batır, Kerem. **Humanitarian Intervention in International Law: European Conflicts.** VDM Publishing, 2010.

Baylis ,John, Steve Smith, **The Globalization of World Politics.** Oxford University Press, 2005.

Bellaland, Annyssa, LouiseDoswald-Beck, "Chapter 1, Evaluating the Use of Force During the Arab Spring". **Yearbook of International Humanitarian Law.** ed. M. N. Schmitt ve L. Arimatsu. The Netherlands, 2011.

Bellamy, Alex J. "R2P-Dead or Alive?". **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers**. HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012.

Bodonsky, Daniel. **The Art and Craft of International Environmental Law**. MA: Harvard University Press, 2011.

Bouchet-Saulnier, F.. **İnsancıl Hukuk Sözlüğü**. İstanbul: İletişim Yayınları, 2002.

Boyle, Alan E., Christine Chinkin. **The Making of International Law.** Oxford: Oxford University Press, 2007.

Breau, Susan. **The Responsibility to Protect in International Law.** New York: Routledge, 2016.

Burke-White, William W.. “Adoption of the Responsibility to Protect”. **University of Pennsylvania Law School Public Law and Legal Theory Research Paper Series**. Research Paper No. 11-40 July 30, 2011.

Buzan, Barry. **From International to World Society? English School Theory and the Social Structure of Globalisation.** Cambridge University Press, 2004.

Craven,Matthew, Malgosia Fitzmaurice, Maria Vogiatzi. **Time, History and International Law,** Leiden Boston: Martinus Nijhoff Publishers, 2007.

Cronin, Bruce, Ian Hurd. **The UN Security Council and the Politics of International Security**. Routledge, 2008.

Cross, Australian. **Red.International Humanitarian Law and the Responsibility to Protect-A Handbook.** 2011.

Çakmak, Cenap. **Uluslararası Hukuk, Giriş, Teori ve Uygulama, Bir Uluslararası İlişkiler Yaklaşımı.** Ekin Basım Yayın Dağıtım, 2014.

Dedring, Juergen. **The United Nations Security Council in the 1990’s**. State University of New York Press, 2008.

Demir, Ömer, Mustafa Acar. **Sosyal Bilimler Sözlüğü**. Vadi Yayınları, 2002.

Demirtaş, Birgül. “İnşacılık”. **Uluslararası İlişkilere Giriş.** ed. Şaban Kardaş, Ali Balcı. Küre Yayınları, 2014.

Deng, Francis M. Sadikiel Kimaro ve diğ., **Sovereignty as Responsibility-Conflict Management in Africa**. Brookings Institution Press, 1996.

Dixon, Martin. **Textbook on International Law.** 6. bs. Oxford University Press, 2007.

Evans, Gareth. **The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes**. San Francisco: International Crisis Group, to Global Philanthropy Forum, 11 April 2008.

Falk, Richard. **The Declining World Order: America’s Imperial Geopolitics.** Routledge, 2004.

_____. **Human Rights Horizons-The Pursuit of Justice in a Globalizing World**. Routledge, 2000.

Finnemore, Martha. “Constructing Norms of Humanitarian Intervention”. **The Culture of National Security**. ed. Peter Katzenstein. Columbia University Press, 1996.

Frederking, Brian. **The United States and the Security Council**. Routledge, 2007.

Genser, Jared, Irwin Cotler. **The Responsibility to Protect: The Promise of Stopping Mass Atrocities in Our Time.** USA: OUP, 2012.

Gökberk, Macit. **Felsefenin Evrimi.** İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1979.

Grant, John P. J., Craig Barker. **Encyclopaedic Dictionary of International Law**. New York: Oxford University Press, 2009.

Hegel, Wilhelm F. **Hukuk Felsefesinin Temel Prensipleri.** çev. Cenap Karakaya Ankara: Sosyal Yayınlar, 2004.

Hilpold, Peter. **Responsibility to Protect (R2P): A New Paradigm of International Law?**. Brill Nijhoff, 2014.

Hobbes, Thomas. **Leviathan, Kazım Taşkent Klasik Yapıtlar Dizisi.** Yapı Kredi Yayınları, 2005.

Hurd, Ian, After Anarchy, **Legitimacy and Power in the United Nations Security Council.** Princeton University Press, 2007.

Hurwitz, Agnès G. **The Collective Responsibility of States to Protect Refugees.** Oxford University Press, 2009.

Johnstone, Ian. **The Power of Deliberation: International Law, Politics and Organizations**. Oxford: 2011.

Kendal, David Michael. "Denmark and the Responsibility to Protect". **Policy Research Paper.** Kendal · Human Rights Consulting, September 2013.

Keskin, Funda. **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**. Ankara: Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, 1998.

Klabbers, Jan. **An Introduction to International Institutional Law**. Cambridge University Press, 2002.

Kocatepe, Atalay. **Silahlı Çatışma Hukuku Açısından Cenevre Sözleşmeleri ve Ek Protokolleri El Kitabı.** İstanbul: Harp Akademileri Basım Evi, 2009.

Kratochwil, Friedrich V.. **Rules, Norms, and Decisions: On the Conditions of Practical and Legal Reasoning in International Relations and Domestic Affairs.** Cambridge University Press, 1989

_____. **The Puzzles of Politics, Inquiries into the Genesis and Transformation of International Relations.** Routledge, 2011.

Labonte, Melissa. **Human Rights and Humanitarian Norms, Strategic Framing, and Intervention, Lessons for the Responsibility to Protect**. Routledge, 2013.

Lehto, Marja. "Slowly but Surely? The Challenge of the Responsibility to Protect". **International Law-making.** ed. Rain Liivoja, Jarna Petman. Routledge, 2014.

Lowe, Vaughan ve diğ., **The United Nations Security Council and War.** Oxford University Press, 2008.

Luck, Edward C.. **UN Security Council: Practise and Promise**. Routledge: 2006.

Miş, Nebi. "Allah, Suriye, Beşşar'dan Allah, Suriye, Hürriyet'e: Suriye'nin Zorlu Arap Baharı". **Ortadoğu Yıllığı 2011**. der. Kemal İnat ve diğ.. Sakarya: Açılım Kitap, 2012.

Neuhold, Hanspeter. "Legitimacy: A Problem in International Law and for International Lawyers?". **Legitimacy in International Law.** ed. Rüdiger Wolfrum and Volker Röben. Max-Planck- Institut, Springer 2008.

Özkan, Işıl. **Hukukun Küreselleşmesi ve Ulusötesi Hukuk.** On İki Levha Yayıncılık,2014.

Pazarcı, Hüseyin. **Uluslararası Hukuk**. 4. bs. Turhan Kitabevi, Mart 2006.

Pellet, Alain. "Legitimacy of Legislative and Executive Actions of International Institutions". **Legitimacy in International Law**. ed. Rüdiger Wolfrum and Volker Röben. Max-Planck- Institut, Springer 2008.

Poli, Ludovica. "The Responsibility to Protect within the Security Council's Open Debates on the Protection of Civilians". **Responsibility to Protect From Principle to Practice.** ed. Julia Hoffmann and André Nollkaemper. Amsterdam: Pallas Publications, 2012.

Prandler, Árpád. "The Concept of 'Responsibility to Protect' as an Emerging Norm Versus 'Humanitarian Intervention'". **International Law between Universalism and Fragmentation.** ed. Isabelle Buffard, James Crawford, Alain Pellet, Stephan Wittich. **Martinus Nijhoff Publishers**, 2008: 727.

Ramcharan, Bertrand G.. **The Security Council and the Protection of Human Rights**. Kluwer Law International, 2002.

Reus-Smit, Christian. **The Politics of International Law, Cambridge Studies in International Relations: 96.** Cambridge University Press, 2004.

Rousseau, David L.. **Democracy and War.** California: Stanford University Press, 2005.

Rousseau, Jean-Jacques. **Toplum Sözleşmesi, Hasan Ali Yücel Klasikler Dizisi**. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2006.

Rumelili, Bahar. "İnşacılık/Konstrüktivizm". **Küresel Siyasete Giriş.** ed. Evren Balta. İletişim Yayınları, 2014.

Sander, Oral. **Siyasi Tarih, İlk Çağlardan 1918'E.** İmge Kitabevi Yayınları, 1989.

Schrijver, Nico. "Reforming the UN Security Council in Pursuance of Collective Security". **Journal of Conflict & Security Law.** Oxford University Press, 2007.

Seybolt, Taylor B.. **Humanitarian Military Intervention The Conditions for Success and Failure.** Oxford University Press, 2008.

Seyersted, Finn. **Common Law of International Organizations.** Leiden: Nijhoff, 2008.

Shaffer, Gregory, Mark A. Pollack. "Hard and Soft Law". **Interdisciplinary Perspectives on International Law and International Relations.** ed. Jeffrey L. Dunoff, Mark A. Pollack. Cambridge University Press, 2013.

Shaw, Malcolm N.. **International Law**. 6. bs. Cambridge University Press, 2008.

Shelton, Dinah L., **Encyclopedia of Genocide and Crimes Against Humanity.** Thomson Gale, 2005.

_____. **“Soft Law”, Handbook of International Law.** ed. David Armstrong . Routledge Press, 2008.

_____. **Commitment and Compliance: The Role of Non-binding Norms in the International Legal System.** Oxford: Oxford University Press, 2000.

_____. **International Law and Domestic Legal Systems.** Oxford University Press, 2011.

Sikkink, Kathryn. **The Justice Cascade**. W. W. Norton and Company, 2011.

Sönmezoğlu, Faruk. **Ansiklopedik Politika Sözlüğü**, İletişim Yayınları, 1985.

Steans, Jill ve diğ.. **An Introduction to International Relations Theory, Perspectives and Themes.** Pearson Education Limited, 2001.

Stowell, Ellery C.. **Intervention in International Law** Washington: John Byrne&Co., 1921.

Taşdemir, Fatma. **Uluslararası Nitelikte Olmayan Silahlı Çatışmalar Hukuku.** Ankara: Adalet Yayınevi, 2009.

Thakur, Ramesh. **The United Nations, Peace and Security.** Cambridge University Press, 2006.

_____. “The Use of International Force to Prevent or Halt Atrocities: From Humanitarian Intervention to the Responsibility to Protect”. **The Oxford Handbook of International Human Rights Law.** ed. Dinah Shelton. Oxford Handbooks Online, 2013

Tomuschat, Christian. “Uniting for Peace”. **United Nations Audiovisual Library of International Law.** United Nations, 2008.

Tütüncü, Ayşe Nur. **İnsancıl Hukuka Giriş**. İstanbul: Beta Yayıncılık, 2006.

Webb, Philippa. “Deadlock or Restraint? The Security Council Veto and the Use of Force in Syria”. **Journal of Conflict & Security Law, Oxford University Press**. 2014.

Wet, Erika de. **The Chapter VII Powers of the United Nations Security Council.** Hart Publishing, 2004.

Whitaker, Brian. “The Boldness of Bashar Al-Assad”. **Guardian, 31 March, The Arab Spring, Rebellion, Revolution and a New World Order.** ed. Toby Manhire. London: Guardian Books, 2012.

MAKALELER

Abbott, Kenneth W., Snidal Duncan. "Hard and Soft Law in International Governance". **International Organization.** 54 (2000): 421–456.

_____. "The Many Faces of International Legalization, Standards and Norms in International law". **American Society of International Law.** c. 92 (1998): 57.

Acharya, Amitav. "Redefining the Dilemmas of Humanitarian Intervention". **Australian Journal of International Affairs.** c. 56. s. 3 (2002): 373-381.

Ağır, Bülent Sarper. "Güvenlik Kavramını Yeniden Düşünmek: Küreselleşme, Kimlik ve Değişen Güvenlik Anlayışı". **Güvenlik Stratejileri.** s. 22 (2011): 97-131.

Ainley, Kirsten. "The Responsibility to Protect and the International Criminal Court: Counteracting the Crisis". **International Affairs.** c. 91. s. 1 (2015): 37-54.

Aksu, Muharrem, Faruk Turhan. "Yeni Tehditler, Güvenliğin Genişleme Boyutları ve İnsani Güvenlik". **Uluslararası Alanya İşletme Fakültesi Dergisi.** c. 4. s. 2 (2012): 69-80.

Allison, Roy "The Russian Case for Military Intervention in Georgia: International Law, Norms and Political Calculation". **European Security.** 18-2 (2009): 173-200.

Almeida, Paula Wojcikiewicz. "From Non-indifference to Responsibility while Protecting: Brazil's Diplomacy and the Search for Global Norms". **The South African Institute of International Affairs (SAIIA), Occasional Paper.** s. 138 (2013): 6.

Amnéus, Diana. "Responsibility to Protect by Military Means" (Doktora Tezi, Stockholm University, 2008), 225-226.

Anderson, Jessica. "Sovereignty as Responsibility: R2P and IDP Protection". **Public Policy and Governance Review.** c. 4. s. 2 (Winter 2013): 56-71.

Arsava, Füsun. "Egemenlik ve Koruma Sorumluluğu". **Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.** c. XV. s. 1 (2011): 101-124.

_____. "BM Güvenlik Konseyi'nin İnsan Haklarını Koruma Rolü ve Güvenlik Konseyi'nin Yetkilerinin Dayanağı ve Sınırları". **Uluslararası Hukuk ve Politika.** c. 4. s. 13 (2008): 1-15.

Ashford, Mary-Wynne. "The Responsibility to Protect: A New Notion of State Sovereignty". **Medicine, Conflict and Survival.** 19.1 (2003): 35-38.

Avery, Ainslie. "De Lege Ferenda: 'Sovereignty as Responsibility' as a Framework for International Internally Displaced Persons Law". **Oxford Monitor of Forced Migration**. c. 2, s. 2 (2012): 27-31.

Banerjee, Dipankar. “India and R2P: Reconciling the Tension Between Intervention and State Sovereignty”. **The Responsibility to Protect. – From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers.** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 102-103.

Banteka, Nadia. “Dangerous Liaisons: The Responsibility to Protect and a Reform of the U.N. Security Council”. **Columbia Journal of Transnational Law.** c. 54, s. 382 (2016): 392, 423.

Başaran, Halil Rahman. “Identifying the Responsibility to Protect”. **The Fletcher Forum of World Affairs.** c. 38. s. 1 (Winter 2014): 195-212.

Bellamy, Alex J.. “Responsibility to Protect or Trojan Horse? The Crisis in Darfur and Humanitarian Intervention after Iraq”. **Ethics & International Affairs**. c. 19. s. 2 (2005): 31-54.

_____. “Mass Atrocities and Armed Conflict: Links, Distinctions, and Implications for the Responsibility to Prevent”. **Policy Analysis Brief.** Stanley Foundation. (February 2011): 4.

_____, Paul D. Williams, “Protecting Civilians in Uncivil Wars”, **Working Paper, Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect.** s. 1 (August 2009): 15.

_____. “Libya and the Responsibility to Protect: The Exception and the Norm”. **Ethics & International Affairs.** c. 25. s. 3 (2011): 263-269.

_____,Matt McDonald. “The Utility of Human Security': Which Humans? What Security? A Reply to Thomas & Tow”. **Security Dialogue.** 33 (2002): 373.

_____. “Kosovo and the Advent of Sovereignty as Responsibility”. **Journal of Intervention and Statebuilding.** c. 3. s. 2 (2009): 163-184

_____. “Realizing the Responsibility to Protect”. **International Studies Perspectives.** 10 (2009): 111–128.

_____. “The Responsibility to Protect and the Problem of Military Intervention”. **International Affairs.** c. 84. s. 4 (2008): 615–639.

_____. “The Responsibility to Protect-Five Years On”. **Ethics & International Affairs.** c.24. s. 2 (Carnegie Council for Ethics in International Affairs, 2010): 143-169.

_____. “Whither the Responsibility to Protect? Humanitarian Intervention and the 2005 World Summit”. **Ethics and International Affairs**. c. 20, s. 2 (June 2006): 143-169.

_____. “R2P-Dead or Alive?”. **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers**. (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 20.

_____, Paul D. Williams, “The New Politics of protection? Côte d’Ivoire, Libya and the Responsibility to Protect”. **International Affairs.** 87-4 (2011): 825-850.

_____,Paul D. Williams. “On the Limits of Moral Hazard: The 'Responsibility to Protect', Armed Conflict and Mass Atrocities”. **European Journal of International Relations.** c. 18. s. 3 (2011): 539-571.

_____,Paul D. Williams. “Protecting Civilians in Uncivil Wars”. **Asia-Pacific Centre for the Responsibility to Protect.** Working Paper No. 1 (August 2009): 32.

Beriş, Emrah. “Egemenlik Kavramının Tarihsel Gelişimi ve Geleceği Üzerine Bir Değerlendirme”. **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi.** c. 63. s. 1 (2008): 75

Besson, Samantha. “Theorizing the Sources of International Law.”. **In The Philosophy of International Law.** ed. Samantha Besson, John Tasioulas. (Oxford: Oxford University Press, 2010): 180.

Betts, Alexander. “Towards a ‘soft law’ Framework for the Protection of Vulnerable Migrants”, **New Issues in Refugee Research**, Policy Development and Evaluation Service, United Nations High Commissioner for Refugees, Research Paper. s. 162 (2008): 1-24.

Björkdahl, Annika. “Norms in International Relations: Some Conceptual and Methodological Reflections” **Cambridge Review of International Affairs.** 15-1 (2010): 9-23.

Blutman, Laszlo. “In the Trap of a Legal Metaphor: International Soft Law”. **International and Comparative Law Quarterly.** c. 59 (July 2010): 605–624.

Boyle, A. E.. “Some Reflections on the Relationship of Treaties and Soft Law”. **International and Comparative Law Quarterly.** c. 48. s. 4 (October 1999): 901-913.

Bölme,Selin M. ve diğ., “İsyan Müdahale ve Sonrası: Libya’da Dönüşümün Sancıları”. **SETA Rapor**. s. 5 (Aralık 2011): 27.

Breau, Susan C.. “The Impact of the Responsibility to Protect on Peacekeeping”. **Journal of Conflict & Security Law.** c. 11. s. 3 (Oxford University Press, 2006): 429-464.

Brollowski, Hanna. “The Responsibility to Protect and Common Article 1 of the 1949 Geneva Conventions and Obligations of Third States”. **Responsibility to Protect From Principle to Practice.** ed. Julia Hoffmann, André Nollkaemper. (Amsterdam: Pallas Publications, 2012): 103.

Brosig, Malte “Responsibility to Protect: The GIBSA Perspective; R2P- Not Evasive but Still Reluctant Action”. **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 5-124.

Brozurs, Lars, Jessica von Farkas, “Germany and R2P: Common but Differantiated Responsibility?”. **The Responsibility to Protect. - From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers.** (HSF, ISS, KAS & SAIIA): 56-65.

Byers, Michael. “International Law and the Responsibility to Protect”. **Sovereignty, Statehood and State Responsibility: Essays in Honour of James Crawford**. ed. Christine Chinkin, Freya Baetens (2015): 35

Castaneda, Cardenas. “A Call for Rethinking the Sources of International Law: Soft Law and the other Side of the Coin”. **Aruorio Mexicano de Derecho Internacional.** 13 (2013): 355-403.

Chalesworth, Hilary. “Law Making and Sources”. **The Cambridge Companion to International Law.** ed. James Crawford, Martti Koskenniemi. (Cambridge: Cambridge University Press, 2012): 199;

Chandler, David. “The Responsibility to Protect? Imposing the ‘Liberal Peace’”. **International Peacekeeping.** 11.1 (2004): 59-81.

Charity, Matthew H.. “Criminalized State: The International Criminal Court, The Responsibility to Protect, and Darfur, Republic of Sudan”. **Ohio N.U. L. Rev..** c. 37 (2011): 67-110.

Checkel, Jeffrey T.. “Norms, Institutions, and National Identity in Contemporary Europe”. **International Studies Quarterly.** 43 (1999): 83–114.

Chimni, B. S.. “Third World Approaches to International Law: A Manifesto”. **International Community Law Review**. c. 8, s. 1 (2006): 3-27.

Ching, Frank. “UN: Sovereignty or Rights?”. **Far Eastern Economic Review.** 162 (1999): 40-42.

Chinkin, C. M.. “The Challenge of Soft Law: Development and Change in International Law”. **The International and Comparative Law Quarterly.** c. 38. s. 4 (October 1989): 850-866.

Christians, Allison. “Hard and Soft Law in International Taxation”. **University of Wisconsin Law School Legal Studies Research Paper Series, Paper No. 1049**: May 2007.

Conlon, Justin. ”Sovereignty vs. Human Rights or Sovereignty and Human Rights?”. **Race&Class.** c. 46/1 (2004): 75–100.

Cronin, Bruce. “The Tension Between Sovereignty and Intervention in the Prevention of Genocide”. **Human Rights Review.** c. 8. s. 4 (July 2007): 293-305.

Cronogue, Graham. “Responsibility to Protect: Syria The Law, Politics, and Future of Humanitarian Intervention Post-Libya”. **International Humanitarian Legal Studies**. 3 (2012): 124-159.

_____. “Responsibility to Protect: Syria The Law, Politics, and Future of Humanitarian Intervention Post-Libya”. **International Humanitarian Legal Studies.** c. 3 (2012): 124-159.

Cutler, A. Claire. “Legal Pluralism as the “Common Sense” of Transnational Capitalism”. **Oñati Socio-legal Series.** c. 3. s. 4 (2013): 719-740.

Çeçen, Anıl. “Hukukta Norm ve Adalet”. **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi.** c. 32. s. 1-4 (1975): 71-115.

Delbrück, Jost. “Prospects for a "World (Internal) Law?": Legal Developments in a Changing International System”. **Indiana Journal of Global Legal Studies.** c. 9. s. 2 (Spring 2002): 401-431.

Delcourt, Barbara. “Pre-emptive Action in Iraq: Muddling Sovereignty and Intervention?”. **Global Society.** 20-1 (2006): 47-67.

Deutscher, Matt. “The Responsibility to Protect”. **Medicine, Conflict and Survival**. c. 21, s. 1 (2005): 28-34.

Dias, Giulherme M.. “Responsibility to Protect: New Perspectives to an Old Dilemma”. **International Law-Contemporary Issues and Future Developments, ed. Sanford R.**. Silverburg: Westview Press, (2011): 61.

Donnelly, Jack. “State Sovereignty and International Human Rights”. **Ethics & International Affairs.** c. 28. s. 2 (2014): 225-238.

Dupuy, Pierre-Marie. “Formation of Customary International Law and General Principles”. **The Oxford Handbook of International Environmental Law**. ed. Daniel Bodansky, Jutta Brunnée, Ellen Hey (New York: Oxford University Press, 2007): 459.

Edwards, Jason. "Redefining Sovereignty: An Analysis of U.N. Secretary General Ban Ki Moon’s Rhetoric on the Responsibility to Protect Doctrine”. **Peace and Conflict Studies.** c. 19, s. 1 (2012): 36-60.

Ekici, Ekrem. “Hobbes ve Rousseau: Toplumsal Sözleşme Kuramı, Kaygı” **Uludağ Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Felsefe Dergisi**. s. 6 (Bahar 2006): 78-89.

Eldem, Tuba. “Koruma Sorumluluğu Normunun Libya ve Suriye Krizleri Bağlamında İşlevselliği”. **Uluslararası Hukuk ve Politika**. c. 11. s. 43 (2015): 1-38.

Ercan, Pınar Gözen. “İkinci On Yılına Girerken Koruma Sorumluluğunu Yeniden Düşünmek: Lex Ferenda Olarak R2P”. **Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi.** 5-2 (2015):165-182.

_____. “R2P: From Slogan to an International Ethical Norm”. **Uluslararası İlişkiler.** c. 11. s. 43 (Güz 2014): 35-52.

Etzioni, Amitai. “Sovereignty as Responsibility”. **Orbis**. c. 50. s. 1 (Winter 2006):71-85

Evans, Gareth. “The Responsibility to Protect: An Idea Whose Time Has Come … and Gone?”. **International Relations.** c. 22. s. 3 (2008): 283-298.

_____. “The Responsibility to Protect: Ending Mass Atrocity Crimes”.**International Crisis Group, to Global Philanthropy Forum.** (San Francisco: 11 April 2008).

_____. “When is it Right to Fight?”. **Survival.** c. 46. s. 3 (Autumn 2004): 59–82.

_____, Mohamed Sahnoun. “Intervention and State Sovereignty: Breaking New Ground”. **Global Governance**. c. 7. s. 2 (Apr-June 2001): 119-125.

_____, Ramesh Thakur, “Correspondence: Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect”. **International Security.** c. 37. s. 4 (Spring 2013): 199–214.

Finnemore, Martha. “Are Legal Norms Distinctive?”. **Journal of International Law and Politics.** 32 (2000): 699-705.

_____. “Norms, Culture, and World Politics: Insights from Sociology's Institutionalism”. **Intemational Organization.** c. 50, s. 2 (Spring 1996): 325-47.

_____, Kathryn Sikkink. “International Norm Dynamics and Political Change”. **International Organizations.** c. 52. s. 4 (1998): 887-917.

Fastenrath, Ulrich. “Relative Normativity in International Law”. **European Journal of International Law**. c. 4 s. 1 (1993): 324-339.

Footer, Mary E.. “The (Re)turn to ‘Soft Law’ in Reconciling the Antinomies in WTO Law”. **Melbourne Journal of International Law.** c. 11 (2010): 241-276.

Foty, Cherine. “The Dangers of the Dissemination of Misinformation in Implementing the Responsibility to Protect”. **Journal of International Humanitarian Legal Studies**. 6 (2015): 116-117. 87-117.

Francioni, Francesco, Christine Bakker. “Responsibility to Protect, Humanitarian Intervention and Human Rights: Lessons from Libya to Mali”. **Transworld.** Working Paper 15 (April 2013).

Franck, Thomas M.. “Humanitarian Intervention”. **The Philosophy of International Law.** ed. Samantha Besson, John Tasioulas. Oxford University Press, 2010: 534, 543.

Franco, Chiara de, Christoph O. Meyer, Karen E. Smith. “‘Living by Example?’ The European Union and the Implementation of the Responsibility to Protect (R2P)”. **Journal of Common Market Studies.** c. 53, s. 5 (2015): 994–1009.

Gabriel, Henry Deeb. “The Advantages of International Commercial Law: The Role of UNIDROIT, UNCITRAL and The Hague Conference”. **Brooklyn Journal of International Law.** c. 34. s. 3 (2009).

Gallagher, Adrian. “The promise of pillar II: Analysing International Assistance Under the Responsibility to Protect”. **International Affairs.** 91-6 (2015): 1259–1275.

Garwood-Gowers, Andrew. “The BRICS and The Responsibility to Protect: Lessons From the Libyan and Syrian Crises”. **Responsibility to Protect in Theory and Practice.** ed. Sancin, Vasilka&Dine, Masa Kovic (Ljubljana, Slovenia: GV Zalozba, 2013): 34.

_____. “The Responsibility to Protect and the Arab Spring: Libya as the Exception, Syria as the Norm?”. **UNSW Law Journal.** c. 36-2 (2013): 594-618.

_____. “China and the “Responsibility to Protect”: The Implications of the Libyan Intervention. **Asian Journal of International Law.** c. 2, s. 2 (July 2012): 375-393.

Gasper, Des, Oscar A. Gomez. “Human Security Thinking in Practice: ‘Personal Security’, ‘Citizen Security' and Comprehensive Mappings”. **Contemporary Politics**. 21.1 (2015): 100-116.

Gierycz, Dorota. “From Humanitarian Intervention (HI) to Responsibility to Protect (R2P)”. **Criminal Justice Ethics.** 29.2 (Aug 2010): 110

Gionet, Marc Alexander C.. “Canada’s Role in the Conceptual Impetus of the Responsibility to Protect and Current Contributions**”. Responsibility to Protect From Principle to Practice, ed. Julia Hoffmann, André Nollkaemper.** (Amsterdam: Pallas Publications, 2012): 68.

Glanville, Luke. “On the Meaning of ‘Responsibility’ in the ‘Responsibility to Protect’”. **Griffith Law Review.** c. 20. s. 2 (2011): 482-504.

_____. “The antecedents of ‘Sovereignty as Responsibility”. **European Journal of International Relations.** c. 10. s. 1 (2010): 1–23.

_____. “The Myth of “Traditional” Sovereignty”. **International Studies Quarterly.** c. 57. (2013): 79-90.

_____. “The Responsibility to Protect Beyond Borders”. **Human Rights Law Review.** c. 12. s. 1 (2012): 1-32.

Glen, Patrick J.. “Paradigm Shifts in International Justice and the Duty to Protect; in Search of an Action Principle”. **Georgetown Public Law and Legal Theory Research Paper.** No. 11-08 (2010): 19-37.

Goldmann, Matthias. “We Need to Cut Off theHead of the King: Past, Present, and Future Approaches to International Soft Law”. **Leiden Journal of International Law** . c. 25 (2012): 344.

Gowlland-Debbas, Vera. “Security Council Change”. **International Journal.** c. 65. s. 1 (2009): 127.

Grnchalla-Wesierski, Tadensz. “A Framework for “Understanding Soft Law””. **McGill Law Journal.** c. 30 (1984): 37-88.

Gruenberg Justin S.. “An Analysis of United Nations Security Council Resolutions: Are All Countries Treated Equally?”. **J. Int'l L..** 513 (2009): 482-490.

Guzman, Andrew T., Timothy L. Meyer, “International Soft Law”. **Journal of Legal Analysis.** c 2. s 1 (Spring, 2010): 171-225.

_____. “The Design of International Agreements”. **The European Journal of International Law.** c. 16. s. 4 (2005): 583-591.

Haass, Richard N.. “Sovereignty”. **Foreign Policy.** 150 (Sep/Oct 2005): 54.

Hamann, Eduarda Passarelli. “Brazil and R2P: A Rising Global Player Struggles to Harmonise Discourse and Practice”. **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers.** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012): 80-81.

Hanania, Richard. “Norms Governing the Interstate Use of Force: Explaining the Status Quo Bias of International Law”. **Emory International Law Review.** c. 27 (2013): 831-902.

Hayman, P.A., John Williams. “Westphalian Sovereignty: Rights, Intervention, Meaning and Context”. **Global Society.** c. 20, s. 4 (2006): 521-541.

Hehir, Aidan. “The Permanence of Inconsistency, Libya, the Security Council, and the Responsibility to Protect”. **International Security.** c. 38. s. 1 (Summer 2013): 137–159.

Helen Keller. “Codes of Conduct and their Implementation: the Question of Legitimacy”. **Legitimacy in International Law.** ed. Rüdiger Wolfrum and Volker Röben (Max-Planck Institut, Springer 2008): 249-295.

Hillgenberg, Hartmut. “A Fresh Look at Soft Law”. **European Journal of International Law.** c. 10. s.3 (1999): 499-515.

Homolkova, Lenka. “Responsibility to Protect: the Never-ending Rhetoric or Actual Baseline for the EU's Possible Action”. **EIUC**. (June 2013): 96-97.

Howe, Brendon. “Law and Intervention”. **Uluslararası Hukuk ve Politika.** c. 4. s. 13 (2008): 95-117.

Hunt Charles T., Alex J. Bellamy. “Mainstreaming the Responsibility to Protect in Peace Operations”. **Civil Wars.** 13-1 (2011): 1-20.

Ibish, Hussein. “Was the Arab Spring Worth it?”. **Foreign Policy**. 194 (Jul/Aug 2012): 92.

Jaganathan, Madhan Mohan, Gerrit Kurtz. “Singing the Tune of Sovereignty? India and the Responsibility to Protect”. **Conflict, Security & Development**. 14-4 (2014): 461-487.

Karlsson-Vinkhuyzen, Sylvia I., Antto Vihma. “Comparing the Legitimacy and Effectiveness of Global Hard and Soft law: An Analytical Framework”. **Regulation & Governance.** 3 (2009): 400–420.

Kenkel, Kai Michael. “Brazil and the Responsibility to Protect, R2P Ideas in Brief”. **Asia Pacific Center for the Responsibility to Protect.** c. 5, s. 1 (2015): 6-7.

Keskin Funda. “Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme”. **Uluslararası İlişkiler.** c. 6. s. 21 (Bahar 2009): 67-88.

_____. “Darfur: Koruma Yükümlülüğü ve İnsancıl Müdahale Kavramları Çerçevesinde Bir İnceleme”. **Uluslararası İlişkiler.** c. 6, s. 21 (Bahar 2009): 67-88.

Klabbers, Jan. “Reflections on Soft International Law in a Privatized World”. **Finnish Yearbook of International Law**. ed. Jan Klabbers. c. XVI (Leiden: Koninklijke Brill NV, 2008): 314-316.

_____. “The Redundancy of Soft Law”. **Nordisk Journal of International Law.** c. 65. s. 2 (1996): 167-182.

Königs, Tomas, Junko Nozawa, Erica Teeuwen. “Responsibility to Protect: Implementing a Global Norm towards Peace and Security”. **Merkourios - International and European Law: General Issue.** c. 29. s. 76 (2013): 109-112.

Kraisoraphong, Keokam. **Thailand and the Responsibility to Protect**. The Pacific Review. 25-1 (2012): 1-25.

Kratochwil, Friedrich. “Politics, Law, and the Sacred: A Conceptual Analysis”. **Journal of International Relations and Development.** 16 (2013): 1-24.

Kresner, Stephen D.. “Sovereignty”. **Foreign Policy**. 122 (Jan/Feb 2001): 22.

Kunadt, Nadja. “The Responsibility to Protect as a General Principle of International Law”. **Anuario Mexicano de Derecho Internacional.** c. XI (2011): 187-226.

Kuperman, Alan J.. “Rethinking the R2P”. **The Whitehead Journal of Diplomacy and International Relations.** 10-1 (Winter/Spring 2009): 24.

Kurtz, Gerrit, Philipp Rotmann, “The Evolution of Norms of Protection: Major Powers Debate the Responsibility to Protect“. **Global Society**. c. 30. s. 1 (2016): 3-20.

Laidi, Zaki. “BRICS: Sovereignty Power and Weakness”. **International Politics.** 49 (2012): 614–632.

Lavrov, Sergey “Face to Face with America: Between Non-Confrontation and Convergence”. Magazine Profile, s. 38 (October 2008). **Russian Politics & Law.** c. 47, s. 3 (2009).

Luck, Edward C.. “The Responsibility to Protect: The Journey”. **Responsibility to Protect From Principle to Practice.** ed. Julia Hoffmann, André Nollkaemper. (Amsterdam: Pallas Publications, 2012): 43.

_____. “A Council for All Seasons: The Creation of the Security Council and its Relevance Today”. **The United Nations Security Council and War, The Evolution of Through and Practice since 1945.** ed. Vaughan Lowe ve diğ.. (Oxford University Press, 2008): 61-85.

Mac Farlane, S. Neil, Carolin J Thielking, Thomas G Weiss, “The Responsibility to protect: Is Anyone Interested in Humanitarian Intervention?” **Third World Quarterly**. 25-5 (2004): 977-992.

Marochkin, Sergei, Rustam Khalafyan. “The Norms of International Soft Law in the Legal System of the Russian Federation”. Journal of Politics and Law. c. 6. s. 2 Vol. 6 (2013): 90-104.

Marschik, Axel. “Hard Law Strikes Back –How the Recent Focus on the Rule of Law Promotes Compliance with Norms in International Relations”. **International Law between Universalism and Fragmentation.** ed. Isabelle Buffard ve diğ.. (Martinus Nijhoff Publishers, 2008): 61.

Massingham, Eve. “Military intervention for Humanitarian Purposes: Does the Responsibility to Protect Doctrine Advance the Legality of the Use of Force for Humanitarian Ends?”. **International Review of the Red Cross.** c. 91. s. 87 (2009).

Matsukuma, Jun. “International Law and the Responsibility to Protect(Research Notes)”. **Tokyo University of Foreign Studies.** s. 15 (2013): 329-337. http://repository.tufs.ac.jp/handle/10108/76176 [23. 02. 2016].

Matsushita, Mitsuo. “A View on Future Roles of The WTO: Should There be More Soft Law in The WTO?”. **Journal of International Economic Law.** 17 (2014): 701–715.

McClean, Emma. “The Responsibility to Protect: The Role of International Human Rights Law”. **Journal of Conflict & Security Law.** c. 13. s. 1 (Oxford University Press, 2008): “123–152.

Meyer, Timothy. “Soft Law as Delegation”. **Fordham Int'l L.J..** 32 (2009): 888-940.

Michelle Ramos, Jeninifer. “How Actions Affect Ideas: Military Intervention and Conceptions of Sovereignty”. Doktora Tezi, University of California, Political Science in the Office of Graduate Studies, Davis, 2008.

Milano, Enrico. “The Security Council and Territorial Sovereignty: The Case of Kosovo”. **International Community Law Review.** 12 (2010): 171-189.

Milne, Seumas. “NATO’s Intervention was a Catastrophic Failure”, **Guardian, 27 October, The Arab Spring, Rebellion, Revolution and a New World Order, ed. Toby Manhire. (**London: Guardian Books, 2012): 239

Moravcova, Sarka. “The Controversy over Humanitarian Intervention and Responsibility to Protect”. **Perspectives.** c. 22, s. 2 (2014): 65-86.

Morton, Jeffrey S.. “The Evolution of Core Legal Principles”. **International Law-Contemporary Issues and Future Developments.** ed. Sanford R. Silverburg. (Westview Press, 2011): 566-571.

Mpyisi, Kenneth, Tim Murithi. “Conflict Prevention and the Responsibility to Protect in Africa”. **African Security Review**. 16-3 (2007): IV-VI.

Murithi, Tim. “The Responsibility to Protect as Enshrined in Article 4 of the Constitutive Act of the African Union”. **African Security Review**. 16-3 (2007): 14-24.

Mutuş Toprakseven, Ceren. “Koruma Sorumluluğu Doktrini Çerçevesinde Suriye Krizi”. **Ortadoğu.** (26 Nisan 2013): 49.

Nanda, Ved P.. “From Paralysis in Rwanda to Bold Moves in Libya: Emergence of the “Responsibility to Protect” Norm Under International Law -Is the International Community Ready for it?”. **Houston Journal of International Law.** c. 34. s. 1 (2011): 55-56.

_____. “The Future Under International Law of the Responsibility to Protect After Libya and Syria”. **Michigan State International Law Review.** c. 21-1 (2013): 41-42.

Nasu, Hitoshi. “Operationalizing the ‘Responsibility to Protect’ and Conflict Prevention: Dilemmas of Civilian Protection in Armed Conflict”. **Journal of Conflict & Security Law**. c. 14. s. 2 (2009): 209–241.

_____. The UN Security Council's Responsibility and the "Responsibility to Protect". **Max Planck Yearbook of United Nations Law. c**. 15 (2011): 413-415.

Negron-Gonzales, Melinda, Michael Contarino, "Local Norms Matter: Understanding National Responses to the Responsibility to Protect", **Global Governance**. 20 (2014): 255-276.

Neubert, Carl-Wendelin. "Preventive R2P Measures". **The Responsibility to Protect .– From Evasive to Reluctant Action? The Role of Global Middle Powers.** (HSF, ISS, KAS & SAIIA, 2012), 118.

Neuhold, Hanspeth. "The Inadequacy of Law Making by International Treaties: Soft Law as an Alternative?". **Developments of International Law in Treaty Makin.** ed. Rüdiger Wolfrum, Volker Röben. (New York: Springer, 2005): 47.

Nonda, Ved. P.. "The Role of International Organizations in Non-Contractual Law Making". **Developments of International Law in Treaty Making.** ed. Rüdiger Wolfrum, Volker Röben. (New York: Springer, 2005): 157-170.

Ntahiraja, Bernard. "The Global and the Regional in the Responsibility to Protect: Where Does Authority Lie?". **The Journal Jurisprudence.** c. 15 (2012): 419.

Olsson, İlhami Alkan. "Four Competing Approaches to International Soft Law". **Scandinavian Studies in Law.** c. 58 (2013): 176-196.

Oludoun, Temitope. "Peace and Security as a Catalyst for the Reform of the UN Security Council". **Uluslararası Hukuk ve Politika.** c. 10. s. 39 (2014): 63-96.

Orakhelashvili, Alexander. "The Acts of the Security Council: Meaning and Standarts of Review"; Michael C. Wood. "The Interpretation of Security Council Resolutions". ed. A. Von Bongdandy, R. Wolfrum, Max Planck. **Yearbook of United Nations Law.** c. 11 (2007): 143-195.

Orchard, Phil. "Protection of internally Displaced Persons: Soft law as a Norm-generating Mechanism". **Review of International Studies**. c. 36. s. 2 (Cambridge University Press, 2010): 286-287.

Ovalı, A. Şevket. "Ütopya İle Pratik Arasında: Uluslararası İlişkilerde İnsan Güvenliği Kavramsallaştırması". **Uluslararası İlişkiler**. c. 3. s. 10 (Yaz 2006): 3-52.

_____. "Westfalyan Adaletten İnsan Merkezli Adalete, Uluslararası Adalet ve Adaletsizliğin Gündemi". **Ege Akademik Bakış**. c.10. s. 3 (2010): 911-931.

Özlük, Erdem. "Uluslararası İlişkilerde Meşruiyet ve Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Meşruiyet Krizi". **Uluslararası Hukuk ve Politika.** c. 4. s. 14 (2008): 1-26.

Öztığ, Laçin İdil. "Globalization and New Medievalism: A Reconsideration of the Concept of Sovereignty". **Uluslararası Hukuk ve Politika.** c. 6. s. 21 (2010): 125-139.

Pattison, James. "Mapping the Responsibilities to Protect: A Typology of International Duties". **Global Responsibility to Protect.** 7 (2015): 190-210.

Paulo, Sebastian, Helmut Reisen. “Eastern Donors and Western Soft Law: Towards a DAC Donor Peer Review of China and India?”. **Development Policy Review.** 25(5) (2010): 535-552.

Payandeh, Mehrdad. “With Great Power Comes Great Responsibility? The Concept of the Responsibility to Protect Within the Process of International Lawmaking”. **Yale Journal of International Law.** c. 35. s. 2 (2010): 491.

Pellet, Alain. “Article 38”. **The Statute of the International Court of Justice: A Commentary.** ed. Andreas Zimmermann, Christian Tomuschat, Karin Oellers-Frahm, 2. bs.. (Oxford University Press, 2012): 771.

Peter, Mateja. “The Politics of Self-defence: Beyond a Legal Understanding of International Norms”. **Cambridge Review of International Affairs.** 24-2 (2011): 245-264.

Peters, Anne. “The Security Council’s Responsibility to Protect”. **International Organizations Law Review.** c. 8 (2011): 1-40.

Piiparinen, Touko. “Norm Compliance by Proximity: Explaining the Surge of Regional Actors in Responsibility to Protect”. **Conflict, Security & Development.** 12-4 (2012): 387-415.

_____. “Sovereignty-building: Three images of Positive Sovereignty Projected through Responsibility to Protect”. **Global Change, Peace & Security: formerly Pacifica Review: Peace, Security & Global Change.** 24.3 (2012): 405-424.

Pommier, Bruno. “The Use of Force to Protect Civilians and Humanitarian Action: The Case of Libya and Beyond”. **International Review of the Red Cross.** c. 93. s. 884 (December 2011): 1082.

Rajan, M. S.. “Sovereignty of States and Intervention”. **Review Article, International Studies.** c. 40. s. 3 (2003): 277-281.

Ratner, Steven. “International Law: The Trials of Global Norms”. **Foreign Policy.** 110 (Spring 1998): 65-80.

Raustiala, Kal. “Form and Substance in International Agreements”. **The American Journal of International Law.** c. 99-58 (2005): 586-588.

Rimmer, Susan Harris. “Refugees, Internally Displaced Persons and the ‘Responsibility to Protect’”. New Issues in Refugee Research, Research Paper No. 185 Policy Development and Evaluation Service, United Nations High Commissioner for Refugees. (March 2010): 1-21.

Roberts, A.. “The Price of Protection”. **Survival: Global Politics and Strategy**. 44.4 (2002): 157-161.

Roberts, Adam. “NATO’s Humanitarian War over Kosovo”. **Survival.** c. 41. s. 3 (Autumn 1999): 102-23.

Robilant, Anna Di. “Genealogies of Soft Law”. **The American Journal of Comparative Law.** c. 54. s. 3 (Summer, 2006): 499-554.

Roff, H. M.. “Response to Pattison: Whose Responsibility to Protect?”. **Journal of Military Ethics.** 8-1 (2009): 79-85.

Roscini, Marco. “The United Nations Security Council and the Enforcement of International Humanitarian Law”. **Israel Law Review.** c. 43. s. 330 (2010): 331-358.

Roskam, John “After Iraq: Is Sovereignty Dead?”. **Review - Institute of Public Affairs.** 55,1 (Mar 2003): 23-24.

Rubin, Barnett R.. “Constructing Sovereignty for Security”. **Survival: Global Politics and Strategy.** 47.4 (2005): 93-106.

Sarıbeyoğlu, Meltem. “Uluslararası İnsancıl Hukuk Perspektifinden Vatandaşlık: Geleneksel Sonuçların Dönüşümü”. **İÜHFM.** c. LXXI. s. 1 (2013): 1021-1050.

Schäfer, Armin. “Resolving Deadlock: Why International Organisations Introduce Soft Law”. **European Law Journal.** c. 12. s. 2 (March 2006): 194-208.

Serbin, Andrés, Andrei Serbin Pont. “Brazil´s Responsibility while Protecting: a Failed Attempt of Global South Norm Innovation?”. **Pensamiento Propio**. 41 (2015): 171-192.

Shaffer, Gregory C., Mark A. Pollack. “Hard Versus Soft Law in International Security”. **Boston Collage Law Review.** c. 52. s. 4 (2011): 1147.

_____. Mark A. Pollack. “Hard vs. Soft Law: Alternatives, Complements and Antogonists in International Governance”. **University of Minnesota Law School Legal Studies Research Paper Series, Research Paper No. 09-23**. (2010): 706-799.

Shannon, Vaughn P.. “Norms are What States Make of Them: The Political Psychology of Norm Violation”. **International Studies Quarterly.** 44 (2000): 293-316.

Shelton, Dinah. “Normative Hierarchy in International Law”. **The American Journal of International Law**. c. 100. s. 2 (2006): 291-323.

Simma, Bruno. “NATO, the UN and the Use of Force: Legal Aspects”. **European Journal of International Law** 1 (1999): 5.

_____. “Consent, Strains in the Treaty System”. **The Structure and Process of International Law: Essays in Legal Philosophy Doctrine and Theory.** ed. Ronald St. J. Macdonald, Douglas M. Johnston. (The Hague: Martinus Nijhoff, 1983): 485-511.

Skjærseth, Jon Birger, Olav Schram Stokke, Jørgen Wettestad. “Soft Law, Hard Law, and Effective Implementation of International Environmental Norms”. **Global Environmental Politics.** 6-3 (August 2006).

Soysal, Mümtaz. “Değişen Egemenlik ve Meşruluk” **Anayasa Yargısı Dergis.** c. 207 (2003): 171-181.

Stahn, Carsten. “Responsibility to Protect: Political Rhetoric or Emerging Legal Norm?”. **The American Journal of International Law.** c. 101. s. 1 (2007): 99-120.

Stratton, Jane. “International Law”. **Hot Topics: Legal Issues In Plain Language**. 69 (Sydney: N.S.W.: Legal Information Access Centre, 2009): 1-32.

Suhrke, Astri. “Human Security and the Interest of States”. Security Dialogue. c. 30. s. 3 (September 1999): 265-276.

Tanguy, Joelle. “Redefining Sovereignty and Intervention”. **Ethics & International Affairs**, 17-1 (2003): 141-148.

Terpan, Fabien. “Soft Law in the European Union The Changing Nature of EU Law”. **European Law Journal.** c. 40 (Wiley, 2014): 9-11.

Thakur, Ramesh. “Outlook: Intervention, Sovereignty and Responsibility to Protect: Experiences from ICISS”. **Security Dialogue.** c. 33. s. 3 (2002): 323-340.

_____. “The Responsibility to Protect and the North-South Divide”. **International Law-Contemporary Issues and Future Developments.** ed. Sanford R. Silverburg. (Westview Press, 2011): 44.

Thomas, Nicholas, William T. Tow. “The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention”. **Security Dialogue**. 33 (2002): 177-192.

_____, William T. Tow. “The Utility of Human Security: Sovereignty and Humanitarian Intervention”. Security Dialogue. 33 (2002): 177-192.

Thompson, Helen. “The Case for External Sovereignty”. **European Journal of International Relations**. 12. 2 (Jun 2006):251-302.

Topal, Ahmet Hamdi. “Uluslararası Barış ve Güvenliğin Sürdürülebilmesi Kapsamında Barış İçin Birlik Kararı’nın Uygulanabilirliği”. **TAAD.** c. 5. s. 19 (Ekim 2014).

Totten, Michael J.. “Arab Spring or Islamist Winter-Three Views”. **World Affairs.** c. 174. s. 5 (January-February 2012): 27.

Trubek, David M., Louise G. Trubek. “Hard and Soft Law in the Construction of Social Europe: the Role of the Open Method of Co-ordination”. **European Law Journal.** c. 11, s. 3 (Blackwell Publishing, May 2005): 343–364.

_____, Patrick Cottrell, Mark Nance. “”Soft Law”, “Hard Law” and European Integration: Toward a Theory of Hybridity”. **University of Wisconsin Law School Legal Studies Research Paper Series.** Paper No. 1002 (November 2005): 1-42.

True-Frost, Cora. “The Security Council and Norm Consumption”. **International Law and Politics.** c. 40. s. 115 (2007): 117-118.

Tzifakis, Nikolaos. “Problematizing Human Security: A General/ Contextual Conceptual Approach”. **Southeast European and Black Sea Studies.** 11.4 (2011): 353-368.

Ulusoy, Ülkü Halatçı. “Uluslararası Hukuk Açısından Libya ve Suriye Örneğinde Koruma Sorumluluğu”. **TAAD.** c. 4. s. 14 (Temmuz 2013): 270, 276.

Vanlandingham, Rachel. “Politics or Law? The Dual Nature of the Responsibility to Protect”. **Denver J. Int’l L. &Pol’y**. c. 41 s. 1 (2012): 67-68.

Weiss Thomas G.. “Military Humanitarianism: Syria Hasn’t Killed It”. The Washington Quarterly, 37-1 (2014): 7–20.

_____. “The Sunset of Humanitarian Intervention? The Responsibility to Protect in a Unipolar Era”. **Security Dialogue.** c. 35-2 (2004): 135–153.

Wengler, W.. "Nichtrechtliche". **Staatenverträge in der Sicht des Völkerrechts und des Verfassungsrechts.** (1995): 503.

Williams, C. M.. “Words, Images, Enemies: Securitization and International Politics”. **International Studies Quarterly.** c. 47. s. 4 (2003): 511–531.

Williamson Jr., Richard L.. “Hard Law, Soft Law, and Non-Law in Multilateral Arms Control: Some Compliance Hypotheses”. **Chicago Journal of International Law.** c. 4. s. 1 (2003): 59-82

Wolfrum, Rüdiger. “Solidarity”, **The Oxford Handbook of International Human Rights Law, ed. Dinah Shelton**. (Oxford Handbooks Online, 2013): 8-15.

Woodward, Scott. “The Responsibility to Protect: The Time Is Now”. **Mediterranean Quarterly.** c. 23. s. 3 (2012): 82-97.

Xuetong, Yan. “International Leadership and Norm Evolution”. **The Chinese Journal of International Politics.** c. 4 (2011): 233–264.

Zolo, Danilo. “Humanitarian Militarism?”. **The Philosophy of International Law**. ed. Samantha Besson, John Tasioulas. Oxford University Press, 2010: 562.

BELGELER

Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Konseyi Kararları

A/HRC/RES/S-18/1. 2 December 2011.

A/HRC/RES/19/22. 23 March 2012.

A/HRC/RES/S-19/1. 4 June 2012.

A/HRC/RES/20/22. 6 July 2012.

A/HRC/RES/21/26. 28 September 2012.

A/HRC/RES/22/24. 20 March 2013.

A/HRC/RES/23/1. 29 May 2013.

A/HRC/RES/25/23. 28 March 2014.

A/HRC/RES/26/23. 27 June 2014.

A/HRC/RES/27/16. 29 September 2014.

A/HRC/RES/30/10. 1 October 2015.

A/HRC/31/L.5. 18 March 2016.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Kararları

UNSC. S/RES/1894 (2009).

UNSC. S/RES/82. 82 (25 June 1950).

UNSC. S/RES/83. 83 (27 June 1950).

UNSC. S/RES/84. 84 (7 July 1950).

UNSC. S/RES/1653. 1653 (27 January 2006).

UNSC. S/RES/1674 (2006). 1674 (28 April 2006).

UNSC. S/RES/1706 (2006). 1706 (31 August 2006).

UNSC. S/RES/1970 (2011). 1970 (26 February 2011).

UNSC. S/RES/1973 (2011). 1973 (17 March 2011).

UNSC. S/RES/1975 (2011). 1975 (30 March 2011).

UNSC. S/RES/1996 (2011). 1996 (8 July 2011).

UNSC. S/RES/2014 (2011). 2014 (21 October 2011).

UNSC. S/RES/2016 (2011). 2016 (27 October 2011).

UNSC. S/RES/2040 (2012). 2040 (12 March 2012).

UNSC. S/RES/2042 (2012). 2042 (14 April 2012).

UNSC. S/RES/2043 (2012). 2043 (21 April 2012).

UNSC. S/RES/2085 (2012). 2085 (20 December 2012).

UNSC. S/RES/2093 (2013). 2093 (6 March 2013).

UNSC. S/RES/2095 (2013). 2095 (14 March 2013).

UNSC. S/RES/2100 (2013). 2100 (25 April 2013).

UNSC. S/RES/2109 (2013). 2109 (11 July 2013).

UNSC. S/RES/2117 (2013). 2117 (26 September 2013).

UNSC. S/RES/2121 (2013). 2121 (2013), (10 October 2013).

UNSC. 2127 (5 December 2013).

UNSC. S/RES/2139 (2014). 2139 (22 February 2014).

UNSC. S/RES/2139 (2014). 2139 (22 February 2014).

UNSC. S/RES/2150 (2014). 2150 (16 April 2014).

UNSC. S/RES/2155 (2014). 2155 (27 May 2014).

UNSC. S/RES/2165 (2014). 2165 (14 July 2014).

UNSC. S/RES/2170 (2014). 2170 (15 August 2014).

UNSC. S/RES/2171 (2014). 2171 (21 August 2014).

UNSC. S/RES/2185 (2014). 2185 (20 November 2014).

UNSC. S/RES/2187 (2014). 2187 (25 November 2014).

UNSC. S/RES/2206 (2015). 2206 (3 March 2015).

UNSC. S/RES/2211 (2015). 2211 (26 March 2015).

UNSCl. S/RES/2217 (2015). 2217 (28 April 2015).

UNSC. S/RES/2220 (2015). 2220 (22 May 2015).

UNSC. S/RES/2223 (2015). 2223 (28 May 2015).

UNSC. S/RES/2227 (2015). 2227 (29 June 2015).

UNSC. S/RES/2228 (2015). 2228 (29 June 2015).

UNSC. S/RES/2241 (2015). 2241 (9 October 2015).

UNSC. A/C.6/70/SR.7 (9 December 2015).

UNSC. S/RES/2250 (2015). 2250 (9 December 2015).

UNSC. S/RES/2252 (2015). 2252 (15 December 2015).

UNSC. S/RES/2254 (2015). 2254 (18 December 2015).

UNSC. S/RES/2258 (2015). 2258 (22 December 2015).

UNSC. S/RES/2262 (2016). 2262 (27 January 2016).

UNSC. S/RES/2277 (2016). 2277 (30 March 2016).

UNSC. S/RES/2286 (2016). 2286 (3 May 2016).

UNSC. S/RES/2290 (2016). 2290 (31 May 2016).

UNSC. S/RES/2296 (2016). 2296 (29 June 2016).

UNSC. S/RES/2301 (2016). 2301 (26 July 2016).

UNSC. S/RES/2304 (2016). 2304 (12 August 2016).

UNSC. S/RES/2317 (2016). 2317 (10 November 2016).

UNSC. S/RES/2327. 2327 (16 December 2016).

UNSC. S/RES/2332 (2016). 2332 (21 December 2016).

Birleşmiş Milletler Genel Kurul Kararları

UNGA. A/C.6/64/SR.10. (10 Npvember 2009).

UNGA. A/C.3/54/L.63. (11 November 1999).

UNGA. A/C.3/54/SR.35. (8 March 2000).

UNGA. A/C.3/56/L.56. (20 November 2001).

UNGA. A/C.1/59/PV.13. (21 October 2004).

UNGA. A/C.1/60/PV.2. (3 October 2005).

UNGA. A/C.6/60/SR.7. (27 October 2005).

UNGA. A/C.4/60/SR.7. (16 November 2005).

UNGA. A/C.3/60/SR.32. (21 November 2005).

UNGA. A/C.6/60/SR.11. (23 November 2005).

UNGA. A/C.3/60/SR.23. (25 November 2005).

UNGA. A/C.3/60/SR.23. (25 November 2005).

UNGA. A/C.3/60/SR.37. (2 December 2005).

UNGA. A/C.3/61/L.45. (3 November 2006).

UNGA. A/C.3/61/SR.40. (5 January 2007).

UNGA. A/C.1/62/PV.17. (25 October 2007).

UNGA. A/C.3/62/SR.30. (12 November 2007).

UNGA. A/C.5/62/SR.10. (15 November 2007).

UNGA. A/C.6/62/SR.14. (15 November 2007).

UNGA. A/C.6/62/SR.16. (19 November 2007).

UNGA. A/C.4/62/SR.14. (20 November 2007).

UNGA. A/C.3/62/SR.36. (14 December 2007).

UNGA. A/C.5/62/SR.23. (7 February 2008).

UNGA. A/C.5/62/SR.23. (7 February 2008).

UNGA. A/C.5/62/SR.35. (11 April 2008).

UNGA. A/C.5/62/SR.27. (17 April 2008).

UNGA. A/C.5/62/SR.28. (17 April 2008).

UNGA. A/C.6/63/SR.25. (19 November 2008).

UNGA. A/C.6/63/SR.22. (20 November 2008).

UNGA. A/C.6/63/SR.23. (21 November 2008).

UNGA. A/C.6/63/SR.24. (21 November 2008).

UNGA. A/C.3/63/SR.23. (19 December 2008).

UNGA. A/C.2/63/SR.19. (29 December 2008).

UNGA. A/C.3/63/SR.29. (7 January 2009).

UNGA. A/C.3/63/SR.18. (22 January 2009).

UNGA. A/C.3/63/SR.22. (2 February 2009).

UNGA. A/C.3/64/SR.11. (27 October 2009).

UNGA. A/C.6/64/SR.8. (11 November 2009).

UNGA. A/C.3/64/SR.31. (4 December 2009).

UNGA. A/C.6/64/SR.18. (9 December 2009).

UNGA. A/C.6/64/SR.21. (22 December 2009).

UNGA. A/C.6/64/SR.22. (8 February 2010).

UNGA. A/C.6/65/SR.23. (1 December 2010).

UNGA. A/C.3/65/SR.36. (7 January 2011).

UNGA. A/C.5/65/SR.27. (27 January 2011).

UNGA. A/C.6/66/SR.6. (3 November 2011).

UNGA. A/C.5/66/SR.10. (26 January 2012).

UNGA. A/C.5/66/SR.21. (8 February 2012).

UNGA, A/RES/66/253, 66/253. (21 February 2012).

UNGA, A/RES/66/253 B, 66/253. (7 August 2012)

UNGA. A/C.6/67/SR.6. (5 December 2012).

UNGA. A/C.3/67/SR.31. (24 December 2012).

UNGA. A/C.6/67/SR.15. (24 December 2012).

UNGA. A/C.6/67/SR.15. (24 December 2012).

UNGA. A/C.6/67/SR.5. (31 December 2012).

UNGA. A/C.3/67/SR.20. (2 January 2013).

UNGA. A/C.5/67/SR.19. (29 January 2013).

UNGA. A/C.5/67/SR.22 (29 January 2013).

UNGA. A/C.6/68/SR.5. (25 October 2013).

UNGA. A/C.6/68/SR.6. (7 November 2013).

UNGA. A/C.6/68/SR.24. (20 November 2013).

UNGA. A/C.4/68/SR.16. (20 December 2013).

UNGA. A/C.5/68/SR.24. (20 January 2014).

UNGA, A/C.3/69/L.31 (31 October 2014).

UNGA. A/C.6/69/SR.8. (4 November 2014).

UNGA. A/C.2/69/SR.14. (19 November 2014).

UNGA. A/C.3/69/SR.22. (25 November 2014).

UNGA. A/C.4/69/SR.15. (5 December 2014).

UNGA. A/C.5/69/SR.27/Add. 1 (12 January 2015):

UNGA. A/C.3/70/SR.42. (14 January 2015).

UNGA. A/C.5/69/SR.36. (4 June 2015).

UNGA. A/C.6/70/SR.5 (29 October 2015).

Diğer Belgeler

"Report of the United Nations Conference on the Illicit Trade in Small Arms and Light Weapons in All Its Aspects". A/CONF.192/15. (New York, 9-20 July 2001).

Annan, Kofi. Six-point peace plan for Syria. http://www.un.org/en/peacekeeping/documents/six_point_proposal.pdf [28.05.2012].

Binder, Christina. Uniting for Peace Resolution (1950), Max Planck Encyclopedia of Public International Law (June 2013); Christian Tomuschat, Uniting for Peace, United Nations Audiovisual Library of International Law, United Nations (2008).

International Coalition for he Responsibility to Protect, Core Documents: Understanding R2P, http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/publications [15.05.2015].

International Coalition for he Responsibility to Protect, Core Documents: Understanding R2P, http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/publications [15.05.2015].

International Commission on Intervention and State Sovereignty (ICISS), The Responsibility to Protect (International Development Research Centre, December 2001).

International Criminal Court, Central Intelligence Agency, Amnesty International Report of the Secretary General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change, A More Secure World: Our Shared Responsibility (United Nations, 2004).

Report of the Secretary General's High-level Panel on Threats, Challenges and Change, A More Secure World: Our Shared Responsibility (United Nations, 2004).

The Report of the Panel on United Nations Peace Operations, Report of the Secretary General on Prevention of Armed Conflict (2001).

UN Security Council, S/PV.6490, 6490th Meeting (25 February 2011).

UNGA - UNSC, A/66/551–S/2011/701 (11.11.2011).

UNGA A/RES/56/83 (28 January 2002).

United Nations Development Programme (UNDP), Human Development Report 1994 (Oxford University Press, 1994).

United Nations General Assembly Security Council, A Vital and Enduring Commitment: Implementing the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/69/981–S/2015/500 (13 July 2015).

United Nations General Assembly Security Council, Mobilizing Collective Action: The Next Decade of the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/70/999–S/2016/620 (22 July 2016).

United Nations General Assembly Security Council, Responsibility to Protect: Timely and Decisive Response, Report of the Secretary General, A/66/874–S/2012/578 (25 July 2012).

United Nations General Assembly Uniting for Peace Resolution, UNGA Res 377 (V) (3 November 1950).

United Nations General Assembly, 60/1. 2005 World Summit Outcome, A/RES/60/1 (24 October 2005).

United Nations General Assembly, Early Warning, Assessment and the Responsibility to Protect, Report of the Secretary-General, A/64/864 (14 July 2010).

United Nations General Assembly, Implementing the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/63/677, (12 January 2009).

United Nations General Assembly, In larger freedom: Towards Development, Security and Human Rights for all, Report of the Secretary-General, A/59/2005 (21 March 2005).

United Nations General Assembly, Security Council, Report of the Secretary General, Responsibility to Protect, State Responsibility and Prevention, A/67/929–S/2013/399 (9 July 2013).

United Nations General Assembly, Security Council, Report of the Secretary General, Fulfilling Our Collective Responsibility: International Assistance and the Responsibility to Protect, A/68/947–S/2014/449 (11 July 2014).

United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs (OCHA), “Security Council Norms and Practice on the Protection of Civilians in Armed Conflict: Analysis of Normative Developments in Security Council Resolutions 2009-2013” (8, May 2014).

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Framework of Analysis for Atrocity Crimes, A tool for Prevention, (2014).

United Nations Office on Genocide Prevention and the Responsibility to Protect, Framework of Analysis for Atrocity Crimes, A tool for Prevention, (2014).

United Nations, General Assembly, Security Council, The Role of Regional and Subregional Arrangements in Implementing the Responsibility to Protect, Report of the Secretary General, A/65/877–S/2011/393 (28 June 2011).

İNTERNET KAYNAKLARI

"China calls for civilian protection in armed action". **China Daily Europe.** 05.11.2011. http://europe.chinadaily.com.cn/china/2011-05/11/content_12502509.htm [18.03.2016].

"International Legal Protection of Human Rights in Armed Conflict". **Geneva: United Nations Human Rights, Office of the High Commissioner**. 2011.

"Libya bombing: Deja vu?". **China Daily Europe.** 25.03.2011. http://www.chinadaily.com.cn/opinion/2011-03/25/content_12229142.htm [18.03.2016]

"Uluslararası Adalet Divanı Statüsü". s. 74. http://www.uhdigm.adalet.gov.tr/sozlesmeler/coktaraflisoz/bm/bm_02.pdf [14.10.2015].

"Vienna Convention on the Law of Treaties of 23 May 1969". https://treaties.un.org/doc/Publication/UNTS/Volume%201155/volume-1155-I-18232-English.pdf [14.02.2016].

Al Jazeera. Kofi Annan's six-point plan for Syria. http://www.aljazeera.com/news/middleeast/2012/03/201232715311176738 7.html [28.05.2012].

Alpini, Marka. "Right To Intervene And Right To Protect: Dilemmas Of Humanitarianism In Syria – Analysis". **Eurasia Review.** 23 November 2011. http://www.eurasiareview.com/23112011-right-to-intervene-and-right-to-protect-dilemmas-of-humanitarianism-in-syria-analysis/ [23.05.2012].

Axworthy, Lloyd. "Don't Allow Libya to Define R2P". http://globalbrief.ca/lloydaxworthy/2012/03/13/dont-allow-libya-to-define-r2p/ [23.05.2012].

Bellamy, Alex J.. UN General Assembly Dialogue on the Responsibility to Protect. "Remarks to the General Assembly Informal Interactive Dialogue on the Responsibility to Protect".The United Nations Headquarters, Wednesday, 5 September 2012. http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/responsibility.shtml [02.07.2015]

Birleşmiş Milletler Genel Ağ Sayfası: BM Şartı. http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml [07.06.2015].

Carnegie Middle East Center. “Group of the Friends of the Syrian People: 1st Conference. http://carnegie-mec.org/diwan/48418?lang=en [28.05.2012]

Chu, Shan. “Hypocrisy and Selective Myopia”. China Daily Europe, 22.04.2013. http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2013-04/22/content_16430206.htm [18.03.2016].

Cousens, Elizabeth M.. U.S. Representative on the UN Economic and Social Council and Alternate Representative to the UN General Assembly, at the UNGA Interactive Dialogue on the Responsibility to Protect (05.09.2012) http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

Çorman, Fazlı. “Charge D’affaires of Turkey to the United Nations, Responsibility to Protect, UN General Assembly”. **63rd Session**. (24 July 2009). http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

David Dunn at the Informal Interactive Dialogue on the Report of the Secretary-General on the Responsibility to Protect (New York: 08.09.2014). http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

David Pressman, at the Informal Interactive Dialogue on the Report of the Secretary-General on the Responsibility to Protect (New York: 08.09.2015). http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

Davidson, Douglas. “Remarks at B'nai Brith Policy Forum”. 10 September 2012. http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2012/197709.htm [18.03.2016].

Declaration of the Rights of Man and Citizen, 3.madde. 26 August 1789. https://chnm.gmu.edu/revolution/d/295/ [06 Haziran 2015].

Deng, Francis. “The Responsibility While Protecting (RWP)”. Talking Points for Remarks. http://www.un.org/en/preventgenocide/adviser/pdf/FD%2021%20February%20remarks%20-%20English.pdf [28.06.2016].

DiCarlo, Rosemary A.. U.S. Alternate Representative for Special Political Affairs, at a General Assembly Debate on the Responsibility to Protect, in the General Assembly Hall (23.07.2009). https://2009-2017-usun.state.gov/remarks/4399

Ergul, Nihal. “Yeni Güvenlik Anlayışı Kapsamında Birleşmiş Milletlerin Rolü ve Uygulamaları”. Bilgesam. http://www.bilgesam.org/incele/644/-yeni-guvenlik-anlayisi-kapsaminda-birlesmis-milletler'in-rolu-ve-uygulamalari/#.VlsnPnbhC00 [14. 11. 2015].

Hehir, Aidan. “Syria and the Responsibility to Protect: Rhetoric Meets Reality”. http://www.e-ir.info/2012/03/14/syria-and-the-responsibility-to-protect-rhetoric-meets-reality/ [23.05.2012].

International Coalition for the Responsibility to Protect. http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/publications [15.05.2015].

International Coalition for the Responsibility to Protect. http://www.responsibilitytoprotect.org/index.php/publications [15.05.2015].

Lasensky, Scott, Lawrence Woocher, “Mass Atrocities in Syria: the International Response, United States Institute of Peace”. 25 July 2011. http://www.usip.org/publications/mass-atrocities-in-syria-the-international-response#mass [28.08.2013].

Pellerin, Cheryl. “American Forces Press Service”. http://www.defense.gov/news/newsarticle.aspx?id=117804 [23.05.2012].

Samantha Power, U.S. Permanent Representative to the United Nations, At an Informal Interactive Dialogue on the Responsibility to Protect (New York: 11.09.2013). http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

Sergey Lavrov, “International Relations in a Turbulence Zone: Where are the Points of Support”, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 2084, 29.12.2011. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/D126FA2FC8FF917B4425798200209721?OpenDocument [20.04.2016].

Sewall, Sarah. “Remarks on the 8th Annual Ministerial Meeting on the Responsibility to Protect (R2P)”. 30 September 2015. http://www.state.gov/j/remarks/247827.htm [21.03.2016].

The Avalon Project: Documents in Law, History and Diplomacy, Declaration of the Rights of Man August 26.1789. Yale Law School, Lillian Goldman Law Library. http://avalon.law.yale.edu/18th_century/rightsof.asp [27.09.2015].

The Guardian. “Syria suspended from Arab League”. https://www.theguardian.com/world/2011/nov/12/syria-suspended-arab-league 12 November 2011 [25.11.2011].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Statement in Explanation of Vote by Vitaly Churkin, Permanent Representative of the Russian Federation to the UN, on the Draft Resolution on the Situation in Syria, New York, October 4, 2011, 1493. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/9FD3C42BC7CFDDDAC3257920004214BD?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 205, 05.02. 2015. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/0242E25EDF4EE67743257DE40032C022?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 303, 18.02.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/76389FEC168189ED44257B2E0039B16D?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Russian Foreign Minister Sergey Lavrov’s Interview with Profil Magazine. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/C4F7C92A4246C22AC3257926003B642F?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 2319, 19.11.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/9E441B39ADBE148244257C2A0030E714?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Outcome of Russian delegation's participation in UNGA 66th Session General Debate, Briefing by Russian MFA Spokesman Alexander Lukashevich, 30.09.2011. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/908E1A6F7670AC72C325791F0029CDE8?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 1627, 26.08.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/7426DF843775ABD244257BD500611D38?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 1673, 04.09.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/451085285C6F692B44257BDE00538E22?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Briefing of Russian MFA Official Representative A.K Lukashevich, About St. Petersburg International Economic Forum, 21.06.2012. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/58962A0A1007F90B44257A2900318103?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 2026, 15.10.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/05708B723F90F32C44257C0500666CA1?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 1734, 13.09.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/A97B52DCAE1FF01344257BE500248752?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 29.04.2013. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/3BBAF8ED0603EFD044257B5C004E77B0?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 1690-13-09-2012. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/0BA48B6D0169152644257A830046F855?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, On Russian Position at 67th Session of the UN General Asembly. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/A788617075B68DBF44257A85004D39C0?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Remarks by Russian Foreign Minister Sergey Lavrov at the OSCE Ministerial Council Plenary. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/931F2AA45D5BE0744425796000 4A7C8B?OpenDocument [Erişim Tarihi: 20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, MFA Spokesman Alexander Lukashevich Answers a Media Question about the Legal Basis for the Use of Force by NATO, 1752, 12.11.2011. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4C7F6295CFCA561C4425794800 48350C?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, 28.09.2012. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4FF3774E3FB3E3F144257A8800 2026E9?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, The Interview of Special Representative of the Russian President for the Middle East, Deputy Minister of Foreign Affairs of Russia M. L. Bogdanov to "VIP-Premier" Journal, 23.05.2012. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/0C014C5FE5DD2BB344257A150 038991B?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Address by Sergey V. Lavrov, Foreign Minister of the Russian Federation, at the 63rd Session of the UN General Assembly, September 27, 2008, 1494, 28.09.2008. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4FFFD1ED4CBFE51BC32574D30 022EA5C?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Article of Russian Minister of Foreign Affairs Sergey Lavrov, "The World in Search of a New Equilibrium" Published in NG-Dipkuryer on September 15, 2008, 15.09.2008. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/4923B4896AC9EB8DC32574C70 03BF9C7?OpenDocument [20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Dmitry Medvedev met with Defence Minister Anatoly Serdyukov and the Chief of General Staff of the Armed Forces of Russia Nikolai Makarov, the Kremlin, Moscow, August 9, 2008. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/107843F30F4950FBC32574A200 40EA60?OpenDocument [Erişim Tarihi: 20.04.2016].

The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, Official Site, Interview by Minister of Foreign Affaires of the Russian Federation Sergey Lavrov to BBC, Moscow, August 9, 2008. http://archive.mid.ru/BDOMP/Brp_4.nsf/arh/F87A3FB7A7F669EBC32574A100 262597?OpenDocument [20.04.2016].

The National Archives and Records Administration (NARA). Declaration of Independence, July 4 1776. http://www.archives.gov/exhibits/charters/declaration_transcript.html [27.09.2015].

Türk Dil Kurumu Genel Ağ Sayfası. http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_bts&arama=kelime&guid=TDK.GTS.568133b7463a28.61269332

Uluslararası Af Örgütü.
http://www.amnesty.org.uk/news_details.asp?NewsID=19583
http://www.amnesty.org.uk/content.asp?CategoryID=11579
http://www.amnesty.org/en/region/syria/report-2011 [23.05.2012].

UN About Human Security Unit. http://www.un.org/humansecurity/human-security-unit/about-human-security-unit-0 [21.09.20159].

UN General Assembly. A/RES/60/1 (24 October 2005). http://www.un.org/womenwatch/ods/A-RES-60-1-E.pdf [21.09.2015].

UN General Assembly. A/RES/66/290 (25 October 2012). https://docs.unocha.org/sites/dms/HSU/Publications%20and%20Products/GA%20Resolutions%20and%20Debate%20Summaries/GA%20Resolutions.pdf [21.09.20159].

UN Security Council Veto List.
http://www.un.org/depts/dhl/resguide/scact_veto_table_en.htm [23.05.2012].

UNGA.
http://www.un.org/en/ga/63/generaldebate/russia.shtml [20.04.2016].

UNGA. General Assembly informal, interactive dialogue on the “Responsibility to Protect: State Responsibility and Prevention”. on behalf of the Permanent Mission of Turkey to the United Nations (11 September 2013).
http://www.un.org/en/ga/ [26.05.2016].

United Nations Development Programme Human Development Report Office, Human Security, A Thematic Guidance Note for Regional and National Human Development Report Teams. http://hdr.undp.org/sites/default/files/human_security_guidance_note_r-nhdrs.pdf [21.09.20159].

United Nations General Assembly. A/57/303 (14 August 2002). http://www.un.org/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/57/303 [6.7.2015].

United Nations Press Release, Secretary General, Statements and Messages, SG/SM/11701 (15 July 2008). http://www.un.org/press/en/2008/sgsm11701.doc.htm [15.05.2015].

United Nations Regional Information Center for Western Europe. “The responsibly to protect – on a case by case basis”.
http://www.unric.org/en/responsibility-to-protect/26988-the-responsibly-to-protect-on-a-case-by-case-basis [18.10. 2016].

United Nations Security Council. S/RES/1373(2001). http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20(2001).pdf

United Nations Security Council. S/RES/1373(2001). http://www.un.org/en/sc/ctc/specialmeetings/2012/docs/United%20Nations%20Security%20Council%20Resolution%201373%20(2001).pdf

United Nations Security Council. S/RES/1540 (2004). http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1540%20(2004)

United Nations Security Council. S/RES/1540 (2004). http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=S/RES/1540%20(2004)

US Mission “Geneva, Clinton’s Remarks, Responses on Syria at U.N. After UNSC Session”. http://geneva.usmission.gov/2012/02/01/clinton%e2%80%99s-remarks-responses-on-syria-at-u-n-after-unsc-session/ 31 January 2012 [22.04.2012].

White House Press Office. http://www.whitehouse.gov/the-press-office/2011/08/18/fact-sheet-syria [23.05.2012].

Xiangyang, Chen. “Taking the best way forward1”. **China Daily Europe.** 8.10.2012. http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2012-08/10/content_15662380.htm [18.03.2016].

Zongze, Ruan. “Responsible Protection”. **China Daily Europe**. 15.03.2012. http://europe.chinadaily.com.cn/opinion/2012-03/15/content_14838560.htm [18.03.2016].

ÖZ GEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Doğum Tarihi ve Yeri: 05. 09. 1987/ Tokat

DENEYİM

2011- Devam Ediyor, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Uluslararası Hukuk Ana Bilim Dalı Araştırma Görevlisi

EĞİTİM BİLGİLERİ

Doktora: 2017, Yıldız Teknik Ünversitesi Strateji ve Stratejik Araştırmalar, Ulusal ve Uluslararası Güvenlik Stratejileri, İstanbul, Türkiye.

Yüksek Lisans: 2011, Harp Harekat Hukuku, Harp Akademileri Komutanlığı, Stratejik Araştırmalar Enstitüsü, İstanbul, Türkiye.

Yüksek Lisans Tezi: Uluslararası Hukukta Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması ve Türkiye, Danışman: Prof. Dr. Sibel Özel.

Lisans: 2009, Uluslararası İlişkiler/ Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi (Çift Ana Dal), Kocaeli Üniversitesi, Kocaeli, Türkiye.

ARAŞTIRMA ALANLARI

Uluslararası Hukuk, Uluslararası İnsancıl Hukuk, Uluslararası Güvenlik, İnsan Hakları, Doğal ve Kültürel Mirasın Korunması, Sanat ve Edebiyat.

YAYIN VE BİLDİRİLER

Uluslararası İlişkilerde Güncel Konular ve Türkiye içinde “Türk Dış Politikasında Kadın”, Seçkin Yayıncılık, Ankara 2012.

“BM, Bosna Soykırımı ve Küresel Adalet”, Cenap Çakmak ve Cansu Atılgan, Bilge Strateji, Cilt: 4, Sayı: 7, Güz 2012.

“Plastik Ürünler ve Geri Dönüşüme Toplumsal Bir Yaklaşım”, Plastik ve Ambalaj Teknolojisi Dergisi, Fuar Özel Sayısı, 2012.

“Arab Spring, Responsibility to Protect and Selective International Response”, Bildiri sunumu, The Politics of International Diffusion: Regional and Global Dimensions-ISA Annual Convention, San Francisco, April 3rd - 6th 2013.

"Arab Spring: Responsibility to Protect and Selective International Response" in the 2nd Quarter 2014 of the Air and Space Power Journal - Africa & Francophonie. Bağlantı: http://www.au.af.mil/au/afri/aspj/apjinternational/aspj_f/article.asp?id=55

“The Importance of Philosophy of Science in Social Sciences Researches: An analysis on Undergraduate Level in the field of International Relations in Turkey”, Bildiri Sunumu, International Symposium on Emerging Trends in Social Science Research, Chennai, India, April 3rd-5th 2015.

“Devlet Egemenliğinde ve Kuvvet Kullanmada Dönüşüm: İnsani Müdahaleden Koruma Sorumluluğuna”, Cenap Çakmak, Cansu Atılgan, Esra Eroğuz, Rapor No: 71, Mart 2016, Bilgesam Yayınları.

“Uluslararası Hukuk Açısından Koruma Sorumluluğu Kavramının Norm Niteliği”, Bildiri Sunumu, Çeşitli Yönleriyle Uluslararası Hukuk Konferansı, Anadolu Üniversitesi Hukuk Fakültesi, 5 Mayıs 2016.

“Ulusal ve Uluslararası Düzenlemeler Işığında Taşınmaz Kültür Varlıklarının Korunması Üzerine Bir Değerlendirme”, Art-Sanat Dergisi, İstanbul Üniversitesi, Temmuz 2016.

“The Protection of Cultural Heritage and the Shared Memory of Mankind”, Bildiri Sunumu, Memory ’16, Interdisciplinary Conference on Memory and the Past, İstanbul, September 2-3 2016.